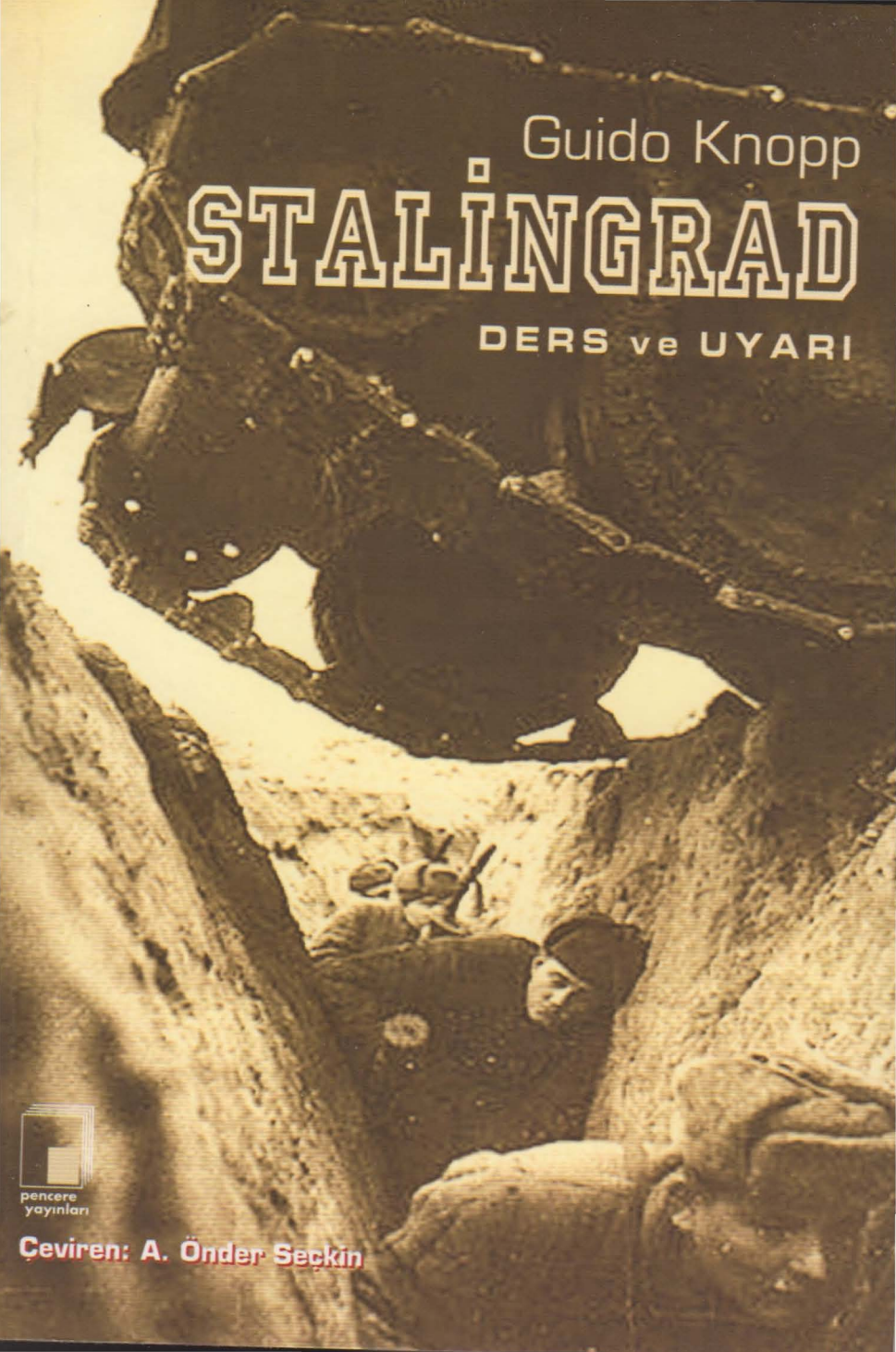
Guido Knopp

STALİNGRAD

DERS ve UYARI

pencere yayınları

Çeviren: A. Önder Seçkin

Guido Knopp
Stalingrad - Ders ve Uyarı

Bu kitabın Yayın hakları
Pencere Yayınlarına aittir
C Bartelsmann Verlag GmbH München 1992
Baskısından çevrilmiştir
Redaksiyon: Cengiz Yıldırım
Birinci Baskı: Mart 2004
Montaj: Bahri Çakır
Kapak: Hüseyin Yoldaş
Baskı ve Mücellit: Bayrak Matbaası
Yayın Yönetmeni: Muzaffer Erdoğdu

ISBN 975-8460-64-1

PENCERE YAYINLARI: 179
Pencere_yayin@hotmail.com

Osmanağa Mah. Pavlonya Sok. No. 10/6 Nuhoğlu İşhanı
Kadıköy / İSTANBUL
TEL: (0216) 414 64 41

Guido Knopp

Stalingrad-
Ders ve Uyarı

Çeviren: A. Önder Seçkin

İÇİNDEKİLER

ASKERLER NE İÇİN SAVAŞIYORLARDI? 11
Stalingrad'a Giden Yol 14
Eski Söylenceler, Yeni Tehlikeler 19
ÖLÜMCÜL EMİR 25
"Barbarossa Harekâtı" 26
"Kâhyanın Av Borusu Çalıyor" 27
Felaketler Kışı 29
"Korkak ve Kibirli Bir Cüce" 35
"Çok Hızlı Bir Saldırı" 37
"Kayıpları Tamamen Telafi Etmeye İmkân Yok" 39
"Konuyu Yeniden Gözden Geçireceğim" 41
"Kertç Temizlenecek ve Sivastopol Düşürülecek" 43
"Savunmada Kalamayız" 46
"Şimdiye Kadar Gördüğümüz En Amansız Düşman" 48
"Şimdi Yok Edilen, Daha Sonra Zarar Vermez" 52
"İkiye Bölünmek" 54
"Rusların İşi Bitik" 59
"Doğuya Çekilme Endişesi" 61
"Maikop ve Grozni'yi Alamazsak" 64
"Hitler'e Karşı Bir Cephe" 68
"Kafkasya'nın Yazgısı Stalingrad'da Belirlenecek" 72
NEFRETE KARŞI NEFRET 77
"Görülmemiş Bir Katı Yüreklilikle" 79
"Ne Yapabiliriz?" 82
"Selamet Ordusu (Salvation Army) Yöntemleriyle Hiçbir Savaş Sevk ve İdare Edilemez." 84
"Enselerinden Kan Sızıyordu" 88
"Yahudi Sorununun Nihai Çözümü" 93
"Hiç Arkadaş Yok" 100
"Fotoğraf Çekilmeyecek" 104
"Öyleyse Her Türlü Araç Meşrudur" 106

"Karşımıza Çıkanı Yok Edeceğiz" 110
"Çok İyi" 112
"Bu, Hayvanlara Hakaret Demekti" 113
"Her Türlü Merhametten Kaçınılacak" 116
"Suikast Amacına Ulaşmalı" 118
"LENİNGRAD DİRENECEK" 121
"Ölüm, Kenti Kırıp Geçiriyor" 123
"Artık İnsanlara Güvenim Kalmadı" 130
"Önemli Olan İradeyi Yitirmemekti" 132
"Hayat Yolu" 137
"Leningrad Düşürülecek" 139
"Hiç Kimse Unutmasın" 142
TUZAK KAPANIYOR 143
"Psikolojik Nedenlerden Dolayı Çok Gerekli" 145
"6. Ordu İle Gökyüzünü Bile Ele Geçirebilirim' 147
"Durum Gerçekten Çok Tehlikeliydi" 149
"Her Asker Bir Kale Olacak" 152
"Şehre Girmek Yasak" 154
"Bu Aptalca Gevezeliği Men Ediyorum" 162
"Yakında Sokaklarımızda Mutlu Bir Gün Olacak" 165
VOLGA NEHRİ KIYISINDAKİ SON 175
"Führer İyimser" 177
"Yarıp Geçmek ya da Yok Olmak" 179
"Her Koşulda Direnilecek, Havadan İkmal Yapılacak" 183
"Volga'dan Geri Çekilmeyeceğim" 185
"Köprü Kurmak" ve "Asma Merdiven" 188
"Emir Üzerine Buradayım" 190
"Burada Canımıza Okunacak" 192
"Führer Sizleri Kurtaracak, Dayanın" 200
"Gülmeyi Unuttum" 207
"Garanti Ediyoruz" 209
"Durum Umutsuz, Teslim Olmak Olanaksız" 212
"Bu İş Bitmiştir" 222
SONUÇ 225

(...)
"Karıncalar taşıyor sel basan yuvalarını.
Bir memleket
bir halı gibi katlanıyor bir ucundan.
Elleriyle arpa yoluyor bir kadın,
düşmana bırakmamak için
ve kan sızıyor avucundan.
Bir memleket yükleniyor:
yürekleri-yelken, insan denen gemilere.
Ve çocuklarını beşiğinden alıp yangından kaçıran anneler gibi
tezgahları söküp götürüyorlar gerilere:
bazan altlarında ezilerek
fakat bir bayrak gibi elden ele geçirip
ve bir tek vidasını düşürmeden yere.
Kabil olsa şehirleri, ormanları, nehirleriyle toprağı omuzlayıp
ve arkada partizanlardan başka bir şey bırakmadan
göçecekler doğuya doğru topyekün,
göçecekler dönüm yerine kavganın.
Elleriyle arpa yoluyor bir kadın,
ve kan sızıyor avucundan.
Arpa yolan kadını gördü İvan.
Göz göze geldiler.
Dişi gözler erkek gözlere:
'-Nereye gidiyorsunuz,' dediler,
'arpa yolunup bitmedi henüz.'

Bir ikindi üstü stepte bir yola düştü çekilen taburu İvan'ın.

Yol geniş
yol uzun.
Yürek postalların içinde
postallar içinde taşın, tozun.
Ricatta ağrıyan ayakların değil, silah taşıyan omuzun.
Bir ucu magrıpta yolun, bir ucu maşrıkta.
Yol geniş
yol uzun.
Yolun üstü darmadağın:
semaver
yatak
yorgan.
Ve patates çuvalları: karınları patlak.
Düşman uçakları geçmiş besbelli burdan
çok alçaktan uçarak.
Göç eden kolhozlular baskına uğramış burda,
belki bir öğlen sıcağında yürürken yakalanmışlar.
Arabalar sırtüstü: havada tekerlekleri.
Havada tekerlekler
dokunsan dönecekler.
Ölüler yatıyor iki yanında yolun.
Ölüler yatıyor üstünde buğdayların.
Kaçışırken peşlerinden yetişti kurşun.
Kaçışırken kapaklandılar yüzükoyun.
Gergin sırtlarında aynı anın içinden bakıyor:
hareket ve sükûn.
Yulaf tarlasında dolaşan kim?
Yulaf tarlasında dolaşan ne?
Yulaf tarlasında otluyor başıboş bir inek
zaman zaman sol omzunda yarasını yalayarak.
Ve görünmez bir ipliğin ucunda görünmez bir böcek
konup kalkıyor bir beygir leşinin üstüne
Hava sıcak.
Havada pırıltılar yükseliyor döne döne.
Bir ağaç.
Bir elma ağacı.
Elmalar yeşil.

Elmalar acı.
Ağacı gördü İvan.
Ağaç dile geldi:
'- İvan beni bırakıp
nereye İvan?' dedi.

Bir ölü.
Bir kız çocuğu ölüsü.
Al entarisi ak benekli.
Çıplak bacakları çöp gibi ince, dal gibi uzun.
İvan eğildi.
Okşadı saçlarını ölü çocuğun.
Saçlar dile geldi:
'- İvan beni bırakıp
nereye İvan'? dedi.

Ve İvan kendi kendine soruyor.
'- Nereye, nereye, nereye?
Nerde duracağız?
Nerde, nasıl, ne zaman?"

Nazım Hikmet
(Memleketimden İnsan Manzaraları)

ASKERLER NE İÇİN SAVAŞIYORLARDI?

"Şu anda Doğu Cephesi askerleri genişlik ve kapsam bakımından dünyanın şimdiye kadar gördüğü en büyük yürüyüşü gerçekleştiriyorlar. (...) Böylece zor ve ağır sorumluluğu olan bir savaşa giriyorsunuz.

"Çünkü Avrupa'nın kaderi, Alman Reich'ının geleceği ve halkımızın varoluşu bundan böyle yalnız sizlerin elinde bulunuyor."

(Hitler'in 21 Haziran 1943 tarihli günlük emrinden.)

Lew Kopelew

"Asla savaştaki kadar çok yalan söylenmez." Bu eski özlü söz her iki Dünya Savaşı'nda da pek çok defa kanıtlanmıştır. Ancak bu savaş yalanları barış zamanlarında da yayılır.

Sosyalistlerin ihaneti ve masonlarla Yahudilerin entrikalarıyla geri çekilmeye ve teslim olmaya zorlanan Kayzer Ordularının patetik bir uydurması olan Hançer Darbesi söylencesi, militan nasyonal sosyalist eğitimin ve özellikle itaatkâr askerlerin yeni kuşağını İkinci Dünya Savaşı için hazırlayan Nazi propagandasının bitmez tükenmez kaynaklarından biri olarak kaldı. Maksatlı üretilmiş söylenceler ve bu savaşın daha küçük yalanları bile felaketlerle dolu yenilgilerden daha uzun ömürlü oldular. III. Reich'ın topyekün yıkılışı Soğuk Savaş sırasında yeniden ortaya sürüldü ve hatta bugün bile hâlâ eski ve maalesef yeni ve daha genç, eski kafalılar tarafından gayretle sayıklanıyor.

22 Haziran 1941'de güya "Bolşevik güruhunun" şeytanca planladığı saldırıyı önleyen savunma savaşı söylencesine o zamanlar sivil, asker pek çok Alman inanıyordu. Almanya'ya saldırıya geçen Kızılordu'nun önemli bir kısmının yok edildiğini anlatan ordu bildirilerinin doğruluğundan pek şüphe edilmiyordu. 3 Ekim 1941'de Hitler, Berlin Spor Sarayı'nda yaptığı bir konuşmada "Bu düşman çoktan yıkıldı ve bir daha ayağa kalkamayacak" diye müjdeliyordu.

8 Ekim 1941'de General Jodl şunları yazıyordu: "Bu savaşı kesinlikle ve abartısız olarak biz kazandık." 13 Ekim 1941'de Reich Basın Şefi Otto Dietrich, "Bu savaşın hükmü çoktan verilmiştir" diye açıklıyordu.

Devam eden haftalarda radyo, gazeteler ve haftalık sinema gösterileri yeni zafer haberleri veriyordu; ancak bu haberlerde dokunaklı yorumlarla, kötü hava, çamur ve havanın soğukluğundan yakınılıyordu. Wehrmacht'ın güçten düşmesi ve büyük yalanların soluğunun tükenmesi doğa güçleriyle açıklanmaya çalışılıyordu. "Kızılordu asla yeniden ayağa kalkamayacak." Hatta buna bazı generallerin de inandığı görülüyordu.

3 Aralık 1941'de Moskova'ya yapılan saldırı "geçici olarak" durduruldu. 4 Aralık 1941'de Kara Kuvvetleri Komutanlığı şu raporu verdi: "Ruslar büyük çapta bir saldırı yapacak durumda değildir". Ancak Moskova'yı savunanlar 6 Aralık'ta cephenin birçok yerinde karşı saldırıya geçmişti. Hitler "beklenmedik biçimde bastıran kışı" bahane etti, kendisini "Başkomutan" olarak atadı ve Doğu Cephesi'nin tüm komuta birimlerine "birlikleri fanatik bir direnişe zorlamalarını" emretti.

Tüm bu kayıplarla dolu ricat savaşlarından sonra Nazi stratejistleri ideolojik ve psikolojik savaş tarzını değiştirmek zorunda kaldılar. Wehrmacht, 1942 yılı İlkbahar ve Yazı'nda Ukrayna, Kırım ve Don Nehri'nde yeni başarılar kaydettiğinde, Goebbels 4 Ağustos'ta bir konuşmasında açık açık şunları söylüyordu:

"Bu bir taht ya da sunak savaşı değildir. Bu tahıl ve ekmek için, bereketli bir kahvaltı, öğlen ve akşam yemeği için yapılan bir savaştır. Bu hammadde, lastik, demir ve maden için yapılan bir savaştır. Bu, çekingen bir ordu olarak şimdiye kadar yürütme

durumunda olmadığımız, insan onuruna uygun ulusal bir varoluş savaşıdır."

Alaycı bir açıklıkla, zenginleşmek istiyoruz diye itiraf ediyordu. Şimdi "savunma savaşı" masalına gerek yoktu. Yorgun Doğu Cephesi savaşçıları gerçekçi bir şekilde motive ediliyor ve "Führer'in hediye paketleriyle" güçlendiriliyordu. Cepheden yurda izinli ya da yaralı gelen her asker "Führer'in hediyesi" olarak şeker, bal, tereyağı ve buna benzer şeyler alıyordu.

19 Ağustos'ta Luftwaffe'nin panzer ve piyade tümenlerinin Stalingrad'a geniş çaptaki saldırısı başladı. 23 Ekim'de zafer fanfarları yeri göğü inletiyor ve özel bir haberi bildiriyordu. "Bolşevikler'in Kalesi Führer'in ayakları altında. Stalingrad düşmek üzere!" 8 Kasım'da Hitler şunları söylüyordu:

"Volga'ya gelmek istiyordum. Ancak belirli bir yere ve şehire. Rastlantı olarak bu şehir de Stalin adını taşıyor. Ancak sırf bu nedenden dolayı oraya yürüdüğümü düşünmeyin. Çünkü orası çok önemli bir noktadır. Onu almak istiyordum ve siz de biliyorsunuz, biz buraya çağırıldık. Yani ona sahibiz. Orada sadece birkaç küçük yer var."

Ancak "bu küçücük yerlerde" Kızılordu askerleri bir yıl önce Moskova önlerindeki ağır kayıplarına karşın daha sert savaştılar ve karşı saldırıları daha da şiddetlendi.

19 Kasım'dan 20 Kasım'a kadar, Sovyet Orduları sokak savaşlarında tükenen 6. Ordu'nun kanatlarını kuzeyden ve güneyden yardı ve çemberi kapadı. Hitler'in emri "Savunma mevzilerine çekilmek... dayanmak!" olacaktı.

Yetmiş beş gün boyunca bu umutsuz savaş ev ev, sokak sokak devam etti. Aralık ayında General Vohn Seydlitz'in çemberi yarıp çıkmak için pek çok kez tekrar edilen önerileri hiçe sayıldı. Hitler ne pahasına olursa olsun sonuna kadar dayanılmasını emretti. 6. Ordu Komutanı Paulus'u feldmareşalliğe atadı ve Stalingrad'da kuşatılanları -hâlâ olanları da- abartılı cenaze şarkılarıyla onurlandırdı.

Kasım ayında çember içine alınmış olan yaklaşık 250.000 Alman askerinden 35.000 kadar yaralı ve hasta, hava köprüsü yoluyla nakledildi. 120.000 den fazlası vuruldu ya da açlıktan öldü. 90.000'i esir düştü. Savaştan sonra sadece 6.000'i yurda

dönebildi. 42 general ve pek çok kurmay subay uçakla esir kamplarına gönderildi. Açlıktan bitkin düşmüş ve yaralı onbinlerce asker, buz tutmuş steplerden geçici toplama kamplarına götürüldü.

Ordu Başkomutanlığı büyük bir yenilgiyi ilk kez itiraf etmek zorunda kaldı; ilk kez Alman generalleri -ki aralarında bir de feldmareşal vardı- Kızılordu'ya teslim oluyorlardı. Bu saldırgan, bu savaşma arzusuyla dolu Nazi propagandası savaşın başından beri ilk kez panik biçiminde bir savunmaya dönüştü. Goebbels tarafından ustaca yönetilen propaganda mekanizması azami randımanla çalışıyor, Volga kıyısında yeni Thermopil kahramanlarıyla ilgili mitler üretiyordu. O güne kadar Rusya'da zenginlik arayan, zaferden emin alaycı içtenliği yerine, artık "alarm alarm!" diye bağırıyordu. "Fena halde yanıldık, zalim halk düşmanı Bolşevizm sanılandan daha kuvvetli ve tehlikeli. Dinyeper ve Volşov kıyısında Wehrmacht sadece kendi yurdunu değil tüm Avrupa'yı savunuyor."

Stalingrad'a Giden Yol

1941 yılında Almanya saldırdığında Rusya haklı bir savunma durumundaydı.

Heinrich Böll
(Katolik bir gence mektup)

Hemen hemen mahvolmuş Stalingrad' a ulaştık ve orada beş buçuk ay dayandık. Şüphesiz çok güçsüzdük ve donatımımız kötüydü. Ancak evlerimizi ve ailelerimizi savunduk.

(Viktor Nekrasov,
Stalingrad siperlerinde)

Bugün bile tarihçiler, siyasetbilimciler ve dönemin tanıkları İkinci Dünya Savaşı'nı tartışırken düşünceleri birbirinden ayrılıyor. Kimileri Stalingrad'daki kuşatma savaşının asıl dönüm noktası olduğuna inanıyor. Wehrmacht ve III. Reich orada kesin ve ölümcül biçimde yenilgiye uğradı. Sonrası ise onun umutsuzca can çekişmesiydi.

Buna karşın kimileri de Wermacht'ın Moskova önlerinde ve Stalingrad'daki, Kursk ve Orel önlerindeki ve de Belorusya'daki büyük çarpışmalarının fazlasıyla acı yenilgiler getirdiğini ve Hitler'in çılgınca stratejisini ortaya koyduğunu iddia ediyorlar. Ancak muzaffer savaş bitimini İngiliz ve Amerikan bombardıman filolarının, doğuda ve batıdaki üstün Müttefik Orduları'nın getirdiğini ileri sürüyorlar.

Bu tür tartışmalara kalem erbabı ve masa başı stratejistleri katılmıyorlar, kendimi bunun için yetkin hissetmiyorum. Ancak Doğu Cephesi'ndeki yenilgiler olmaksızın Wehrmacht'ın hem maddi hem de moral olarak daha güçlü olacağı düşüncesini reddedemiyorum.

Stalingrad çemberinde Doğu Cephesi'nin sıradan askerden feldmareşale kadar bütün deneyimli savaşçıları, bir yıl önce Kızılordu'nun savaşa hazır olmadığını ve önce Moskova'da, özellikle de Volga'da umutsuz savunma durumundan saldırı stratejisine geçtiğini fark ettiler.

Buna karşın yarım yüzyıl sonra Almanya'da dik kafalı kişiler, modası geçmiş bu eski propagandayı yeniden ortaya sürüyorlar. Naziler'in demokrasiye olan nefretlerini, insan haklarını hor görmelerini ve paranoid ırkçılığını devralan Rus neofaşistleri de onlarla yarışıyorlar ve aynı zamanda Hitler'i Almanya için talihsiz bir savaşa kışkırtan Stalin'i en büyük stratejist olarak gösteriyorlar.

Tartışılmaz gerçekleri anlamak yeterlidir. Bu, Wehrmacht haberlerini, nutukları, emirleri, gizli askeri yazışmaları ve basın bildirilerini yorumsuz olarak, sonuç çıkarmak için sıralamak anlamına gelir. 1941 Yazı'nda Rusya'ya yapılan saldırı, 1939 Sonbahar'ında Polonya'ya ve 1940 Baharı'nda Hollanda ve Danimarka'ya yapılan saldırı kadar "savunma" savaşıydı.

Bolşevik devletin barışçı olmadığı herkesin bildiği bir gerçekliktir. Bize ezberletildiği gibi, Kızılordu stratejisinin saldırı temelinde düzenlendiği ilkesi askeri doktrine girmişti. Hem askeri dergilerde hem de sıradan ütopik romanlarda, yakında patlak verecek olan savaş basit bir şemaya göre tasvir ediliyordu. Bir emperyalist saldırı, Kızılordu'nun muazzam karşı saldırısı ve

saldırganların gerisinde patlak verecek olan "proleter devrimle" yok edilecekti.

Olası saldırganlar olarak emperyalist İngiliz Ordusu ile faşist Romanya ve Polonya orduları ve de 1931'den beri Japon militarizmi gösteriliyordu. Buna karşın Almanya 1933'e kadar olası bir müttefik kabul ediliyordu. Çünkü Versay Antlaşması'nın haksız ve emperyalist bir antlaşma olduğunu Lenin söylemişti. Alman işçi hareketi Avrupa'da en güçlü işçi hareketiydi. Bazılarımız Reichswehr'in Sovyetler Birliği'ne sempati duyduğundan ve 1933 Sonbaharı'na kadar gizli Alman askeri okullarının -Lipesk'te bir uçuş okulu ve Volsk şehrinde de bir tank okulu- varlığından haberdardı.

Hitler'in Ostpolitik (Doğu ve özellikle Rusya politikası) programı *Kavgam* adlı kitabında açıkça formüle edilmiştir:

"Bugün yeni bir toprak ve alandan söz edecek olursak, ilk sırada Rusya ve ona bağımlı devletleri düşünebiliriz. Bizim görevimiz, nasyonal sosyalist hareketin misyonu halkımızı gelecekte kılıcını toprağa vurduğunda kıvılcım çıkaracak bir birliğe ulaştırmaktır."

Sovyet gazetecileri bu yarı cahil, çılgınlıkla kendinden geçmiş bu dar kafalı adamın fantastik spekülasyonlarıyla alay ediyorlar ve daha çok, kültürel bir çöküşün örneği olarak yorumluyorlardı. Ancak Hitler şansölye ve "Alman Reich'ının Führer'i" olup milyonlarca insan ona hayranlık duyarken, Stalin ve sadık adamları da Sovyet ideolojisini yeniden düzenliyorlardı. Zaten 1934'ten itibaren, o zamana kadar egemen olan enternasyonalist kavramları bastırmaya ve onların yerine yurtseverliği ve milliyetçiliği ikame etmeye başladılar. Bunun yanında geleneksel "sınıf savaşımı" fikirleri de varolmaya devam etti. Almanya ağır bir ekonomik kriz yaşadığı için, büyük sermayenin partisi olan Nazi Partisi'nin sadece bu yüzden insanları demagojik olarak kandırabilecek güçte olduğuna inanılıyordu.

Hitler-Stalin Paktı (1939) birçok dostum ve benim için de hoş olmayan bir sürpriz oldu.

Doğrusu bu, şeytanla yapılan bir anlaşmaydı. Bu paktın sonuçları olan Batı Ukrayna, Baltık Cumhuriyetleri ve Beserabya'nın ilhakını Stalin'in dâhiyane dış politikasının başarısı ve

Rusya'nın Avrupa Savaşı'na katılmayacağının güvencesi olarak yorumluyorduk. 1937/38 yıllarındaki korkunç terör bile, Stalin yönetiminin, sınıf düşmanları ile çevrili sosyalist kale olan ülkemiz için mümkün olanın en iyisi olduğu yönündeki inancımızı sarsmamıştı.

Ancak benim de o zamanlar aralarında bulunduğum, ideolojisini ve parti programını ciddiye alan inançlı komünistlerden farklı olarak, Stalin bir Dünya Devrimi'nin olanaksız olduğunu yıllardır biliyordu. Karşıtları tek ülkede sosyalist bir toplumun inşa edilemeyeceği düşüncesindeydiler ve Stalinist Partinin despotik kapitalist devletçi bir imparatorluk yarattığına inanıyorlardı. Onlar ve yandaşları "halk düşmanı" olarak tutuklanıp, sürüldüler ve öldürüldüler. 1934/35 yıllarında Stalin ve Molotov, Hitler'le yapılabilecek bir ittifakı hedeflediler ve hemen gizli görüşmelere başladılar. Buna hazırlık olarak 1937/38 yıllarında Komintern'de bir temizlik operasyonu yapıldı. Polonya, Batı Ukrayna ve Batı Belorusya Komünist partilerinin önde gelen yöneticileri Moskova'ya davet edilerek tutuklandı ve çoğu öldürüldü. Bu üç partiyi Komintern resmen fesh etti. Bundan bir yıl sonra bu üç ülke de Sovyetler Birliği ve III. Reich'ın müttefik komşuları haline gelmişti.

Önceden diplomatik bir anlaşmazlık olmaksızın, Sovyetler Birliği'ne yapılabilecek ani ve baskın biçiminde bir saldırı pek düşünülmüyordu.

Hitler, Moskova'daki hasmına bir oyun oynayabilirdi, çünkü Stalin ona bir devlet adamı olarak çok değer veriyordu. Sovyetler Birliği'nin III. Reich ile ittifakı her iki taraf için de kazançlı olmuştu. Wehrmacht, hammadde ve stratejik yönden gerisini güvenceye alıyor, Sovyetler Birliği de savaşmaksızın yeni alanlar elde edebiliyor ve kendisini Batı'daki savaştan uzak tutabiliyordu. Ancak Stalin, Hitler'in mantığa ve gerçekliğe aykırı dünya egemenliği çılgınlığını küçümsüyordu.

1936'dan 1939'a kadar süren terör yıllarında Kızılordu generallerinin ve üst subaylarının yaklaşık yüzde sekseni tutuklanmış ve çoğu öldürülmüştü. Böylece genelde Sovyetler Birliği ve özelde Kızılordu, ne stratejik ne de psikolojik olarak Almanya ile yapılacak bir savaşa hazır durumdaydı. Wehrmacht kurmay

heyeti buna göre bilgilendirilmiş ve Barbarossa Planı da buna uygun olarak düzenlenmişti. Mart 1941'de Hitler Wehrmacht'ın tüm komutanlarını "teorik" olarak motive edilmiş bir yapıya yöneltti:

"Rusya'ya karşı yapılacak bir savaş asla centilmence yürütülemez. Burada söz konusu olan, dünya görüşlerinin ve ırk çelişkilerinin savaşıdır ve bu yüzden savaş asla görülmemiş bir sertlikle yürütülecektir. Tüm subaylar o modası geçmiş düşüncelerden kurtulmak zorunda kalacaktır."

Bundan kısa bir süre sonra generaller ve kurmay subaylar önünde bir konuşma yaptı. Verdiği bilgilerin içeriğini General Hoepner şu sözlerle özetlemişti: "Rusya'ya karşı savaş Alman ulusunun varoluş mücadelesinde önemli bir bölümdür. Bu, Cermenliğin Slavlığa karşı yürüttüğü eski bir savaştır ve bu savaş Asyatik Moskova'dan gelecek bir felakete karşı Avrupa kültürünün savunulması ve Yahudi Bolşevizmi'nin püskürtülmesidir.

Başına buyruk bir onbaşı tarafından komuta edilen, savaş deneyimine sahip ve zaferden emin generallerin hesapları tutmadı.

Stalingrad'da bir tümen komutanı olan ve esir düşen Tümgeneral Otto Korfes, 1943'te şu tümceleri yazmıştı: "Stalingrad'daki yazgımız bugün Almanya'nın yazgısı olmuştur. 6. Ordu her türlü yardımdan yoksun kalarak buzlu steplerde yok oldu. Hitler Almanyası yalnızdır ve tecrit olmuş durumdadır. Hiçbir dostu ve yoldaşı yoktur. Tüm dünya halkları onun karşısındadır."

1944 yılı Temmuz ayında Belorusya'da 12. Kolordu komutanı olup, kendisi gibi esir düşen Alman generalleriyle karşılaşan General Hoffmeister, kısa bir selamlaşma faslından sonra hemen şunu sormuştu: "Evet beyler! Bu savaşı ne zaman kaybettik? Bu konuda ne düşünüyorsunuz? Bu savaşın kaybedildiğinden hiçbirimizin kuşkusu yok."

Generallerin birçoğu şu yanıtı verdi: "Stalingrad'da". Birisi Moskova, bir diğeri Orel ve Kursk yanıtını verdi. Hoffmeister başını sallayarak, konuşmasını şöyle sürdürdü: "Hayır beyler! Biz savaşı 22 Haziran 1941'de kaybettik. Bunu daha o zamanlar Reichenau'ya söylemiştim. Bu, Stalingrad'da en budalalar tarafından anlaşılmıştır."

Sadece eski ve yeni tarihsel safsataların yanlışlığını kanıtla-

mak için değil, eskiden kalma ve yeniden kurgulanan düşman imgesince aldatılmanın ne kadar tehlikeli ve korkunç olduğunu hatırlatmak için de geçmişin dersleri her zaman anımsanmalıdır.

Eski Söylenceler, Yeni Tehlikeler

Nasıl gelecek geçmişte olgunlaşıyorsa,
geçmiş de gelecekte öyle parıldar.
(Anna AHMATOVA)

Yeni çağlar birdenbire başlamadı. Büyükbabam gelecekte yaşadı, torunum da herhalde eski zamanda yaşayacak.
(Bertolt BRECHT)

Stalingrad efsanesi, 6. Ordu henüz Stalingrad'da çaresiz, umutsuz ve anlamsızca savaşırken tasarlandı. Göring, 30 Ocak'ta Hitler'in iktidarı alışının 10. yıldönümünde "Stalingrad, tarihimizin en büyük kahramanlık savaşıdır" diyordu. Abartmakla yetinmiyor, "Gelecek bin yıl içinde her Alman'ın kutsal bir ürpermeyle huşu içinde bu savaştan bahsedeceğine" ant içiyordu. Özellikle laf kalabalığı da ederek, Batılı tarafsız ve düşman ülkelere, Stalingrad kahramanlarının sadece Almanya'yı değil tüm Avrupa kültürünü "Bolşevik felaketinden" kurtardığının nihayet anlaşıldığını yeminlerle anlatıyordu. 4 Nisan 1943'te parti yayın organı *Völkischer Beobachter* gazetesi manşetten şu haberi veriyordu: "Almanya'nın yaşaması uğruna öldüler". 11 Ocak'ta SS'lerin merkezi yayın organı *Schwarzkopf*'ta bir şiir yayınlandı: "Ulusumuz için de bir daha asla efsanevi ve öfkeli anma günü geçmeyecek." 1943 Martı'nda Goebbels'in Propaganda Bakanlığı *Stalingrad Kahramanları* adlı bir şiir kitabı yayınlar.

Eski söylenceler bugün bile etkisini gösteriyor. Bazı tarihçiler, anılarını yazan eski savaşçılar ve bilhassa generaller 6. Ordu'nun yok oluşunda "yitirilmiş bir zafer" görmek istiyorlar. Suçlu olan, Hitler'in çılgınlığı ve Kızılordu'nun baskısına dayanamayan İtalyan, Macar ve Romen müttefiklerdi. Un ufak olan "Sieg-Heil" naralarının atıldığı bir psikolojik ortamda üretilen söylenceler, Stalingrad'daki askerlerin mektuplarından oluşan

çıplak kanıtlara ters düşüyor. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın emriyle el konulup, "cephedeki durumu" araştırmak için Başkomutanlığa teslim edildiğinden, alıcısına ulaşamamış mektuplardan birkaç örnek:

"Burada gerçekte ne var? Gebermek, açlık ya da soğuktan ölmek. Yemek, içmek gibi biyolojik gerçekliklerden hiçbiri. (...) Dünyanın en güzel ölümünü olanaksız kılmak için bundan bir film yapılmalı. Bu, sonradan granit kaideler üzerinde 'Ölen Askerler' yazıtıyla daha da mükemmelleştirilen hayvanca bir ölüm."

"Führer bizi buradan çıkaracağına söz verdi, bu duyuru hepimizin önünde okundu ve biz buna inanmıştık. Ben bugün de hâlâ inanıyorum, çünkü inanmak zorundayım. Eğer bu doğru değilse neye inanacağım? Bize verilen sözler doğru değilse Almanya bitmiş demektir."

"Oldukça büyük komuta hataları nedeniyle öleceğimizi ve Stalingrad kalesinin yeryüzünden silinmesinin halkımıza büyük acılar getireceğini biliyoruz, fakat buna karşın hâlâ halkımızın mutlu dirilişine de inanıyoruz."

"Durum dayanılmaz bir hal aldı; Ruslar son hava üssünün üç kilometre gerisinde bulunuyorlar ve burası da kaybedilirse artık bu delikten fare bile kaçamaz. Kendi yok oluşumu başkalarıyla paylaşmak küçük bir teselli."

"(...) Şimdi tam bir pisliğin ortasında oturuyorum ve tamamen eski püskü şeylerle başlamaktan başka hiçbir şey bilmiyorum. Bu diğerleri için de aynı. Aptalca bir durum."

"Bir apolete çok sevinmiş ve sizlerle beraber 'Heil Hitler' diye haykırmıştım. Şimdi ya burada gebereceğim ya da Sibirya'ya esir olarak gideceğim. Ancak daha da kötüsü olabilirdi, insan bunların hepsinin tamamen bir saçmalık olduğunu fark ettiği zaman kan beynine sıçrıyor."

Başkomutanlığın araştırmalarından, mektup sahiplerinin yüzde altmışından fazlasının kendi komuta heyetine güvenmediği ve onu reddettikleri ortaya çıkıyordu. Albay Stauffenberg'in 20 Temmuz'da Hitler'e yaptığı suikast acaba Stalingrad'dan haykıran bu seslerin bir yankısı mıydı?

Rus tarafında ise farklı bir Stalingrad miti oluştu. Resmi ta-

rihçiler ve yazma heveslisi generaller, onyıllarca Stalin'in stratejisinin hazin başarısızlığı yalanını söylemeye devam etmekle meşgul oldular. Tiranca yeteneksizliği ve aralarında Voroşilov, Budiyeni, Timoçenko gibi sadık komutanlarının kavrayışsız itaatleri, baskın biçimindeki saldırıyı ve Wehrmacht'ın büyük başarılarını olanaklı kıldı.

1942 İlkbaharı'nda Kızılordu'nun Harkof, Kırım ve Don kıyısındaki korkunç yenilgilerinden sonra, Wehrmacht, Stalingrad ve Kafkaslar'a kadar ilerlemişti. Yetenekli, savaş deneyiminde olgunlaşmış ve savaşmayı öğrenmiş komutanlara sahip Sovyet Kuvvetleri aylarca süren Stalingrad Savaşı'nı en üst komuta mevkiinden bağımsız olarak kazandı. Ancak onların tüm başarısı Stalin'in dehasının kanıtı olarak iş görecekti. Bunu da hırslı propaganda birlikleri, gazeteciler, profesörler ve sözüm ona edebiyatçılar sağladı.

Tüm sansür uygulamalarına karşın birkaç yazar, Volga kıyısındaki bu dramatik dönüm noktasını gerçeğe sadık kalarak betimlemeyi başardı. Kendisi de bir Stalingrad savaşçısı olan Viktor Nekrasov 1946'da *Stalingrad Siperlerinde* adlı romanını yayınladı. Savaş muhabiri Vasili Grossmann bir Stalingrad destanı yazdı. *Haklı Dava İçin* adını taşıyan ilk bölüm ideolojik cellatlarca acımasızca eleştirildi. *Yaşam ve Yazgı* adlı ikinci bölüme KGB tarafından el kondu ve ancak 1988'de yayınlanabildi. Rusya'da mülteci olarak yaşayan Alman yazar Theodor Plevier, kanımca yakın tarihin bu en belirleyici dönemi hakkında Alman dilindeki en güzel epik eser olan *Stalingrad* adlı romanı yazdı.

"Bu lanet savaş" üzerine yazılan bir kitabın sadece acı anıları tazelemeyip ve tarihi resmetmeyip, tersine bu tarihten alınacak dersin yakıcı önemini anlaşılır kılması gerekiyor. Sovyetler Birliği'nin dağılmasına ağır ekonomik, sosyopolitik ve ahlaki krizler eşlik ediyor. Bunlar Rusya'yı ve bir zamanların Varşova Paktı'na üye tüm ülkeleri sarsıyor. Dünya tarihindeki kritik dönümler ve farklı komünist ideolojilerin çöküşü, Rusya'daki hâlâ "dünü yaşayanlarla", Almanya'daki "daha da geçmişte" yaşayanları eski efsaneleri yeniden canlandırmaya ve abartmaya özendiriyor.

Çağdışı kişiler kendi Stalin'lerini yeniden Muzaffer Anavatan Savaşı'nın büyük stratejisti, sosyalist süper gücün dâhiyane

lideri olarak kutlamak ve yeni kuşaklar için örnek olarak göstermek istiyorlar. Böylesine tehlikeli tarihsel safsatalar trajik gerçeklikle çelişiyor. Kızılordu savaştı ve Stalin'in yeteneksiz, keyfi ve anlamsız bir biçimde uyguladığı zalimce politikasına karşın, yendi. O dönemki Sovyetler Birliği'nin tüm bölgelerinde milyonlarca insan acı çekti. Korkunç yokluk, açlık, yoksulluk ve korkulara karşın özverili bir şekilde çalıştılar.

Fakat tüm mücadele ve çabaların meyvelerine parti ve devlet Nomenklatura'sının önde gelen yöneticileri sahip çıktılar. Hem düşmanın işgal ettiği, hem de Sovyetler Birliği'nin ele geçirdiği topraklarda acımasızca ve yok edici bir biçimde hüküm sürdüler.

Keza o zamanlar, pek çok zaferden sonra, kaçınılmaz felaket olan ve Sovyetler Birliği'ni dağılmaya götüren gelişmeler başladı. Onyıllarca için için büyüyen, ancak dışarıdan fark edilmeyen bu gelişmeyi; topyekün ekonomik, sosyal ve ahlaki çöküşü hiçbir politik yumuşama ve Perestroyka durduramaz.

Almanya'da eski kafada inat edenler, savunma savaşı ve Wehrmacht'ın "yitirilmiş zaferini" Soğuk Savaş sırasında ideolojik savunma aracı olarak kullandılar. Şimdi eski yalanlar, eski düşman imgeleri yeni tehlikeleri harekete geçiriyor ve yeni haltlar işlemek için tekrar canlanıyor.

Stalingrad uyarıyor: Bu lanet savaşta yenenler, yenilenlerden daha az acı çekmedi. Bir zamanların Sovyetler Birliği'ndeki dul asker eşleri ve eski savaşçılar bu konuda pek çok trajik öykü anlatabilirler. Bu arada durmadan Kâbil, Dağlık Karabağ Bölgesi, Saraybosna, Güney Osetya, Filistin, Dinyester, Soweto ve Kürdistan'da yeni "Küçük Stalingrad"lar ortaya çıktı. Ancak bugüne kadar Stalingrad savaşının sahip olduğu dünya çapındaki etkiye ulaşamadılar.

İyimser bir siyasetbilimci şunları ifade ediyordu: "1914 Yazı'nda Saraybosna'da birkaç el tabanca ateşi Birinci Dünya Savaşı'na neden olmuştu. Aylardır orada keskin nişancılar, makineli tüfekler, tanklar ve ağır toplar ateş ediyor, ancak bu 'bölgesel bir çatışma' olarak kalıyor. 1917 yılında Petersburg'da bir hafta ekmek çıkmadığında, Rus devrimi başlamıştı. Bugün Rusya'da insanların yoksunlukları ve çektikleri acı bir yıl önce düşünülemezdi bile. Buna karşın devrim ufukta gözükmüyor. Ancak bu

avutucu düşünceler şunu unutturmamalı; tüm küçük Stalingrad'larda bir zamanların Stalingrad'ında olduğu gibi el bombaları, toplar, uçak bombaları ve tanklarla savaşılıyor. Bunların hepsi yeteri kadar kötü. Orada da sadece kurbanlar ve galipler olabilir.

Fakat zamanımız her iki dünya savaşı döneminden esaslı bir şekilde ayrılıyor. Tüm Verdun ve Stalingrad'ların korkunç şiddeti, bugün hâlâ gizli cephane depolarında duran NBC silahlarının sahip olduğu ölüm potansiyeli ile kıyas edilemeyecek kadar azdır. Eğer bunları savaşta kullanırlarsa, yanıp kül olmuş gezegenimiz üzerinde hiçbir galip ve sağ kalan olmayacaktır.

1943 yılı Ocak ayında bir Alman üsteğmeni, Genelkurmay'da albay olan babasına şunları yazıyordu: "Volga kıyısındaki bu cehennem sizlere uyarı olmalıydı. Sizden bu uyarıyı dikkate almazlık etmemenizi rica ediyorum."

Bu mektup da Alman Başkomutanlığı'nın (OKW) arşivlerinde duruyor. Tabii Stalingard savaşının bize yaptığı uyarının bugün de unutulmaması gerekir. Boşuna çekilen acıların ve boşuna ölen kurbanların asıl ve belki de biricik anlamı bundan ibarettir.

Temmuz 1992
LEW KOPELEW

ÖLÜMCÜL EMİR

1942 yılı, Kahramanları Anma Günü: Almanya ölen evlatlarına minnettarlığını gösteriyordu. Nasyonal sosyalist III. Reich, "Führer, Vatan ve Ulus" için savaşta ölen şehitleri onuruna tören yapıyordu. Nazi yönetimi gereksiz bir savaşın kurbanlarını, ilerideki bir propaganda savaşı için sömürüyordu. Adolf Hitler güç ve inatçılığını gösteriyor, amaçlarını ve savaşı öve öve bitiremiyordu. İki buçuk yıldır Alman Reich'ı savaşı sürdürüyor ve dokuz aydan beri Alman Kuvvetleri Rusya'da savaşıyordu. Zaferin çoktan kazanılması gerekiyordu. Fakat Alman saldırısı Moskova önlerinde çakılıp kalmıştı. Kızılordu karşı saldırıya geçmiş ve Wehrmacht geri çekilmek zorunda kalmıştı. 1941 yılı Aralık ayında Alman askeri yorgun ve tamamen bitkin düşmüştü. Sovyetlerin takviye kuvvetleri ve Rusya'nın sert kışı karşısında hayatta kalmak için savaşıyorlardı. Führer buna aldırmıyor ve zaferden emin olarak hareket ediyordu:

"Sovyetler Birliği gelecek yaz ezilecek. Artık onun için bir kurtuluş umudu yok. Önümüzdeki yaz silahlı çatışmaların sonucunun belirlendiği yıl olacak. Bolşevikler öylesine geri püskürtülecekler ki, bir daha Avrupa kültürünün varolduğu topraklara ayak basamayacaklar."

Hitler, Rusya'ya karşı yürüttüğü savaşın hedefleri hakkında konuştuğunda, adeta ayin havasını andıran bir ortam oluşuyordu: Konular genellikle Bolşevizm'in yok edilmesi ve "Hayat Ala-

nı"nın (Lebensraum) ele geçirilmesi gibi temalardı. Alaycı bir ifadeyle, savaşın "Avrupa kültürünü kurtarmak için bir Haçlı Seferi" olduğunu ima ediyordu. Azameti asla kırılmazdı. Her şeyi elde edebileceğine olan inancı, onu sonunda düşmanın potansiyelini küçümsemeye götürdü. Aşırı fanatizmi, gerçeklik karşısında gözlerini kapamasına neden oldu. Tek bir çarpışma, sonucu almalıydı. Hitler inisiyatifi yeniden üzerine almak istediğini ima ediyordu. Ancak durum elverişli olmaktan uzaktı.

"Barbarossa Harekâtı"

Yedi ordu, dört panzer grubu ve üç hava filosundan oluşan, üç Ordular Grubu'yla Wehrmacht, 22 Haziran 1941'de Rusya'ya saldırdı. Doğu Seferi'ne katılan bu ordu toplam 3.000.0000 asker, 600.000 taşıt aracı, 7.184 top, 3.580 zırhlı muharebe aracı ve 1.830 uçağı kapsıyordu. Bu savaş gücüyle Hitler, Sovyetler Birliği'ni yere sermek istiyordu. Führer'in 21 numaralı emrinde Barbarossa Harekâtı'nın amacı aşağıdaki şekilde özetlenmişti:

"Operasyonların nihai amacı; Volga-Arhangelsk hattında, bir Asya ülkesi olan Rusya'ya karşı savunma harekâtıdır."

Orduların aldığı emirler açıktı: Güney Ordular Grubu, Donetz Havzası'nı ele geçirmek için Kiev yönünde ilerliyordu. Kuzey Ordular Grubu'nun hedefi ise Leningrad'dı. Orta Ordular Grubu doğrudan Moskova yönünde ilerliyordu. Onlara, Leningrad'ın ele geçirilmesinden sonra Kuzey Ordular Grubu katılacaktı.

Yıldırım Savaşı ve çabuk kazanılan zaferlerle şımarmış olan Führer, 1941 Yazı'nda "Sadece sekiz hafta sürer" diyerek övünüyordu. 1942 İlkbaharı'nda henüz amaçlanan hedeflerin hiçbirine ulaşılamamıştı. Sert Rusya kışı Alman saldırısını eksi kırk derece soğukta Moskova önlerinde durdurdu. Gerçi Alman kuvvetleri Sovyet başkentine otuz kilometre kadar yaklaşmışlardı, ancak Wehrmacht geri çekilmek zorunda kaldı. "Tayfun" operasyonu sonuca ulaşamamıştı. Uzun bir tereddütten sonra Hitler 8 Aralık 1941'de 46 numaralı emriyle saldırı operasyonlarının durdurulmasını istedi ve kış mevzilerine çekilinmesine izin verdi.

Doğuda beklenen hızlı bir zafer yerine Almanlar şimdi savunmaya geçmek zorunda kalmışlardı. Şubat sonunda Alman birlikleri Moskova'ya 100 km'den az bir mesafede bulunuyorlardı. Ruslar eskisi gibi sert bir direniş gösterdiler; tükenmek bilmez insan ve maddi kaynaklarına başvurmuşlardı. Tüm bunlara, tükenmiş Alman kuvvetlerinin karşı koyması gerekiyordu. Ölüm anavatanda da öfke saçıyor, orada da kıyamet gökten iniyordu.

"Kâhyanın Av Borusu Çalıyor"

28 Mart 1942 gecesi Lübeck kenti üstünde Kraliyet Hava Kuvvetleri'nin bombardıman uçakları göründü. Bu eski Hansa Birliği'nin üyesi kent, İngiliz savaşının yeni bir evresinin ilk kurbanı oldu. 14 Şubat 1942'de İngiliz hükümeti Almanya'ya karşı bir hava saldırısına girişilmesini kararlaştırdı. Yerleşim bölgelerine ve sivil halka karşı hedeflenen saldırılarla Almanların morali kırılacaktı. Sanayi alanında özellikle yakıt sanayii hedef alınarak ve cepheye yapılan sevkiyata engel olunacaktı. Bu taktiğe "belden aşağı felç etme" adı verilmişti.

Bu saldırıya ilkin, eski, tuğladan evleriyle bir açık hava müzesi ve Hansa Birliği'nin incisi olan Lübeck uğradı. 28 Mart akşamıydı. Tam iki yüz elli İngiliz bombardıman uçağı öldürücü yüklerini kent üzerine bıraktı. İngilizler "Lübeck odun ateşi gibi yanıyor" biçiminde haber veriyordu.

Hitler misillemede bulunmak ve kendi tarzında cevap vermek istiyordu. İki hava bombardıman birliği Sicilya'dan kaydırıldı ve Order, Exeter, Norwich, York ve Canterbury kentleri bombalandı. Alman Hava Kuvvetleri mimari ve kültürel tarihi eserleriyle ünlü İngiliz kentlerine karşı misilleme saldırılarına başladı. 1942 yılı Nisanı'ndan Ekim ayına kadar Göring'in bombardıman uçakları İngiltere kentlerine karşı imha uçuşları için havalandılar.

Alman Reich'ı ve Britanya adalarında yaşayan insanların uzak oldukları Avrupa göklerinde hava savaşı yeni bir boyut almış bulunuyordu. Lübeck'ten iki ay sonra İngilizler, 30 Mayıs'ı 31 Mayıs'a bağlayan gece Köln'e "bin bombardıman uçağından oluşan bir karşı saldırıya" girişti. Bunu 1 Haziran'da Essen, 25

Haziran'da da Bremen bombardımanı izledi. Kraliyet Hava Kuvvetleri Komutanı Hava Mareşali Arthur Harris, kendisine

Hildegard Steiborn, Köln

O Mayıs gecesinde her şey çılgınca bir hızla geçti. Uçak motorlarının gürültüsü bu seferki saldırının diğerlerinden daha şiddetli olacağını duyuruyordu. Bodrum merdiveninde bulunduğum bir sırada sanki görünmez bir el tarafından havaya kaldırılıp aniden bodrumun zeminine fırlatıldım. Komşu evdeki patlamanın basıncı beni yere fırlatmıştı. Acil durumlarda kullanılan lamba sönmüştü. Tüm cesaretime karşın soğuk bir korku içimi sarmıştı. Kocamla titreyerek birbirimize sarıldık, böylesine şiddetli bir patlama sesi ve gürültü duymamıştık. Zaman kavramını yitirmiştik. Birdenbire korkunç bir çatırtıyla bodrum kapısı havaya uçtu. Ortalık aşırı derecede ısındı ve çevredeki alevlerden ortalık gündüz gibi aydınlandı. Korku dolu bir bekleyişten sonra, bizi dehşet dolu bir görüntünün beklediği üst kata çıkmaya cesaret edebildik. Her yer ateş, duman, kül ve enkazla doluydu. Enkaz kaldırma çalışmalarına başlamak istiyorduk, cehennem yeniden başlıyordu.

Bombacı Harris lakabının verilmesine yol açacak olan "saat başı bombardıman" harekâtına başladı.

İngilizler ve Amerikalılar III. Reich'a diz çöktürmek istiyorlardı. Geceleri İngilizler, gündüzleri ise Amerikalılar B 24 (Kurtarıcı) ve B 17 ağır bombardıman uçaklarıyla geliyorlardı. Amerikalıların yapmış olduğu saldırılar istenen sonucu getirmemiş olsa da, Alman halkı artık düşman uçakları korkusuyla yaşamak zorunda kalacaktı. Hitler öfkeden kuduruyor ve öfkesini hava savunmasından sorumlu Hermann Göring'den çıkarıyordu. Reichmareşal şimdi halkın alay konusu olmuştu. Sirenler bir hava saldırısı haberi verip de halk sığınaklara girdiğinde "Kâhyanın av borusu çalıyor" deniliyordu. Çünkü hırslı Göring bir zamanlar "Almanya'nın üzerine asla tek bir bomba düşmeyecektir" diyerek böbürlenmişti.

Bundan böyle sayısız bomba Almanya'ya yağmur gibi yağacak, halka ölüm ve felaket getirecek, yerleşim yerlerini ve sanayi

kuruluşlarını yerle bir edecekti. Amerikan Hava Kuvvetleri 1942 yılında 10.000 bombardıman ve 2.600 "uçan kale"nin de içinde yer aldığı 42.800 uçağa sahipti.

"Kapanan bir çemberin" varlığını Churcill 1942 Ocak ayında Washington'daki bir toplantıda duyurdu. Bu çember Rus cephesinde Kafkaslar üzerinden, "Çöl Tilkisi" General Rommmel'in Mısır'da egemenlik için rakibi Mareşal Montgomery ile savaştığı Yakın Doğu'ya; oradan, denizaltı savaşının dorukta olduğu Atlantik Okyanusu'na, "Bolero Harekâtı"nın planlandığı ve Amerikan Ordusu'nun Avrupa istilasına hazırlandığı "Müttefiklerin eğitim alanı" olan İngiltere'den ta Almanya içlerine kadar uzanıyordu.

Felaketler Kışı

5 Aralık 1941'de Kızılordu kış saldırısına başlamıştı. İlk olarak Orgeneral Koniyev dört Sovyet ordusuyla Kalinin Cephesi-'ne doğru ilerledi. Hemen hemen Moskova banliyölerine kadar ilerlemiş olan 3. ve 4. Panzer orduları Sovyet başkentine karşı yürüttükleri harekâta son vermek zorunda kaldılar. Guderian'ın tankları da ağır baskı altındaydılar ve Tula'dan çekilmek zorunda kaldılar. Ertesi gün General Zukov, Sovyetlerin Batı Cephesi birliklerine karşı saldırı emri verdi. Sovyetler toplam 47 topçu tümenini ve ayrıca 36 topçu ve 15 zırhlı tugayı Alman Orta Ordular Grubu'na karşı saldırıya sürdü. Birliklerin üçte biri Sibirya'dan getirilmiş ve kış için en iyi şekilde donatılmış birliklerden oluşuyordu. Alman askerlerinin hâlâ yazlık giysilerle başlarının çaresine bakmak durumunda olmalarına karşın, Sibiryalı askerler kalın kumaş ve kürk başlıklı üniformalar giyiyorlardı. Moskova önlerinde pek çok Alman birliği düşman ateşinden çok, donma sonucu meydana gelen kayıplar vermişlerdi. Düşmanın yoğun baskısı altında Almanlar Tişvin'den çekilip Kalinin'i boşaltmak zorunda kaldılar. Bir hafta sonra Sovyet başkenti için artık bir tehlike kalmamıştı.

13 Aralık 1941'de yayınlanan özel bir bildiride, Sovyet komutanlarından General Timoçenko ile Zukov, "Moskova önündeki tüm cephede düşman saldırı pozisyonları ve savunma hatla-

rı yarılıp geçilmiştir" diyorlardı. Geride kazanılan bu psikolojik başarıyla Kızılordu kuzeyde Volşov'a hücum ederek saldırısını şiddetlendirdi. Güneyde Kertç ve Feodosya'ya saldırılarına başladı. Alman subayları, eğer zaman kaybetmeden düzenli geri çekilme emri verilmezse hangi felaketlere yol açılacağını fark etmişlerdi. Fakat Hitler, askeri danışmanlarının bu konudaki kuşkularını bir kenara itip, bunun yerine, kötü bir üne sahip olan

1942 yılı başında, bir kadının general olan kocasına yazdıkları:

Sevgili Alyoşenka'm,

Şimdi birbirimizden çok uzaktayız, fakat düşüncelerimiz aynı: Kutsal ülkemizi mümkün olduğu kadar düşmandan temizlemek. Sizlerin cephe arkadaşı kadınlar olarak cephe gerisinde inançla çalışıyoruz. İnsanın kendi ülkesinde yaşayıp, çalışmasından daha güzel bir şey yok. Bu yüzden sevgilim, halkın sana emanet ettiği silahı ellerinde daha sıkı tut. Sizleri destekliyoruz.

Sovyet askeri I. S. Miletçik'in eşine yazdığı mektup:

11 Ocak 1942

Sevgili Luyubka'm!

Sizlere içten bir asker selamı gönderiyor, seni ve İgor'u binlerce kez öpüyorum. Şimdiye kadar sağ kalmayı becerdim ve sağlığım yerinde. Halen Moskova bölgesinde bulunuyor ve Dyakovo köyü çevresinde savaşıyoruz. Birliklerimizin saldırısı sonunda düşman nihayet geri çekiliyor. Ancak Almanlar taş üstünde taş bırakmıyor, tüm evleri yağma ediyor ve hepsini ateşe veriyorlar. Geçtiğimiz pek çok köyün hiçbirinde yıkılmamış ya da hasara uğramamış ev olmadığından, bir gece bile bir dam altında uyumadık. Bu koşullar pek hoş değil, fakat her şeye katlanacağız ve sonuna kadar dayanacağız. Aslolan hayatta kalmaktır...

"her koşulda durmak" emrini dikte ettirdi. 18 Aralık'ta 1736/42 numaralı gizli yazışmada şu emri verdi: "Kanatlarda ve gerilerde düşmana aldırmadan direnişe devam etmek. Herkes bulunduğu yerde duracaktır."

Bu, cephe için felaketli sonuçları olan bir emirdi. Alman Diktatörünün inatçılığı binlerce Alman askerinin yaşamına mal oldu. Bir karış toprağı teslim etmemekteki inadı adeta karşı sonucunu da doğurdu. Sovyet birlikleri düşman hatlarını yarıp geç-

Lew Kopelew, Yazar, O Dönem Siyasi Komiser

Esir Alman askerleri sık sık karşı keşif işleri için kullanılırdı. Ancak temel ilkemiz mutlak gönüllülük esasına dayanıyordu. Birilerini zorla ikna etmek istemenin hiçbir anlamı yoktu. Bizden insanca muamele ve saygı gören esirler, daha önce zihinlerinde yer etmiş bulunan propagandanın açık çelişkisini hemen fark ediyorlardı. Onları karşı propaganda için işbirliğine iten ve motive eden şey bir ideoloji ya da Sovyet sistemi karşısında duydukları tepki değil, kendi yönetimlerinin ihanetine uğramanın acı düş kırıklığıydı. Bazı Alman esirler kendi arzularıyla, Sovyet cephe gerisinde Alman askerlerini etkilemek ve bu gidişe bir son vermek için partizan grupları tarafından eğitildi.

miş ve dağılan birlikleri kıskaca almayı başarmıştı. Rusya seferinin başlangıcında Almanlar tarafından uygulanan bu taktik, şimdi onlara karşı uygulanıyordu; zayıf cephe hatlarını yarma, kanatlardan sarıp, daha sonra tuzağa düşen düşmanı yok etme. 1942 yılı Ocak ayı başlarında Alman kuvvetlerinin üçte biri kuşatma tehdidi altındaydı. Sovyet Kalinin Cephesi'nin sağ kanadı kuzeyden Rişev'e saldırdı ve Briansk Cephesi'nde Kaluga üzerinden, Alman kuvvetlerinin arkasında yön değiştiren bir kıskaç kolu oluştu. Hedef, Almanların en önemli ikmal hattı güzergâhının kesileceği Vitebsk ve Smolensk'ti. Aynı anda Ruslar saldırılarını güneye doğru genişletti. Kuşatılan Leningrad'ın kurtarılması gerekiyordu. Kızılordu askerleri Kırım Yarımadası'ndaki Alman cephesinin gerisine indiler. Doğu Cephesi'nde her yer yanıyordu. Stalin hızlı ve topyekün bir zafer istiyordu. O da Hitler gibi aynı hatayı işledi; düşmanı küçümseyerek kendi kuvvetlerini mahvetmek. Hitler Sovyet saldırısının baskısı sonucu düzenli geri çekilmeye izin verdikten sonra, ağır kayıplar vermiş dağınık Alman birlikleri cepheyi düzene koyabildiler. Sert kar fırtınası fazladan, savaşa ara verilmesini sağlıyordu. Dondurucu soğukta, savunmanın etkili bir şekilde düzenlenmesi başarılmıştı. İlk takviye birlikleri ulaşmıştı. General Kurt von der Chevallerie'nin

komutasında Fransa'dan kaydırılan 59. Kolordu, Alman cephesindeki boşluğu güç bela kapatabildi.

Stalin'in kuvvetleri başlangıçta kazandıkları hızlı başarılardan yararlanacak durumda değildi. Rishev yakınlarında, General Walter Model komutasındaki Alman birlikleri Kızılordu'nun yarılan birliklerinin gerisinden saldırmayı başardı. 21 Şubat 1941'de Başkomutanlık uzun zamandan beri ilk kez bir başarı haberi veriyordu. Düşmanın kaybı 5.000 esir ve 27.000 ölüdür.

Bu sayısal ifadeler, savaşın hangi dirençle yürütüldüğünü ve kayıpların ne kadar yüksek olduğunu belgeliyordu. Keza Sovyetlerin de gücünün sonunda olduğu anlaşılıyordu. Rusların karşı saldırısı durma noktasına gelmişti.

Muazzam kayıpları olsa da, Hitler'in ordusu karşı saldırıyı atlatmıştı. Binlerce Alman askeri ağır donma vakası yaşıyordu. Buna halk mizahının henüz yitirilmediğinin kanıtı olarak, donmuş et sürüleri (*gfrierfleischorden*) adı veriliyordu. Görev yeri değiştirilen tank generali Guderian yatıştırıcı bir biçimde "Felaketler Kışı"nın bittiğini tespit ediyordu.

Wehrmacht bazı tersliklerin üstesinden gelmek istiyordu. 1941 Kışı'nda sonuçsuz kalan Kızılordu'nun yok edilmesi işi, 1942 yılı İlkbaharı'nda tamamlanmalıydı. Hitler sorunu böyle görüyordu.

Er M. M.'in evine yazdığı mektup:

Esir düşen bu Rus sürüleri vatanımıza girebilselerdi, eşlerimizin ve çocuklarımızın başlarına neler gelebileceğini insan şimdi fark edebiliyor. Burada değişik ırklardan kültürsüz insanları görme ve gözlemleme fırsatım oldu. Tanrı'ya şükür, bunların ülkemizi yağmalayıp soymasının önüne geçildi. Maalesef bu savaş bizden de pek çok kurbana mal oldu.

Er K. evine yazıyor:

16 Ocak 1942, Cuma

Ruslar tek bir darbeyle savaşı kazanmak istiyorlar. Durmadan taze güçlerle saldırıyorlar. Taburumuz 22 Kasım'dan 30 Kasım'a kadar, Kursk yakınlarındaki Timm bölgesinde direnme emri almıştı. Tam karşımızda bir tümen bulunuyordu. Çok zor günlerdi. Ruslar günün her

anında saldırıyordu. Ancak her defasında tüm güçleri telef ediliyordu. Yedi gün sonra koca tümen yok edilmişti. Sürekli olarak Noel'i ve yılbaşını düşünüyoruz. Düşman ağır tanklarla saldırıyor. Hiç anti-tank silahımız yok, bu nedenle geri çekilmek zorunda kaldık. Geri çekilmek savaşta olabilecek en kötü şey, hele gündüzleri. Ruslar tüm atışlarını üzerimize yönelttiler. Top, el bombası, tanksavar ve buna ek olarak piyadeler. Pek çok arkadaşımız hayatını kaybetti, birçoğu yaralı ya da Ruslar'ın eline düştü. Bazı bölüklerin mevcudu 30-40 kişi.

Bölük Komutanı P. H.'nin bir yerel yöneticiye yazdığı mektup:

Savaş alanında, 1 Mart 1942

Bölgenizde ikamet eden 24.12.1909 doğumlu Kıdemli Piyade Er Johannes Baron, ettiği askerlik andına sadık kalarak, savaşta Führer ve Ulusu için şehit düşmüştür. Bu acı gerçekten, O. Caddesi'nde ikamet eden eşi Matha'yı saygılı bir biçimde haberdar etmenizi rica ediyorum. Ziyaretinizden sonra şahsen eşine yazacağım ve durumu bildireceğim. Mükemmel ve fazlasıyla cesur olan bu askerin adını Kent Kahramanlar Albümü'ne kaydedebilirsiniz. Kendisi Harkof'un güney doğusunda Pavlovgrad ve Losovaya arasında şehit düşmüştür.

Kathe M.'in cephedeki erkek kardeşine yazdığı mektup:

Dresden, 26 Şubat 1942

Sevgili Heini!

Sevgili yurdumuzda, Rusya'daki savaşın güle oynaya yapıldığını düşünen aymazlar var. İnan, bu budalaları yok etmek için insan bir makineli tüfek kullanabilir. Çok kavgacı bir tutum, değil mi? Ancak ağırbaşlılık ve kibarlıkla bu işler yürümez. Ayrıca halklara ve ülkelere pek çok kurban ve acı getiren savaştan nefret ediyorum. Savaşı gerçekten kendi yaşamlarında hissetmesi gerekenler korunaklı bir şekilde oturuyorlar ve doğuştan kısmetli bu insanlar evlerinde çene çalıyorlar. Haksızlık çok. Ne yazık ki herhalde hep böyle olacak.

Çiftçi W'nin cephedeki oğluna yazdığı mektup:

23 Şubat 1942

Gerats Kilisesi'ndeki çanlar indiriliyor, bunlar Eggenfelden çevresindeki son çanlardı. Demek ki gelse bile, barışı artık müjdeleyemeye-

ceğiz. Barışın bir gün geleceğini kuvvetle umut ediyoruz. Savaşı herhalde sonsuza kadar götüremeyiz. Tanrı'ya kaya kadar sağlam imanımız olmasa insan aklını oynatır. İmanımızda her zaman sabır ve avuntu buluruz. Tanrı ara sıra bizi sınar, ancak imanımızı yitirmemize izin vermez. Yoksa, başından beri savaşta yer alan askerler çoktan umarsız kalırlardı. Öyleyse, bazen zor gelse de cesareti yitirmemeli.

Bölük Komutanı P. H.'nin şehit düşen bir askerin dul eşine yazdığı mektup:

Savaş alanı, 5 Mart 1942

Çok Saygıdeğer Frau Baron!

Eşiniz Kıdemli Onbaşı Johannes Baron'un Bölük Komutanı olarak, yerel yöneticilerinizin daha önce saygılı bir biçimde bilginize sunmuş olduğu acı gerçeği doğrulamak durumundayım.

Sevgili eşiniz 1.3.1942'de Aleksandrovka mevkiinde önemli bir tepenin savunulması sırasında, askerlik andına sadık kalarak Führer, Ulus ve Almanya'nın yüceliği ve geleceği için kahramanca öldü. Şüphesiz bu acı kayıptan ilk anda üzüleceksiniz. Onun bölük arkadaşları olan bizler de bu durumdan ötürü çok üzüntülüyüz. O çok cesur eşiniz bize, bizim savaşımıza ve kader ortaklığımıza aitti ve bizden bir parça olacaktır.

Çok sayın Hanımefendi, bu acıyı atlatmanız için Tanrı size güç versin. Onun kanından ve etinden olan iki çocuğunuz acılarınızın tesellisi olacaktır. Ölen kahramanlarımız kendileri için ağlayıp yakarmamızı arzu etmezlerdi. O kendisini daha çok, vakarlı bir yas içinde anmamızı isteyecektir.

Kendisi cesur bir asker olarak, en ön safta piyade ateşiyle vuruldu ve hiç acı çekmedi. Kahramanımızın yüz hatları hiçbir şekilde bozulmadı, tersine memnun ve mutlu bir ifade aldı. Onu birkaç bölük arkadaşıyla savaştığı ve kanıyla kutsallaşan yerde toprağa teslim ettik. Aziz mezarında miğferi ve demir haç biçiminde bir tahta haç onun adını ışıldayarak taşıyor.

Mezarın yeri Aleksandrovka'nın ortasında, köy yolunun yanında, bir süs ağacının koruması altında. Aleksandrovka esas olarak Harkof ve Stalino arasında, bu hattın biraz doğusuna doğru, Losovaya'nın 18 kilometre güneydoğusunda ve Yurevka üzerinden, Pavlovgrad'ın 18 kilometre kuzeydoğusundadır. Büyük yerleşim yerlerini haritada bulacaksınız.

Çok Sayın Frau Baron, lütfen taziyelerimi ve içten duygularımı kabul ediniz, sizi hep birlikte selamlıyoruz.
Heil Hitler!

"Korkak ve Kibirli Bir Cüce"

Führer 1941 Aralık ayında, savaşan birliklere savunmaya uygun mevzilere çekilme izni verdiğinde, bu hiçbir şekilde genel bir geri çekilme çağrısı anlamına gelmiyordu. Tersine: Alman diktatörü için söz konusu olan, Wehrmacht'ın doğuda savaşan güçlerine mümkün olan uzun bir dinlenme ve kendine gelme olanağı vermek ve böylece 1942 yılında daha büyük bir saldırı operasyonuna kalkışabilmek için gerekli önkoşulları yaratmaktı.

Hitler Barbarossa Harekâtı'nın başarısız olduğunu kabul etmiyordu. Başarısızlık için, hemen de bulunacak olan suçlular arıyordu: Bunlar komuta heyeti ve subay kesimiydi. Führer özellikle Kara Kuvvetleri Komutanı Walter von Brauhitsch'i Moskova felaketinin sorumlusu olarak gösterdi. Ona, Doğu'daki tüm savaş planını mahveden "korkak ve kibirli bir cüce" diyerek hakaret ediyordu.

Von Brauhitsch, askeri açıdan tamamen anlamsız olan "Dayanma Planı"nı protesto etme cüreti göstermişti. O andan itibaren, bu en yüksek rütbeli Alman subayının adı Führer açısından "korkak ve yeteneksiz"e çıkmıştı. Von Brauhitsch görevden ayrılmak zorunda kaldı. Führer 18 Aralık'ta komutayı bizzat devraldı. Hitler'in komuta kademesini küçümsemesinin kısa yorumu şu sözcükler oldu: "Bu kadarını herkes yapabilir." Çünkü von Brauhitsch, 1941 Aralık ayında bütün subayların düşündüklerini ifade etmişti.

Hitler'in komutayı aldığı gün, Orta Ordular Grup Komutanı Feldmareşal von Bock için de görevinin bitmesi demekti. Keza Güney Ordular Grubu Komutanı Feldmareşal von Rundstedt de görevinden affedildi. Kuzey Ordular Grubu Komutanı Ritter von Leeb kendi isteğiyle görevden affını rica etti. Hitler'in en başarılı Generali olan Guderian da makamından oldu. Orgeneral Hoepner, Hitler'in haksız yere suçlamasıyla, "korkaklık ve itaatsizlik" nedeniyle ordudan atıldı. Daha da kötüsü General Spo-

neck'in başına geldi. Onun kusuru, 28 Aralık'ta Feodosia'daki çarpışmalar sırasında umutsuz durum nedeniyle, 42. Kolordu'nun üstün durumdaki Sovyet kuvvetleri tarafından yok edilmesini önlemek için Kertç Yarımadası'nın boşaltılmasına izin vermekten ibaretti. Böylece 11. Ordu düşman birlikleri tarafından sarılmaktan kurtuldu, fakat Sivastopol müstahkem mevkiini ele geçirme planının yarıda bırakılması gerekmişti. Hitler, von Sponeck'i Göring'in başkanlığındaki bir askeri mahkemeyle ölüme mahkûm ettirdi. Daha sonra cezasını altı yıl kalebentliğe indirdi. Von Sponeck nihayet, 20 Temmuz 1944'de Hitler'e karşı girişilen suikastten sonra SS Ölüm Komandolarının kurbanı oldu.

1942 yılına girildiğinde Hitler ordunun üst kademesini tamamen değiştirmişti. İstisnasız olarak Kara Kuvvetlerindeki tüm komutanlar ve tüm kurmay başkanları görevden ayrılmak zorunda kaldılar; on sekiz feldmareşalden on biri, kırk orgeneralden yirmi biri görevden alındı. İç cephe bölümünün tümüne yeni komutanlar atandı. Kilit mevkileri Hitler'in kurmay başkanı Orgeneral Franz Halder ve Wehrmacht'ın kurmay başkanı Feldmareşal Wilhelm Keitel tutmuşlardı. Keitel'in başarısızlıklara karşın neden hâlâ bu görevde kalabildiği Halder'in günlüğünden anlaşılıyor: "Çekilmez olanı, Keitel'in mantıksız gevezeliği oluyor."

Bizzat meslektaşlarınca *"Lakeitel"* (uşak) diye alay edilen Keitel gibi "evet efendimciler", danışman olarak Hitler'in çevresinde en sevilen kişilerdi. Buna karşın Hitler'e kim karşı çıkarsa derhal kovuluyordu. Alman diktatörü askeri konularda nihai karar yetkisini üzerine almıştı. O zamana kadar olduğu gibi stratejik amaçları belirlemekle yetinmeyip, taktik harekât konularında da karar hakkını kendinde tutuyordu. Wehrmacht'ın en üst rütbedeki subayları ayak işlerine bakan kişiler durumuna düşmüşlerdi. "Generaller, sıradan piyade eri gibi itaat etmek zorundadırlar. Ben sevk ve idare ederim, onların da kayıtsız şartsız buna uymaları gerekir. Her farklı anlayışın kökünü kazıyacağım."

Subay topluluğu içindeki bu düzenlemeyi Goebbels şu sözlerle kamuoyuna sattı: "Führer tek başına cepheyi kurtardı."

"Çok Hızlı Bir Saldırı"

28 Mart 1942 günü Keitel, Jodl, Halder ve Wehrmacht Kara ve Hava Kuvvetleri'nin üst rütbeli kurmayları Hitler'in "Kurt İni" adı verilen karargâhına geldiler. Gizlilik nedenleriyle Hitler Doğu Prusya'da, Rastenburg'da özel bir görüşme için dar bir çevreyi toplantıya davet etmişti. Söz konusu olan, büyük yaz savaşının planlanmasıydı. Saldırının ağırlık noktasını Hitler nereye yerleştirecekti? Bir kez daha Moskova civarına mı, yoksa kuzeye, güneye ya da Kafkaslar'a mı? Ya da bir defada hepsini mi istiyordu?

Sovyetler Birliği'ne karşı yürütülecek ikinci saldırı için Hitler'in direktiflerine göre hazırlanan plan, sanki şimdiye kadar yapılan savaşlardan onun ders almış olduğu izlenimi veriyordu.

Saldırı planının en önemli noktası, harekâtın ana eksenini doğrudan cephenin güneyine yerleştirmesiydi. Gerçi kuzeydeki harekâtla kuşatılmış olan Leningrad'ın düşürülmesi gerekiyordu, fakat ana harekât için güney bölgesi öngörülmüştü.

Almanlar Kızılordu'yu Donetz ve Don arasında yok edip, Kafkas geçitlerini ve Hazar kıyısındaki petrol alanlarını ele geçirmek amacıyla tüm kuvvetlerini buraya yığdılar.

Böylece Wehrmacht, Maykop ve Grozni'nin önemli petrol kaynakları olan Donetz Havzası'ndaki sanayi merkezlerinden kendi ikmali için faydalanmakla kalmayacak, aynı zamanda düşmanın tedarikini önleyecek ve Kızılordu'nun Müttefikler'den aldığı askeri malzeme yardımını da kesmiş olacaktı.

"Amaç, Sovyetler'in hâlâ ayakta duran savunma gücünü yok etmek ve onları savaş ekonomisi için çok önemli güç kaynaklarından mahrum bırakmaktır."

Hitler yeniden bu dev cephenin kanatlarında kesin sonuç almaya çalışıyordu. Fakat bunun adım adım yapılması gerektiğini anlamış görünüyordu. Asıl hedef artık Moskova ve Leningrad değil, Rusya'nın güney doğusuydu.

Önceleri 1942 Yaz saldırısının kod adı Siegfried idi. Ancak Barbarossa Harekâtı durdurulduktan sonra Hitler Alman tarihinden yeteri kadar alıntı yapmıştı. Wehrmacht Kurmay Başkanı Yardımcısı Walter Warlimont, "Hitler'in, Barbarossa Hârekatın-

dan sonra, Alman efsanelerindeki önemli isimleri askeri harekâtların riskiyle ilişkilendirmekten çekindiğini" bildiriyordu.

"Tüm zamanların en büyük komutanı" batıl inançlı olduğu için, savaşın başlangıç evresindeki renk oyunlarına geri dönmüştü. "Sarı" durumu batıdaki başarılı saldırıları, "Kırmızı" Fransa'da kazanılan "kesin zaferi", "Beyaz" durumu ise Polonya'ya karşı mükemmel şekilde yürütülen Yıdırım Hârekatını simgeliyordu. Rusya'nın güneyinde planlanan saldırının kod adı "Mavi Operasyonu" idi, ancak 20 Temmuz 1942'de adı birden "Braunschweig" olarak değiştirildi.

Saldırının uygulaması dört evre içinde öngörülmüştü. İki ordu grubu, Don ve Donetz arasındaki alanda mevcut Sovyet kuvvetlerini çembere alacaktı. Aynı sırada bir ordu grubu Orel ve Kursk bölgesinden, Voronej üzerinden Don Nehri boyunca ilerleyecek (1. Evre) ve Harkof'tan gelen kuvvetlerle birleşecekti (2. Evre). İkinci ordu grubu ise güneydoğudan hareket ederek, Rostov üzerinden Volga'ya kadar öncü savaşı yapacaktı. Her iki ordunun buluşma noktası olarak Stalingrad sahası planlanmıştı. Burada Kızılordu'nun çevresinde dev kıskacın kapatılması gerekiyordu (3. Evre). Kuşatılan birliklerin imha edilmesinden sonra, Kafkaslar'a yapılacak ilerlemeyi içeren 4. Evre başlamış olacaktı. Bunu, Hazar Denizi kıyısındaki Bakü ile Türk-Sovyet sınırında bulunan Batum'un ele geçirilmesi izliyordu.

Hitler'in generalleri bu kez adım adım ilerlemek istiyorlardı. Her şeyden önce gerekli lojistik destek sağlanmalıydı. Birliklerin bölünüp dağıtılmasından kaçınılması söz konusuydu.

Subay adayı G. A. Charlov'un ailesine yazdığı mektup:

22 Nisan 1942

Selam Canlarım,

Şu anda Almanlara şiddetle saldırıyoruz. Ordu gazetelerinde bu çok yazıldı. Herhalde bundan pek kimsenin haberi yok. Dün Kızıl Savaşçılar gazetesinde "16. Alman Ordusu'nun kuşatma nedeniyle açlıktan tükendiği, askerlerin hayatta kalabilmek için kendi arkadaşlarını yedikleri" yazıyordu. Doğru olup olmadığını bilmiyorum, fakat gazetede böyle yazıyordu. Şüphesiz bu çok vahşice. 20. yüzyılda yaşıyoruz,

ancak Avrupa'nın ortasında beyler karşılıklı olarak "Fritz'leri" yiyerek tüketiyorlar.

Asteğmen A. I. Trofimenko, Mayıs 1942'de günlüğüne şu tümceleri yazmıştı:

Bu cehennem kaçkını adamların yaptıkları o kadar korkunç ki, anlatacak pek söz bulamıyorum. İnsanların korunmaya çalıştıkları yeraltı korunağının içine çabucak yayılan gaz saldılar. Panik çıktı. İnsanlar inliyor, "İmdat!" diye haykırıyor, nefes almak için çabalıyor ve kusuyorlardı. Çocuklar ağlıyor, annelerini yardıma çağırıyorlardı. Ancak, toz ve dumandan hiçbir şey fark edilemiyor ve elden de bir şey gelmiyordu. Dört çocuğu çıkış kapısına kadar sürükleyebildik, fakat kollarımda öldüler. Soluğumun kesildiğini hissettim. Biri bana sarıldı ve çıkış kapısına kadar çekti. Orada kendime gelebildim. Hayır, bu manzarayı anlatacak durumda değilim. Bunu korunağın taş duvarları anlatsın. Bu korkunç sahnenin tanıkları onlardı.

"Kayıpları Tamamen Telafi Etmeye İmkân Yok"

Almanların kayıpları bu sırada 1.000.000 askerden fazlaydı. 100.000'den fazlası kışlık donanım olmadığı için, 1941-42 Kış Savaşı sırasında öldü. Bu da Hitler'in megalomanisinin bir sonucuydu. Çünkü Führer zaferin soğuk kış mevsiminden önce kazanılacağını hesaplamıştı. Almanların Doğu Cephesi'ndeki ordusu kadro mevcudunun yalnızca yüzde altmışına sahipti. Haziran 1941'de Rus sınırını geçen her üç Alman askerinden biri ya ölmüş, ya yaralanmış ya da kaybolmuştu. Buna taşıtlar ve atların elden çıkması sonucu hareket yeteneği eksikliği de eklendi. Harekâta hazır uçakların sayısı Mayıs 1941'deki sayının yarısına düşmüştü. Wehrmacht Kurmayı'nın 6 Temmuz 1942 tarihli bir düzenlemesi acımasız bir bilançoyu ortaya koyuyordu. 1 Mayıs 1942 tarihi itibariyle Doğu Ordusu'nun kayıp mevcudu 625.000 kişidir. Kış Savaşı'nda verilen kayıpların telafisi olanaksızdır. Savaş gücü 1941 İlkbaharı'ndakinden daha düşük düzeydedir.

Şaşırtıcı bir biçimde şu sonuç çıktı: Düşmanın yüksek kayıplarıyla kendi kayıplarını telafi etme beklentisi, üstün Alman askeri sevk ve idaresi, askerce kişisel başarı, silahların kalitesi.

Kuvvetlerin ağırlık merkezine uygun şekilde yerleştirildiği yerde, üstünlük güvenceye alınır.

Bu çıkarsamalar Hitler'in çizgisine tam olarak uyuyordu. Düşmanın muazzam kayıpları karşısında kendinden geçiyor, ancak kendi kayıpları söz konusu olduğunda hiç etkilenmiyordu. Fanatik istek; onun için önemli olan sadece buydu. Komutanlar itiraz etmiyor, tersine verilen görevleri olanaklar ölçüsünde yerine getirmeye çalışıyorlardı. Saldırıyı hayata geçirebilmek için güneydeki birliklere eldeki yedekler tahsis ediliyor ve Güney Ordular Grubu birlikleri en azından parça parça yenileniyordu. Buna karşın Orta ve Kuzey Ordular gruplarının payına bir şey düşmedi. Bu, cephe bölümlerinde zayıf noktaların var olması anlamına geliyordu. Düşman tam buradan yarıp geçerse ne olacaktı? Keza güneyde Volga'ya yapılacak bir saldırı sırasında da aynı tehlike mevcuttu; Don kıyısındaki Voronej ve Karadeniz kıyısında bulunan Novorosisk arasında yaklaşık 2.000 kilometrelik bir mesafe vardı. Bu da Sovyetlerin karşı önlemleri için yeterli bir alandı. Durum değiştiği anda Almanlar kendi cephe hatlarını yeterince güven altına alacak konumda olmayacaklardı.

Güney Ordular Grubu yeni teşkil edilen 21. ve 41. tümenlerin verildiği müttefik birliklerle takviye edildi. Bu da pek çok sorunu beraberinde getirdi. Romen ve Macar birlikleri uyum sağlayamadığından, İtalyan kuvvetleri onların arasına tampon birlik olarak yerleştirildi.

Ayrıca Almanların müttefikleri çok kötü donatılmıştı. İkmal güçlükleri nedeniyle bu durum değiştirilememişti. Alman komuta heyeti kendi tümenlerini müttefiklerinin lehine olarak güçsüz bırakmak istemediği için bu sorun ortadan kaldırılamadı. Üretim, kendi kuvvetleri için yeteri kadar hazırlık yapılmasına ancak yetiyordu. Kendi güçlerinin üstün görülmesi, karşılığını düşmanın olanaklarının küçümsenmesinde buluyordu. "Düşman ağır insan ve malzeme kaybına uğramıştır. Başlangıçtaki başarılarından yararlanma çabası içinde, ilerideki operasyonlar için ayrılan yedek kuvvetlerinin önemli bir bölümünü tüketti."

Bu hatalı yorum Braunschweig Operasyonu emrinin başlangıç kısmında yazılıydı.

Alman askeri istihbarat kuruluşu tarafından toplanan istihba-

rat bilgilerinin içeriği çok farklıydı. Yabancı Ordular Doğu Şubesi, Sovyetlerin her ay 1.200 tank ürettiğini rapor ediyordu. Hitler bunların hiçbirine inanmadı. Öfkeyle bu tür haberleri masasından silip attı. Bunlar kendisinin tasarladığı ya da tasarlamak istediği durumun görüntüsüne uymuyordu. Kurmay Başkanı Halder bu sorunu açıkça dile getirdi: "Düşmanın olanaklarının sürekli olarak hafife alınması zamanla grotesk biçimler kazanıyor".

Halder düşüncelerini bu kadar açık olarak, sadece özel günlüğünde ifade ediyordu. Resmi olarak ise "Düşman tümenlerinin pek önemi olmadığını" iddia ediyor ve "Kızılordu'da gözle görülür bir düzensizliğin fark edilebileceğine" inanıyordu. Hitler de "Rusların mevcut güçlerinin önemli bir kısmını çoktan tükettiği" varsayımına dayanan değerlendirmesinde, onu onaylıyordu.

Böylece Yaz Saldırısı'nın temel ilkeleri tamamen yanlış varsayımlara dayanıyordu: Kendi olanaklarını önemsemek, düşmanın gücünü önemsememek ve yeteneklerini küçümsemek. Çünkü öngörülen kıskaç harekâtının başarısı, düşmanın o günkü mevzilerinde hareketsiz bırakılmasına ve karşı saldırıya geçmesinin engellenmesine bağlıydı. Böyle bir durumda zayıf Alman kanatları bir saldırıyı püskürtebilecekler miydi? Uzun ikmal yolları güven altına alınacak mıydı? Düşman sessizce durup, çembere alınmasına izin verecek miydi?

Tüm bu ve diğer sorulara karşın, Halder'in 28 Mart 1942'de sunduğu plan titizce düşünülmüş bir stratejiye dayanıyordu: Birbiriyle uyumlu bir dizi tali hücumla ana saldırıya girişilecekti. Kendi güçleriyle dikkatli bir şekilde idare edilecekti.

Hitler, üç saat süren bir tartışmadan sonra bu planda mutabık kaldığını açıkladı. Bununla birlikte tüm operasyon planını içeren belgeleri bir kez daha gözden geçirme hakkını saklı tutuyordu.

"Konuyu Yeniden Gözden Geçireceğim"

Harekâtın niteliği ve biçimi esas olarak belli olduktan sonra, artık tek tek birlikler için emirlerin formüle edilmesi gerekiyordu. Bununla ilgili ayrıntıları General Jodl 4 Nisan 1942'de sundu. Ana strateji başkomutanlık tarafından tespit edilmişti. Bunun

da basit bir nedeni vardı: Böylesine "esnek emirler" cephedeki olaylara esnek ve çabuk mukabele edilmesi olanağı veriyor ve komuta zinciri kısalıyordu. Bağımsız hareket etmede zorunlu olan karar verme özgürlüğü ilgili üst rütbeli komutanlarda bulunuyordu. Jodl tarafından Yaz Saldırısı için sunulan emirler bu şekilde planlanmıştı.

Fakat bu kez Hitler planları bozdu. Moskova çevresindeki Kış Savaşı sırasında generalleri pek çok kez ona itiraz etmişler, emirlerini eleştirmişler ve hatta izinsiz olarak geri çekilmeyi emretmişlerdi. Führer o zamandan beri üst rütbeli subaylarının yeteneklerinden kuşku duyuyordu. Onun için önemli olan, generallerin hareket alanını mümkün olduğu kadar daraltmaktı: "Artık hiçbir esnek emir subayların keyfine bırakılamazdı." Hitler komuta yetkisini kesinlikle kabul ettirmek istiyor, tek başına karar vermeyi tercih ediyordu. General Jodl'un önerilerini duraksamadan geri çevirdi ve "Sorunu baştan aşağı gözden geçireceğini" bildirdi.

Aynı gün, 5 Nisan 1942'de "gizli askeri konular" son şeklini almıştı. 41 numaralı emir daktilo ile yazılmış on dört sayfa tutuyor ve böylece Barbarossa Harekâtı emrinden daha uzun bir metni kapsıyordu. Bu on dört sayfa içinde Alman Doğu Ordusu'nun yok oluşunu hazırlayacak sayfalar (belgeler) bulunuyordu.

41 numaralı emirde genel amaç ve niyetler yanında, harekâtın yerine getirilmesi için somut emirlerle, her bir operasyonun ayrıntılı açıklaması bulunuyordu. Ana saldırının önkoşullarının sağlanabilmesi için Hitler önce tüm Doğu Cephesi'nin sorunlarının giderilmesini emretti. Bu arada Kerç Yarımadası'nın "temizlenmesi" ve Sivastopol'ün alınması yerine getirildi. Ana saldırının hemen nasıl yapılacağını da Hitler çoktan kararlaştırmıştı. Kum masasında stratejiyi aşağıdaki şekilde tasarlamıştı:

"Ana harekât girişimine kapsamlı bir saldırıyla, daha doğrusu güneyde Orel bölgesinden Voronej yönüne doğru başlanacaktır. Kuşatma için konuşlandırılmış her iki zırhlı ve motorize birliklerce kuzey bölümünün, güney bölümünden daha güçlü olması sağlanmalıdır. Bu yarma harekâtının amacı Voronej'in ele geçirilmesi olacaktır. Orel'den Voronej yönüne yapılacak hücum için çıkış noktası arasında kuvvetli bir savunma hattı kurmak piyade

tümenlerinin görevi olmasına karşın, zırhlı ve motorize birlikler Voronej'den sol kanatlarıyla beraber Don kıyısına dayanmış olarak, Harkof bölgesinden doğuya doğru yürütülecek olan ikinci bir yarma hareketini desteklemek için saldırıyı sürdürme emri almıştır."

Bunlar askeri yönden açık ve net emirler olmayıp, tersine boş sözlerdi. "Mavi" harekâtını karakterize ediyordu. Bu tarzda da devam etti. Hitler, Rostov'daki köprülerin sağlam olarak ele geçirilmesi başarılırsa neler yapılabileceği konusuyla meşgul oluyordu. Düşmanın kaçmasına engel olabilmek için Taganrog bölgesinde hangi kanadın, hangi birliklerle, hangi anda güçlendirileceği emrini verdi. Diğer taraftan sorumluluğu üzerine almayıp, değişik olanakları boş bırakıyordu. Laf arasında, daha çok bir kentin adını ediyordu. Ona ya ulaşılması ya da "Donatım ve ulaşım merkezi olarak düşmesini sağlamak için, en azından ağır silahlarımızın etkisi alanına sokulması" gerekiyordu. Bu kentin adı sonradan savaşın kesin dönüm noktasını başlatan felaketin eş anlamlısı oldu.

"Kertç Temizlenecek ve Sivastopol Düşürülecek"

Alman Yaz Saldırısı başlatılmadan önce, saldırı için çıkış noktası sağlanması ya da düzenlenmesi gerekiyordu. Kırım'da Alman 11. Ordusu'nun güçlü Sovyet birlikleri tarafından eli kolu bağlanmış durumdaydı ve Kafkaslar'a yapılacak saldırı için el altında değildi. Bu yüzden Hitler 41 numaralı emirde "Öncelikli görevin Kırım'da Kertç Yarımadası'nın temizlenmesi" ve Sivastopol'ün düşürülmesi olduğunu belirtti.

"Toy kuşu avı", "Mersin balığı avı", "Wilhelm", "Fridericus" gibi kod adları, amaca ulaştıracak askeri operasyonları niteliyordu. General Paulus ve General Meinstein'a önemli görevler düşüyordu. 1942 Yazı'nda yapılan önemli operasyonların bu iki isimle bağlantısı vardı.

23 Eylül 1890'da doğan ve bir memur çocuğu olan Friedrich Paulus, 1. Dünya Savaşı'nda da savaşmış ve Batı Cephesi'nde bulunmuştu. Profesyonel asker olarak kariyerini Weimar Cumhuriyeti'nde yapmıştı. Guderian ve Hoepner'in kurmay heyetin-

de Alman zırhlı birliklerinin kuruluşuna katılmıştı. 1 Ocak 1939'da tümgeneralliğe terfi ettikten sonra Feldmareşal Reichenau'nun komutası altında kurmay başkanı olarak, Polonya'ya karşı yürütülen Yıldırım Savaşı'na katıldı ve Fransa'da savaştı. Genelkurmay Başkanı Halder'in komutasında Barbarossa Harekâtı'nın planlamasına katıldı. Ocak ayında, o zamana kadar Kara Kuvvetleri 1. Kurmay Başkanı yardımcısı olan Paulus, 6. Ordu'nun komutasını devraldı. Bu onun ilk harekât komutanlığıydı.

Erich Manstein'ın öyküsü çok farklıydı. 28 Kasım 1887'de bir topçu generalinin çocuğu olarak doğup, zengin bir çiftçi ailesi tarafından evlat edinilinceye kadar Lewinski adını taşıyan, Şövalye Haçı nişanına sahip Manstein deneyimli bir birlik komutanıydı. Planlamacı yeteneğini Batı Cephesi'ndeki savaşta kanıtlamıştı, çünkü Fransa'ya yapılacak saldırının harekât planı onun kaleminden çıkmıştı. Manstein sadece bir teori adamı olmayıp,

Karl Peter, Piyade Eri

Bir keşif yürüyüşü sırasında, derin uykuya dalmış üç Rus askerini bulduğumuz bir tepeye geldik. Hücum bitmiş ve herhalde ölü gibi yorgundular. Ellerini kaldırdılar. Bizi arkadan vurmamaları için biz onları vurmak zorundaydık. Birisi kaçmak istedi. Ben de onu arkasından vurdum.

bir o kadar da başarılı bir birlik komutanıydı. Batı Seferi'nde ilk olarak Fransız hatlarının yarılmasını başaran 38. Kolordu'nun başında bulunuyordu. Doğu Cephesi'nde de önce kuzeyde, sonra güneyde 11. Ordu'nun komutanı olarak askerleriyle birlikte büyük başarıları kutladı. Hitler onu 7 Mart 1942'de Şövalye Haçı ile ödüllendirdi ve feldmareşalliğe atadı. Pek çok askeri uzman gözünde Manstein bugün bile Hitler'in en yetenekli ordu komutanı olarak kabul edilir. Ancak o, Naziler'in amaçları hakkındaki düşüncelerini nadiren açıklayan, tamamen apolitik bir Alman subayı örneğini kişiliğinde cisimleştirmişti. Onun için sadece şu söylenebilir: Kendisine verilen görevi yerine getirdi.

Manstein ve 11. Ordu, Temruk ve Krasnodar'a yapılacak bir

saldırı için çıkış noktası sağlama emri almıştı. Kertç, Alman birliklerinin Rostov'un güneyinde bulunan Kızılordu'nun güçlü birliklerini kuşatacakları ve böylece Kafkaslar'a açılan kapıyı ele geçirecekleri bir platform oldu.

8 Mayıs günü saat 8:15'te Toy Kuşu Avı adı verilen operasyon başladı. Verilen görev çok zor görünüyordu. Çünkü arazi yirmi kilometre genişliğindeydi ve güçlü bir şekilde korunuyordu. Kızılordu, ustaca kademelendirilmiş topçu ateşiyle; mayın tarlalarında, dikenli tel örgülerde, tank engellerinde ve iyi inşa edilmiş mevzilerinde, o zamana kadar her ilerlemeyi önleyebiliyordu. Von Manstein strateji yeteneğini yine kanıtladı. Kuzeyden bir saldırı yapar gibi davrandı, ama Sovyet mevzilerinin güneyinde sonuç alıcı yarma hareketine girişti. Alçaktan uçan Alman avcı uçaklarının desteğiyle, hızlı botlarla Sovyetlerin zayıf korunaklı kanatlarında, çıkarma başarıldı. 16 Mayıs'ta Alman uç birlikleri Kertç'e ulaştı. Üç Sovyet ordusu yenilmiş, kuşatılma tehdidi altında, Karadeniz üzerinden anakaraya çıkmayı deniyordu. Ancak Alman birlikleri yeni bir "Sovyet Dunkerk'i" oluşmasına engel olmayı başardı. 170.000 Kızılordu mensubu esir düşmüş, Stalin 1.000'in üzerinde top ve yaklaşık 300 tank kaybetmişti.

Alman kayıplarının görece daha az olduğu ortaya çıktı: 11. Ordu yaklaşık 18.000 ölü, yaralı ve kayıp olduğunu bildirdi. İlk hazırlık savaşı başarılı geçmişti. 17 Mayıs'ta Manstein Kertç'de bulunuyordu ve boğazın öbür tarafından Kafkaslar'ın zirvelerini görebiliyordu.

Aynı anda Almanlar Donetz'de Fridericus-1 harekâtına başladı. Saldırılar, İsium ve Harkof arasında Alman hatlarına çıkıntı yapan Sovyetlerin bir kama biçimindeki bölümüne yöneldi. Yılın başlarında Kızılordu Almanları oldukça geriye sürmüş, ancak bu çok ağır kayıplara mal olmuştu. Şimdi sadece 6. Ordu'nun ikmal depoları tehlike altında değil, daha da kötüsü söz konusuydu. Kızılordu'nun Dinyeperpetrovsk'a yapacağı ilerleme ve bununla birlikte Donetz'de Alman kuvvetlerinin sarılması tehlikesi vardı. Bir kıskaç hareketinde şimdi Paulus'un 6. Ordusu'nun kuzeyden ve 1. Panzer Ordusu'nun güneyden Sovyet birliklerini sarmaları ve durumu düzeltip, aynı zamanda Almanların yapaca-

ğı ana saldırı için önkoşulları sağlamaları gerekiyordu. Başkomutan von Bock'un planı bunu amaçlıyordu. Esas olarak saldırıya 17 Nisan'da başlanılması düşünülmüştü, ancak ileri bir tarihe alınması gerekmiş ve şimdi tamamen farklı bir boyut kazanmıştı. Çünkü Sovyetler Almanların önünü kesmiş ve inisiyatifi ele geçirmişlerdi.

"Savunmada Kalamayız"

Stalin Mart ayı sonunda, ilerideki hareket tarzını konuşmak için komutanlarını Kremlin'de bir araya getirdi. Kızılordu ilk büyük karşı saldırıyı, Moskova savaşını gerçi kendi lehine sonuçlandırmış ve 1941-42 kışında Wehrmacht'ı geri çekilmeye zorlayabilmiş, ama Almanlara pek o kadar darbe vuramamıştı. Kızılordu güçlerini uçsuz bucaksız görünen cephenin hangi noktasına yığmak gerekiyordu? Mareşal Şapoşnikof'un önerdiği gibi cephenin ortasına bulunan Voronej yakınlarına mı, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Zukov'un kendi saldırısını talep ettiği Moskova yakınlarına mı? Ya da Savunma Bakanı Yardımcısı Timoçenko'nun öncelik vermek istediği Güneydoğu'ya mı? Stalin için sadece bir şey belliydi: "Almanlar bize ilk darbeyi vuruncaya kadar savunmada kalıp eli kolu bağlı duramayız. Önleyici darbeyi geniş bir cephede vurmak zorundayız."

9 Mayıs'ta 6. Ordu'nun askerlerinde, Stalin'in neye karar verdiği hissediliyordu. Üç ordu ve güçlü zırhlı kuvvetlerle Mareşal Timoçenko komutasındaki Sovyet birlikleri Harkof yakınlarında Almanları kuşatmak için saldırıya geçti. Kıskaç hareketini gerçekleştirecek olan iki ordu Alman cephesine kama biçiminde giriyor ve Voltşansk'tan güney yönüne, İsium'dan ise kuzey yönüne doğru harekete geçiyordu. Sovyet saldırısının baskısına zayıf Alman birlikleri karşı koyamazlardı. Hatta dört gün sonra von Bock'un karargâhı oldukça tehlikeli durumdaydı. Timoçenko çoşmuş, "Savaş yeni bir biçim alıyor" demişti.

Ancak Sovyet generali çok erken seviniyordu. Asıl plan gerçekleştirilemediği için şimdi de Almanlar karşı darbeyi vuruyordu, çünkü 6. Ordu şiddetli savunma savaşında bağlanıp kalmıştı; Almanlar eldeki kuvvetleri tek yönlü bir kıskaç saldırısı için kul-

lanabildiler. Kızılordu'nun hızlı saldırısı nedeniyle, Alman karşı saldırısının hedefi haline gelen oldukça uzun bir Sovyet kanadı oluşmuştu. Fedmareşal von Kleist'ın kuvvetlerinden hızla kaydırılan panzer birliklerinin desteğiyle 17. Ordu Sovyet hatlarını yarmayı başardı. 8 Mayıs'ta durum değişmişti. Şimdi Kızılordu'nun kendisi kuşatılma tehdidi altındaydı. Timoçenko tehlikeyi fark etti ve saldırıyı durdurma ve zor durumdaki birliklerini geri çekebilme izni verilmesi talebinde bulundu. Stalin bunu reddetti. Bu Sovyetleri felaketli bir duruma sürükledi. 57. ve 6. Sovyet orduları kuşatılmıştı, sadece 9. Sovyet Ordusu'nun bir kısmı güçlükle kurtulabildi. Moskova'da şok halinde bulunan Stalin şu soruyu soruyordu: "Almanlar 200.000'den fazla askerimizi esir aldıklarını bildirdiler. Yalan mı söylüyorlar?"

Almanlar yalan söylemiyorlardı, Sovyetlerin kayıpları daha da yüksekti. Yaklaşık 240.000 Kızılordu askeri esir düşmüştü. Sovyetler Almanları Harkof'ta çembere almak istemiş, fakat kendileri tuzağa düşmüştü. Her ne kadar başlangıçtaki halinden farklı planlanmış olsa da, Almanların hazırlık niteliğindeki ikinci harekâtı başarılı bir sonuca erişmişti.

Harkof ve Kırım'daki şiddetli çarpışmalardan iki hafta sonra Stalin'in aklını başına getirecek bir sonuç ortaya çıkmıştı: Altı ordusunu yitirmiş, 1.500 tankı yok edilmiş, Almanlar 400.000 Kızılordu askerini esir almış ve 3.000 küsur topu da ganimet olarak ele geçirmişlerdi. Bunlar nasyonal sosyalist basının Rusya seferi başlangıcında alkışlayarak müjdelediği sayılardı.

Aleksandra ve Anastasya kardeşlerin erkek kardeşlerine yazdığı mektup:

Selam Alyoşa,

Şanlı Kuban kentimizin tahıl depoları ağzına kadar dolu. Buğday hasadı inanılmayacak kadar bereketli. Birçok kolhozda hektar başına 150 pud (Rus ağırlık ölçüsü), hatta daha fazla ürün alınıyor. Buğdayı kentlere ve cepheye gönderiyoruz. İşçi kardeşlerimizin de cepheye daha çok el bombası, fişeklik, top ve tank ulaştırması gerekiyor.

Dün çocukluğunu anımsadık. Daha on dört yaşındayken, attığını vuran bir avcıydın. Sülün gibi faşist haydutları tam isabet vurmalısın. Sağ kalmaya bak. Kurtlara yaptığın gibi tuzağa düşür, çakallara yaptı-

ğın gibi yok et onları. Sadece sevgili güzel Kuban kentimizi değil, tüm Sovyetler Birliğimizi savunacaksın. Daha da çok savunman gerekiyor.

"Şimdiye Kadar Gördüğümüz En Amansız Düşman"

Manstein'ın Mayıs ayındaki başarılarından sonra bütün Kırım Yarımadası tekrar Almanların kontrolüne geçmişti. Alman hatlarının gerisinde sadece bir Sovyet direniş noktası direnmeyi sürdürebilmişti: Dünyanın en güçlü müstahkem mevkii olan Sivastopol. "Mavi" harekâtının hazırlıkları sırasında o en büyük engeldi; çünkü General Petrov komutasındaki savunmacılar, coğrafi özelliklerinden yararlanarak, kentte ele geçirilemez tahkimat ve savunma mevzileri inşa etmişlerdi. Sapun bölgesinin kayalık yükseltileri, küçük tepelerin geçitleri ve derin uçurumlar, deniz tarafından bir saldırıyı olanaksızlaştıran Severnaya Koyu ve Sivastopol'ün karşısındaki kuzey tabyası doğal bir kale oluşturuyordu.

Geçen yüzyılın ortalarında yapılan Kırım Savaşı sırasında Çarlık kuvvetleri Sivastopol müstahkem mevkiinde teslim olmadan önce, on iki ay boyunca İngiliz-Fransız birliklerinin kuşatmasına karşı direnmişti. O zamanlar Sivastopol, savaş tarihinin ilk siper savaşlarına sahne oldu. Şimdi Yıldırım Savaşı çağında, malzeme savaşı tekrarlanacak mıydı?

Georgiu Zukov, Kızılordu Başkomutan Yardımcısı

Kertç'deki birliklerimizin yenilgisi Sivastopol'ü savunanların durumunu zora sokmuştu. Kertç'in işgalinden sonra Alman birlikleri tüm güçleriyle Sivastopol'e doğru ilerledi. 4 Temmuz 1942'de, dokuz aylık kuşatma ve aylardır süren çatışmalardan sonra Sivastopol'ün birliklerimiz tarafından boşaltılması gerekiyordu. Kırım şimdi bizim için genel durumu tamamen zorlaştırmış, savaşmaya yetenekli bir orduyu ve önemli bir takviye vasıtasını elde eden düşmanımızın durumunu ise kolaylaştırmıştır.

Walter Winkler, Piyade Eri

21 Haziran'da birliğimiz Sivastopol müstahkem mevkiinin kuzey tabyasındaki bunkerlere hücuma geçti. Burada Sovyet Karadeniz Filosu'nun muazzam cephane ve ikmal depoları bulunuyordu. Galeriler ve mevzi girişleri zırhlı kapılarla emniyete alınmıştı. Doğal olarak, düşman bu güçlü tesisin savunulmadan bırakılmayacağını düşünmüştü. Galerilerde pek çok sivil bulunması nedeniyle, esirlerin yardımıyla, savunmayı sona erdirmek için yapılan iyi niyetli girişim sonuç vermedi. Binlerce kadın ve çocuk bunkerlere sığınmıştı ve yeraltı cephane fabrikalarında çalışıyordu. El bombaları, mayınlar ve patlayıcı sistemleri Rusları savunmaya son vermeleri gerektiğine inandırmaya yetmedi, bu yüzden biraz değişik bir şeyi düşünmek zorunda kaldık. Bir istihkâm taburundan genç bir gönüllü, yuvarlak biçimdeki girişlerden birini patlayıcıyla havaya uçurmak için, kayalık bir sırttan halatla aşağı indirildi. O, yamaçta asılıyken korkunç bir patlama oldu. Sonradan ortaya çıktığı gibi, bu galerinin görevlileri 1.400 siville birlikte havaya uçmuştu. Diğer galerilerde patlama olmadı, çünkü yeraltındaki bölümde elektrik kesilmişti.

Bir olayda, yetkili komiser kendini vurarak intihar etti, bir diğerinde ise ayaklanan askerler komutanlarını öldürdüler. Koca kaya kütlesi, şanssız insanlardan oluşan bir kafileyi, bitkin takımları, hüzünlü bir şekilde ağlayan kadınları ve açlıktan yarı ölü çocukları kusuyordu.

Sivastopol'ü savunan birlikler yedi topçu tümeni, iki topçu ve üç deniz piyade tugayından oluşuyor, bu birlikler ayrıca iki tank taburu ve küçük bir hava birliğince destekleniyordu. 1.600 topu cepheye sürmüşlerdi. 100.000'den fazla Kızılordu askerinin elinde yeterli cephane vardı, çünkü Alman kuşatmasına karşın Sovyet Karadeniz Filosu sayesinde ikmal sağlanabiliyordu. Savunma tesisleri geliştirilmiş ve modernize edilmişti. Beton bunkerler, güvenli topçu tabyaları, sabit bombaatar mevzileri, akıllıca oluşturulmuş mayın tarlaları, depolar, dehlizler, siperler; eğer bir kent "müstahkem mevkii" adını hak edecekse, bu Sivastopol olabilirdi. Bu kalenin yok edilmesi, 2 Haziran 1942'de başlayan Mersin Balığı harekâtının amacı olmuştu.

Daha yeni Şövalye Nişanı almış olan von Manstein, Sivasto-

pol'ün ilk kuşatılma öyküsünü biliyordu, Sovyet savunma hatlarının kapsam ve niteliği hakkında bilgi sahibiydi. Her şeyden önce, topçunun bilinen kısa ateşi eşliğinde saldırarak, kenti "olağan" bir şekilde ele geçirmenin burada gerçekleşmeyeceğini biliyordu. Modern Yıldırım Savaşı ustası, bu yüzden eski malzeme savaşlarının yöntemlerini kullanıyordu.

Onun Sivastopol önlerinde topları bir araya toplaması, tüm İkinci Dünya Savaşı'nın en güçlü topçu saldırısına neden olacaktı.

Almanlar toplam 1.300 namludan, ağır zırhlı tabyalara ateş

Rubert Huber, Dağ Avcı Eri

Ne ağaç, ne de bir çalının bulunduğu bu ıssız dağda düşman askeri engeller kurmuştu. Bombaatarlarının patlamaları duyuluyordu. Uzun zamandır orada sipere girmiş oldukları için, atış konusunda eğitimliydiler. En büyük tehlike keskin nişancılardan geliyordu. Siperden çıkıldığında, tepeleri mümkün olduğu kadar çabuk aşabilmek ve bir kayanın dibinde güvenli bir yer bulabilmek için insan deli gibi koşuyordu. Bu bize pek çok kayıplar verdiren, adeta ölümle yarış gibi bir şeydi. Düşman pek fark edilmiyordu. Adım adım ilerliyor ve Rusları el bombalarıyla yok ediyorduk. Bazıları esir alındı, ama çoğu bu çarpışmada öldü. Ne ileri ne geri gidebileceklerini fark edince el bombalarıyla kendilerini havaya uçuruyorlardı. Belki de yaşadıkları kötü deneyimlerle bağlantı kurdukları için esir düşmek istemiyorlardı.

açtılar. En güçlü istihkâmlara, konvensiyonel topçuluğun donatması gereken en güçlü namlular yönelmişti. Birinci Dünya Savaşı'nda 42,7 santimetrelik çapı ve yedi metrelik namlusuyla Şişman Berta en büyük toptu. Alman silah sanayiinin ürettiği şimdiki devler yanında o cüce sayılırdı. "Made in Germany" yok etme sanatının yeni devlerine Odin, Thor ve Dora deniliyordu. Askerler tarafından Ağır Güstav adı verilen raylı top 80 santimetrelik inanılmaz bir çapa sahipti. Çelikten üretilmiş, kırk kilometre uzaklıktaki hedefe atış yapabilen ve bir mermisi yedi ton gelen bu top için 4.000'in üzerinde asker hizmet veriyordu. Bu biçimsiz mahlûkun bakımı ve korunması gerekiyordu. Bu topun yalnızca atışa hazır hale getirilmesi beş hafta sürmüştü. Göğe doğru

otuz iki metre uzanan namlusuyla saatte sadece üç atış yapabiliyor, ancak mermiler her tür zırhı delip geçiyordu. Tabii bu top için yeraltında otuz metre derinliğinde bir mevzi gerekiyordu. Yine de bu, Dora'nın gücünü aşamazdı.

3 Temmuz'da Dora, Thor, Odin ve öteki tüm toplarla, Sovyet istihkâmlarının ateş altına alındığı, beş gün sürecek olan bir bombardıman başladı. Toplar, bombaatarlar, uçaksavarlar ve tank toplarının gücüyle Almanlar toprağı hallaç pamuğu gibi attılar; piyade siperlerini ve mayın tarlalarını yok edip, en güçlü istihkâmları, en kalın duvarları yarıp geçtiler. General Freiherr von Richthofen komutasındaki 8. Hava Birliği avcı uçakları Sovyet Hava Kuvvetleri'ni yok edip savaş alanı üzerindeki uçuş seviyesini güvence altına aldıktan sonra, günde 2.000 kadar sefer yaptı. Pilotlar ölümcül yüklerini savunma hatları üzerine rahatça bırakıyorlar ve topçunun atış kasırgasını zararsız atlatıyorlardı. 1855'te olduğu gibi, Sivastopol tarihi yeniden yazıyordu. Burası o zamanlar savaş tarihinin ilk siper savaşlarının sonuçlandığı yer ise, şimdi de İkinci Dünya Savaşı'nın ilk topçu çarpışmasının yaşandığı yerdi.

Koca bir şehir moloz ve küller altında yok olmuştu. Yıkıntılar altında, isabet alarak parçalanmış ve patlayan mermilerin yarattığı basınç dalgasından ölmüş binlerce kurban yatıyordu. Kenti savunanlar beş günlük sürekli ateş nedeniyle dirençlerini yitirmişler ve mermilerin cehennemi gürültüsünden demoralize olmuşlardı.

Şimdi Almanların piyade saldırısı başlıyordu. Manstein'ın askerleri 7 Haziran'da Kırım'daki deniz tabyalarına girdi.

Ne var ki yerle bir olan şehirde sağ kalanlar sert bir direniş gösterdi. Asker tabyalarda ve hatta arazideki siperlerde ordunun ve parti önderliğinin emrettiği gibi "son adama kadar" savaştı.

En umutsuz durumda bile birçok Sovyet askeri teslim olmayı düşünmedi. Her bunker, her makineli tüfek yuvası Almanları yere sermek zorundaydı. En güçlü istihkâmlar saldırının başında Stalin, Molotov, Maksim Gorki ve Lenin gibi isimlerle donatılmıştı. Şimdi bu tabyaların Adlerhöhe, Zuckerhut ve Rosenhügel adlarındaki iyi korunan tepeler gibi tek tek ele geçirilmesi gerekiyordu. Alman şarapnellerinin açtığı derin gedikleri sağ kalan-

lar ölenlerin cesetleriyle doldurdular ya da cesetleri Alman piyadelerine karşı siper olarak yığdılar. Maksim Gorki tabyasını savunan 1.000 Kızılordu askerinden sadece 40'ı ağır yaralı olarak esir düştü. Tüfek tutabildikleri sürece savaşmışlardı.

22. Piyade Tümeni'nin savaş raporunda saygıyla, "Herhalde şimdiye kadar gördüğümüz en amansız düşmandı" deniyordu. Direniş askeri açıdan, sivil halk arasındaki kayıplar kadar anlamsızdı. Bir parti görevlisi, bir yeraltı galerisini havaya uçurduğunda birkaç Alman askeri ölmüş oldu, fakat Alman bombardımanından korunmak için korkudan sinmiş yüzlerce kadın ve çocuk ölmüştü.

Nihayet 3 Temmuz'da bu acımasız katliam son buldu. Gerçi birkaç direniş yuvası savaşmaya devam ediyordu, ancak Sovyet Komutan İvan J. Petrov, limanın yeraltı kazamatlarındaki mevzilerini boşaltmış ve deniz yoluyla güvenli bir yere sığınmıştı. Dünyanın en güçlü kalesi olan Sivastopol şimdi Almanların elinde bulunuyordu. 11. Ordu'nun gerisi Kırım'da serbest kalmıştı. Kafkasya artık erişilebilir bir mesafede bulunuyordu.

"Şimdi Yok Edilen, Daha Sonra Zarar Vermez"

Manstein'in kuvvetleri Kırım'da taş üstünde taş bırakmazken, 600 kilometre kuzeyde Mavi harekâtının son hazırlıkları yürüyordu. İki öncü operasyonu ile, büyük yaz saldırısı için yığınağın tamamlanması gerekiyordu. Asıl planlamaya göre, 11. Ordu Wilhelm harekâtıyla Voltşansk bölgesinde Donetz Nehri'nin geçilmesini emniyete alacaktı. 10 Temmuz'dan 14 Temmuz'a kadarki süre içinde öngörülen bu eylemin, 1. Panzer Ordusu ve 6. Ordu'nun Kupyansk bölgesinde çıkış pozisyonuna gireceği Fridericus adı verilen ikinci aşamasına kesintisiz olarak geçmesi gerekiyordu. Gerçi Kızılordu Mayıs ayında yapmış olduğu saldırıyla Alman saldırısına engel olmuş ve bu düzenlemeleri şimdilik zora sokmuştu. Buna karşın, nihayet başarılı geçen Alman karşı saldırısı her iki eylemin amacını gerçekleştirebilecek zemini yaratmıştı. Son hazırlık çarpışmasında Almanlar Donetz'in doğu kıyısında bir köprübaşı kurabildiler.

Hitler, Poltava'daki Güney Ordular Grubu Karargâhı'na 1

Haziran'da yapmış olduğu ziyarette düşüncelerini şu sözlerle açıklamıştı: "Şimdi yok edilen, sonradan zarar vermez." Cephenin bu bölümündeki Alman kuvvetlerinin Komutanı olan Feldmareşal von Bock, operasyon planının evreleri hakkında brifing verdi.

Genelkurmay Başkanı Halder, 20 Haziran'da günlüğüne şu sözcükleri not ediyordu: "Birliklerin ruh hali ve şevkleri sevindirici." İlerleme taktik olarak tamamlanmış, ikmal hatlarının kurulması başarılmıştı; Alman kuvvetleri ve müttefik Macar, Romen ve İtalyan birlikleri hücum emrini bekliyorlardı. İlk aşamanın hedefi Don Nehri kıyısındaki Voronej'di. Ancak daha sonra beklenmedik bir olay Alman planlarını tehlikeye soktu. 19 Haziran gecesi Fieseler Storch tipinde bir Alman uçağı yaz fırtınasına yakalandı ve iki cephe hatları arasındaki insansız bölgeye iniş yapmak zorunda kaldı. Bir Alman özel görev birliği uçağın enkazına ve yakınında iki çukura rastladı. Bulunan nesne 40. Panzer Birliği'ni telaşa düşürdü, çünkü önemli evrak kaybolmuştu. Uçakta, bu savaşın çok iyi korunan sırrı bulunmaktaydı. Bu, binbaşı Reichel'in cephenin bu bölümündeki tümen komutanlarına Mavi harekâtının ilk evresi hakkında bilgi vermesi gereken planlardı. Gerçi Hitler'in talimatı harekât emirlerinin sözlü olarak iletilmesini içeriyordu, fakat General Stumme subaylarının baskısına boyun eğmiş ve Wehrmacht'ın yakında yapacağı düzenlemeleri yazılı olarak bildirmişti. Stumme ayrıca, orta ve uzun vadeli hedeflerle ilgili bilgilere sahip olurlarsa komutanların başarılı eylemler yapacak durumda olduklarını biliyordu. Artık bu belgelerin Sovyetlerin eline geçtiği belli olmuştu. Bundan büyük bir gecikmeyle haberdar olan Hitler küplere bindi.

Feldmareşal von Bock, 25 Haziran günü şunları kaydetmiş: "Führer ibret olacak bir ceza verilmesinde ısrar ediyor. O, generallerin söz dinlemediği görüşünde. Komuta mevkiindeki General Stumme harp divanına çıkarıldı ve beş yıl kalebentliğe mahkûm edildi. Ancak Sovyet komuta heyetinin Alman saldırı planının ilk evresini bilmesi ve Alman kuvvetlerinin ağırlık noktasını nerede yerleştireceklerini Reichel'in evrak çantasındaki haritadan çıkarması hiçbir şeyi değiştirmedi. Sürpriz etkisi kalmamıştı. Bazı subaylar hücum emrinin değiştirilmesi için ısrar etti. An-

cak Alman komuta heyeti asıl planda direndi, başka bir seçim kalmamıştı. Saldırı makinesi çoktan harekete geçmiş, Ruslara nasıl olsa etkili karşı önlemler alabilmek için çok kısıtlı bir süre kalmıştı.

"İkiye Bölünmek"

28 Haziran'da Güney Ordular Grubu'nun kuzey kanadında

Robert Huber, Dağ Avcı Eri

Ruh halimizin zayıf yanı, sanırım yenilmez olmadığımızın tespitiydi. Bunu hazmetmemiz gerekiyordu. Ayrıca yaralıları, yani arkadaşlarımızı geçitlerden aşağı taşımamız gerçeği vardı. Yaralılar birkaç sopaya takılmış çadır bezine sarılmış olarak, yaşadıkları sürece dört kişi tarafından taşınıyorlardı. Bunların hiçbiri acıları dindirecek çareler değildi, zaten çoğu öldü. Korkunç bir durumdu, yiyecek hiçbir şey kalmamıştı. Bazen bir parça çikolata, bazen tayın, bazen de hiçbir şey. Tamamen tükenmiş durumdaydık. Her şey çok yetersizdi. Yalnızca "geri çekilme" sözcüğü ve üç bölüğün yok edilmesi gerçeği moral bozucu bir etki yapıyordu. Buna ek olarak bir de yok edici bombalı saldırılar... Bombalar bile çözülen kaya ve taş yağmurundan pek kötü değildi. Geçit yüksekliğine dönünceye kadar herhalde bir kez bile etrafımıza bakmadık.

başlangıç atışı yapıldı. 2. Ordu, 2. Macar Ordusu ve 4. Panzer Ordusu yeni saldırının ilk evresine geçti. İki gün sonra General Paulus 200 kilometre daha güneyde, 40. Panzer Birliği tarafından desteklenen 6. Ordu'ya hücum emri verdi. Hedef Don Nehri kıyısındaki Voronej şehriydi. Zaten birkaç gün sonra ilerleme planının ilk bölümü icra edilmiş, Alman tankları Don Nehri kıyısına ulaşmış ve doğu kıyısında bir köprübaşı kurmaya başlanmıştı. Şimdi sadece Voronej'in alınması kalmıştı ve güçlü Sovyet kuvvetlerinin Stary Oskol bölgesinde kuşatılması gerekiyordu. İlerleyen Alman birlikleri yeni bir deneyim yaşamıştı. Alman saldırı planının açıklanmasından sonra komuta heyeti, tankların ilerlemesini zorlaştıran Kızılordu'nun güçlü birliklerini ve

Ewald Trattmann, Dağ Avcı Eri

Yük hayvanımız olan katırlar defalarca yıkıldı, çünkü yükleri çok ağırdı. Tabii bu ağır bir kayıptı. Bir katırın yeri bir askerden daha zor doldduruluyordu. Bunun için büyük plakalar vardı, çünkü bir katır eksildiğinde her şeyi omuzlarımızda taşımak zorundaydık. Bir paketi kurtarmak söz konusu olduğunda, uçurumdan aşağı iniyorduk. Hayvanların ayakları paramparça olmuştu, gürültü çıkarıp düşmanın dikkatini çekmemek için onları vuramıyorduk.

yoğun savunma engellerini hesaba katmıştı. Bunun yerine Almanlar ve müttefikleri nispeten zayıf bir direnişle karşılaştılar ve çarpışmaların olduğu yerlerde Wehrmacht birliklerine sadece işçi milisleri ya da Kızılordu'nun güç bela bir araya getirilmiş birlikleri karşı koydular.

Cepheden Führer'in karargâhına gönderilen cephe raporları "düşmanın tamamen gafil avlandığını" bildiriyordu. Genelkurmay Başkanı Halder, 25 Haziran'da Führer'ine, Rusların direnme gücünün bir önceki yıla göre oldukça zayıfladığını, bu yüzden Mavi harekâtının her bir evresinin o zamana kadar öngörülenden daha kolay ve çabuk yerine getirilebilmesi için hazırlanılması gerektiğini bildirdi.

Hitler yeni durumdan sonuçlar çıkardı. Kesin zaferin garanti edilebilmesi için Voronej'in ele geçirilmesinin ertelenmesi gerekti. 3 Haziran'da Güney Ordular Grubu Komutanı'na şunları bildiriyordu: "Artık şehrin alınmasında ısrar etmiyorum. Güneye doğru hemen ilerlemeyi arzunuza bırakıyorum."

Bununla birlikte Feldmareşal von Bock asıl düzende ısrar etti ve kuvvetlerine kentin alınmasını emretti, çünkü Voronej yakınlarındaki çarpışmalarda iki nehir arasında kuşatılma tehlikesindeki Kızılordu'ya geri çekilme olanağı vermekten kurtulamadı. 7 Temmuz'da doğu yakasında çarpışmalar kesintisiz biçimde sürerken, Almanlar kentin batı yakasını kontrolleri altına almıştı. Çabuk gelen zafer yeni emirlerin gelmesine yol açtı. Führer cepheyi yeniden düzenliyor ve saldırı planını değiştiriyordu. Güney

Ordular Grubu ikiye bölündü. 17. Ordu ve 1. Panzer Ordusu'ndan oluşan yeni A Ordular Grubu, Maikop ve Grozni'nin petrol alanlarını ele geçirme emri aldı. 3. Romen Ordusu'nun dahil olduğu Kafkasya Cephesi Feldmareşal List'in komutasında bulunuyordu. 6. ve 2. ordular, 4. Panzer Ordusu ve de 2. Macar ve 8. İtalyan ordularından oluşan B Ordular Grubu Stalingrad'a saldıracaktı. 7 Temmuz'da Feldmareşal von Bock günlüğüne "Savaş böylece iki parçaya bölünüyor" diye yazmıştı.

Bu şüphesiz kendisinin komuta ettiği Güney Ordular Grubunun bir kısmından mahrum edilen komutanların, Hitler'in kararına karşı yönelen hastalıklı kibirliliği değildi. Cephenin yeniden düzenlenmesiyle Führer şimdiye kadar adım adım yürüttüğü tutumuna son vermişti. Şimdi aynı kuvvetlerle iki hedefe aynı zamanda ulaşılması gerekiyordu: Don ve Donetz arasındaki Sovyet kuvvetleri yok edilmeden önce, Stalingrad yakınlarında Kızılordu'nun yok edilmesi ve Kafkasya'nın fethi. Führer'in 43 numaradan 45 numaraya kadar olan emirleriyle savaşın harekât yönetimini üzerine aldığı anlaşılıyordu. Bu üç emir tüm ilerlemeyi tersyüz edip, kuzeyde ve güneyde Alman doğu cephesini birbirinden ayırdı. 43 numaralı emirle 11. Ordu'ya Sivastopol'ün alınması emrini verdi: "Kafkaslar'ın batı uzantılarının her iki tarafından güneydoğu ve doğu yönüne saldırmak amacıyla, ordunun kitle halinde geçebilmesi için tüm hazırlıklar yapılacak".

On gün sonra, 44 numaralı emirle Hitler Kırım'daki 11. Ordu'nun Leningrad'a karşı yeni bir saldırıya geçmesini istedi. Çünkü doğal olarak, bu kente yapılacak saldırıyı Sivastopol'ün muzaffer fatihi yürütecekti. Feldmareşalliğe terfi ettirilen Erich von Manstein'in topçunun harika silahları olan Dora, Odin ve Thor adındaki toplarla kuzeye doğru yönelmesi gerekiyordu. Führer'in bir başka emri güneydeki operasyonları zayıf düşürdü. 11. Ordu'nun bir kısmı Sürekli Ateş operasyonu kapsamında Karadeniz'den kaydırıldı ve artık bu birlikler de Kafkasya'nın fethedilmesi için el altında bulunmuyordu. 23 Temmuz 1942'de, 45 numaralı emirle Mavi harekâtının planları çöpe atıldı. Güneyde yapılacak yaz saldırısı şimdi "Braunschweig" kod adını taşıyordu. Sadece isim değişmemişti; Mavi planına göre saldırının her iki kıskacından, farklı görevleri yerine getirecek olan iki or-

Usteğmen Johann Nikolaus von Hollen'in kız arkadaşı Christa'ya yazdıkları:

12.9.1942

Sevgili Christa,

Bugün çok özel bir mektup alıyorsun. Bu herhalde, büyük bir çarpışma arasında yazdığım, gerçek bir savaştan ilk mektubum olacak. Kış çok sert geçmiş olmalı, son günlerde yaşadıklarımız her şeyi gölgede bıraktı. Tek bir günde altmış beş düşman tankı vurduk. Sadece iki ağır topumla sekizini vurup onlara ağır zarar vermekle gurur duyuyorum. Ne olağanüstü bir şey olduğunu hayal edemezsin. İsabet almış araçlar gözlerimizin önünde yanarak gökten aşağı düşüyorlardı. Çok görkemliydi. Bu savaş izlenimlerini ömrümce unutmayacağım.

Dört ay sonra:

26.1.1943

Sevgili Christa,

Savaşın bu en kritik günlerinde yazmak bana zor geliyor. Bugünlerde ve haftalarda olmuş, olan ya da olacak hiçbir normal savaş olayı yok. Halkımızın neden böyle görülmemiş felaketlere uğradığını durmadan kendi kendime soruyorum. Yeteri kadar Alman kanı akıtılmadı mı?

ganize bağımsız ordu grubu oluşmuştu. A Ordular Grubu Rostov bölgesinde düşman kuvvetlerini çembere alacaktı:

"Düşman grubunun yok edilmesinden sonra en önemli görev Karadeniz'in tüm doğu kıyısını ele geçirmek olacaktır. Bir diğer savaş grubuyla Kuban üzerinden zorlamak, Maikop ile Armavir'in yüksek kısımlarını ve aynı zamanda Grozni çevresindeki araziyi ele geçirmek."

"Edelweiss" (Aslan pençesi çiçeği) kod adı altında icra edilecek bu görevin kapsamının geniş olması karşısında, B Ordular Grubu'na verilen emirler daha sade görünüyordu:

"Stalingrad'a yapılan saldırıyla, Don savunmasının kuruluşu yanında, orada kuruluş halinde bulunan düşman kuvvetleri yok edilip kent ele geçirilecek ve Don Nehri ile Volga arasındaki ulaşım engellenecek."

Fakat "Fischreiher" (Balıkçıl kuşu) kod adlı bu operasyonlar

Willi Kümerle, Kıdemli Başçavuş

Fırtına ve buzlar arasında bayrak elde Elbruz'a tırmanırken, kameraman Gorter bana şöyle seslendi: "Ne güzel bir çekim olurdu; dalgalanan kocaman bayrakla sen en önde duruyorsun." Ancak bu buzdan cehennemi havada hiçbir şey yapılamadı. Sadece parlak güneşli bir gün beklendi ve koca yürüyüş koluyla bir kez daha Avrupa'nın en yüksek zirvesine çıkıldı.

Bununla birlikte, kameraman çok hoş çekimler yapabildi. Kamera için bir kez daha tırmanışa geçildi. Ancak onda ben yoktum.

Willi Kümmerle, Kıdemli Başçavuş

Elbruz tırmanışı için deneyimli on dağcı bir araya getirildi. Ben de bu gruba dahildim. Ancak ilk tırmanma denemesine kalkıştığımızda, 5.000 metre yükseklikten geri dönmek zorunda kaldık. Ertesi günlerde tümenin kesin emri geldi. Neye mal olursa olsun zirveye çıkmak zorundaydık. Bu, Gamalı Haç'ın Avrupa'nın en yüksek zirvesinde dalgalanması için yapılan bir propaganda operasyonuydu, askeri açıdan hiçbir önemi yoktu. Yıldızlı, açık bir gecede tırmanmaya başladık. Fakat gene cehennemi bir fırtına patladı. Reich sancağını zirveye taşıyacak olan üsteğmen dağ hastalığına tutuldu ve sancağı bana devretti.

Uğuldayan korkunç bir fırtınayla boğuşuyorduk. Yağmur damlaları derimizin üzerinde buza dönüşüyordu. Buz kazmalarımız olmasaydı fırtına bizi yamaçtan aşağı yuvarlardı. Nihayet aşağıya doğru inen bir boğaza vardık. O anda yüzbaşı, "İşte zirve! Bayrak buraya dikilecek" diye müjdeledi. Ortalıkta zirveden eser yoktu, ancak o soğukta ilerlemek yüzbaşıya tehlikeli gelmişti. Böylece bayrağı kara çaktık, ipler ve kar küreklerıyle sağlamlaştırdık ve hemen inişe geçtik. İki gün sonra, bayrağı asıl zirveden biraz uzağa, yanlış bir yere diktiğimizi fark etmiştik.

sırasında gene sayısız emirlerin yerine getirilmesi zorunluluğu göze çarpar. Görev yerlerindeki gözlemlere, gerideki mesafeye ve eldeki mevcut kuvvetlere bakılırsa bu emirler gerçekçi hedefler olarak görünmüyordu.

Eğer Wehrmacht gerçekten önüne konulan hedeflere ulaşacak durumda olsaydı, bunun ne anlama geleceğini Feldmareşal Paulus anılarında yazar: "Stalingrad'ın ele geçirilmesiyle B Ordu-

lar Grubu kentin güneyinden, Voronej'in kuzeyine kadar olan tüm hattı savunacaktı."

Sadece bu mesafe 500 kilometreyi buluyordu, buna bir de Don savunması için 400 kilometre ekleniyordu. Paulus'un sonradan, başarısızlığını haklı göstermek için belirttiği sorunlar daha o zamanlar ortaya çıkmaya başlamıştı. Çünkü tüm cephe hattı, eğer Hitler'in hedeflerine ulaşılsaydı 4.000 kilometreyi bulmuş olacaktı. Wehrmacht, 1941 yılı Haziran ayında Hitler'in emriyle S.S.C.B'ye saldırdığında, 3.000.000 asker 1.600 kilometrelik bir alanda ilerlemişti. Şimdiyse eldeki mevcut kuvvetlerin bir bölümüyle, cephenin kat kat genişletilmesi gerekiyordu.

Bu da yeterli değildi: Führer uzaklığa karşın, iklim koşullarını dikkate almaksızın ve coğrafi koşulları hesaba katmaksızın, bu kış bastırmadan önce bu hatta gereğinin yapılmasını emretti.

"Rusların İşi Bitik"

Tabii Hitler'in de Kafkasya'nın dağları ve uçurumlarından, en yüksek tepenin 5.633 metre olduğundan haberi vardı. Başkomutanın hatası, her şeyden önce düşmanın gücünü küçümsemesinde yatıyordu; çünkü Hitler, düşmanın çoktan mahvolduğu gibi bir varsayımdan hareket ediyordu. Wehrmacht Başkomutanlığı'nın 11 Temmuz'da yaptığı bir değerlendirmesinde Hitler'i cesaretlendirdiği görülüyordu. 300 kilometrelik bir alanda Wehrmacht birlikleri Sovyet cephesini yarmış ve zırhlı birlikler Millerovo yakınlarında kıskaç harekâtını tamamlamışlardı. Ancak güçlü düşman kuvvetlerinin umulan kuşatılmaları yerine, Weichs ve Paulus sadece 70.000 Kızılordu askerinin esir alındığını bildiriyorlardı. Temmuz ayının ortasına kadar da 100.000'den az Sovyet askeri esir alınmıştı. Wehrmacht'ın yalnızca Briansk ve Wyazma'da 600.000'i aşkın esir aldığı 1941 yılının kuşatma savaşları ile karşılaştırıldığında önemsiz bir sonuçtu bu. Halder 6 Temmuz'da şu noktayı tespit ettiğinde, ilk değerlendirmesindeki iki alternatifi açıklamaya hazırdı: "Düşmanın gerçek durumu henüz belli değil. Ya düşman bizce çok önemsendi ve tamamen yok edildi, ya da planlı bir şekilde geri çekiliyor." Böylece Hitler, Temmuz ayı ortalarında açıkça ilk durumdan yana görünü-

yordu. 41 numaralı emrin giriş kısmında kehanette bulunduğu gibi, Sovyetler Birliği'nin güçlerini Kış saldırısı sırasında tükettiği yolundaki kestiriminin doğrulandığını hissediyordu. Kuşatıl-

Robert Huber, Dağ Avcı Eri

Her gün sekiz-on saat, geceleri ise daha çok yürüyorduk; çünkü hava o kadar sıcak değildi ve özellikle de Ruslar yürüyüş yaptığımız yolu o kadar kolay bombardımana tutamıyordu. Bu önceleri benim için oldukça yorucu oluyordu, fakat giderek zevkle yürümeye başladım. Acıktığımızda, eksantrik bir şekilde, güzel yemeklerden bahsediyorduk. Sonra bir şarkı tutturuyorduk; en olmayacak şarkıları söylüyorduk, savaş şarkıları değil, tersine okulda öğrendiklerimizden herhangi birini. Mola sırasında herkes kendini yere atıyordu. Bu çılgınca yürüyüşten sonra ölü gibi, yol kenarındaki çukurlarda yatıyorduk. Bir gün Kafkasya yönüne gideceğimizi bildiren bir tümen emri geldi. Birdenbire, nedenini bilmediğim bir uyuşukluk oldu. Şarkı söyleniyordu, herkes birbirine sarıldı ve çekip gittik. Şimdi bizi büyüleyen ve aynı zamanda Güney Amerika ve Antartika gibi bilmediğimiz dağlara, Kafkaslar'a gidiyoruz. Bizi neyin beklediği konusunda hiçbir fikrimiz olmamasına karşın çok heyecanlıydık.

maktan kaçınan Sovyet birliklerinin geri çekilmesini zayıflık belirtisi olarak yorumluyordu. 9 Temmuz'da Mavi harekâtının üçüncü evresi başladığında Hitler Sovyetlerin her şeyi planlı olarak yürüttüğünü düşünemiyor, düşünmek de istemiyordu. "Rusların işi bitti, kaçıyor, yolun sonuna geldi" diyerek coşkuya kapıldı ve o güne yürüttüğü planı bir kez daha, tamamen değiştirdi. Buna karşın askeri uzmanlar oldukça farklı görüşteydiler. Güney Ordular Grubu Komutanı'nın, yeni örgütlenmeden kısa bir süre sonra kurulan B Ordular Grubu'nun başında kalan von Bock'un Alman kuvvetlerinin gedikleri konusundaki eleştirileri anlamını buluyordu. Von Bock sadece altı gün sonra, 14 Temmuz'da Hitler'in bilinen bir öfke nöbeti sırasında görevden alındı ve Orgeneral Maximilian Freiherr von Weichs ile görev yeri değiştirildi. Komuta kademesindeki subayları, özellikle Hitler'in kararsızlık-

Bir keresinde bölük, Çotyu-Tau geçidinde yarım daire şeklinde dizildi. Sonra çikolata dağıtıldı, aslında haftalık sinema gösterileri için bir şovdu bu. Film çekiminin tamamlanmasından sonra çikolatalar geri toplandı. Fakat daha başka şeyler de çekildi. Bir keresinde kameramanın filme aldığı, rol gereği bir saldırıya giriştik. Her şey çok sakin görünüyordu. Hiç kimse Rusların tuzağına düşeceğimizi sezinlemiyordu. Bize iyice yaklaşıp, bölüğe yukarıdan ateş açtılar. On kişi öldü, bölük komutanımız da öldü. Çok iyi bir adamdı. Kameraman alaycı bir şekilde, bunun haftalık film gösterisi için "gerçekçi" bir çekim olduğunu söyledi.

ları uğraştırıyordu. Bu konuda asıl yükü çeken Genelkurmay Başkanı Halder 18 Temmuz'da günlüğüne şu notu düşüyordu: "Hitler'e verilen brifingte dün önerdiğim ve pek nazik olmayan biçimde reddedilen şeyler, bugün birdenbire onaylanıyor." Bir süre sonra çaresizlik içinde şunları yazıyordu: "Durum gitgide dayanılmaz bir hal alıyor. Artık ciddi bir çalışmadan söz edilemez. Anlık etkilere hastalıklı tepkiler verme ve komuta kademesiyle, onun olanaklarına ilişkin yargılarındaki eksiklik bu yönetime damgasını vuruyor. Kendisinin verdiği emirlerin uygulamasından doğan hatalar yüzünden dayanılmaz hakaretler..."

Hitler'in artan ölçüde harekâtın yönetimini ele geçirmesi, özellikle karargâhtaki bir değişiklikle belli oluyordu. Alman kuvvetlerinin hızlı ilerleyişinden sonra, Kara Kuvvetleri ve Wehrmacht komutanlık kurmayları komuta merkezlerini Ukrayna'daki Viniza'ya, yani cepheye daha yakın bir yere kaydırmışlardı. Hitler Vervolf adındaki bir orman kampına taşındı. Buradan Wehrmacht'ı Sovyet birlikleri karşısında kazanacağı kesin zafere götürmek istiyordu. Ancak Kızılordu, Hitler'in varsaydığı gibi, gerçekten "yok olmuş" durumda mıydı?

"Doğuya Çekilme Endişesi"

Mavi harekâtı iki hafta sürdü ve Almanlar hâlâ Sovyetleri sonuç alıcı bir savaşa sokmayı başaramamıştı. Durum değerlendirmesi için hazırlanan krokilerde, Genelkurmay Başkanı Halder

12 Temmuz'da şu notu düşmüştü: "Düşmanın doğuya doğru çekilmesinden endişe edilmektedir. Düşman tehdit edici kuşatma operasyonunu fark etmiştir."

Pek çok görüşme sırasında Hitler, Kızılordu'nun düzenli sıyrılma hareketleriyle savaştan kaçındığından ve bu yüzden eskisi gibi, Sovyet güçlerine kesin darbenin Don dirseğinde vurulması gerektiğinden emin olmaya çalışıyordu. Von Bock'un espriyle "havaya atılan yumruk" olarak nitelediği, o zamana kadar yapılan saldırılar, Genelkurmay Başkanı'nın düşüncesine göre, yeterli değildi. Ancak onun, Sovyet kuvvetlerinin doğuya doğru çekileceği endişesini Hitler paylaşmıyordu. O, Alman saldırısını çoktan hedefine ulaşmış olarak görüyor ve Timoçenko'nun birliklerini yenilmiş olarak kabul ediyordu.

Alman Hava Kuvvetleri keşif raporları, Sovyet birliklerinin uzun yürüyüş kolları halinde tehlikeli bölgeyi terk ettiklerini bildirse de, Halder'in endişeleri temelsiz değildi. Benzer deneyimleri yerde, kuşatma operasyonları çerçevesinde, Alman saldırı birliklerinin öncülerini durduramayıp geri çekilen Kızılordu birliklerine rastlayan, saldırı durumundaki Alman tankları yaşamıştı.

Bu raporların yanı sıra Sovyetlerin taktik değişikliğini gösteren belirtiler de vardı. Alman Genelkurmayı, Sovyetlerin şimdiye kadarki eylemlerinin ana hatlarını çok iyi hazırladıkları bir toplantı hakkında bilgilendirildi.

13 Temmuz'da Molotov, Voroşilov ve Şaposnikov Kremlin'de bir araya geldiler. Sovyet generalleri, o güne kadar yapılan kuşatma savaşlarında Almanların başarılı olmasını sağlayan, "Ne pahasına olursa olsun, direnmek" biçiminde formüle ettiği emrinden Stalin'i vazgeçirmeye çalıştılar. Savunma Halk Komiserliği'nin 28 Temmuz 1942 tarihli ve 227 numralı "Bir adım bile geri çekilmek yok" denerek daha da katılaştırılan, 16 Ağustos 1941 tarihli ve 270 numaralı STAWKA emri gerçi eskisi gibi yürürlükteydi; ancak Stalin, Genelkurmay Başkanı Şaposnikov'un, Sovyet birliklerinin ta Volga'ya, Kafkaslar'a kadar çekilmesini öngören bir planını onayladı. Artık slogan "Bir adım bile çekilmek yok" değil, "Sorumlu ordu komutanın emri olmadıkça, bir adım bile geri çekilmek yok" şeklindeydi. Stalin yanlış anlama-

Ewald Trattmann, Dağ Avcı Eri

Tehlikeli olan nokta şuydu: Eğer birisi dağda vurulursa, o kayıp sayılıyordu. Bir şey yapılamayacağı çok açıktı. Yaralıları geride bırakmak zorunda kaldığımız zamanlar da oluyordu. Karnından vurulup, taşınamayacak durumda olan bir makineli tüfek nişancısını hatırlıyorum. Onu taşıyabilsek bile, ne olursa olsun ölecekti. Hepimizle vedalaşacak kadar cesurdu. Tabancasının yanında kalmasını istemişti.

ya meydan vermeyecek biçimde şu noktayı belirtti: "Bu iş Volga kıyısında bitmeli."

"Ne pahasına olursa olsun direnmek" stratejisinden, esnek bir savunmaya bu geçişin sonuçları tabii Alman keşif birliklerinin gözünden kaçmadı. Fakat Hitler kendi yorumunda ısrar ediyordu: Bu geri çekilme planlı olmayıp, Sovyetlerin güçsüzlüğünün kanıtıydı(!). Führer bir raporla uyarılmıştı, ancak kendi görüşüne uymayan tüm öteki raporlar gibi onu da görmemezlikten geldi. 24 Temmuz'da Halder, Hitler'in realiteden kopuş halini şöyle yorumluyordu: "Düşmanın olanaklarının hep olağelen kü-

Johannes Walz, Dağ Avcı Eri

Her kayanın arkasına bir düşman askeri saklanabildiği için, dağda yürütülen savaş kalleşçe bir şeydi. Nerede olduğumuz bilinmiyordu. Bunların hepsi çok tehlikeli saldırılardı. Geri çekilme düşünülemezdi. O kadar kayalık ve dik bir yerdi ki, pratik olarak kurtulmak olanaksızdı. Bir keresinde, keşif birliklerimiz bir Rus makineli tüfek bölüğüne rastlamışlardı. En kısa mesafeden yaklaşıp, deyim yerindeyse "işlerini bitirdik." Aldığımız birkaç esir dışında hepsi ölmüştü.

çümsenmesi zamanla grotesk bir biçim alıyor ve tehlikeli oluyor. Bu gitgide dayanılmaz bir hal alıyor."

45 numaralı emir Hitler'in kendine özgü hayallerinin ifadesiydi. Bu emir Stalingrad'a harekât planını içeriyor ve felakete giden yolu anlatıyordu.

Araziyi iyi tanıyan partizan birlikleri düzenli birliklerimizi

Georgi Zukov, Kızılordu Başkomutan Yardımcısı

Eylül ayı başı; zorlu sınavlar ve ölümcül tehlikelerle dolu bu günler Kafkas halklarının cesaretini kırmadı. Kızılordu'nun gücüne olan inançlarını da yitirtmediler. Kızılordu gönüllülerle dolmuştu. Bu şekilde cepheler takviye edilebildi. Naziler'in, Alman kuvvetlerinin Kafkaslar'da ilerleyip, Kafkas halklarına Sovyetler Birliği'ni arkadan vurduracakları konusundaki umutları suya düştü.

destekledi. Cesur saldırıları düşmana önemli kayıplar verdirip, korku saldı.

"Maikop ve Grozni'yi Alamazsak"

21 Temmuz'da Orgeneral Hoth komutasındaki 4. Panzer Ordusu, Rostov'un güneyinde Don Nehri'ni geçti. Hitler'in emri üzerine 6. Ordu'nun Stalingrad harekâtına eşlik edip, o zamana kadar B Ordular Grubu'na tahsis edilmiş olan panzer birlikleri A Ordular Grubu'nun Kafkasya'daki petrol alanlarını ele geçirmesi sırasında onu desteklemek için güneybatı yönüne çevrildiler. On gün sonra Hitler vermiş olduğu bu emri geri aldı. 4. Panzer Ordusu'nun tüm birlikleri tekrar kuzeydoğuya çark ettiler ve Stalingrad önlerinde B Ordular Grubu'na katıldılar. Bu, uzun vadeli stratejik konsept yokluğunu hissettiren ve bunun yanında Alman birliklerini anlamsızca Don steplerinin düzlüklerine gönderen Hitler'in sık sık birbirleriyle çelişen emirlerine bir örnektir. Bu kararsızlığı doğuran zaman kavramının yokluğu felaketli sonuçlara yol açacaktı. Çünkü böylelikle Almanların Stalingrad yönüne ilerlemesine engel olunuyordu; bu da düşmana takviye kuvvetlerini şehirde yoğunlaştırıp, savunmayı düzenlemelerine olanak verdi.

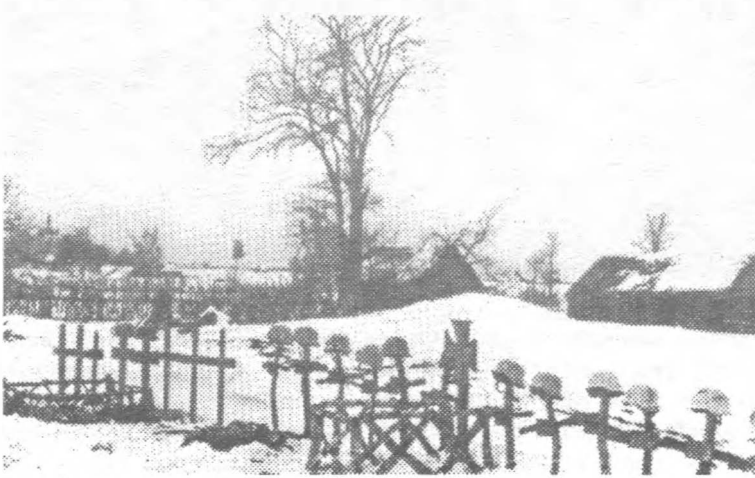
4. Panzer Ordusu'nun kısa süreli olarak nakledilmesi ve Alman kuvvetlerinin cephenin güneyinde yoğunlaştırılması Kafkasya kapısının açılmasına yardımcı olacaktı. Don Nehri ağzındaki Rostov kenti harekâtın birinci derecede hedefiydi. Demiryolu kavşak noktası olarak nehrin kuzey kıyısındaki bu köprüba-

22 Haziran 1941 Sabah alacakaranlık
"Barbarossa Harekâtı" başlıyor. Motorize Wehrmacht birlikleri Sovyetler Birliği'ne giriyor.

Saldırıdan savunmaya: Alman askerlerinin tank korumasında geri çekilişi

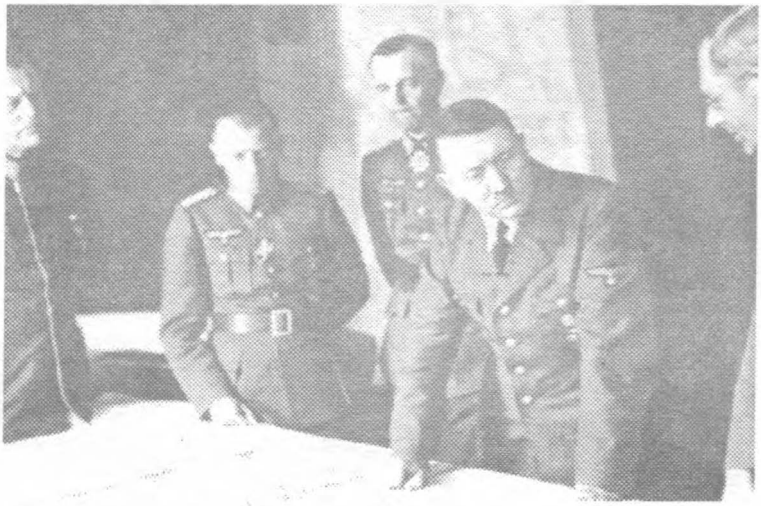
Çok az sayıda ölü düzenli olarak toprağa verilebildi

Amerikan B 17 tipi bombardıman uçakları (Uçan Kale) ölümcül yüklerini bıraktılar

Almanların Moskova önünde yenilgisi Kızılordu'nun öz güvenini güçlendirdi. Savaşan Kızılordu piyadeleri

Führer'in karargâhında durum müzakeresi, General Paulus ciddi bir yüz ifadesiyle, Hitler'in "Braunschwieg" harekâtı için yaptığı açıklamaları izliyor.

Sivil halkın acı ve sefaleti. Açlık, ölüm ve yıkıntı görüntüleri

Savaş sırasında çocukların yazgısı, açlık ve hastalık, anasız, babasız kalma ve propoganda için kullanılma

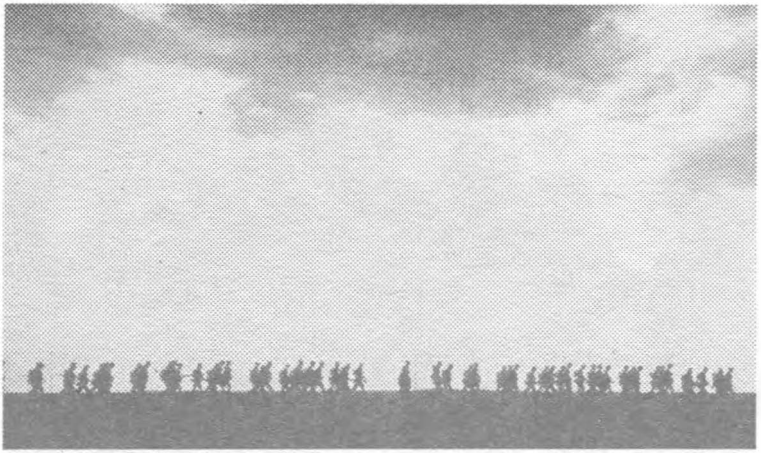

Savaşın insani yüzü. Alman askerleri, Rus kadın ve çocuklar arasındaki dostluk anları.

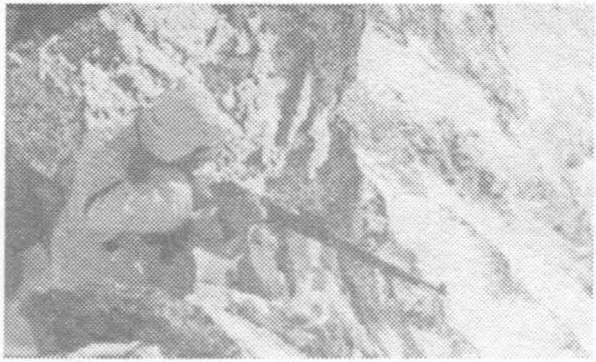
Alman askerleri hâlâ durmaksızın ilerleyeceklerine inanıyorlardı.

Stalingrad yönüne giden yürüyüş koları sonsuzluk etkisi veriyor.

Bir Alman askeri Bir Sovyet tank sürücüsünün cesedini araştırıyor

Zirvede savaş

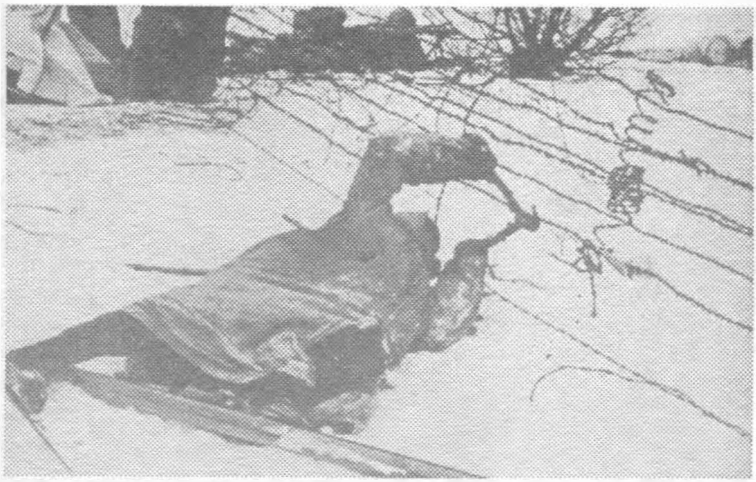
Siperlerimizin önünde gezinirse böyle olur

Dağdan vadiye yaralı nakli

Yamyamlık Josef Ritz, Bir karargâh bölüğünde asker
1942 yılı Temmuz ayı sonlarında Wolchov çemberi 16. Alman Ordusunca temizlendi. Bu ulaşılması zor bataklık bölgede bir çok Rus birliği haftalarca sert direniş gösterdiler. Birçok birliğin ikmali kesildi. Umutsız bir durumdu. Moğollar arasında yamyamlık baş gösterdi. Bunlar vahşetin resimleridir.

Kafkasya'ya giden yol zahmetliydi.

Kadınlarda Kızılordu'da en ileri hatlarda savaştılar.

Savaştan harap olmuş arazi içinden yaralı nakli.

Birçok çocuk kaçış yollarında dünyaya geldi.

Obüs parçası yarası. Bir arkadaşı ilk yardım yapıyor.

Gidecek bir yer yok. Toplanma yerlerindeki mülteciler.

Almanların Stalin karşıtı afişi

Düşman Almanya değil, Hitler.

Goril Adolf: Propaganda karikatürü.

Sovyet işçilerinin moralini güçlendiren bir afiş.
Hemen her bahçe duvarında bulunan Sovyet propaganda afişleri.

Dehşet dolu bir hatıra fotoğrafı

Sivil halka uygulanan terör:
Bir zorunlu işçiye verilen dayak cezası.

şı, Sovyetlerin ikmali için önemli bir ulaşım merkezi olarak biliniyor ve buna uygun olarak iyi korunuyordu. Kasım 1941'de Kleist grubunun tankları kenti ele geçirmişler ve tekrar Ruslara terk etmek zorunda kalmışlardı.

Şimdi Almanlar, müstahkem mevki haline getirilmiş kente karşı yeni bir saldırıya geçtiler. Gerçi tank birlikleri şehrin etrafındaki üç savunma hattını kıracak güçteydi. Fakat daha sonra, şehrin ele geçirilmesi sırasında bunların yetersiz olduğu ortaya çıktı. Evlerde ve bodrumlarda Sovyet NKWD polis kuruluşunun özel birlikleri mevzilenmişti. Sokak sokak, ev ev savaşmak gerekecekti.

25 Temmuz'da elli saatlik bir savaştan sonra Rostov Almanların eline düştüğünde, Edelweiss harekâtı için önkoşullar yaratılmıştı. Kafkaslara yapılacak yürüyüşün önünde artık engel kalmamıştı. A Ordular Grubu'nun ilk hedefi Doğu Karadeniz kıyılarının alınması ile, Maikop ve Grozni'ye yapılacak saldırıydı. "Maikop ve Grozni'yi almazsak bu savaşı bırakmak zorunda kalırım." Hitler bu sözleri 1 Haziran'da, Güney Ordular Grubu'nun Poltava'daki karargâhında, yüksek rütbeli subayların önünde, bir görüşme sırasında söylemişti. Almanların ikmal edilebilmesinin güvencesi için Kafkasya'daki petrol kaynakları yaşamsal öneme sahipti. Hitler'in hedef belirleme yetkisinin hoş yanları da vardı. Batılı müttefiklerin, doğudaki müttefiğini desteklediği bağlantı hatları kesilebilirdi.

Alman birliklerinin ilerleyişi sırasında aşmak zorunda kalacakları mesafe hakkında tek sözcük söyleniyordu. Askerlerin önünde 1.500 kilometre boyunca bir step uzanıyordu. Bir ilerlemeyi zorlaştıran, küçük nehirler ve uçurumlarla dolu, ucu bucağı olmayan 1.500 kilometre. "Nihayet hareketli bir savaş sonunda bu sefil mevzileri terk ettik. İlk kilometreler kolay geçer, beden gevşer, sonra kan ter içinde, bataklık ve diz boyu çamurda sanki daha hafiflemiş gibi görünür. Güneş tekrar ortaya çıkar, solgun yüzleri gerginleştirir ve birkaç saniye içinde ona sağlıklı bir renk verir." Askerlere yönelik, 1942 tarihli Wehrmacht adlı derginin bir haberinde dile getirilen kır romantizmiyle, çöl benzeri Kuban steplerinde yapılan ilerleyişin ortak bir tarafı yoktu. 50 dereceye varan sıcaklığı, tozu, susuzluğu ve Kuzey Kafkasya Cephesi'nde

Dimitri Volkogonov, Askeri Tarihçi

Stalingrad'ın yazgısı zaman zaman pamuk ipliğine bağlı kaldı. Genelkurmay Başkanı Vassilevski, bir grup çalışma arkadaşına, güney yönünde saldırı için bir plan üzerinde çalışmalarını emretti. Bu planlı harekâtın bir haritası henüz mevcut değildi. Ancak Stalin'in o zamanlar bundan haberi yoktu. Vassilevski 3 Eylül'de Hitler'in zırhlı birliklerinin Stalingrad banliyölerine girdiklerini bildirdiğinde Stalin kendini tutamadı ve onun sözünü keserek, "Stalingrad'ı bırakırsak ülkenin güneyinin merkezden kopmuş olacağını ve savunma yapamayacağımızı oradaki beyler anlamıyorlar mı? Bunun, sadece Stalingrad'ın felaketi olmayacağını anlamıyorlar mı? Bunun, en önemli su yolunu ve petrol kaynaklarını kaybetmek anlamına geldiğini oradakiler anlamıyorlar mı" diye sordu.

Mareşal Budiyeni'nin komutasındaki Kızılordu birliklerinin baskın tarzındaki saldırılarını söz konusu etmeye gerek yok. Tozlu steplerin ardından dağlık, hızlı bir ilerlemeye olanak vermeyen, yolu olmayan zor bir arazi devam ediyordu. Buna karşın Rostov'daki yarma harekâtından sonra operasyonlar kesintisiz olarak sürüyordu.

31 Temmuz'da Wehrmacht'ın öncü birlikleri Manitç çukurunu geçtiler, böylece Alman askerleri Asya topraklarına ayak bastı. 1. ve 4. Panzer ordularının görevlendirilen birlikleri 4 Ağustos'ta ele geçirilecek olan Stawropol'a yöneldi. Beş gün sonra Ruoff Ordu Grubu, Krasnodar Mineralye Wody'yi işgal etti. Aynı şekilde Piyatigorsk (beş dağ şehri) düştü. Alman öncüleri Kafkasya'ya açılan kapı olan Wiladikafkas'ta bulunuyordu. 9 Ağustos'da Alman tankları Maikop'a ulaştı ve şehri ele geçirdi. Ancak asıl hedef önlerinde engel olarak duruyordu. Sovyetler geri çekilmezden ve kuşatmadan sıyrılmazdan önce petrol kuyularını ateşe verdiler. Böylece yeni taktiklerinin bir başka örneğini göstermiş oldular. Düşmanın ilerlemesini durdurmak için, direnmek; esir düşmemek için tam zamanında geri çekilmek. Böylece Hitler'in emirlerinin bir kısmı yerine gelebildi. Alman orduları

için daha kötüsü, tüm petrol alanlarının yok edilmesi ve işletmelerin kullanılamaz durumda olmasıydı. Böylece ikmal ve tedarik sorunları arttı, çünkü cephe gittikçe uzamıştı. Birkaç hafta önce Voronej'de bulunan Alman tankları şimdi Kafkasya'nın ortasında savaşıyordu. Kısa zamanda 700 kilometre katetmişlerdi, bu Hamburg'dan Viyana'ya kadar olan mesafeye denk düşüyor. Ama artık ileri harekât durmuştu. Hızlı başarılardan sonra Alman saldırısı hızını yitirdi, Sovyet direnişi güçlendi. Ruoff Ordu Grubu, Novorosisk ve Tuapse kentlerinin alınması girişiminde başarısızlığa uğradı. Kleist'ın tankları Terek üzerinden dönmedi.

Stalin bundan kısa bir süre sonra Wassilevski ve Zukov'u Moskova'ya getirtti. İkisi de, sağlam bir savunmayla düşmanı yorup, aynı zamanda büyük bir karşı saldırının hazırlanması gerektiği sonucuna vardılar. Her iki ordu komutanı da asıl darbenin, savaşma gücü zayıf Romen birlikleriyle kapatılmış olan, Almanların düzenlediği kanatlara karşı yöneltilmesi gerektiğine karar verdiler. 13. Eylül 1942 akşamı yüksek rütbeli komutanlara açıklanan konsept, yeni bir esin gibiydi. Fakat bu Stalin'den değil, Zukov ve Wassilevski'den çıkmıştı. Buna karşın Ordu Grubu sansasyonel bir başarıyı bildirebiliyordu. Yirmi Alman dağ avcı eri 21 Ağustos'ta 5.633 metre yükseklikteki Elbruz Dağı'nın zirvesine tırmandı. Bu, 1. ve 4. Dağ Tümeni personelinin, özellikle de Reich sancağını "Tanrıların Tahtına" diken Gammerler ve Groth adlarındaki yüzbaşıların parlak bir dağcılık başarısıydı. Nazi propagandası Kafkaslar'daki son zaferlerden biri olan bu zaferi kutladı. Almanlar güçlerinin sonuna gelmişti. Cephe umutsuz bir biçimde yayılmış, ikmal durmuştu; cephane ve benzin bile kalmamıştı.

"Führer A Ordular Grubu'nun durumundaki gelişmelerden hiç memnun değil." Komuta kurmay heyeti savaş kayıtları bu tümceyi içeriyordu. Komutan olarak Feldmareşal List'in şahsen rapor sunmak için Führer'in karargâhına gitmesi gerekiyordu. List, Hitler'e Kafkasya'daki sorunları anlattı ve yeni kuvvetler gönderilmesini rica etti. Gerçi Hitler asıl planını değiştirmeye hazır görünüyordu; "Führer o kadar cömertti ki" Bakü'nün fethi gelecek yıla ertelenebilirdi. Fakat öteki hedeflerin tümünde ısrar etti. Bunlar; Karadeniz kıyısının işgali, Grozni çevresindeki pet-

rol bölgelerinin alınması ve Hazar Denizi kıyısında Volga ağzındaki Astragan'ın ele geçirilmesiydi. Hitler, yeni kuvvetlerin hazırlanmasını ise reddetti.

Eylül ayının ilk günlerinde List, Karadeniz kıyısındaki Novorossk kentinin alındığını Winniza'ya bildirdi. Anlaşılan bu işte hayır yoktu. Hitler tarafından Kafkasya cephesine gönderilen Jodl'a ise List'in karamsar durum değerlendirmelerini onaylamaktan başka yapacak bir şey kalmamıştı. Hitler gene etrafının amatörlerle çevrili olduğunu düşünüyordu. Hitler'in ordu yaveri General Gerhard Engel "Führer'in" anlatılamaz öfke patlamalarından söz eder. Kafkaslar'dan zafer haberlerinin bir türlü gelmemesi Hitler ve en üst rütbedeki generalleri arasında bir güven bunalımına yol açtı. Bu bunalımın ilk kurbanı, Hitler'in A Ordular Grubu Komutanlığı'ndan azlettiği Feldmareşal List oldu. "Tüm zamanların en büyük başkomutanının" kendi komutanlarının işine son verme süreleri gittikçe kısalıyordu. List, A Ordular Grubu'nun başında sadece iki ay kaldı. Hitler halef olarak bizzat kendisini atadı. Savaş tarihinde sadece bir kere olan bu durumla, A Ordular Grup Komutanlığı'nı bizzat üzerine aldı.

"Hitler'e Karşı Bir Cephe"

Göring'in Hava Kuvvetleri'ni yerde tutmak için 70 müttefik bombardıman uçağı ve avcı filoları havada dolanırken, 19 Ağustos 1942 günü sabah erken saatlerde, Fransız plajlarının olduğu Dieppe kıyıları önünde 252 savaş gemisi belirdi. Batılı Müttefikler, birleşik deniz ve hava kuvvetleriyle, Atlantik kıyısında o zamana kadarki en büyük çıkarma girişimine başladı. "Jübile" adı verilen operasyonun, Stalin'in uzun zamandır istediği batıdaki "ikinci cepheyi" kurması gerekiyordu. Ancak Almanların inşa ettiği "Atlantik Duvarı"nı geçmek için sadece 6.100 İngiliz ve Kanada piyadesi harekete geçirilmişti. Amiral Lord Louis Mountbatten komutasındaki askerler sadece bir Alman taburunu hesaba katmıştı, fakat Almanlar uyarılmış ve bu durumun provasını yapmıştı. Alman deniz istihbaratı, Kraliyet Deniz Kuvvetleri'nin şifrelerini kısmen çözebilmiş ve İngilizlerin telsiz trafiğini dinleyebilmişti. Karadaki manevranın ana vuruşunun nereye yö-

neltileceği biliniyordu. "X" gününden iki gün önce Almanlar, Angers'teki 3. Hava Filosu'nun karargâhında, bir Müttefik çıkarma harekâtının püskürtülmesini teorik olarak uygulamıştı. Alman komuta heyeti iyimserdi; İngilizler Dieppe'de bir deneme cesaretinde bulunurlarsa, beş günden az bir zaman içinde denize dökülecekleri sözünü verdi. 17 Ağustos'ta kum masasındaki stratejik oyun, 19 Ağustos'da kanlı bir savaşa dönüştü. 30 kilometrelik bir alanda, 4.000 Kanadalı ve 2.000 İngiliz gündoğumunda Fransız kıyılarına çıktı. Özel çıkarma gemileri, tankları ve çıkarma araçları kıyıya yığıldı, kıyı önünde de savaş gemileri gerekli koruma ateşi açtılar. Ancak saldırıya geçenler, sayısal bakımdan az olarak beklenen kıyı birlikleri yerine, "Leibstandarte Adolf Hitler" adındaki SS Tümeni'nin 571. Piyade Alayı'nın ve 10. Panzer Tümeni'nin güçlü birlikleriyle karşılaştılar. İngiliz tankları daha kıyıdayken vuruldu, hiçbiri Fransız toprağında 100 metreden fazla ilerleyemedi. Kanada ve İngiliz birliklerinin tank desteği olmadan kıyı istihkâmları önünde yaptıkları hücum, Alman makinelilerinin ateşine takılıp kaldı. Saat 9'da Mountbatten geri çekilme emri vermek durumunda kaldı. Çıkarma operasyonu ancak üç saat sürdü. Bunun yanında Müttefikler tüm ağır silahlarını geride bırakmak zorunda kaldılar; savaşa sokulan askerlerin sadece üçte biri kurtarma gemilerine ulaşabildi. Hitler Winniza'da operasyonu öğrendiğinde çatışma sonuna gelmiş ve bir felaketle bitmişti. Amiral Mountbatten, Londra'ya 1.200 ölü ve 2.000 esir olduğunu bildirdi. Operasyon otuzdan fazla tank ve uçağa mal oldu. Alman propaganda makinesi övünerek, "yeni silahlardan oluşmuş örnek bir koleksiyon armağan eden" Müttefikler'in gösterdiği dostluk için teşekkür ediyordu.

Dieppe önlerinde uğranılan başarısızlık, 1942 yılında Avrupa kıtasına bir Müttefik çıkarmasının düşünülmediğinin kanıtı olmuştu. Bu aslında oldukça gereksiz bir kanıttı; çünkü Churchill, Müttefiklerine durmadan, bu zaman diliminde Batı'da ikinci bir cephe kurma şansı olmadığını açıklamıştı. Batı kampında bu konuda farklı düşünceler vardı. ABD Genelkurmay Başkanı George Marshall şu istemde bulundu: "Amacım, İngilizleri Almanlara saldırmaya zorlamaktan ibarettir."

Gerçi İngiliz Başbakanı Amerikalılar tarafından desteklenen

Balyoz harekâtını reddetti, onun düşüncesine göre Kıta'ya yapılacak bir çıkarma en erken 1943 yılında uygulanabilirdi. Dieppe önlerindeki başarısızlıktan sonra Churchill Amerikalıları uzun zamandır dile getirdiği öneriye inandırabildi: Bu, Kuzey Afrika'ya yapılacak bir çıkarma idi. Almanların Kuzey Afrika'daki ilerleyişini durduracak operasyon El Feneri adını aldı. Amerikalı Generaller Eisenhower ve Patton, Feldmareşal Montgomery'i "Çöl Tilkisi" Rommel'e karşı destekleyeceklerdi. Böylece Amerikalılar ve Britanyalılar, Fransa'ya yapılacak bir çıkarmanın ileri bir tarihe ertelenmesinde anlaştılar.

Bayan D. B.'nin cephedeki kocasına yazdığı mektup:

15 Mayıs 1942, Cuma

Aslında çocuklarla beraber birkaç günlüğüne deniz kıyısına gitmek istiyordum, ama kıyı bölgesinde açlıktan ölüm olayları konusunda uyarıldım. Bu yüzden yalnız gidiyorum. Belki de gelecek sefer Harz'a gideriz, çocukları burada bırakıyorum, çünkü dinlenmeye ihtiyacım var, gelecek kış nasıl olacağını kim bilebilir ki? Belki de beslenme konusu sizde daha iyidir. Burada gerçekten felaket. Sebze almak için insan iki saat bekliyor ve bu belki haftada üç kere oluyor. On dört gündür hiç sebze yemedik. Bunun ne demek olduğunu düşünemezsin. Yenecek pek az şey pişirebildim, geçen yıl o da yoktu. Yağ ve etin adı bile yok, hasır altı ediliyor. En azından yeterli patatesimiz var.

Astsubay H. T. evine yazıyor:

31 Ağustos 1942

Ölen insanlarımızı ne zaman rahat bırakacaklar? Birkaç gündür sürekli savaş, hücum üstüne hücum; zor şartlar altında bulunuyoruz, nöbet değişimi yok. Böyle bir şey (Birinci) Dünya Savaşı'nda bile yoktu. Ya bu düşman? Evet, şanlı ama alçakgönüllü silah: Piyade. Battaniyelerimizi aldık. Evvelki gün, gece gündüz yağmur yağdı ve çeşitli hastalıklar baş gösterdi. Romatizma, sancı, vb...

Ancak Stalin hâlâ "ikinci bir cephede" ısrar ediyordu. Sovyet diktatörü, Alman saldırısından sonra, Londra'daki müttefikinden direkt olarak şu istekte bulundu: "Eğer Batı'da (Kuzey Fransa)

Hitler'e karşı bir cephe açılırsa, Sovyetler Birliği'nin askeri durumunun iyileştirilebileceğine daha çok inanıyorum." Bunu 18 Haziran 1942'de Churchill'e yazılı olarak iletmişti. Bu şaşırtıcı öneriyi öteden beri hep değişik biçimlerde yinelemişti. 1941 yılı sonunda Amerikalıların savaşa girmesinden sonra, Stalin, Amerikan-İngiliz görüşmelerini artan bir kuşkuyla izledi. Bu arada, 23 Temmuz 1942'de Londra ve Washington Afrika'da ortak bir

Sonradan Stalingrad'da kaybolan telsizci Anton Erl'in nişanlısı Resi Böhm'e yazdığı mektup:

Stalingrad önlerinde, 25. 08. 42

Zaman zor; fakat bizi bekleyen savaşlar daha da zor. Bu ülkenin biricik güzellikleri kum ve step. Gündüzleri çok sıcak, geceleri ise çok soğuk. Çoğu zaman 25 - 30 kilometre boyunca bir damla suyumuz olmuyor.

Savaştan söz etmek istemiyorum, çünkü anlatılacak gibi değil. Kaderinde hayatta kalması yazılı olan, Stalingrad'ı asla unutmayacak. Buna karşın herkes ileriye fırlıyor, hayatına mal olsa da canını veriyor. Her Alman askeri Stalingrad'ın düşmesi gerektiğini biliyor. Bu büyük saatin ne zaman geleceğini bilmiyorum. Ancak bu şehir de düşecek.

Yazmayı kesmek zorundayım, çünkü Ruslar tanklarla saldırıyorlar.

Şimdilik kalpten selamlar, seni her şeyin üstünde seven bu adam, öper.

harekât için anlaştıklarında, Churchill'e yeniden şunları yazdı: "Avrupa'da ikinci cephe kurulmasına gelince, korkarım ki bu sorunla gereği kadar ciddiyetle ilgilenilmiyor."

Sovyetler Birliği ile İngiltere arasında olası bir soğukluğu ortadan kaldırmak için Churchill bizzat Moskova'ya gitti. Stalin'le 12 Ağustos'ta Kremlin'de yaptıkları görüşmeler çok gergin bir ortamda gerçekleşti. Sovyet diktatörü, İngiliz başbakanını nasyonal sosyalizmin yıkılmasıyla ulaşılacak ortak amaçla yeteri kadar ilgilenmemekle suçladı ve basmakalıp ikinci cephe talebini yineledi. Batıda girişilecek bir çıkarma harekâtının zorlukları ile ilgili uyarılara itiraz ediyordu. "Risk almak istemeyen savaşı kazanamaz. Almanlardan korkmaya gerek yok" diyordu.

Ancak Churchill, Stalin'in sızlanmalarına daha fazla kulak vermeye niyetli olmadığını gösterdi ve şunu söyledi: "Bizler tek başımıza onlara karşı savaşırken, siz Almanların müttefikiydiniz." Görüşme ortamı buz gibi oldu. Görüşmeler ikinci cephe konusunda Stalin'in arzuladığı sonucu doğurmadı. Gerçi kuzeyde ve diğer yerlerde savaşa hazırdı, fakat İngiliz başbakanı o an için Batı'da ikinci bir cephenin kurulmasını reddetti. Stalin kararlaştırılan silah ve malzeme sevkiyatından da memnun değildi. 1942 yılı Ekim ayında, bir Amerikalı gazetecinin, Batılıların yapmış olduğu yardımın etkisi hakkındaki sorusuna şu cevabı verdi: "Faşist Alman kuvvetlerinin ana gücünü üzerine çekerek Sovyetler Birliği'nin Müttefikler'e yapmış olduğu yardımla karşılaştırıldığında, Müttefikler'in şimdiye kadar yapmış oldukları yardımın Sovyetler Birliği için etkisi çok daha az olmuştur."

Bu en azından gerçeği olduğundan küçük göstermekti; çünkü Sovyetler Amerikalılardan, 1942 yılından 1945'e kadar 15.000 uçak, 7.000 tank ve 375.000 kamyon aldı. Bu, Wehrmacht'ın Rusya'ya saldırdığı sırada sahip olduğu potansiyeli fazlasıyla aşıyordu. 1942'den itibaren Sovyetlerin Doğu Cephesi'nin farklı bölümlerinde cepheye gönderdiği her üç kamyondan biri Amerika'dan geliyordu. Amerikalıların malzeme teslimatı Sovyetlerin kayıplarını büyük ölçüde karşılıyordu. Yani Hitler'in Kafkasya'da Müttefik ikmal hatlarını kesmek istemesinde şaşılacak bir şey yoktu.

"Kafkasya'nın Yazgısı Stalingrad'da Belirlenecek"

Wehrmacht artık Kafkasya'da ilerleyemiyordu. Daha sonra A Ordular Grup komutanlığından çekilmeye zorlanan Feldmareşal List, Hitler'in kendi emrine vermiş olduğu yetersiz kuvvetle zaten başarısızlığa mahkûmdu. List'in gereksinim duyduğu birlikler o sırada Volga'nın 500 kilometre kuzeyinde çarpışıyordu.

30 Temmuz'da Hitler'in huzurunda yapılan bir toplantıda, Hitler ağzıyla konuşan subaylardan birisi olan General Jodl söz aldı. Jodl, Kurmay Başkanı Halder'in günlüğünde yazdığı gibi üst perdeden konuşarak, "Kafkasya'nın yazgısının Stalingrad'da belirleneceğini" bildirdi.

Onun gözünde A Ordular Grubu'na bağlı bazı birliklerin B

Ordular Grubu'na bırakılması gerekliydi ve başka bir tartışma anlamsızdı. Bazı subaylar ise olaya farklı bakıyordu. 1942 yılında yapılacak yaz saldırısının planlamalarında Stalingrad önemli bir rol oynamamıştı. "Silah zoruyla" Volga Nehri'nin kıyısındaki kent alınacaktı ve güvenliğin öneminden söz edilmiyordu. Hitler bu donatım ve ikmal merkezini yok etmek istiyordu, şehrin ele geçirilmesini şimdilik kimse düşünmüyordu. Stalingrad, Kızılordu güçlerini kuşatmak ve sonraki hedef olarak görülen Kafkasya yolunu kapatmak için kıskaç harekâtı yapacak iki ordunun buluşacakları hedef bölge olarak öngörülmüştü.

28 Haziran'da yaz saldırısının başlamasından sonra Hitler planlarını değiştirdi ve Alman birliklerini yeniden gruplandırdı. Cepheyi iki kısma bölerek, Kremlin'deki rakibinin yaptığı gibi "bir taşla iki kuşu vurmayı" denedi.

İvedi olarak uygulanması gereken plan Kafkasya'nın ele geçirilmesiydi; bu yüzden 4. Panzer Ordusu'nun B Ordular Grubu'nu desteklemek için yer değiştirmesi gerekiyordu. Hızlı tank birliklerinden vazgeçilmesi Alman birliklerinin Stalingrad'a ilerlemesini geciktirdi. Motorize kuvvetler ve ikmal birliklerinin önemli bir bölümü ikmal zorlukları nedeniyle çok yavaş ilerledikleri için, 6. Ordu'nun tümenleri 100 kilometre katedebilmişlerdi. Buna karşın Alman ileri müfrezeleri 26 Temmuz'da Kalatch'ın kuzeybatısında Don Nehri'ne ulaştılar, Stalingrad 70 küsur kilometre ötedeydi. Ancak Alman birliklerinin tümünün yeteri kadar hızlı ilerleyecek güçleri yoktu. Hızlı bir ilerlemeyi zorlaştıran sadece araç sıkıntısı ve Don steplerinin sonsuz düzlüklerinin sıcağı değildi.

29 Temmuz tarihli Ordu Başkomutanlığı durum raporu "Daha ileri bir yürüyüşün akaryakıt ve cephanenin iletilmesine bağlı olduğunu" içeriyordu. Zaman kaybı, kendi birliklerini yeniden düzenlemek ve taze kuvvetlerle takviye edebilmek açısından Sovyetlere yaradı. Don kıyısında, Kalatsch'da 62. Sovyet Ordusu bir köprübaşı kurup, Stalingrad'a giden en kestirme yolu 6. Ordu'ya kapadı. Bu cephenin komutanı olan Mareşal Timoçenko şu sözlerle durumu kavradığını gösteriyordu: "Eğer Almanlar ilerlemezse Don Nehri'nin batısında savunma yeniden düzenlenebilir."

Herta Z'nin cephede bulunan bir arkadaşına yazdığı mektup:

Mannheim, 11 Ekim 1942

Sevgili Bill,

Dün Kati'den tekrar bataryana katıldığını ve sana yine mektup gönderilebileceği haberini aldım. Birkaç aylık mektubun ve özellikle fotoğrafın için teşekkür etmek isterim. Bu, kocamdan aldığım en son resim. Evet Bill, resimler, mektuplar, anılar; benim kısa aşk ve evlilik mutluluğumdan kalanların hepsi bu. Acımasız kader ellerini uzatıyor ve insanların nasıl tükendiğini sormuyor. İrademiz dışında, ulu güçlere bağımlı olup eğilmek zorunda kaldığımız için ne kadar küçük ve güçsüz olduğumuzu anlamak zorundayız. Hiçbir yakınma, ağlama ve cesurluğun yararı yok, sadece demirden bir iradenin yararı olabilir. Yaşam, benim yaşamım devam ediyor ve bana öyle anlamsız görünüyor ki! Bomboş, içeriksiz, anlamsız ve amaçsız.

Max R'nin damadına yazdığı mektup:

18 Aralık 1942

Sevgili Hans,

Evet, savaş. Bu sene olmazsa gelecek yıl Rusları yere serip yok edeceğinize kesinlikle inanıyorum. Tötonların cengâverliği onları yok edecek. İnanıyorum ki düşman gelecek yıl bu vakitlerde ezilip, barış ona zorla dikte ettirilecek şekilde yenilmiş olacak. Gerçi Rommel çok fazla geri çekildi, ancak bunun bir savaş hilesi olduğuna ve yeniden hücuma geçeceğine inanıyorum. İngilizler ve Amerikalıların Afrika'dan sürülmeleri sadece bir zaman sorunu. Almanya savaştan sonra büyüyecek ve tüm Avrupa halklarına hükmedecek.

Bunların hepsini hayal ettiğimde, ara sıra kutsal bir izleyicinin, Almanya'nın gelecekteki muazzam büyüklüğü hakkında karar vereceğini düşündüğümü söylemeliyim. Tarih, tek ve dünyaya bir kez gelmiş olan dâhi Führerimiz için ebedi bir anıt dikecektir.

Bu köprübaşını yıkmak ve Stalingrad'a doğru yarıp geçmek için yapılan saldırı girişimi sırasında, 6. Ordu yine 4. Panzer Ordusu birlikleri tarafından desteklendi. 6. Ordu Komutanı Paulus, Hitler'in yaveri General Schmundt'un karşısında şu saptamada bulunmuştu: "Stalingrad'a yapılacak saldırı için bu güç çok zayıf."

Hitler, 4. Panzer Ordusu'nun Kafkaslar'da durdurulması emrini yeniden kaldırdı. Alman komuta kademesinin ikilemi ortaya

Telsizci Kurt Günth'ün eşine yazdığı mektup:

Yılbaşı, 1943

Sevgili Fraule'm,
Yeni yıl geldi çattı. Yılbaşı kutlamamız, küçük bir çevre içinde çoğunun sarhoş olması ve başlangıçtaki çekingenliğin çılgınlığa, kudurganlığa ve yıkıcılığa dönüşmesi dışında, bu kutsal geceye uygundu. Birlik komutanının da kendini alamadığı bu çılgın davranıştan tamamen nefret ve düş kırıklığıyla dolu olarak, kimseye fark ettirmeden bu çirkin topluluktan uzaklaştım.

çıktı: Stalingrad önlerindeki birlikler, Kafkasya Cephesi'ndeki kuvvetler kadar yetersizdi. B Ordular Grubu'ndan alınıp, Paulus ve von Weichs'a geri verilen birlikler hızlı bir yarma harekâtını yapabilmek için geç kalmışlardı. A Ordular Grubu'ndan alınan birlikler, Hazar Denizi'ndeki petrol alanlarına ve Karadeniz'e yapılacak yürüyüşte yoktu. Jodl'un, Kafkaslar için yapılacak savaşın Stalingrad'da belirleneceği safsatasının da yararı yoktu.

Buna karşın B Ordular Grubu'nun durumu daha iyi görünüyordu. 8 Ağustos'ta Ordu Başkomutanlığı, "Kalatç'ın batısında bulunan düşman kuvvetleri, Don kıyısı boyunca çemberin güneyden kapatılmasıyla artık kuşatılmış durumdadır. Güçlü düşman saldırısı püskürtülmüştür. Çember daraltılmaktadır" diyordu.

Volga ve Don nehirleri arasında sadece 60 kilometrelik genişlikteki arazi için savaşa karar verilmişti. "Üç ayda 1.000.000'u aşkın esir"; Naziler'in resmi yayın organı olan *Völkischer Beobachter*, 12 Ağustos'ta bu başlıkla 62. Sovyet Ordusu ve 1. Zırhlı Ordu'nun yok edilmesini kutluyordu.

Kalatç yakınlarında elde edilen başarı, Almanların Rusya savaşında kutlayabildikleri son muzaffer kuşatma savaşı oldu. Stalingrad'a giden yol açıktı. 23 Ağustos'ta 16. Panzer Tümeni öncüleri Rynok yakınlarında Volga'ya ulaştı. Birinci Dünya Savaşı'nda Fransa'nın başkentine en çok yaklaşmış olan Hyazinth Graf von Strachwitz, Volga'ya bakabilen ilk Alman askeri oldu.

Kızılordu iki hafta daha çok sert bir direniş gösterdi. Alman birliklerinin bağlı kaldığı bu iki hafta, daha sonra büyük önem kazanacaktı.

NEFRETE KARŞI NEFRET

3.000 kilometre uzunluğundaki cephede Sovyet ve Alman askerleri kanlı çatışmalarda bulunurken, işgal edilmiş bölgelerde de acımasızlık ve zalimlikte savaş alanlarındaki dehşeti kat kat aşan bir savaş patlamıştı. Bu, hiçbir ahlaki kuralın geçerli olmadığı bir savaştı. Hitler daha barış zamanında, 30 Ocak 1939'da, nasyonal sosyalizmin iktidara geçişinin onuncu yıldönümü nedeniyle yaptığı konuşmada şu açıklamada bulunmuştu: "Bugün gene bir kâhin olmak istiyorum. Eğer Yahudi sermayesi Avrupa'daki ya da Avrupa dışındaki halkları bir kez daha savaşa sürüklemeyi başarırsa, bunun sonucu sadece dünyanın Bolşevikleştirilmesi ve bununla birlikte Yahudiliğin zaferi değil, tersine Avrupa'da Yahudi ırkının yok edilmesi olacaktır."

Kendisi üç yıl sonra bu kehaneti hatırlattı. 1923'te Hitler'e karşı düzenlenen başarısız darbenin yıldönümü olan 8 Kasım'da, "eski mücadele arkadaşlarının" önünde övünerek, "Kâhin diye benimle hep alay edildi. O zaman gülenlerin çoğu bugün artık gülmüyor. Şimdi hâlâ gülenler yakın zamanda belki de hiç gülemeyecekler" diyordu.

Bu korkutucu ima dolu sözlerle ne demek istendiğini, SS Reicsführer ve Alman polisinin başı olan Heinrich Himmler, 3 Ekim 1943'te, Posen'de SS Grup Komutanları toplantısında açıklığa kavuşturdu. Açıkça, yok etme arzusunu ortaya koydu: "Ruslarda bunu sadece kitle yapar ve bu kitle ezilmeli, yok edilmeli ve dikkate alınmamalıdır. Kitle; kesilip, yavaş yavaş kan kaybından ölen domuza yapıldığı gibi, kanlı bir örnek için kullanılacaktır."

Bu, Nazi liderinin acımasız, korkunç, insanı aşağılayan ve vicdansızca olduğu kadar, ilkel de olan diliydi. Alman birlikleri tarafından işgal edilen bölgelerde ortaya çıkan olaylar, Naziler'in ırkçı çılgınlıklarının realize edilmesiydi. Himmler gibi Hitler'in de asla yadsımadığı düşüncelerin gerçekleştirilmesiydi. İnsanlar açıkça aşağılanarak sadece askeri eylemler değil, işgal edilen bölgedeki sivil halka karşı da acımasız önlemler planlandı.

Partizan Komutanı Nikifor Sacharowitsch Koljada'nın **Pravda** *gazetesine yazdığı mektup, (31. 07. 1942'de yayınlanmıştır):*

Smolensk bölgesinde Almanlar arkalarında kan ve gözyaşından bir deniz bıraktılar. İki yerde toplam kırk köyü ateşe verdiler; insanları astılar, vurdular ve canlı canlı binlerce Sovyet vatandaşını yaktılar. Alman askerlerinin benzin döküp yaktığı gencecik kadınların bakışlarını unutmayacağım. Haykırışları hep belleğimde kalacak.

Voroşilovgrad'dan İşçi Maruşka Ponomareva'nın erkek kardeşine yazdığı mektup:

Gorki, Ağustos 1942

Sevgili Kardeşim Şura,

Gorki'ye nasıl geldiğimi sana anlatmak istiyorum. Almanlar kenti ele geçirdiklerinde bütün binaları tek tek aradılar. Dev gibi bir asker eve geldi. Duvarda senin fotoğrafını gördü ve anneme "Bu kim" diye sordu. O da gururla "O oğlum ve cephede" diye yanıtladı. Alman resmi duvardan çekip aldı ve ona senin bir partizan olduğunu söyledi. Sonra bir çevirmenle tekrar geldi. Anneme beraberinde gelmesini emretti. Senin yüzünden idam edilecekti.

Bana, "Sen genç bir kızsın. Ağlama. Annen yarın sabah asılacak. Tek asılacak olan da o değil" dedi.

Ertesi gün annemin asılacağı mezarlığa gittim. Almanlar 45 kadını önlerine katmış getirdiler. Kaçamamaları için birbirlerine bağlamışlardı. Bir sürü de seyirci gelmişti. İdam başlamadan önce askerlerden biri Rusça olarak şunu duyurdu: "Bu kadınlar partizanlar yüzünden canlarından oluyorlar." Cesetler iki gün boyunca asılı kaldı. Sonra Gorki'ye, karının yanına kaçtım ve her şeyi geride bıraktım.

Sevgili Kardeşim, Almanların çok sayıda insan kaçırıp onlara kötü davrandıklarını ve öldürdüklerini hep düşün. Bu kan içici köpekleri öldür. Güvendeyim.

Senin Maruşka

"Görülmemiş Bir Katı Yüreklilikle"

Hitler daha dev Sovyet imparatorluğuna karşı yürütülecek savaşın hazırlıkları sırasında, saldırıyla birlikte Wehrmacht'ın hangi hedefleri izleyeceğini ortaya koymuştu. 30 Mart 1941'de, bir konferans sırasında, üç kuvvet komutanına ve de birlik komutanlarına alçakça niyetlerini açıklamıştı: "Burada ideolojilerin ve ırksal karşıtlıkların savaşı söz konusu. Bu yüzden savaş, görülmemiş bir katı yüreklilikle sürdürülecektir. Tüm subaylar kendilerini köhnemiş anlayışlardan arındırmak zorundalar."

Hitler için bu savaşta her türlü araç mubahtı. Savaş esirlerine yapılacak uygulamayı düzenleyen Haag Savaş Konvensiyonu'nu Rusya ile yapılacak savaşta yürürlükten kaldırdı. Bu onun, uygarlıkla ilgili her türlü düşünceden uzak olan savaşıydı. Bu savaşta insanlığa asgari haklar sağlayan kurallar geçerli değildi.

Mart 1941'de yaptığı bir görüşmede, düşmanı sadece askeri olarak yok edip savunmasız kılmayı yeterli bulmadığı anlaşılıyordu. Doğu'daki savaş onun için, Batı'da şimdiye kadar yapılan savaşlardan temelden farklıydı. Hitler'in jargonunda söylendiği gibi, Almanlara "Doğu'da bir hayat alanı" sağlama amaçlı bir fetih savaşı olacaktı bu. "Slav alt insanını" kurban edecek bir yok etme savaşı tasarlanmıştı. Böylece Nazi önderliği, Alman birliği için, savaşın sevk ve idaresinde tarz ve hedef olarak tamamen farklı düşünceleri izledi.

Çoğu Alman subayı Rusya'nın yenilmesini askeri bir görev olarak algılamıştı. Onlar için "tamamen normal" bir savaş söz konusuydu, politikadan uzak durmak istiyorlardı. Hitler içinse Rusya'ya karşı savaş, şiddetli askeri çatışmalardan öte bir şeydi. Onun ifade tarzına göre, birbirinden farklı iki dünya görüşü karşı karşıya geliyordu ve bunlardan sadece biri bu ölüm kalım savaşını atlatabilecekti. "Bir yok etme savaşı söz konusu. Düşmanı korumak için savaşmıyoruz."

15. Polis Alayı'nın Borky Halkına Uyguladığı Katliam Hakkında Özet Rapor:

15. Polis Alayı, 28.09.1942

21 Eylül'de 10. Bölük, Mokranya'nın 7 kilometre doğusundaki Borky köyünü yok etme emri almıştır.

Sonuç olarak, istisnasız tüm köy halkının ele geçirilip toplama noktasına getirilmesi sağlanmıştır. Halkın bir araya getirilmesindeki amacın açıklanmaması iyi sonuç verdi. Toplama noktasında sessizlik vardı. Mezarcılar kurşuna dizme alanında küreklerini almışlardı. Öyle ki halk, başlarına neyin geleceğini bilmiyordu. Kurşuna dizme işlemi saat 9:00'da başladı ve 18:00'de bitti. Toplanan 809 kişiden, siyasal bakımdan güvenilir olan 400 kişi salıverildi. Aralarında Mokranya Çiftliği işçileri bulunuyor. Kurşuna dizme işlemi herhangi bir güçlük olmadan gerçekleştirilmiştir. Bilançoyu sayısal olarak bildiriyorum: 203 erkek, 372 kadın, 130 çocuk olmak üzere toplam 705 kişi kurşuna dizilmiştir. El konulan tahıl Mokranya Sovhozu yöneticisine teslim edilmiştir. Borkski'deki eylemde 786 tüfek ve 2.496 makineli tüfek mermisi harcanmıştır. Bölüğün kaybı yoktur. Bir polis sarılık şüphesiyle Brest Hastanesi'ne gönderilmiştir.

Müller, Bölük Komutan Yardımcısı

Alman askerlerinin tokalarında "Tanrı bizimledir" yazıyordu. Öldürme ve ölme karşısında alaycı bir anlamı vardı bunun. Bu tıpkı ortaçağda Kayzer I. Friedrich'in Kutsal Topraklar'da "kâfirlere" karşı yürüttüğüne benzer bir savaş olacaktı. Böylece, Staufer hanedanının lakabı olan Barbarossa adı, Sovyetler Birliği'ne yapılacak saldırının kod adı olarak özellikle seçilmişti. Bu nedenle Alman Dışişleri Bakanlığı saldırı sabahında, 22 Haziran 1941'de şu açıklamayı yaptı: "Almanya'nın Rusya ile yaptığı savaş Bolşevizm'e karşı bir Haçlı Seferi olacaktır." Sadece bir orduya karşı değil, tüm bir halka karşı yapılan bu savaş için verilen emrin içeriği -Sovyet halkı bundan ayrı tutulmayacağı için- şöyleydi: "Sivil halkın aktif ya da pasif direnişi en etkili ceza önlemleriyle daha oluşum halinde bastırılacaktır."

General Keitel'in 18 Mayıs 1941'de birlikler için yayınladığı direktiflerde Hitler'in istek ve emirleri de dikkate alındı. Yanlış

anlamaya yol açmayacak biçimde şöyle deniyordu: "Bolşevizm, nasyonal sosyalist Alman halkının can düşmanıdır." Bu yıkıcı

Josef Zoglmeier, Kıdemli Başçavuş

İlk katıldığım çatışmada bir köye girdik. Onları temizledik. Siviller evlerinden çıktılar ve teslim oldular. Birisi sadece parçalanmış bir gömlek ve iş tulumu giymişti. Eşi onun arkasında kucağındaki çocuğuyla duruyordu. Hemen ellerini kaldırdı, ancak bizimkilerden biri tüfeğini kaldırdı ve adamı soğukkanlılıkla vurdu. Savaşın gerçekten ne demek olduğunu o anda anladım.

ideoloji ve destekçileri Almanya'nın savaşımını ilgilendiriyordu. Bu savaş "Bolşevik fesatçılara, partizanlara, sabotörlere karşı sert ve enerjik önlemlere başvurulmasını, aktif ve pasif her türlü direnişin mutlaka yok edilmesini" emrediyordu.

Ordu Başkomutanlığı 6 Haziran 1941'de, adı geçen komiserlik emrinde şu noktaları saptamıştı: "Siyasi komiserler, nasyonal sosyalizme tamamen zıt bir ideolojinin dayanaklarıdır. Bu nedenle siyasi komiserler yok edilecektir. Siyasi komiserler ve GPU üyeleri suçludur ve buna göre muamele göreceklerdir."

Böylece hiçbir askerin, bu sert önlemlerden dolayı sonradan cezalandırılma korkusu duymasına gerek kalmıyordu. 13 Mart 1941'de Ordu Hukuk Dairesi bir genelge yayınladı ve bu genelgede şunlar yazılıydı: "Düşman sivil halka karşı girişilen eylemler, askeri bir suç ve kabahat bile olsa, ordu mensupları ve maiyeti hakkında adli soruşturma yapılması zorunluluğu yoktur."

Bu, devletler hukukunu çiğneme ayrıcalığından da öte bir şeydi. Uluslararası savaş hukukuna göre, sivil kişiler divanı harp kararlarına tâbidirler. Ordu mensuplarının sivil halka karşı işlediği suçlar askeri mahkemelerce cezalandırılır. Alman Ordusu da şimdiye kadarki savaş süresince bu kurallara uymuştu. Ancak bu sona ermişti. Nasyonal sosyalistlerin yok etme terminolojisinde şövalyelik gibi bir sözcük yoktu. Komuta kademesi de şimdiye kadar uygulanan askeri erdemi terk etmeye istekli görünüyordu.

"Ne Yapabiliriz?"

Prusya askeri geleneğinin ahlak normlarına büyük değer veren Alman subayları arasında bu savaş tarzına karşı yüksek sesli bir protesto çıktı mı? Yüksek rütbeli subaylar, bu gibi emirlerin ne tür sonuçları olacağını bilmiyorlar mıydı? Hitler'in genelkur-

Gerhard Krokat, Hava Kuvvetleri'nde Kıdemli Onbaşı

Kısa bir yaz izninden sonra tekrar Doğu Cephesi yolundaydım. Yolculuğun üçüncü gününde, yüksek rütbeli subaylarla dolu olan trenimiz durduruldu. Demiryolunun bir tarafında düz çayırlık bir arazi ve az ileride de sık bir ormanlık vardı. Öte tarafındaysa, 500 metre kadar ileride küçük bir köy bulunuyordu. Kısa bir süre sonra inzibatlar içeri girdiler ve bizlere aceleyle tabanca ve makineli tüfek dağıttılar. Çantalarımızı almadan inmemizi emrettiler. Sık fundalıklardan tek tük silah sesleri duyuluyordu. O sırada köyden iki kadın bize sıcak çay getirdi. Bölük pörçük konuşmalarına kulak verdim. Birisi, "Tanrım, başlarına neyin geleceğini bilselerdi" dedi. Ben de ona Rusça, "Ne oldu ki" diye sordum. Kadın şaşkın şaşkın bakındı ve sonra, bir önceki giden trenden hiçbir Alman askerinin sağ kalmadığını ve çok sayıda partizanın ormanda bulunduğunu söyledi. Beni güvenli bir yere götürüp götüremeyeceklerini sordum, o kargaşa sırasında fark ettirmeden o iki köylü kadınla köye ulaşmayı başardım. Beni küçücük bir bodruma soktular. İki gün boyunca çatışma sesleri duydum. İkinci gün partizanlar geldiler ve köyde Alman askeri olup olmadığını sordular. İki kadın, bereket versin "Nyet" diyerek sözlerini tuttular. Ortada hiç Alman eri ve subayı gözükmüyordu. Ruslar ormana çekilmişlerdi.

may başkanı Halder, Nürnberg savaş suçluları yargılamaları sırasında kamuoyuna, işgal altındaki bölgelerde hangi katliamların yapıldığını ancak savaştan sonra öğrendiğini söylemeye kalkıştı. Aynı zamanda, 1941 Martı'nda Hitler'in direktiflerinin somut emirlere dönüştürülmesi durumunda, onu, görevden ayrılmakla

tehdit ettiğini de ileri sürdü. Ancak her iki ifade de sonradan kanıtlandığı gibi, doğru değildi.

Hitler, Rusya'ya karşı savaş konusundaki düşüncelerini somut biçimde ifade ettiği zaman, açık bir itiraz olmadı. Bazı komutanlar, Feldmareşal von Brauchitsch'i hukuka aykırı emirleri Hitler'in huzurunda resmen protesto etmesi için sıkıştırmışlardı. Ancak Ordu Başkomutanı bundan kaçındı. Alman askerlerinin moral bozukluğuna uğrayacakları endişesiyle, 6 Haziran'da şu öneride bulundu: "Siyasi komiserler sorununun çözülmesi için, onları ayırdıktan sonra, asıl savaş bölgesinin dışında, göze çarpmadan, bir subayın emriyle kararın uygulanması gerekir." Alman askerlerine, nasyonal sosyalistlerin çılgınca düşüncelerinin, onların cellat yamağı olarak kullanılacaklarının açıkça söylenilmesi istenmiyordu. Komuta heyeti bunun ahlaki bir çöküş olduğunu hemen fark etti. Feldmareşal von Bock, 2 Haziran'da Ordu Başkomutanlığı'nın emirlerinin sonuçlarını akıllıca ve ileri görüşlülükle şöyle yorumluyordu: "Emir öyle uygulanmalıdır ki; her askere, çeteci olarak kabul edilen ya da şüphe edilen her Rus'u, arkadan ya da önden fark etmez, vurma hakkını vermeli. Emir, bu yönde işlenen suçları cezalandırma zorunluluğunu reddediyordu. Brauhitsch de bu emre belki biraz hafifletici, ama sorunu tamamen çözmeyen bir ek yaptı."

Bock, Brauhitsch'in kaleminden çıkma bu emre atıfta bulunuyordu. Başkomutan bununla, Rusya seferinden önce bazı ordu mensuplarının keyfi zorbalıklarını önlemeyi denemişti. Böylece, en kötüsü engellenmiş olacaktı. Ancak bu daha baştan başarısızlığa mahkûm bir girişimdi. Böyle hisseden sadece Bock değildi. Diplomat olup, Hitler'e karşı oluşan direniş hareketinin üyelerinden Ulrich von Hassel de bu yeni savaş yönetim biçiminin hangi canice sonuçları beraberinde getireceğini görmüştü. 15 Haziran 1941 tarihli bir günlük notunda, Halder ve Brauhitsch'i "iflah olmaz başçavuşlar" olarak niteliyordu: "Onlar şimdiye kadar sadece SS'lerin üzerine atılan kundakçılık gibi kötü bir ünü orduya bulaştırarak Hitler'in oyununa geldiler, hiçbir şeyi değiştirmeyen ek emirlerle kendi kendilerini ve başkalarını aldattılar."

Von Hassel'in ifadeleri, Hitler'in canice savaş politikasının itirazsız kalmadığını kanıtlıyor. Hitler'in emirleri ve savaş yön-

teminin sonuçları ortaya çıktığında, açık açık olmasa da itirazlar yükselmeye başladı. 1941 yılı Kasım ayında yaptığı bir cephe gezisinden sonra, Doğu'daki utanmazca davranışlardan dolayı dürüst insanların yozlaştığını anlatan gene Ulrich Hassel olmuştu. Askeri Haber Alma Örgütü ABWEHR'in şefi Amiral Canaris'le yaptığı bir görüşmeden sonra, Rusya'da uygulanacak yöntemle ilgili olarak şunları not etmişti: "Halder tarafından imzalanarak birliklere verilen emirlerin belgeleri insanın tüylerini ürpertiyor. Brauhitsch, Hitler'in emirlerine bu şekilde boyun eğerek Alman Ordusu'nun şerefini kurban ediyor."

Bazı askerler eleştiri ve kızgınlıklarını hiçbir şekilde yüksek rütbeli subayların ardına sığınmadan da ifade ediyorlardı. Kuzey Ordu bölgesinin cephe gerisinden sorumlu komutanı olarak, SS birliklerinin katliamlarına cephe subaylarının katıldıklarını öğrenen General Franz von Roques, durumu Kuzey Ordular Grubu Komutanı Ritter von Leeb'e rapor edip, öfkeyle şu istemde bulundu: "Bölge halkının ve Yahudilerin bazı askerlerce kurşuna dizilmesi ve de SS'ler ve polis güçlerinin infaz eylemlerine her türlü katılımının itaatsizlik olarak sert biçimde cezalandırılması gerekir."

Von Bock ve von Hassel'in, Brauhitsch'in disiplin yönergesinin Wehrmacht mensuplarının yapacağı aşırılıkları önleyemeyeceği konusundaki endişelerinin haklılığı net biçimde kanıtlandı. Çünkü bu emri ihlal edenler, başka yönde verilmiş emirlere ve Hitler'in onayına güveniyorlardı. Birliklerin disiplinini sağlama girişiminde tamamen etkisiz kalınmadı. Hiç olmazsa bazı subaylar, Brauhitsch'in direktiflerine uymayan bazı askerlere karşı sert tavır alıyorlardı.

"Selamet Ordusu (Salvation Army) Yöntemleriyle Hiçbir Savaş Sevk ve İdare Edilemez."

Bu imha savaşında Hitler nadiren de olsa, önde gelen subayların açık protestosu ile yüz yüze geldi. Kendisini eleştirenlere ya istifini bozmadan "Bu olaylar yüzünden asıl görevlerimizi unutamayız" diye karşılık verdi, ya da kaba bir şekilde eleştirilerin önünü kesti. Bu yüzden, Polonya'da komutan olan Orgeneral

Blaskowitz, Alman Özel Görev Birlikleri'nin acımasız eylemlerini bir muhtırada açıkça bildirirken Hitler'den alıntı yapmak zorunda kalmıştı. Hitler'in kulağına "küpe olması" için şöyle diyordu: "Selamet Ordusu yöntemleriyle hiçbir savaş sevk ve idare edilmez." Bazı subayların bu tür protestoları ve askerlerini katliam eylemlerinden uzak tutma çabaları karşısında Hitler, generallerinin hayli uysal oldukları varsayımı ile meydan okuyordu.

Paul Kruger, Astsubay

1942 yılı başlarında bulunduğumuz köyün yakınlarında, kimliğini kanıtlayamayan ve çevrede de ikamet etmeyen yaşlı bir Rus yakalandı. Açıkça, geçici ordugâhımızda casusluk yapmak istiyordu. Açtı, ona yiyecek bir şeyler verdik. Sorgudan sonra komutanımız, adamın kurşuna dizilmesini emretti. Bizden iki asker, adamı köyden çıkardılar ve adam hiçbir şeyin farkına varmadan, arkadan vurdular. Arkadaşlarım bunun korkunç bir şey olduğunu dile getirdiler. Onlar katil değil, cephede savaşan askerlerdi. O zamanlar henüz yirmili yaşların başındaydık. Komutanımıza kırk altı yıl sonra rastladığımda, bana, bu davranışından dolayı karargâhta sorgulandığını anlattı. Ona sorulan şuymuş: "Bir Rus'u mu, yoksa birliğinizden birkaç askeri mi tercih edersiniz?" Olayı, batarya komutanımız asla doğru olarak anlamamıştı. Diğer taraftan partizan saldırılarını ve -27 Mart 1942 tarihli notlarımın gösterdiği gibi- barbarlıkları da yaşadık: "Yürüyüşe geçmeden önce komutanımız söylev verdi, bize başarı ve sağlıklı olarak sılaya dönüş diledi. Roslawl yönünde giden trenle hareket ettik. Kuvvetli bir tipi katarımızı durdurdu. Todt kuruluşunda geçici barınma olanağı bulduk. Üç gün önce burada partizan saldırısında 82 kişi ölmüştü. On kişiden sadece birinin tüfeği vardı."

Peter von der Osten-Sacken, Tren Makinisti ve Çevirmen

Çoğunluğu firar etmiş savaş esirleri olan partizanlar, zamanla çok iyi organize olmuş-

lardı. Havadan silah ve cephaneyle ikmal ediliyorlar ve Wehrmacht için hatırı sayılır tehlike yaratıyorlardı. Sovyetler, parti çizgisine sadık bir askeri ve politik komuta heyeti kurmak için, özellikle yüksek rütbeli subayları paraşütle partizan bölgelerine indirdiler. Bir gün, partizanlara karşı yapılan bir arama tarama sırasında genç bir kadına rastladım. Yanına sığındığı yaşlı kadın, "Kadın hasta. Ciddi bir şey değil. Yakında iyileşecek" dedi. Köşede pansuman gereçleri bulduk. İnkâr etmenin yararı yoktu. Wera Charitonowa adındaki kadın, Alman partizan avcıları tarafından kalçasından vurulmuştu. Sonradan ortaya çıktığı gibi, Kızılordu teğmeni olarak partizan kuruluşunda görevlendirilmişti. Bir düşman terör grubu üyesini, silahsız da olsa, emirlere göre kurşuna dizdirmem gerekiyordu. Ancak bu zeki kızı beğenmiştim ve yaşamını kurtarmayı başardım. Onu yardımcı personel olarak birliğimizde işe yerleştirdim.

Peter von Zahn, o dönem Savaş Muhabiri

1942 yılında Ukrayna'nın kuzeyi partizan bölgesiydi. Büyük yerleşim birimlerinin dışında bu bölgede Almanların sözü pek geçmiyordu. Stalingrad savaşı hakkındaki haberler endişe vericiydi; sahanın doğusu olan bu cephede her an muazzam bir gedik açılabilirdi. Yüksek rütbeli subaylar bu durumu, partizanlara karşı bir şeyler yapabilmek için elverişli görüyorlardı. Bunun için Ukrayna milisleri, Macar piyadeleri ve Alman polisi görevlendirilmişti. SS hücum kıtalarının sert bir birimi olarak gruplandırılmışlardı. Ukrayna Propaganda Bölümü'nde astsubay olarak bu acımasız baskınların tanığı oldum. Partizan avcıları bir bölgeyi baskın tarzında inceden inceye arıyorlardı. Ukraynalı milisler, partizan sempatizanlarını ya da öyle sandıkları kişileri ayırıyorlar ve onları yargılamaksızın otomatik bir şekilde hemen orada kurşuna dizen SSlere teslim ediyorlardı. Bu insanların evleri yakıldı. Buna misilleme olarak, gece vakti partizanlar saldırdılar; Almanlara yardım edenler ve Almanca broşür bulunduranlardan öç alıyorlardı. Bu, halka karşı uygulanan gerçek bir terördü, anlam ve amacını tamamen yitirmiş bir savaştı.

Vicdan azabını yok etmek için, acımasız uygulamalar acil durum önlemleri olarak gösteriliyordu: "Birlikler kendilerine saldırılan araçlarla kendilerini savunmak zorundadır." Siyasi komi-

serler için çıkarılan emirde böyle deniyordu. Buna karşın komuta heyetine güvenilmiyordu. Hitler, Rus askerlerine ve sivillere karşı terör eylemlerini en etkin biçimde uygulayabilmek için yeni kurumlar yaratıyordu. Heinrich Himmler, Rusya'da politik idareyi düzenleme emri almıştı. 13 Mart 1941 tarih ve 21 numa-

Peter von Zahn, o dönem Savaş Muhabiri

SS'ler özel bir savaş hilesini Studenok bölgesi için tasarlamışlardı. Bir gün, kızıl yıldızlı kürk başlık ve Rus nişanları takınmış bir SS eri köy meydanında göründü. Etrafındaki askerler paltolarını astarı dışarı gelecek şekilde giymişlerdi. Tipik yuvarlak tamburalı Rus yapımı makineli tabancalar taşıyorlar ve Rusça konuşuyorlardı. Tüm köy ayaktaydı. Çocuklar kızaklarla geldiler. Anneleri, "Partizanlar! Gene buradasınız" diye seslendiler. Hatta yaşlı bir kadın, güçlü kuvvetli beygirini onlara bağışladı, çünkü nasıl olsa Almanlar onu götüreceklerdi. Ötekiler tehlikeyi sezmiş görünüyorlardı. İki kolhoz sekreteri parmaklıklar ve çitler arasından sürünerek çimenlik arazide kayboldu. Bayan öğretmen camdan atlayıp, domuz ağılında saklanmayı denedi. SS'ler maskelerini çıkardığında köylüler çok korkmuşlardı. Atın sahibi olan kadın ve partizanlara dostluk gösterenlerin tümü SS askerleri tarafından vuruldu. Tanığı olduğum, uluslararası hukuka aykırı bu operasyonların cezalandırılması gerekiyor. Bu tür cinayetlerin anısı belleklerden kolay silinmiyor.

ralı emir için Özel Bölgeler Yönergesi'nde şöyle deniyordu: "Ordu harekât bölgesinde SS Reichsführer, Führer'in emriyle, birbirine karşıt iki sistemin sonuç alıcı savaşında ortaya çıkacak özel görevler yüklenir. Bu görevler çerçevesinde, SS Reichsführer bağımsız ve kendi sorumluluğu içinde hareket eder." SS Sicherheitsdienst (SS Güvenlik Servisi) ve Güvenlik Polisi'nin bu görev için oluşturulan birlikleri işgal edilen bölgelerde, doğrudan savaş bölgesinde etkili olan askeri komuta heyetinden bağımsız olarak, "özel görevler" yerine getirecekti. Alfabetik biçimde A, B, C, D olarak belirtilen çok iyi donatılmış ve tamamen motorize dört hücum grubu, ilerleyen ordu birliklerini izliyordu. Grupların personeli, Cinayet Masası, Waffen SS ve SS Sicherheitsdienst'ten toplanmıştı. Özel Hücum Komandoları olarak bölümlenen dört birliğin kuvvetleri 600 ile 1.000 kişi arasında değişiyordu. Özel birlik-

lerin kurucusu Reich Güvenlik Dairesi Başkanı SS-Obergruppenführer Reinhard Heydrich'ti. Kendisi Wehrmacht ile bir antlaşma yaptı, böylece Özel Birlikler görevlerini "kendi sorumlulukları kapsamında" güvenceye alıyorlardı.

Sol kollarında SD yazılı bir eşkenar üçgen ile SS ya da inzibat üniformalarıyla belirlenen bu dört hücum grubunun üyeleri, sadece SS Reichsführer'in emri altında bulunuyordu. İşgal altındaki bölgelerdeki görevleri şunlardı: "Tüm profesyonel komünistleri, üst, orta ve alt rütbeli parti görevlilerini, siyasi komiserleri, parti ve devlet kuruluşlarında görevli tüm Yahudileri yok etmek."

Bu ölüm komandoları ayrıca, doğu bölgesindeki Yahudi nüfusun kurşuna dizilmesiyle görevlendirilmişlerdi. Sonunda, Gestapo Şefi Heydrich'ten Yahudiler'in yok edilmesi için sözlü emir geldi. Mart 1941 tarihli emir, Komünist Parti görevlilerinden Çingenelere kadar uzanıyordu. Kısacası, "Asyatik tüm değersiz unsurlar" yok edilecekti. Yaklaşık 3.000 kişilik bir kuvvet koca bir halkı yok etmek için gönderilmişti.

"Enselerinden Kan Sızıyordu"

Sicherheitspolizei ve SD'nin özel komando birlikleri, emredildiği gibi, cephe gerisindeki Reich düşmanı unsurlara sert bir darbe vurmak için Rusya'ya girdiler. Bu unsurların listesi uzundu: Parti görevlileri, masonlar, Yahudiler, siyasi komiserler ve öteki radikaller. Heydrich'in Einsatzgruppen adlı birlikleri, kuşkulu gördükleri her şeyi yok etme emri almışlardı. 1941 yılı tahminlerine göre, 2.000.000 Sovyet Yahudisi ile titiz bir şekilde "ilgilenildi." Hitler onların ölmesini istiyordu.

Alman birlikleri ilerleyişleri sırasında geride hemen hemen hiçbir yerleşim yeri bırakmadılar. Einsatzgruppen birlikleri harekete geçtiğinde çok az insan sağ kalıyordu. Hep aynı ritüel gerçekleşiyordu. Yahudiler bir bahaneyle bir araya getiriliyor ve kamyonlarla nakledliyorlardı. Kamyonlar genellikle uzak bir yerde, bir uçurum kenarında, bir çukurun yanında ya da bir ormanda duruyordu.

Kurbanlar arabadan inip, giysilerini, ayakkabılarını ve çamaşırlarını ayrı ayrı koymak zorundaydılar. Kadınlar, erkekler, yaş-

lılar ve çocuklar, bir SS onlara yürümelerini emredinceye kadar beklerlerdi. Her şeyden habersiz bu insanlar büyük bir çukurun yanına götürülürdü. Neler olduğunu, Hermann Grabe gibi, 5 Ekim 1942'de Ukrayna'da 5.000 Yahudi'nin kitlesel olarak kurşuna dizilmesini yaşamak zorunda kalan görgü tanıkları anlatıyor: "Çukurun kenarında, bacaklarını çukura uzatmış, dizlerinin üzerinde makineli tabanca bulunan bir SS askeri oturmuş sigara içiyordu. Çıplak insanlar, kerpiçten yapılmış merdivenlerden iniyorlardı. Sonra bir dizi atış sesi duydum. Çukura baktım, gövdelerinin nasıl titreyip, başlarının nasıl sessizce bedenlerinin önünde durduklarını gördüm. Enselerinden kan sızıyordu."

Bu katliam eylemleriyle ilgili anlatımlarda, kurbanların ne kadar sakin ve serinkanlılıkla, direnmeden ya da kaçmaya kalkışmadan ve af dilemeden yazgılarına boyun eğdikleri dile getirilir. Sessizliği ve kurşuna dizmelerin gürültüsünü sadeçe küçük çocukların ağlamaları bastırırdı. Karşı koymanın ne anlamı olabilirdi ki? Kaçmak, celladın merhamet etmesi gibi umutsuz bir şeydi.

Tanık ifadelerinde hep, canilerin soğukkanlılığıyla ilgili deliller bulunuyordu. Ölümcül salvolar arasındaki boşluklarda, çoğu kayıtsızlıkla sigara içiyordu.

Peter von Osten-Sacken, Tren Makinisti ve Çevirmen

Görevim, bombalama ve sabotaj eylemlerinin kışkırtıcılarını arayıp bulmak ve partizanların çok iyi gizlenmiş olan barınaklarını ortaya çıkartmaktı. Bir keşif harekâtından dönerken, bir tepenin üstünde kısa bir süre dinlenmek ve arazinin şahane manzaranın tadını çıkartmak istedim. Hava çoktan kararmıştı. Karanlığa karşın, bir kilometre uzaktaki istasyonun ana hatları görünüyordu. Bir fotoğraf çekmek istedim. O sırada göz kamaştırıcı bir parlamayla ortalık sarsıldı. İstasyon binaları bir ateş ve duman denizin içinde kayboldu. Tam zamanında kendimi yere attım; çünkü birkaç saniye sonra tahta parçaları, top mermileri, mayın ve cephane sandıkları korkunç bir patlamayla kulaklarımın dibinde uçuşmaya başladı. Partizanlar cephane yüklü bir treni havaya uçurmuşlardı. Makine açık kalmış. Sonradan filmin yandığı anlaşıldı, ancak bu korkunç partizan baskınının cehennemi şiddeti tespit edilmişti.

Partizanlar gündüzleri pek ortalıkta görünmezlerdi, eğer eylem yapmıyorlarsa geceleri de yol iz olmayan ormanlarda ve bataklık bölgelerde ortaya çıkarılamazlardı. Bu nedenle bir plan saptadım. Bir partizan rolü oynayacaktım. Ölü bir Kızılordu askerinin üniformasını kuşanmış olarak, bir de Alman takipçilerden kaçtığıma ilişkin inandırıcı bir öykü uydurarak, partizan bölgesine doğru yola koyulacaktım. Doğal olarak bu bir düşüncesizlikti, ancak benim serüven arzum artıyor ve yeraltındaki bu savaşçıların hareketlerinin nedeni beni meraktan çatlatıyordu. Bahaneyle ekmek dilendiğim bir kadın bana, dağılmış Sovyet askerleri için bir tür toplanma yeri görevi gören bir samanlığa giden yolu gösterdi. Oradan, benim için oldukça tehlikeli bir geceden sonra, çok iyi gizlenmiş bir partizan kampına götürüldüm. Bazıları kuşkusuz fanatik insanlardı, ancak aralarında saygıdeğer insanlar da vardı. Yakından bakınca çoğu partizan bana, zararsız oportünistler olarak göründü. Öğle vakti ekmek dağıtımı sırasında, birisi ötekinin kulağına şunları fısıldadı: "Şuradaki adam kim? Tam bir Alman hali var." Bu sözleri duyduğumda ortadan kaybolmanın tam zamanıydı. Biraz sonra orman kampına döndüm, ancak bu kez Alman üniforması içinde ve bana eşlik eden askerlerle birlikte. Baskın sayesinde tüm partizanları esir etmeyi başardık. Çoğu üniforma taşıdığı ve silahsız olduğu için onlara savaş esiri muamelesi yapabilir ve bir transit kampına nakledebilirdik. Beni yeniden fark ettiklerinde yüzlerindeki dehşeti asla unutmayacağım.

Partizan savaşı her iki tarafça da acımasızca yürütüldü. Normal bir savaşla kıyaslanamazdı bu. Alman askerlerine partizanlar tarafından sık sık saldırıldı ve hayvanca katledildiler. Askerlerin tepkisi de buna paralel biçimde, acımasızca oldu. Halk çoğu zaman iki cephe arasında kaldı. Büyük bir kısmı Almanları sadece Stalin'in boyunduruğundan değil, partizanların yaptığı yağmalardan da kurtarıcılar olarak selamladı. Partizanlar, kendilerini doğal olarak yurtlarını savunan Ruslar olarak hissediyorlardı. Bu ikilemi halkla ilişkilerim sırasında gördüm. Bir keresinde köylerden birinin belediye başkanı, güya partizanlarla ilişkisi olan bir kadın öğretmeni rapor etti. Sorgu sırasında kadın her şeyi inkâr etti. Hiçbir şeyden haberi yoktu ve suçlamalar asılsızdı. Hiçbir şey kanıtlanamadığından sorunu kapatmak istedim, ancak öğretmenin evinin önünde toplanan halk onun suçlu olduğunda ısrar ediyordu. Bir partizan olan erkek arkadaşı adına casus olarak çalışıyordu. Üsteğmenimiz görevi gereği onu kurşuna dizdirmek zorunda olduğu kararına vardı. Yalnız partizanların yerlerini göstermek ko-

şuluyla affedilebilirdi. Bir buçuk saat süren soruşturma kötüydü. Bu, yaşamla ölüm üzerine bir görüşmeydi. Ona yardım etmek istiyordum, yalan da olsa bir şeyler söylemesini istedim. Ancak bana inanmadı ve kendisini kurtaracak hiçbir şey söylemedi. Herhalde Almanlardan nefret ediyordu. O zaman yapılacak hiçbir şey kalmamıştı. Güzel genç kadın kurşuna dizildi.

Herbert Weigel, Hava Savunma'da Er

1942 yılı Temmuz ayında uçaksavar birliğimiz Şestşinskaya Havaalanı'nın savunması için konuşlandırılmıştı. Çok yakınımızdaki bir köy partizanlar tarafından işgal edilmişti ve oradan uçak sığınaklarına düzenli olarak saldırıyorlardı. Bir gün bir kamyon geldi ve yanımda durdu. İleri posta görevindeydim. Kamyondan bir kıdemli başçavuş indi ve bana partizanların olduğu köyün yolunu sordu. Ona durumu açıklayarak, kesin bir biçimde uyardım. Yanında makineli tüfekli dört asker vardı, yoluna devam etti. Kısa bir süre sonra korkunç silah sesleri duydum. Durumu hemen bildirdim. Komutanımız bizden bir birliğin yardıma koşması gerektiğine karar vererek, makineli tüfekli bir keşif arabası yolladı. Bir süre sonra, dehşet ve korkudan yüzleri gerilmiş olan arkadaşlarım geri döndüler, biri kıdemli başçavuşun kamyonunu sürüyordu. Kamyonun kasasında kasaplık hayvan gibi çıplak, parça parça edilmiş beş adamın cesedi yatıyordu. Taze kanın kokusunu asla unutmayacağım. Yolumuz üzerinde ağaçlarda sallanan ve boyunlarındaki yaftalarda "Partizan olarak Almanlara saldırdım" yazısı bulunan partizan cesetlerini gördüğümde, artık bunun bana dokunmaması anlaşılır bir şey değil.

Sicherheitspolizei ve SD Orscha örgütü amiri Hans Hermann Koch, savaş sonrasında bir mahkemede "Kurşuna dizmeler sırasında daima normal bir durumda oluyordum" diyordu. O kadar çok insanı öldürmek için içki içmemişti. Her kurşuna dizme işlemi için belirli bir miktar cephane vardı. İdam komandoları düzenli aralıklarla değiştiriliyordu; iki saat kurşuna dizme, iki saat dinlenme. Mükemmel bir organizasyon. Düzensizliğe yer yoktu. Yerden tasarruf etmek için cesetler düzenli bir şekilde toplu me-

zarlara istif edilirdi. Kurbanların işe yarar birkaç değersiz eşyası ve giysileri özenle ayrılırdı; küçük bir ayakkabı yığını, pantolonlardan oluşmuş bir tepe, istif edilmiş etekler. Her şey yazılı olarak inceden inceye kaydedilir, raporlar düzenli olarak tutulur; "İnfaz, plana göre ve kesintisiz olarak geçmiştir" biçiminde not edilirdi. Bunlar betimlenemeyecek olayların gerçekçi ve soğukkanlılıkla hazırlanan tutanaklarıydı ve teknik ayrıntılarla doluydu: İnfaz yerinin seçimi (Çok elverişli, tutukluların kaçma girişimi birkaç kişilik ekiple engellenebilir), zeminin niteliği (Mezarların kazılmasını kolaylaştırıyor ve çalışma süresini azaltıyor) ve hatta zaman süresine kadar (Kurşuna dizme işlemi çok hızlı gitti, 40 dakikada 100 kişi) çeşitli bilgileri içeriyordu bu raporlar.

Özel günlüklerde ise daha disiplinsizce(!) uygulanan idamların betimlemesi bulunuyor. Yüzbaşı Ludwig Schütte'nin notları: "Toplu mezarın kenarında düzeni sağlayan personel ve Alman askerleri duruyordu. Yaşam belirtisi gösteren her bedene ateş ediyorlardı. Aralarında askerlerin de olduğu bazı kişiler, çıkarılan giysilerin yanında dikiliyor ve cüzdanların içini karıştırıyorlardı. Allah selamet versin."

Suç ortağı olsun olmasın, gözlemcilerin bakış açısıyla, Wehrmacht hep kitlesel katliamlara bulaştırılmıştır.

Yekaterina Tichonova, Partizan

Genç bir kız olarak partizanların yanında keşif personeliydim. Tabii bu çok tehlikeli bir işti ve çok korkuyordum. Bir keresinde, yaralı bir partizan için Alman garnizonundan ilaç çaldık. Almanlar için çalışan bir Rus kadın doktor bize yardım etti. Bir çuval dolusu tıbbi malzemeyle garnizonu terk ederken, bir Alman devriyesi bizi durdurdu. Yaklaşıp, çuvalda neler olduğunu sordular. Şimdi düşünüyorum da, korkudan bacaklarım titriyordu. Çıplak ayak yürüdüğüm için Almanlar gülüyorlardı. Onlara kekeleyerek, çuvalda sadece ekmek olduğunu söyledik, gitmemize izin verdiler.

Poltova'daki Gestapo hapishanesinden bir kadın partizanın mektubu:

24 Mayıs 1942

Sevgili Anneciğim ve Babacığım,

Artık buradan sağ çıkacağıma inanmıyorum. Faşizmin ne demek olduğunu her gün yaşayarak görüyorum. Sistemleştirilmiş bir vahşet. Bugün, yarın, ne zaman ben de bilmiyorum, kurşuna dizileceğim; çünkü vicdanıma karşı gelmeyeceğim ve ihanet etmeyeceğim. Ölümden korkmuyorum. Soğukkanlılıkla sizin ve vatanım için ölüyorum. Son bir kez sizleri kucaklıyor ve tüm kalbimle öpüyorum.

Soja Krulava, Ajan, Hapishaneden anne ve babasına yazdığı mektup:

Selam Canlarım,

Bu, hapishaneden yazdığım son mektup. Bir senedir benden haber alamadınız. Ancak sizleri unutmadım. Üç ay tek başıma bir hücrede kaldım. Her gün ölümü bekledim. Ama buna dayandım. Kaçtım ve tekrar yakalandım. Ah, nasıl da dövüldüm. Yine ölümü bekliyorum. Böylece, yaşamayı biraz daha seveceğim. Sizi görmek, kucaklamak ve yanınızda ağlamak... Fakat ölmek zorundayım.

Sevgili anneciğim, ağlama. Seni teselli etmek isterdim, fakat yapamıyorum. Sık sık şarkı söylüyorum. Canlarım, benimle gurur duymaları için kızlara benden söz edin.

Kederlenmeyin! Ölümüme ağlamayın! Eğer bir cenaze arayacak olursanız, hapishanenin arkasındaki yolun kenarında yatıyor olacağım. Şimdi bana armağan etmiş olduğun yün mantoyu giyiyorum.

Tanrı daima sizlerle olsun!

Kızınız Soja

"Yahudi Sorununun Nihai Çözümü"

1942 yılı başlarında katliamlar yeni bir boyuta ulaştı. 20 Ocak'ta Berlin-Wansee'de bir villada SS amirleri ve bürokratlar bir araya geldiler. Reinhard Heidrich'in yönetiminde, Yahudi sorununun adı geçen nihai çözümü için düzenleyici önlemler görüşüldü. Doksan dakika içinde, koca bir halkın yazgısı hakkında karar verilmişti. İnsanı açıkça hor gören bir tutumla Avrupa Yahudiliğinin kökünün kazınması tamamlanacaktı

Wansee Protokolü'nde şunlar yazılıydı: "Nihai çözüm bağlamında, doğudaki Yahudiler ek iş gücü olacaklardır. Çalışabilecek durumdaki Yahudiler yol inşa ederek bu bölgeye getirilecekler, kuşkusuz böylelikle büyük bir kısmına doğal ayıklanma uygulanmış olacaktır. Her şeye karşın sağ kalanlara uygun şekilde muamele edilecektir. Nihai çözümün pratik uygulaması sürecinde Avrupa doğudan batıya iyice taranacaktır."

Bu protokol İkinci Dünya Savaşı'nın en sarsıcı belgelerinden biridir. Bunun yanında en ürkütücü olanı, hatta nasyonal sosyalist ilişkiler açısından bile soğukkanlı ve teknokratik bir ifade tarzıyla, milyonlarca insanın yok edilmesinin kararlaştırılıp koordine edilmesiydi. "Ek iş gücü" acımasız bir alaycılıkla aşırı yorgunluk, yetersiz beslenme ve dayak sonucu ölüm anlamına geliyordu. "Uygun muamele" zehirli gazla öldürme ile eş anlamlıydı. Burada yaratıcı, sapık bir zihniyetin geliştirdiği yöntemler uygulamaya girdi.

İlk kez Kulmhof yakınlarındaki bir av köşkünde kurbanlar zehirli gazla katledildiler. Alçakça bir öldürme biçimiydi bu. İnfaz mahalleri duş olarak kamufle ediliyordu. Tabii duş başlıklarından su yerine, kapatılan insanları on beş dakikada öldüren Ziklon B gazı geliyordu. Tam da Hitler, Himmler ve Heydrich'in istediği biçimde, hızlı, ucuz ve etkili bir yok etme biçimiydi bu. "Halkları yok etme tekniği" bulunduktan sonra, işgal altındaki Doğu Avrupa'da imha kampları kuruldu.

1942 Mart'ında Belzec'de katliam başladı; bunu kısa bir süre sonra, dehşet atlasındaki isimlerden Sobibor, Treblinka ve Maydanek izledi. Korkunç zirveyi, Komutanı Höss'ün de itiraf ettiği gibi tüm zamanların en büyük insan yok etme kuruluşu olan Auschwitz oluşturuyordu. Ancak insanlar sadece Auschwitz ve öteki toplama kamplarında öldürülmedi. Bir Alman bugün ancak Koldicevo, Lesnaja, Trostenez ya da Gloubokoje gibi kavramlarla bir şeylere başlayabilir. Örneğin, Trostenez'de 200.000'den fazla insan telef oldu. Kampların oluştuğu her yerde ölüm geliyordu. Anakamp 337'deki bir yazıt bugün bile kurbanları hatırlatıyor: "Savaş sırasında 88.407 savaş esiri partizan ve sivil, Alman faşist işgalcileri tarafından katledildi."

Tüm anakamplarda (Stammlager) ya da transit kamplarda

Hans Ostreich, Kıdemli Onbaşı

Cepheden izne giderken tren sık sık duruyordu. Dinyeperpetrovsk'ta kapalı ve pencere boşluklarına tel örgü çekilmiş vagonları olan bir tren gözüme çarptı. SS nöbetçileri tren boyunca devriye geziyorlardı. Pislik içindeki vagonlara tıkılmış, çoğu kadın, çocuk ve yaşlı Yahudiler korkuyla dışarıya bakıyorlardı. Biraz ileride, Ukraynalı bir yardımcı polisin gözetiminde 500 kadar Yahudi kadın ve çocuk gördüm; makineli tüfek atışlarını duyduğum belirli bir yöne doğru güçlükle ilerliyorlardı. Etrafta bulunan demiryolu görevlilerine Yahudilerin nereye götürüldüklerini sordum. Bana şu cevabı verdiler: "Silah seslerini duymuyor musun? Yarım saat sonra artık yaşıyor olmayacaklar."

(Dulag ya da Durchgangslager) aynı şekilde ölüm getiren günlük bir hayat hüküm sürüyordu: Çok az yiyecek; günde bir iki dilim ekmek, sulu bir çorba; barınma yerleri olarak 1941-42'nin sert kışında, eksi otuz derecede, ısıtılmayan barakalar; günde on dört saat, yıkılıncaya kadar, dayak altında ağır bedensel çalışma. Açlık ya da güç kaybından ölmeyen donar, soğuğa direnen ise kurşuna dizilir, dayakla ya da zehirli gazla öldürülürdü.

Katiller mükemmel teknikler geliştirmişlerdi: Özel araçlar; hızlı ve fiziksel olarak elverişli, gezici infaz mahalleri. Kapalı hava geçirmez bir kasası olan bir kamyona, sözde başka bir kampa naklediliyorlarmış gibi, her şeyden habersiz kurbanları tıkış tıkış dolduruyorlardı. Kamyon gerçekten hareket eder ve kampın etrafında dolanıp dururdu. Egzoz gazı içeriye verilirdi. İşi mümkün olduğu kadar çabuk bitirmek için, sürücü yol boyunca tam gaz verirdi. Bu yöntemle idam edilenler, öngörüldüğü gibi uyutularak değil, boğularak öldürülürlerdi.

Bunu SS-Untersturmführer, Berlin'e yazdığı bir mektupta (Gizli Reich evrakı) bildiriyordu. Kurbanlar acı çekerek boğuluyor ya da karbonmonoksitten zehirlenerek ölüyorlardı.

Axel von dem Busche, Yüzbaşı

Nihayet yapılan katliamın söylentisi etrafa yayıldı. Ancak bu çaptaki bir eylemden soyut biçimde haberdar olmakla, onu yaşamak arasındaki fark büyüktü. Bu yeni bir durumdu. Zorlukla haber aldığımız, ama genç kuşağın da öğrenmek zorunda olduğu bir şeyler oluyordu. Çünkü babanın günahları üç-dört kuşağı etkiler. Ve 20 Temmuz'un (20 Temmuz 1944'de Hitler'e yapılan suikast girişimi kastediliyor) pek çok nedenden dolayı başarısızlığa uğramasına üzülünecekse, asıl nedenlerden biri, bu yolunu şaşırmış yönetimden kurtulmayı başaramayışımızdır. Bu, nihai galiplerin; İngilizler, Ruslar, Amerikalılar ve Fransızlar'ın kan, ter ve gözyaşlarına mal oldu. Bu acıdan kurtulmak, ya da görüldüğü gibi, tatsız bir biçimde kurtulamamak ise ayrı bir konu, bunun hakkından gelinmesi gerekir.

Hans Östreich, Kıdemli Onbaşı

Trende bana iğrenç bir olayı anlatan bir astsubayla sohbet ediyordum. Bir SS askeri nöbette işlediği bir suçtan ötürü 14 gün oda hapsi ile cezalandırılır. Eğer belirli bir zaman içerisinde 1.500 Yahudiyi kurşuna dizerse cezasının kaldırılacağı sözü verilir. Yahudiler yüzleri duvara dönük olarak dizilmişlerdir. Yardımcı personel tarafından üç tabanca doldurulur ve SS askeri her bir Yahudiyi ensesinden vurarak öldürür. O günden itibaren (7 ya da 8 Kasım olabilir) Yahudilere nasıl davranıldığını çok iyi biliyordum.

Wolfgang Holzapfel, İstihkâmcı

Jitomir, Rus Wolhynien Valiliği'nin merkeziydi. Savaştan önce kentin nüfusunun yarısı Rus, yarısı da Yahudi'ydi. Jitomir'e atandığımda, şehrin girişindeki bir SS kampının yüksek dikenli telleri hemen gözüme çarptı. Çevredeki Yahudi nüfus kamyon kamyon bir araya toplanıyordu. Kampın avlusundaki bir siyah üniformalıyı izliyordum. Orada erkekler, kadınlar ve çocuklar, kadın SS görevlile-

rince gruplandırılmışlardı. Soyunmak zorundaydılar. Yahudilerin iç çamaşırları, giysileri ve paltoları büyük bir yığın halinde istif edilmişti. Hiçbir şeye aldırmayıp, savunmasız kurbanların ağızlarında altın ya da platin diş bulduğunda acımasızca çeken bir SS diş doktorunu gördüm. Geri planda oldukça uzun ve yaklaşık üç metre derinliğindeki çukurları fark ettim. Bir seferde on erkek, çukurun kenarında diz çökmek zorundaydı; sonra mekanik olarak "Ateş bir!" komutu duyuluyor ve on beden öne doğru düşüyordu. Sonra bunu on kadın ve on çocuk izledi. Bebekler, içinden çıkamayacakları dört köşe bir çukura fırlatılıyorlardı. Bu çukur dolduğunda, komutan olan SS subayı, yukarı tırmanan küçüklere, her biri hareketsiz kalana kadar defalarca ateş etti.

Bruno Rossow, Piyade Eri

Bir gün, yeşil üniformalı bir er birliğimizin emrine verilmişti. Daha önceleri misilleme eylemlerine katılmıştı. Beş yüksek rütbeli Alman subayının öldürülmesi nedeniyle, çoğu Yahudi 40.000 rehine öldürülmüştü. Bu ölüm komandoları düzenli biçimde, cephe gerisindeki bölgelerde görevlendirilmişlerdi. Asker bize, eski birliğinde ağır psikolojik baskı nedeniyle kendini kaybetme ve sinir krizi nöbetlerinin gündelik bir olay olduğunu anlattı. Ölüm komandolarının bazı personeli dinlenmek için, Polonya'daki bir hava değişim mekânı olan Zakopane'ye gönderiliyordu.

On beş dakika sonra kapılar açıldığında dehşetin görüntüsü ortaya çıkıyordu: Ölüm mücadelesinde birbirlerini tırmalamış bedenler, organ parçaları, umutsuz girişimden mahvolmuş kanlı, acı çekmiş yüzler. Cesetler hırpalanarak sürüklenir ve bir çukura fırlatılıp atılırdı; kamyonun içi tutuklular tarafından temizlenir, araç yeniden göreve hazır halde olurdu.

Çocukların toplu halde katledilmesi daha da acımasız geçerdi. Cephane değerli, benzin kıttı; bu nedenle caniler, acınası kurbanları öylece, yetişkinlerin cesetlerinin olduğu çukura atarlardı. Çocuklar canlı canlı gömülürler ya da daha önce kurşuna dizilmiş ana babalarının kanında boğulurlardı.

Axel von dem Bussche, Yüzbaşı

Bir gün, Dubno kentinden bölge komiseri geldi. Acemi erlerimizin bir operasyon için araziyi güven altına alması gerekiyordu. Nasıl bir eylemin söz konusu olduğunu bilmiyordum. Komutanımız bölge komiserine destek vermeyi reddetti. Batı Ukrayna'da bulunan bir birlik olarak, sadece partizanlarca girişilen saldırılara müdahale etmemiz gerekiyordu. Kısa bir süre sonra sahra havaalanına geldiğimde, kışlanın yan tarafında duran kamyon konvoylarını gördüm. Dubno gettosunun Yahudi sakinleri buraya kamyonlarla taşınmıştı. Tümü soyunmak zorunda kalmıştı; buz gibi bir sonbahar havasında çırılçıplak, ayakta bekleşiyorlardı. Benim çocukça, bir hava saldırısına karşı kötü bir önlem olduğunu düşündüğüm çukurun önünde duruyorlardı. Sonra on ya da on iki atış oldu. Kurukafa birliklerinin üniformasını giymiş bir erkek, kadın ve çocuklardan oluşan Yahudileri çukura indirdi ve onları kafalarının arkasından vurdu. Hemen ölmeyenler yakından bir vuruşla öldürülüyordu. Yahudilerden oluşan kuyruk durmadan ilerliyordu. Her şey hiçbir histeri belirtisi, hiçbir acı sesi ya da bir haykırış olmadan sürüp gitti. Ölüm komandoları "kurukafa" üniformalı beş ya da altı kişiden oluşuyordu. Bunun yerel bir zorbanın eylemi değil, sistematik bir sürek ve imha avı olduğunu anlamıştım. Öyleyse bu, yardım istenecek bir "eylemdi."

Himmler'in ölüm komandoları her yerde işlerini mekanik olarak görüyorlardı. Eksiksiz bir organizasyon oluşmuştu: Toplama, yok etme, cesetlerin ortadan kaldırılması, geride kalan eşyaların değerlendirilmesi.

Bitmez tükenmez nakliyat sırasında tüm Avrupa'dan Yahudiler yeni kurulan imha kamplarına götürüldüler. 1942 yılı Mayıs ayında Birkenau kampına ilk Polonya Yahudileri geldi, iki ay sonra ise Hollanda Yahudileri ölüme gittiler. Sovyetler Birliği'nin işgal altındaki bölgelerinde sürgünler başladı.

Herkesi aynı yazgı bekliyordu. İmha kamplarının rampalarında, ayıklama işini yapan SS askerleri bulunurdu. Bir el hareketi yaşam ya da ölüme karar verirdi. Hemen "gaz odasına" gönderilmeyeni ise ya öldüresiye bir işe koşulmak ya da tıbbi deneyler

Arnold Arluk, Yahudi katliamından kurtulanlardan:

Günlerden 8 Mayıs 1942'ydi. Sabah saat dört buçukta kentin mahalleleri SS'lerin araçlarıyla sarıldı. Wehrmacht askerleri de vardı. Semt sakinleri büyük bir alanda bir araya getirildiler. SS'ler, jandarma ve bölge komiserliği ile işbirliği yapanlar, gidebilirlerdi. Hastanede çalışmama karşın serbest bırakılmadım. Artık ölü olduğumuzu düşündüm. Aralarında annem, babam, erkek kardeşim ve benim de bulunduğumuz 5.600 kişilik bir gruptuk. Kışlanın arkasında kocaman çukurlar kazmak zorunda kaldık. Sonra kurşuna dizme işi başladı. SS cellatlarından birisi aniden, ölü Yahudilerin giysilerinin çıkarılmasını emretti. İçgüdüyle, giysi yığınından oluşmuş bir tepeciğin altına saklandım. Saat dörde doğru her şey bitmişti. SS birliği çekilmişti. Hava kararduğında giysi yığını arasından sürünerek çıktım ve en yakın mahalleye yürüdüm. Mahallede insandan eser yoktu. Bir tahta kulübeye girdim ve bütün gece orada kaldım.

için kullanılmak bekliyordu. Sözde "bilim hizmetinde" girişilen bu çılgınca ve acı verici uygulama için bir isim vardı. Yaptığı ikizler deneyiyle kötü bir üne sahip olan, Auschwitz'deki SS doktoru Josef Mengele.

İmha kamplarında öldürme işlemlerinin sanayi boyutunda yürüdüğü sırada, SD birlikleri de katliamlarını apaçık uyguluyorlardı. Yerel Wehrmacht komutanlığının faaliyet raporu bir dehşet bilançosudur:

Melitopol: Toplam 2.000 Yahudi SD tarafından infaz edilmiştir.

Mariopol: 8.000 Yahudi SD tarafından infaz edilmiştir.

Simperefol: Geri kalan 11.000 Yahudi SD tarafından infaz edilmiştir.

Kertç: Yaklaşık 2.500 Yahudi'nin taşınması işlemi yerine getirilmiştir.

Burada "taşınma işlemi" ifadesi sonradan eklenmişti. Aslında bunun yerine el yazısıyla yazılıp sonradan karalanmış, hâlâ okunabilen bir başka sözcük vardı: Kurşuna dizme.

1942 yılı Haziran ayında SS Sicherheitsdienst Hücum Kıtala-

K. W. Wagner, Piyade Eri

1941-42'nin sert kışında bölüğümüz İlmensee bölgesinden pek uzak olmayan bir köye yerleşti. Köyün adı Bila idi ve tek bir çivi çakılmadan, ağaç gövdelerinin bir araya getirilmesinden yapılmış blok evler vardı. Gruplar halinde evlere dağıtıldık. Çok soğuk gecelerde, tek odanın ortasındaki taş şöminenin yanında, ev halkıyla itiş kakış, kendimize bir yer açardık. Bir gece dışarıdan makineli tüfek atışı ve top sesleri duyduk. Emir almadan evi terk etmek yasaktı. Nihayet ertesi sabah neler olduğunu gördük. Köyün 100'den fazla sakini bölüğümüzün askerleri tarafından öldürülmüştü. Çocuk ve kadınları köy samanlığında toplayıp kurşuna dizmişlerdi. Katliamın amacını tahmin edebiliyorduk: Haydutluk. Faillerden birisi sorgu sırasında, bir kadını keçe çizmelerinden dolayı vurduğunu itiraf etti. Kendisi, rütbesi indirilmiş bir astsubaydı ve gerekçesini şöyle açıklamıştı: "Führer'im için savaşı ancak sağlıklı ayaklarla sürdürebilirim."

rı'nın bir tutanağında 150.000 sivilin yok edildiği bildiriliyordu. üç - dört bin kişilik imha birlikleri bir yıldan az zamanda yaklaşık yarım milyon insanı öldürmüşlerdi.

Almanlar canice görevlerini tamamlamak için, işgal edilen bölgelerden yardımcı güçler topladı. Bunlar Rus ve Baltık antisemitistleri ve milis birliklerinden oluşuyordu. Bunda Wehrmacht'ın katkısı da vardı ve bu, askeri tarihin en karanlık sayfalarından biridir. Doğu Cephesi'ndeki savaş suçlarına Alman subay ve erlerinin katılımı ise uzun zamandır tartışma konusudur. Ancak gerçekler çok açıktır.

"Hiç Arkadaş Yok"

Hitler, savaş esirlerine uygulanacak yöntemlerle ilgili kuralları yürürlükten kaldırdı. Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın 29 Ekim 1941 tarih ve 14 numaralı ek emrinde "Bolşevik Devlet, Cenevre Antlaşması'na göre onurlu bir asker olarak muamele görme hakkını yitirmiştir " deniyordu.

Bu, cinayet için açık bir izin belgesiydi. Bir ay içinde teslim olan 10.940 Kızılordu askerinden 10.431'i yok edilmişti. "Gaddarca ve enerjik"; bu sözcükler Rus savaş esirlerine yapılan uygulamada çok sık kullanılan sözcüklerdi. Alman askerleri en ufak bir direniş belirtisinde gaddarca ve enerjik bir biçimde ateşli silah kullanmak zorundaydılar. Sovyet esirlerine karşı silah kullanmak "meşru" olarak görülüyordu.

Savaş esirlerine karşı uygulanacak önlemleri düzenleyen ve sivil halkı mümkün olduğunca korumayı öngören Haag Savaş Konvensiyonu, "Slav barbarlara" karşı yürütülen imha savaşında dikkate alınmayacaktı. Devletlerarası savaş hukuku kurallarının lağvedilmesinden sonra, Hitler'in politik ve ideolojik direktiflerini emir biçimine sokmak ve bu kuralsız savaş emirlerini birlikler için formüle etmek önde gelen komutanların göreviydi.

Bununla ilgili bir emirde, henüz 6. Ordu Komutanı olan Feld-

Josef Zoglmeier, Kıdemli Başçavuş

Beresa'daki getto, polis birliklerinin gözetimindeydi. Ekipler, kaydolan yerli halktan oluşuyordu ve rütbeliler Alman'dı. Bir akşam yatarken alarm verildi; hemen dışarı çıkıp, Beresa'nın tüm giriş çıkış noktalarını tutmak zorundaydık. Getto alev alev yanıyordu. Astsubaylarımdan biri orada neler olduğunu öğrenmek istedi. Geri döndüğünde dehşet içinde, Yahudilerin kamyonlara bindirilerek getto dışına götürüldüklerini söyledi. Paralarını, mücevherlerini teslim edip, soyunmak zorundaydılar. Kendi mezarlarını bizzat kazdıktan sonra kurşuna dizildiler. Kargaşada kaçmak için, gettoyu bizzat Yahudiler ateşe vermişti. Ertesi gün gettonun enkazı arasından geçerken, evlerin birbirine bir kanal sistemiyle bağlı olduklarını fark edebildim; bu, baskınlarda kaçmaya olanak veriyordu. Bu kanallarda yanmış, boğulmuş, kömürleşmiş pek çok ceset yatıyordu.

Birisi çok sayıda Yahudi öldürmekle övünüyordu. Kendisine, bunu yapmak zorunda olduğu için elinden bir şey gelmeyeceğini, fakat övünmemesi gerektiğini söyledim. Bunun üzerine aramızda kavga çıktı, ama sonra bir şekilde uzlaştık.

mareşal Reichenau, Alman askerlerinin görevlerini şöyle belirtiyordu:

1. Ateist Bolşevik öğretisinin, Sovyet Devleti'nin ve ordusunun tamamen yok edilmesi.

2. Irkından olmayanların yaptıkları hainlik ve barbarlıkların acımasızca yok edilmesi ve Rusya'da bulunan Wehrmacht'ın yaşamını güvence altına almak.

Hitler kendisi için böyle generaller istiyordu. Reichenau bu emrinden haberdar olduğunda Führer'in övgüsünü almıştı: Tek sözcükle mükemmeldi(!).

Bu emir ve Hitler'e bağlılığı nedeniyle von Reichenau, 1941 Aralık ayında Güney Ordular Grubu Komutanlığı ile ödüllendirilecekti. 1941 Sonbaharı'nda Führer bu emrin Doğu'daki tüm birliklere gönderilmesini emretti.

Von Reichenau'nun, meslektaşları arasında kötü bir üne sahip olduğu söylenebilir. Öteki yüksek rütbeli subaylar da Nazi jargonunu benimsemişlerdi: "Bu, Germenlerce Slavizm'e karşı yürütülen eski bir savaştır; Avrupa kültürünün Asyatik-Moskova üstünlüğüne karşı bir savunma ve Yahudi Bolşevizmi'nin püskürtülmesi savaşıdır. Bu nedenle savaşın görülmemiş bir sertlikte yürütülmesi gerekiyor." Bunlar bir Nazi'nin değil, sonradan Nazi cellatlarınca direniş savaşçısı olarak öldürülen General Hoepner'in sözleridir.

Nazi yöneticilerinin bazı ideolojik lafazanlıkları oldukça verimli bir zemin bulmuştu. Feldmareşal Erich von Manstein, Doğu Cephesi'nin güney bölümündeki 11. Ordu Komutanlığı'nı devraldıktan iki hafta sonra, düşüncelerini şöyle ifade ediyordu: "Yahudi Bolşevik sistem ilk ve son defa olmak üzere yok edilmelidir; o bir daha asla Avrupa'daki 'yaşam alanımıza' karışamaz. Bundan ötürü Alman askerinin görevi yalnızca bu sistemi askeri araçlarla yıkmak değildir. O ulusal bir idealin sahibi olarak, kendisine ve Alman ulusuna reva görülen tüm barbarlıkların öç alıcısı olarak hareket edecektir."

Tüm bunlar ve benzer resmi bildirilerle sadece yüksek rütbeli Alman subayları çam devirmiş olmuyordu. Bu aynı şekilde, savaş esirlerine uygulanan işlemi de etkiliyordu. Hitler'in Rusya'ya karşı yürütülen savaşta sadece Bolşevizm ile değil, Do-

ğu'daki halklarla da savaşılması gerektiği şeklindeki düşüncesi komuta heyetinde de yaygındır.

Büyük sayılardaki savaş esirlerinin, Wehrmacht'ı muazzam organizasyon sorunlarıyla karşı karşıya getirmesi nedeniyle, kamplardaki koşullar da zordu. Gıdasızlık, kötü barınma ve çok kötü hijyenik koşullar nedeniyle, hastaların ve yetersiz beslenenlerin sayısı artıyordu. İş Grubu istihdam yöneticisi Werner Mansfeld, 19 Şubat 1942'de, dört yıllık planda şu notu kaydetmiş: "Elde mevcut 3.900.000 Rus bulunuyordu. Bunlardan geriye sadece 1.100.000 kişi kaldı. 1941 yılı Kasımı'ndan 1942 yılı Ocak ayına kadar 500.000 Rus öldü."

Ancak kurban sayısının bu kadar çok olması iaşe sorunlarına dayandırılamaz. Gerçeğin ürkütücü yanını Wehrmacht Başkomutanlığı'nın bir raporu ortaya koyuyordu: "Tamamen güçsüz kalma sonucu yürüyüşe devam edemeyen esirlerin vurulması olayı çok sık oluyor. Bunun daha çok, terk edilmiş bölgeler ve toplu yerleşim bölgeleri dışında yapılması durumunda, sivil halk hiçbir şeyin farkında olmaz. Esirler toplu yerleşim birimleri içinde kurşuna dizildiklerinde, haber yıldırım hızıyla yayılıyor."

Burada, savunmasız insanların öldürülmesi itiraf edildiği gibi, daha çok da sivil halkın bu katliamlardan haberdar olmasından rahatsızlık duyulduğu görülüyor.

Wehrmacht, Harkof'tan çekildikten sonra, oradaki hastanede 400'den fazla yaralının öldürüldüğü ve 300 insanın da yakıldığı ortaya çıktı. Bu olayın failleri olan SS Adolf Hitler Tümeni'nin askerleri, korkunç katliam eylemlerine pazar ve tatil günlerinde de devam ettiler. 1942 yılı Noel akşamı Jitomir'deki bir işçi eğitim kampında ağır yaralı 78 Kızılordu askeri "özel muameleye" uğradı. Bu savunmasız ve suçsuz insanların katledilmesinde kullanılan deyim, "zararsız" bir deyimdi. Olağanüstü öldürme oranlarıyla Reichminister Rosenberg ilgileniyordu. Rosenberg, 28 Şubat 1942'de, Genelkurmay Başkanı Keitel'e, o güne kadar mevcut 3.600.000 esirden sadece birkaç yüz kişinin çalışabilecek durumda olmasından yakınıyordu.

Mektubunun devamında, Rosenberg'i etkileyen şeyin acıma olmayıp, sadece salıverilen ve firar eden savaş esirlerinin tifüs gibi tipik kamp hastalıklarını yayma korkusu olduğu şu sözlerin-

den belli oluyordu: "Bununla, Alman ekonomisi ve silah sanayii savaş esirlerine yapılan muamelenin bedelini ödemek zorunda kalacak."

"Bu hatalar" eklendiğinde ortaya korkunç bir bilanço çıkıyordu. Wehrmacht'ın bildirdiğine göre, doğudaki savaş süresince, toplam 5.734.528 esir almıştı. Yaklaşık 1.000.000 Kızılordu askeri salıverildi, 500.000 asker ise kurtarılabildi. Yaklaşık 3.300.000 asker Almanların elinde esir olarak öldü, ya da hücum komandoları tarafından öldürüldü. Sonuç: Ölüm oranı yüzde 57.8. Bu yüksek ölüm oranının neden alışılmadık olduğunu iki karşılaştırma rakamı açığa çıkarır: İngiliz askerlerinin sadece yüzde 1.15'i, Fransız askerlerinin ise sadece yüzde 1.58'i Almanların elinde esir olarak ölmüştür.

"Fotoğraf Çekilmeyecek"

Sovyet savaş esirlerine yönelik sert uygulamaya karşı protestolar da oluyordu. 30 Haziran 1941 tarihli bir genelgede, 37. Panzer Kolordusu Komutanlığı esirlerin, saf değiştirenlerin ve asker kaçaklarının kurşuna dizilmesinden şu sözlerle yakınıyordu: "Wehrmacht bu savaşı Rusya halklarına karşı değil, Bolşevizm'e karşı yürütüyor." Burada gene geleneksel biçimde düşünen subaylar ile Nazi yönetimi arasındaki derin düşünce farklılığı dile getiriliyor. Ancak bu arada, nasyonal sosyalist düşünce subay kesimi arasında da yayılmıştı. Orta Ordular Grubu Kurmay Başkanı Yardımcısı Korgeneral Eduard Wagner, düşüncelerini şu sözlerle ifade ediyordu: "Esir kamplarında çalışmayan esirler açlıktan ölecekler."

Bu açıkça devletler hukukuna aykırıydı. Kuşkusuz öteki yüksek rütbeli subaylar Ölüm Komandoları'nın keyfi uygulamalarını örtbas ediyorlardı. Feldmareşal von Bock'un Ağustos 1941'de günlüğüne yazdıkları şöyledir: "Bölgemin cephe gerisinde silahlı saldırgan çeteler ve caniler söz konusu olduğunda, komuta alanımda infazların yerine getirilmesini, bana bağlı olmayan Polis Generali Nebe'den rica ediyorum."

Bu belirsiz kısıtlama kimsenin canını kurtarmadı. Çünkü partizan olma kuşkusu, söz konusu kişi için anında infaz anlamına

Klavdiya Tişevanina, Zorunlu Kadın İşçi

Stalingrad'daki evimizin altında bir sığınak vardı. Almanlar geldiğinde oraya saklandık. Bizi bulduklarında hemen dışarı çıkardılar ve köpekler gibi önlerine katarak, Kalatç yönüne sürüp götürdüler. Bir bataklığın yanından geçerken bizi bataklığın içine sürdüler. Annem çamura saplanıp kalmıştı, ancak onu kurtarabildim. Almanlar bize vuruyorlar ve köpeklerle kovalıyorlardı. Birkaç kadına tecavüz edildi, sonra bir istasyona geldik, orada da bir kadın asılarak idam edildi. Güya bir kabak çalmıştı. Almanlar bizi bir tren vagonuna tıktılar ve kapılarını kapatıp sürgülediler. Uzun yolculuk sırasında bir adam öldü. Cesedi hemen çürümeye başlamıştı, fena halde kokuyordu. Nöbetçiler bize yiyecek hiçbir şey vermedi, sadece azıcık su verdiler. Ölmeden Polonya'ya ulaşmamız bir mucizeydi.

geliyordu. Kurşuna dizilen kişinin sonradan, firar etmiş esir ya da partizan olarak açıklandığı, pek çok rapordan anlaşılıyor.

Cinayetler resmi bakımdan "meşru müdafaa" olarak gösteriliyordu. Ayrıca subaylar şu slogana göre davranıyorlardı: "Gözlerimi kaparım, vazifemi yaparım."

"Böyle kepazeliklerin fotoğraflarının çekilmemesi, sağlıklı duygulara sahip bir insan için anlaşılır bir şeydir." 11. Ordu emrinin içeriği böyleydi.

Buna karşın katliam filme alındı. Asılan siviller ya da partizan zanlılarının resimleri cephe gerisinde neler olduğunu pek çok askerin bildiğinin tüyler ürpertici kanıtıdır. Sovyet arşivleri sayısız resimli belgeye sahiptir, çünkü çoğu Alman askeri esir düştüklerinde bu tür "anıları" yanlarında taşıyordu. Her ne kadar Wehrmacht at gözlüğü takıp, Alman ordusunun ve savaşan birliklerinin onurunu kurtarmak için kendisini bu sorunlardan uzak tutmaya çalışsa da, o Nazi suçlarının bir aracı olmuş, komuta heyetinin bir kısmı da yamak durumuna düşmüştü.

"Öyleyse Her Türlü Araç Meşrudur"

Acımasız bir uygulama yalnızca Kızılordu askerlerini ve savaş esirlerini tehdit etmiyordu. 13 Mayıs 1941 tarihli Barbarossa emrinde şöyle deniyordu: "Wehrmacht'a saldıran sivil kişiler, birlikler tarafından anında en sert şekilde, toplu halde öldürüleceklerdir. Wehrmacht'a saldırı yapılan yerleşim yerlerine karşı, eğer koşullar faillerin çabuk bulunmasına olanak vermiyorsa, vakit geçirmeden, bir subayın emriyle, toplu halde zorlayıcı önlemler uygulanacaktır."

Sivil halka uygulanan misilleme eylemleri de Wehrmacht'ın görev alanına giriyordu. 16 Aralık 1942 tarihli ve gizlilik dereceli bir emirde, Wehrmacht Başkomutanı çok net bir biçimde şunu açıklıyordu: "Askerce centilmenlik ya da Cenevre Konvansiyonu'nun bu savaşla hiçbir ilgisi yoktur. Bu savaşta, eğer başarıya götürüyorsa, kadın ve çocuklara karşı her çareye, kısıtlama olmaksızın başvurma hakkı vardır ve bu gereklidir."

Micheal B., Sovyet Askeri

1942 yılı Ekim ayından itibaren Velikiye yakınlarındaki bir kampta Rus savaş esiri olarak bulundum. Almanlar bize hayvandan beter davranıyorlardı. Bizi kasıtlı olarak aç bıraktılar. Bir aydan fazla bir süre ekmek bulamayıp, sadece ağza alınmayacak yemek artıkları yedik. Pis çukurlarda biriken yağmur suyu dışında, içecek hiçbir şey yoktu. Bazı esirler susuzluktan, bazıları da tifüsten öldü. Biraz Almanca biliyordum ve rastlantıyla, bir Alman subayının ötekine, "İlkbaharda bunların yüzde onu ya da on beşi sağ kalırsa mutlu olabilirler" dediğini duydum.

En basit suçlardan dolayı esirler kurşuna diziliyordu. Tutuklular saatlerce, tel örgünün kenarında ekmek, patates ya da yiyecek bir şeyler atan insanları bekliyorlardı. Bu tabii kesinlikle yasaktı. Bir keresinde yaşlı bir kadın bir salatalık fırlattı, fakat salatalık tel örgünün biraz gerisine düştü. Koltuk değnekleriyle yürüyen bir arkadaş diz çökerek, salatalığı koltuk değneğiyle tel örgünün içine çekmeye çalıştı. Her zaman sarhoş halde olan ve kan çanağı gözlerinden tanıdığımız bir astsubay koşarak geldi, salatalığı henüz almış olan yaralının suratına bir tekme attı. Yara kanamaya başladı, Alman bir kez daha acımasızca gi-

rişti. Esirler bu kez dağılmadılar ve kararlı bir tavırla astsubayın etrafını kuşattılar. Birisi: "Yeter artık! Neden savunmasız bir insanı öldürüyorsunuz" dedi. Gözünü kan bürümüş olan astsubay şaşkınlıkla, tehdit edici bir biçimde, "Bu da ne demek oluyor? Yoksa bir isyan mı" diye sordu. Sonra tüm esirler vahşiler gibi, bu iğrenç astsubaya vurmaya başladı. Kan kaybından bayılarak yere yıkılıncaya kadar dövdük onu.

Sonuç tabii korkunç oldu. Şehirden kamyonlar geldi. Makineli tüfekli askerler kampı kuşattı. Bir subay sert bir ses tonuyla, kampımızdaki tutuklulara beş gün süreyle yemek verilmeyeceğini ve aramızdan 16 kişinin kurşuna dizileceğini bildirdi. Öyle de oldu.

Biricik ölçüt "başarı"ydı. Hitler'in kirli savaşının sivil halka, kadın ve çocuklara karşı farklı davranmayacağını generaller savaşın başında anlamışlardı. Programının adı "yok etmek"ti. "Son

Reimer Beitz, Onbaşı

Bir demiryolu istihkâm taburu olan birliğimiz, Rus hatlarının ray genişliklerini, normal Avrupa ray genişliğine uyarlama emri almıştı. Bunun için geniş çapta bir toprak işi gerekliydi. Bu iş için çok sayıda Rus esir emrimize verilmişti. Yüzlerce esirin iaşesi bizim için büyük sıkıntılara neden oluyordu. Çoğu zaman çaresizlik içinde, onların nasıl güçsüzlükten kırıldıklarını seyrediyorduk. Kış özellikle korkunçtu ve çoğu donarak ölüyordu. Kısa bir süre sonra bazı kamp sakinleriyle kişisel ilişkiler kuruldu. Bir gün, aralarından çok ağır öksürük krizleri geçiren ve nefes darlığı çeken birisi benden, kendisini vurarak, çektiği acıdan kurtarmamı rica etti. Onu intihar düşüncesinden vazgeçirmeyi başardım ve en azından, tıbbi bakım almasını sağlayabildim.

Birkaç ay sonra yeni bir emir aldık. Donetz Nehri üzerinde bir demiryolu köprüsü inşa etmemiz gerekiyordu. Yine yardımcı işçi olarak Rus esirler gönderilmişti. Bize biraz yaklaştıklarında, içlerinden birisi kollarını açıp, yarı ağlamaklı yarı gülerek fırladı ve "Pan, pan, pan" diye bağırdı. Arkadaşlarım ve ben şaşkınlıktan donmuş gibiydik. Daha önce kendisini vurmamı rica eden bitkin, kirli ve üstü başı lime lime esiri hemen tanıdım. Ona ne olduğunu bilmiyorum, kendisini bir daha hiç görmedim.

olarak, çetelerin imha edilmesine katkıda bulunan her şey meşru görülür. Bir emre aykırı olduğu halde, başarısı kanıtlanabiliyorsa her araç meşrudur."

Bu aynı şekilde, kadın ve çocuklara yapılacak işlem için de geçerli olacaktı: "Eğer domuzlar bir evde barikat kurmuş ve o evde kadın ve çocuklar varsa, soru sormaya gerek yok, o ev derhal yakılacak."

Buna karşın, saldırıya uğrayan bu insanlar kendilerini savunuyorlardı. Savaş süresince Wehrmacht, partizanların gittikçe güçlenen saldırılarına uğradı. Köprülerin havaya uçurulması, yolların mayınlanması, telefon ve telgraf hatlarının kesilmesi ve malzeme depolarının yakılması her gün yaşanan olaylardı. Sadece cephe ikmal hatları zarar görmüyordu. Alman askeri cephe gerisinde kendisini hiç de güvende hissetmiyordu.

Aynı şekilde, burada her zaman düşman saldırılarının hesaba katılması gereken bir cephe hattı vardı. İşgal altındaki Minsk kentinde bir subay, sürekli patlamalar ve silah seslerinden söz ediyor: "İnsan sanki bir siperdeymiş gibi. Elektrik şebekesi havaya uçuruldu. Pazar günü subay kulübünün yanında bir otomobil, su kulesinin yanında da bir tren havaya uçuruldu. Sokaklarda pek çok Alman askeri vuruldu. Suikastçılar her yerde pusu kuruyorlar."

Bu her iki taraf için de kirli bir savaştı. Alman askerleri pusu kurarken vuruluyordu, Almanlar da korku salmak için partizanları asıyorlardı. Partizan olduğundan kuşku duyulanların yaşamlarının beş paralık değeri yoktu. Her saldırı için işgalciler acımasız misillemelerde bulunuyorlardı. Partizanlar yakalanamazsa bedelini sivil halk ödüyordu. Cephe gerisinde yaşayan sivil halkın hayatı iki korkunç cephe arasında bir ip cambazlığı halini almıştı; bir tarafta partizanlar, öbür tarafta ise Alman işgalciler. Her zaman bir Alman misilleme hareketine kurban gitme tehlikesi vardı.

Partizan saldırıları savaş sürdükçe daha da etkili oldu. 1943 yılı Ağustos ve Kasım ayları arasında sadece Beyaz Rusya'da 2.000'den fazla havaya uçurma eylemi gerçekleştirildi. 1.000'den fazla nakliye treni yok edildi ya da ağır hasar verildi. Özgürlük savaşçıları, saldırıdan hemen sonra, ülkenin engin sonsuzlu-

Klavdiya Tişevanina, Zorunlu Kadın İşçi

Almanya'ya nakledilmek üzere Almanlar bizleri hayvan vagonlarına 60-70 kişi birden tıktılar. Gündüzleri tüm vagon için iki ya da üç somun dışında yiyecek bir şey yoktu. İki ayı aşkın bir süredir yıkanamamıştık. Bitlenmiştim, vücudum kaşınmaktan yara olmuştu. Bir istasyonda dışarı çıkabildik. Birdenbire, gıda maddelerinin boşaltılmasına yardım eden bir Alman askeri tüm ekmekleri Rus zorunlu işçileri kümesine fırlattı. Ekmekler daha havadayken parçalandı ve hepsini yedik. Çünkü açlıktan yarı ölü durumundaydık. Askerin yaptığı, doğal olarak, kesinlikle yasaktı. Bu yüzden ölüme mahkûm oldu. Almanya'ya vardığımızda, zorunlu işçilere gereksinimi olan insanlar bizi bekliyorlardı. Daha sonra onlara dağıtıldık. Adeta bir köle pazarıydı.

ğunda ortadan kayboluyorlardı. Gittikçe artan ölçüde, halkın desteğini de yanlarında buluyorlardı. Bu durum, saldırının başlarında daha farklı bir görünüş arz ediyordu. Gerçi Stalin 3 Temmuz 1941'de, Alman saldırısından sonra yaptığı ilk resmi radyo konuşmasında halka, işgal edilen bölgelerde düşmanla savaşmak için partizan gruplar kurmasını emretmişti: "Bu bölgelerde düşman için dayanılmaz koşulları yaratmak zorundasınız. Onu her yönde izlemeli ve güçlerini yok etmelisiniz" diyordu. Ancak çok umut ettiği "halk savaşı" hemen başlamadı. Özellikle Ukrayna'da hiç de az olmayan insan kitlesi başlangıçta Wehrmacht'ı kurtarıcı olarak selamladı ve ülkeye giren Alman askerlerine çiçekler sundu. Kırsal kesimdeki insanlar Almanlar sayesinde Bolşevik boyunduruğundan kurtulacaklarını umuyorlardı. Aynı şekilde, kentli insanlar da artık durumlarında bir iyileşme olacağına inanıyorlardı. Askeri İnzibat Komutanlığı'nın, Ordu Başkomutanlığı'na yazdığı bir gizli raporda bu konuda şunlar geçiyordu: "Çoğunluk sakin ve ihtiyatlı davranıyor. Kızılordu'nun, yok olmaktan kurtulduğu için sevinen dağılmış askerleri, savaşın sonunu sakince beklemek için köylülerin yanına sığınmaya çalışı-

yorlar. Bu koşullar altında Alman işgaline karşı Kızıl Yönetim tarafından çaba gösterilen bir halk ayaklanması düşünülemez."

Bu, Komünist Parti Merkez Komitesi'nin 18 Temmuz 1941 tarihli ve "Alman kuvvetlerinin gerisindeki savaşın organizasyonu" hakkındaki kararının, savaşın bitiminden sonra da, uzun bir süre neden tam olarak yayınlanmadığını açıklayacak nedenlerden biridir. Çünkü Sovyet yönetimi, Almanlara karşı bir ayaklanmanın gerçekleştirilmesi bir yana, komutası parti merkezinin elinde bulunan ve güçlükle ilerleyen bir direniş sürdüğünü anlamak zorunda kalmıştı.

STAWKA'da, görevleri arasında düşman ikmal kollarına baskınlar düzenlenmesi, köprü ve santrallerin imhası ve faşist görevlilerin vurulmasının organize edilmesinin yazılı olduğu bir kurmay ekibi kuruldu. Durmadan yeni direktiflerle partizanların disiplini ve savaş moralinin güçlendirmesi deneniyordu. Stalin'in 16 Ağustos 1941 tarih ve 270 numaralı emrinde, esirlik alçakça bir ihanet olarak nitelendi. Stalin daha sonra, ceza taburları ve silahlı tutuklama birliklerinin kurulacağı tehdidinde bulundu. Buna bir de vatan için kahramanca savaş olarak lanse edilen bir propaganda eklendi.

Başlangıçtaki eşgüdüm ve planlama noksanlığından sonra, nihayet Stalin'in propagandasını yaptığı halk savaşı gelişti. Artık Almanlara gerçekten rahat yoktu. Partizan savaşının zirvesi olan 1944 yılında, Alman hatlarının gerisinde 250.000'den fazla direniş savaşçısı işgalcilere karşı savaşıyordu.

"Karşımıza Çıkanı Yok Edeceğiz"

Niçin partizan faaliyeti böylesine hızla gelişiyordu? Bunun nedenini resmi Alman makamları bildiriyordu: "Savaş ilerledikçe, halktan tüm çevrelerde gittikçe gelişen bir tavır değişikliği fark ediliyor."

Almanların ülkeye girmesiyle ilgili beklentiler düş kırıklığından öte bir şeydi; şimdi kafalarında oluşan, Stalin'in terör egemenliğinden daha da kötüydü. Her şeyden önce, Moskova tarafından düzenlenen kolhoz işletmeleri kaldırılmadı. Bunun yerine, Yıldırım Savaşı stratejisi bağlamında ordu iaşesi, işgal edilen

bölgede mevcut olanın önemli bir kısmıyla sağlanmak zorunda olduğu için, Alman ordusu gıda maddelerine el koydu. "Stalin en azından bize ahırda bir inek bırakmıştı, onu da Almanlar aldı" deniyordu.

Pek çok sivil, emredilen çalışma hizmetinden kaçınmak istediği için ve özellikle işin hangi koşullar altında yapıldığı haberi yayıldıktan sonra partizanlar ilgi görüyordu. Bunların hepsi partizanların sayısının gittikçe artmasını kısmen açıklar. Bir başka açıklama olarak, General Jodl'un şu ifadesi yardımcı olabilir: "Savaşta istediğinizi yapabilirsiniz. Asabilir, baş aşağı sallandırabilir, hatta dörde bölebilirsiniz. Tek kısıtlama, savaştan sonraki misillemedir. Böylece, erkek nüfusu sürmemekten emin olmalıyım. Çünkü bu, köyden köye yayılıyor ve ardından 2.000 kişi tekrar hızla partizan bölgesine geçiyor."

Jodl'un büyük bir içtenlikle söyledikleri, partizanlarla mücadele sırasında uygulanan yöntemi de anlatıyor. Esir alınan direnişçiler önce aşağılanır, kısmen işkence edilir, sonra asılır ve başkalarına ibret olması için teşhir edilirdi. 16 Haziran 1941'de, SS-Oberguppenführer ve Parti merkez yöneticisi Martin Bormann şu tümceleri not etmişti: "Bu partizan savaşı bize, karşımıza çıkanı yok etme olanağı veriyor."

18 Ağustos 1942 tarih ve 46 numaralı emir "Doğudaki partizan canavarlığıyla güçlendirilmiş mücadelenin" ana hatlarını saptar. Tüm önlemlerin amacı her tür direnişin tamamen yok edilmesidir. Bu görevin yerine getirilmesi için mevcut tüm güçler görevlendirilecekti. Bunlar SS, polis ve Wehrmacht'ın uygun birlikleri olacaktı. 46 numaralı tamamlayıcı emirde "Düşman üniformalı da olsa, teslim olmaya hazır da olsa, çatışmada ya da kaçarken son ferdine kadar yok edilecektir," deniyordu.

Bu emre itaat edilmemesi çok ağır şekilde cezalandırılıyordu. 18 Ekim 1942'de, 46-b numaralı emirle Hitler daha sert önlemler alınmasını istedi. Buna yüksek rütbeli subaylar da itaat ettiler. Doğu Cephesi'nde partizanlarla mücadele emrinde Ordu Başkomutanlığı "Duygusallık sorumsuzluktur" diyordu. Esir alınan çetecilerin asılacakları ya da kurşuna dizilecekleri emrediliyordu: "Kural olarak, esirler kısa bir sorgulamadan sonra hemen oracıkta kurşuna dizilirler. Her birlik komutanı, esir çeteciler ve siville-

rin (kadınların da) kurşuna dizilmesinden, dahası asılmalarından sorumludur."

Durmadan, birlikleri "kalleşçe saldırılardan" ancak böyle bir yöntemin koruyabileceğine işaret ediliyordu. Sürekli olarak bunun meşru bir savunma olduğu izlenimi uyandırılıyor, partizanların savaş tarzı da onların sert önlemlerini haklı çıkarıyordu.

Bu vahşet, Nazi yönetiminin partizan eylemlerine karşı gösterdiği bir tepki miydi? Hayır; Hitler'in planlayıp, Rusya seferinin asıl amacı olarak gösterdiği şekilde, koca bir halkın yok edilmesiydi.

"Çok İyi"

Wehrmacht hangi noktada suçluydu? Yelpaze, pasiflikten suç ortaklığına ve cinayet failliğine kadar uzanıyor. Etkin olarak protestoda bulunması gereken birçok Alman subayı susuyordu. Sivil halkı korumak ordunun görevi olmasına karşın, Hücum Birlikleri savunmasız yerli halka saldırırken, parmaklarını bile kıpırdatmıyorlardı. Ölüm komandoları hiçbir engel olmadan dehşet verici emirleri yerine getiriyorlar, Wehrmacht mensupları da öylece seyrediyorlardı.

Ölümle karşı karşıya olduklarını bilmesine karşın, Ordu, esirleri SS'lere teslim ediyordu. Wehrmacht cephe birlikleri, amirlerine gururla "siyasi komiserlerin esir alınmaları ve yok edilmelerinin birlikler için sorun oluşturmadığı"nı bildiriyorlardı.

4. Özel Birliğin bir sonuç raporunda "Altı ay içinde kurşuna dizilen 55.432 kişi arasında ilk sırada çoğu Wehrmacht tarafından ele geçirilen Yahudilerin bulunduğuna" işaret edilir.

Wehrmacht ve Hücum Birlikleri arasındaki işbirliği, Ordu Başkomutanlığı ve SS Genel Güvenlik Dairesi arasında yapılan görüşmelerde anlaşmaya varıldığı şekliyle sürüyordu. Bugün bazı bilimsel araştırmalar, Wehrmacht'ın kararlaştırılan ölçüyü aştığı tahmininde bulunuyor. A Hücum Grubu Komutanı SS-Brigadeführer Franz Stahlecker, "Öteden beri Wehrmacht ile işbirliğinin genel olarak iyi olduğunu ve özel durumlarda, General Hoepner komutasındaki 4. Panzer Grubu ile işbirliğinin oldukça iyi olduğunun vurgulanabileceği"ni rapor etmektedir.

İşgal altındaki Sovyet bölgesinde Hücum Birlikleri'nin işlediği en korkunç katliamlardan biri Wehrmacht temsilcilerini de dolaylı olarak kapsar. 29 Eylül 1941'de Kiev yakınlarında bir uçurumda 33.771 Yahudi'nin kurşuna dizilmesini, 4. Özel Birlik mensubu SS-Obersturmführer August Haefner, "Bu pis işi yapmak zorundaydık. Tümgeneral Eberhadt'ın Kiev'de söylediklerini daima düşüneceğim: Onları vurmak zorundasınız" sözleriyle açıklıyor.

Nasyonal sosyalizmin kurbanları için bir toplu mezar olan Babi Yar adındaki bu vadi, işgal altındaki bölgelerde işlenen suçlarla özdeşleşmiştir. Bu, Wehrmacht için bir utanç belgesidir. Çünkü kurbanlardan bazılarını infaz yerine Wehrmacht mensupları götürmüşlerdi.

Ordu ve SS birlikleri arasındaki işbirliğinin sadece siyasi komiserlerin teslim edilmesi ya da SS'lerce inatla takip edilen insanlarla kısıtlı olmadığı; tersine, ortak eylemlerde bulunulduğu konusunda, Hücum Birlikleri'nin dosyalarında sayısız notlar bulunmaktadır. Wehrmacht makamlarıyla yapılan işbirliğinden çokça söz ediliyor. Bunun için pek az olgu adlandırılır: 30, 86, 120, 35; bunlar öldürülen insan sayısını ifade eder. 44. Güvenlik Tümeni'nin 3 Ocak 1942 tarihli savaş kayıtlarında olduğu gibi, Wehrmacht savaş raporları da benzer biçimde kısa tutulmuştur: "240 partizan ve ateşli silah taşıyan 2 kadın kurşuna dizildi. 372 şüpheli tutuklandı ve 136 Yahudi kurşuna dizildi."

Hücum Birlikleri'nin faaliyet raporları hep, Wehrmacht'ın verdiği kurşuna dizme emirlerini içerir. Gerçekçi ve arkasında saklı yazgılar hakkında hiçbir yorum olmadan, sayılar yan yana dizilirdi. Bu yüzden belgeler acımasız ve insanı aşağılayan bir izlenim verir. Kurbanlar kabaca sınıflandırılmıştır: "Tahmini bilgilere göre, 1941 yılı Aralık ayına kadar 19.000 partizan ve suçlu, Wehrmacht tarafından kurşuna dizilmiştir. Bunların çoğu Yahudi demektir."

"Bu, Hayvanlara Hakaret Demekti"

Neden sadece inançlı nasyonal sosyalistler Hitler'in çılgınca ideallerinin gerçekleşmesine katkıda bulunmadılar? Niçin "nor-

mal askerler de" cellat yamağı olarak kullanıldı? Neden silahsız, suçsuz kadın ve çocukları öldürdüler?

Bunu ilk olarak düşmanı "aşağılık", ırk ve ahlak bakımından yaşamaya layık olamayan kişiler olarak ifade eden Nazi propagandası sağladı. Hiçbir Alman, bir Yahudi Bolşeviği öldürmekten kaçınamazdı. Goebbels'in yaptığı propagandanın içeriği böyleydi.

"Üstün İnsan" acıma belirtisi gösteremezdi. Doğu insanının hor görülüp aşağılanmasına tipik bir örnek olarak, *Stürmer* adlı nasyonal sosyalist dergide yer alan, Goebbels'in 1942 yılı Haziran ayında bir bakanlar konferansında söyledikleri gösterilebilir: "Aşağılık oldukları için direnmeye yatkın yaratıklar vardır. Bir sokak köpeği, soylu bir çoban köpeğinden daha dirençlidir. Bir sıçan da evcil bir hayvandan dirençlidir. Bolşevikler de direnmeye yatkındır." Siyasi rakiplerini aşağılamak söz konusu olduğunda, sıçan gibi hayvanlarla yapılan karşılaştırmalar Nazi literatüründe sık sık tekrar edilen bir motiftir.

Nazi propagandası sadece bir telden çalmayıp, yıllardan beri "Yahudi-Bolşevik Alt İnsan" imajını kamuoyunun kafasına sokuyordu. Birlikler için çıkarılan bildirilerde bu klişe benimsetiliyordu. Orada açık açık, "Kızıl komiserlerden birinin yüzüne bir bakan, komünistin ne menem bir şey olduğunu bilir. Bu yüksek oranda Yahudi'nin, bu insan kasabının yüz çizgilerine bakarak ona hayvan adı vermek, hayvanlara hakaret demek olurdu. Onlar tüm insanlığa karşı cehennemlik bir kişilikte olup, çılgınca bir nefretin sembolüdürler. Bu siyasi komiserlerin kişiliğinde, soylu kana karşı alt insanın ayaklanmasını görüyoruz."

Nasyonal sosyalist propaganda sadece Alman halkına yönelmemişti. Sovyet hatlarına atılan sayısız broşürde, Goebbels'in ajitatörleri, siyasi komiserlerin tüyler ürpertici bir imajını resmediyorlar ve onların öldürülmeleri için çağrıda bulunuyorlardı: "Yahudi komiserleri öldürün. Yahudileri öldürün. Cellat olan komiserleri öldürün; yalancılara, siyasi liderlere inanmayın. Bizim tarafımıza geçin. Tüm komiserleri ve Yahudileri öldürün. Onlar sizin felaketiniz ve çöküşünüzdür."

Bunun için komiserler, tasvirlerde, elde kırbaç Sovyet askerini karanlık bir yazgıya sürüklemek isteyen ölüm biçiminde gös-

teriliyordu. "Kendinizi koruyun"; Alman propaganda bildirileri Rus askerlerine böyle sesleniyordu. "Kendinizi koruyun!" Bu istem, kendi acımasız davranışlarının haklı çıkarılmasına yarıyordu. General Hoth, 17 Kasım 1941'de, ulusa yabancı unsurlara karşı alınacak önlemleri savunduğu bir emirde, birliklere şunları söylüyordu "Bu yüzden, asker, Yahudi alt insanına uygulanan sert, ancak haklı olan cezaların gerekliliğine tamamen anlayış göstermelidir."

Keitel'in partizanlara ve onları destekleyenlere karşı her türlü çareye başvurulacağına ilişkin emri:

Führer'in Genel Karargâhı

16 Aralık 1942

Gizli

Wehrmacht'ın kara savaşlarında görevlendirilen bazı mensuplarının savaştaki davranışları nedeniyle, daha sonra soruşturma açılacağını ifade eden raporlar. Führer'e arz edilmektedir.

Führer'in bu konudaki emirleri:

1. Düşman, partizan savaşında, zorbalıktan çekinmeyen, fanatik komünist eğitim almış savaşçıları kullanmaktadır. Burada söz konusu olan, var olmak ya da yok olmaktır. Askerce centilmenliğin (şövalyelik) ya da Cenevre Konvansiyonu'nun bu savaşla ilgisi olamaz.

Eğer partizanlara karşı hem doğuda hem de batıda sürdürülen bu savaş en acımasız önlemlerle yürütülmezse, kısa bir süre sonra, bu felaketin üstesinden gelmek için çok geç olacaktır. Bu yüzden askeri birlik, başarıya götürüyorsa, kadın ve çocuklara karşı da her türlü çareye başvurmaya yetkilidir ve bunu yapmak zorundadır.

Ne şekilde olursa olsun merhamet göstermek, Alman ulusuyla, partizan saldırılarına karşı dayanan ve onlarla yandaşlarına merhamet gösteremeyecek olan cephedeki askere karşı işlenmiş bir suçtur.

Bu ilkeler, Doğu Cephesi'nde partizanlarla mücadele emrinin uygulamasında da geçerli olacaktır.

2. Partizanlarla mücadele savaşında görevlendirilen hiçbir Alman'a, partizanlar ve yandaşlarına karşı savaştaki davranışlarından dolayı, disiplin yönünden ya da askeri mahkemece hesap sorulmayacaktır.

Partizan savaşında görevlendirilen birliklerin komutanları, bağlı birliklerin tüm subaylarını bu emir hakkında gecikmeksizin yeterli bir

şekilde bilgilendirmekten ve bu emre aykırı hiçbir hükmün onaylanmamasından sorumludurlar.

Keitel

Partizan Komutanı A. V. German'ın eşine yazdığı mektup:

9 Temmuz 1942

Sevgili Faynuşka,

Bilmiş ol, ülkemiz halen zor günler yaşamakta. Alman faşistlerin, küçük çocukları, aklını kaçırmış annelerinin gözleri önünde nasıl da öldürdüklerini seyretmek zorunda kaldım. Çaresiz kocalarının gözleri önünde kadınlara nasıl tecavüz ettiklerini gördüm. Fakat emin ol, karşılıksız bırakmayacağız. Eşlerimiz ve çocuklarımız olduğunu hiç aklımdan çıkarmıyorum, savunmak zorunda olduğumuz onurlu Sovyet insanları bizi destekliyor. Biz onları savunduk. Faşistleri "partizan" sözcüğünden ürperir hale getirdik.

Ekaterina Tikonova, Partizan

Savaş başladığında on altı yaşımdaydım. Sekiz kız kardeşin en büyüğü idim. Çevremizde, Petja Reiter adında bir Volga Almanı'nın komutasındaki bir partizan grubu saklanıyordu. Onunla gurur duyuyorduk. Çünkü Alman kökenli bir partizan lideri doğal olarak Almanların gözüne bir diken gibi batıyordu. 1942 yılı Martı'nda, partizanları yok etmek için bir cezalandırma birliği gönderdiler. İki hafta sonra Reiter ve adamlarını uyarmak için harekete geçtim ve onlar için keşif yaptım. Reiter'in birliği çoktan ortadan kaybolmuştu, ancak Almanlar tarafından tutuklandım. Köyden biri beni ele vermişti. On falaka cezası aldım. İki hafta ne oturabildim, ne de uyuyabildim. Onurumun çiğnenmesi dayaktan daha da kötüydü. Bütün köyün gözleri önünde Almanlar eteğimi yukarı kaldırdılar, o zamanlar iç çamaşırı giymezdik. Reiter'in partizanları zaten Almanlara esir düşmüşlerdi. Kendisi de ağır yaralanmıştı ve daha sonra canlı canlı gömüldü, adamlarının birçoğu da Almanlar tarafından asıldı.

"Her Türlü Merhametten Kaçınılacak"

Cephe gerisindeki acımasız uygulamalara hep "askeri zorun-

luluğu" neden olarak gösteren Nazi Generali von Reichenau düşüncelerini şöyle açıklıyordu: "Deneyimlere göre, Wehrmacht'ın gerisinde, Yahudiler tarafından düzenlenen ayaklanmaları daha ilk anda bastırmak gibi bir amaçları var."

Böylece bazı katliam hareketleri için saçma ve anlamsız gerekçeler de icat ediliyordu. 29. Kolordu'nun savaş kayıtlarında, zihinsel engelli kadınların öldürülmeleri, sözde onların, düşman doktorları tarafından, kablo ve telefon bağlantılarını kesmek üzere yetiştirilmeleriyle haklı çıkarılıyor. En radikal Yahudi düşmanları bile, toplu katliamları pek seyrek olarak, isim verme yoluyla anıyordu. Bu anlatılamayacak olayların anlamını değiştirmek için, SS bürokrasisi bir tür yedek (ikame) dil geliştirdi. "Temizlik", "Özel muamele", "Sürgün", "Göç ettirme", "İkamet yerini değiştirme", "Doğal eksilme"... Bu sözcüklerde milyonların imha edilişinin akıl almaz dehşeti gizleniyordu. Olayların bu şekilde, zararsız gösterilmesi bizzat failleri de rahatlatıyordu.

Emirler gerçekleştirildiğinde ve emredilen toplu kurşuna dizme eylemleri uygulandığında, bu cinayetlerin asıl sorumluları varlıklarını asla belli etmiyorlardı. Heinrich Himmler'in 1942 yılı Ağustos ayı sonunda bir katliama tanıklık etmesi bir istisna olmuştur. Olay sırasında hemen bayıldı ve masa başında sahip olduklarının neye dönüştüğünü görünce histerik bir biçimde tepki gösterdi. Bu onun kişisel olarak hazır bulunduğu ilk ve son imha eylemi oldu.

Nazi ölüm bürokrasisi, kurbanlarının kayıtlarını soğuk muhasebeci kafasıyla, titiz bir biçimde tuttu. Hücum Birlikleri kontenjanlarını kılı kırk yaran bir titizlikle saptadılar. İnsanların acıları yalın bir sayı ve tarihe indirgeniyordu: "20.9.1942'de Windau'da 67 Yahudi'nin infazı." Bir toplu kıyımın raporu, ötekilerin devam edeceği bir satıra sığabiliyordu. Bu, fonksiyonları hakkında inceden inceye düşünülmüş, iyi organize olduğu kadar da rasyonel bir ölüm mekanizmasıydı.

Kurban, sözde aşağı ırktı. Suç "meşru müdafaa" idi, böylece katliamlar haklı gösteriliyordu.

Ve bu konuyla ilgili sloganlar, birlikler üzerinde de etkisini göstermekten geri kalmıyordu. 16 Şubat 1942'de bir askerin cepheden memleketine yazdığı bir mektupta, "Doğu Cephesi'n-

de Yahudilerle ilgili olaylar üzerine bir kitap yazılabilir. Fakat bunun için kağıda yazık olur. Doğru yere geldiklerinden emin olabilirsiniz, orada artık hiçbir halkın canını yakamayacaklar" deniyordu.

Bu yorum, Nazi ajitatörlerinin arzuladığı gibi, Yahudilere karşı nefretin birliklerde de yaygın olduğunu kanıtlar. Ayrıca başka bir şeyi de kanıtlar: Savaştan sonra durmadan, sıradan askerin Doğu Cephesi'ndeki korkunç olaylardan haberi olmadığı iddiası, Wehrmacht'ın önemli bir kısmı için geçerli değildir. Katliamların çoğu biliniyordu ve bunların da çoğu haklı bulunmuştu.

Fakat Nazi propagandası sadece sıradan asker üzerinde başarılı değildi. Kuzey Ordular Grup Komutanı Ritter von Leeb, 1941 yılı Temmuz ayında Kuzey Ordular Grubu cephe gerisi komutanı ile yaptığı bir görüşmeden sonra, günlüğüne şunları kaydeder: "Roques, Yahudi Sorunu'nun bu yöntemle çözülemeyeceğini isabetle belirtti. En güvenilir yöntem tüm Yahudi erkeklerin kısırlaştırılmasıydı."

Öldüreceği yerde kısırlaştırmak; bu da anlaşıldığı kadarıyla, sadece Nazilerin zorunlu görmediği, bir halkı yok etmenin bazı subaylarca önerilen "insani" biçimiydi.

"Suikast Amacına Ulaşmalı"

Antisemitik bir kuvvet olan Wehrmacht, acımasız katillerden mi oluşuyordu? Şüphesiz değil. Wehrmacht mensupları daima SS birliklerinin işlediği cinayetlerden kaçınmışlardır. Sıradan askerler kurşuna dizme olaylarına katılmayı reddetmişler, yüksek rütbeli subaylar da insanlık dışı hareketleri protesto etmişlerdir.

Ölüm emirlerine karşı aktif olarak direnmek için cesaretin yeterli olmadığı, savaşın en acımasız anlarında bile birçok kez, insanlığın kanıtları varolmuştur. 1945'ten sonra, sağ kalabilenler, Alman askerleri tarafından, son anda SS cellatlarından nasıl kurtarıldıklarını anlatıyorlar.

Yahudi halka uygulanan örgütlü katliam, özellikle Doğu Cephesi'nde Hitler'e karşı direnişe yol açtı. 20 Temmuz 1944'te, içine bomba konulmuş bir evrak çantasını Führer'in genel karargâ-

Tamara Butçkina, Partizan

Günlerden 13 ya da 15 Mayıs'tı. Alman askerleri üç gün boyunca evlerde konakladıktan sonra köyü terk ettiler. Sonra SS birlikleri geldi. Köyümüzün halkı bir boğaza kaçtı ve bu şekilde kurtulabildi. Almanlar onları bulamadılar. Bizden üç kilometre ötede bir yerde, bir Alman askeri öldürülmüştü. SS askerleri tüm köy halkını bir ahıra kapatıp, üzerine kerozin döktüler. Sonra ateş edildi ve ahır yanmaya başladı. İnsanlar canlı canlı yanıyorlardı. İnlemeleri ve haykırışları duyuyorduk, korkunç bir şeydi. Çevremizdeki tüm köyler yakılıp yok edildi. Bu acı tüm yaşamım boyunca kaldı. Biraz sonra bir partizan birliği geldi. Birliğin komutanı, büyük babası bir Alman olan Hermann adında birisiydi. Almanlar kellesine 300 bin mark ödül koymuşlardı, onu canlı istiyorlardı. Grup bir SS kuvveti tarafından kuşatıldığında, Hermann öldü. Korkunç bir çarpışmaydı. Sabahın erken saatlerinden geceye kadar sürdü. Pek çok partizan öldü

hına kimseye fark ettirmeden sokan Graf von Stauffenberg, Hitler'in öldürülmesine, Ernst Kaltenbrunner'in çıkardığı bir emirden haberdar olduktan sonra karar verdi. Reich Genel Güvenlik Dairesi Başkanı tarafından, Auschwitz'deki 40.000 Macar Yahudisinin "Özel muamele" görmesi emredilmişti.

20 Temmuz suikastına katılanların birçoğu, direnişlerinin asıl nedeni olarak Yahudilerin imha edilmesini gösteriyordu. Kont von Moltke'nin eşine yazdığı gibi, onlar "yeni çıkarılan Yahudi Kararnamesi'ne" karşı bir savaş yürütüyorlardı. Pek çok Alman subayının cephede gördükleri, Nazi rejimi karşıtlarına katılmalarına neden oldu. Axel von Bussche'nin 1942 yılı Sonbaharı'nda Ukrayna'da 1.000'den fazla Yahudi'nin toplu halde kurşuna dizilmesine tanık olması, tıpkı Borisov'da bir köyün tamamen ortadan kaldırılmasına katlanmak zorunda kalan Carl Hans von Hardenberg ve Heinrich von Lehndorf gibi, onu da direnişe yönlendirdi. Albay Rudolf-Christoph Freiherr von Gerdorf, Orta Ordular Grubu'nun savaş kayıtlarında şu sözcükleri not etmişti:

"Yahudilerin, esirlerin ve siyasi komiserlerin kurşuna dizilmelerinin genel olarak subay topluluğu içinde onaylanmadığı izlenimi edindim."

Gerçi burada söz konusu olan, özellikle genç kurmay subayların Hitler'e karşı bir suikasta hazır olmalarıdır. Bunlar direnişe inanan yeni bir kuşaktı. Claus Graf von Stauffenberg durumu açıkça şöyle betimliyordu: "Şimdiye kadar generaller hiçbir şey elde edemediler, şimdi albaylara katılacaklar."

Suikastın başarıya ulaşmasından sonra "Alman ulusuna yapılacak bir çağrıda", Hitler rejiminin kanlı terörü ve işlediği suçların, Hitler'e karşı "vicdanların isyanını" gerekli kıldığı belirtiliyordu. Suikastçılar Hitler'in ölümünden hemen sonra "Savaşın neden olduğu yozlaşmalara ve cephe gerisinde insan yaşamının korkunç bir biçimde yok edilmesine son vermeyi" amaçlamışlardı.

Hitler'in etkin muhaliflerinden biri olan Orta Ordular Grubu Kurmay Başkanı Tümgeneral Henning von Tresckow bir darbe girişiminin ahlaki zorunluluğunu fark etmişti: "Suikast ne pahasına olursa olsun (coute que coute) sonuç vermeli. Çünkü artık önemli olan bu pratik amaç değil, Alman direniş hareketinin dünya ve tarih önünde kesin başarıya cesaret etmesidir."

Farklı ve daha güzel bir Almanya için sonunda suikasta yeltenildi ve pek çok insan bu girişimi hayatıyla ödedi. Onlar da, ırkçı çılgınlığı cephe gerisinde 7.000.000 sivilin yaşamına mal olan suçlu bir rejimin kurbanı oldular.

"LENİNGRAD DİRENECEK"

Moskova, Leningrad ve Stalingrad Almanların eline geçseydi Hitler savaşı kazanmış olacak mıydı? Moskova savaşı yapıldı ve Stalin için muzaffer bir şekilde sona erdi. Hitler şimdi Sovyetler Birliği'nin güneyinde, düşmanının adını taşıyan kenti hedef almıştı; Stalingrad ne pahasına olursa olsun ele geçirilecekti. Buna karşın kuzeyde uygulanan strateji çok farklı görünüyordu: Neva Nehri kıyısındaki bir metropol olan Leningrad ele geçirilmeyip, aç bırakılarak teslim olmaya zorlanacaktı.

Barok ihtişamına sahip Çar saraylarıyla "Kuzeyin Venedik'i" hep Sovyetler Birliği'nin gizli başkenti olarak bilinirdi. Ekim Devrimi ilk çıkışını burada yaptı; Sen-Petersburg'daki Kışlık Saray'a yapılan saldırı, Çarlık rejimine karşı gerçekleştirilen Bolşevik ayaklanmasının ateşleme kapsülü oldu. Lenin'in Komünist Partisi iktidarını ülkeye buradan, amansız savaşlarla yaymıştı. Leningrad, Hitler için "komünistlerin nefret edilen Kudüs'ü" olmuştu; bu nedenle de ne pahasına olursa olsun Almanların kontrolü altına alınmasını istiyordu. Şunu tekrar ifade edelim: Kentin "Faşistlerin eline düştüğünü görmek" Stalin için düşünülemeyecek bir şeydi.

Barbarossa Harekâtı için Hitler'in yaptığı düzenlemelerde Leningrad, Kuzey Ordular Grubu'nun ana hedefi olarak görünüyordu. 21 numaralı emirde, kentin ele geçirilmesi daha Moskova saldırısından önce Führer tarafından emredilmişti. Wehrmacht, 1.800 kilometre uzunluğundaki bu cephenin kuzey kanadında en büyük doğal engel olan Luga Nehri'ni geçti ve kentin ele geçirilmesi için kesin saldırıya hazırlandı.

8 Ağustos 1941'de 45 tümen, kuzeyin geniş bataklıkları ve ormanları içinden saldırıya geçti. Dört hafta sonra Alman kuvvetleri Ladoga Gölü kıyısındaki Schlüsselburg yakınlarında, Leningrad ile Sovyetler Birliği'nin öteki kesimleri arasında kalan tek kara bağlantısını kestiler. Son savunma engeli de yarılmıştı, Almanlar kentin bir banliyösü olan Urizk'te bulunuyorlardı ve tramvayla kent merkezine gidebilirlerdi.

Askerler dürbünlerin dikey çizgilerinde Neva Nehri kıyısındaki kenti seyrediyorlar, İzak Katedrali'nin kubbelerini, Amirallik Dairesi'ni ve Peter-Paul Kalesi'nin kule tepelerini görüyorlardı. Büyük Almanya Radyosu "Leningrad'ın düşmesinden bizi sadece saatler ayırıyor" biçiminde haber veriyordu.

Ancak saldırının durdurulması emri geldi. Hitler taktik değiştirmişti. Wehrmacht Başkomutanlığı, 24 Eylül 1941'de "Şehri önce tamamen kapatıp, sonra top ve uçaklarla alabildiğine yıkacaklarını" duyurdu.

Zafere alışkın Alman askerleri şaşkına dönmüşlerdi. Hızlı bir tempoyla Doğu Prusya'dan Leningrad'ın kapılarına kadar, tam da hedefin önünde durdurulmak için mi savaşarak gelmişlerdi? Ancak Hitler'in emri hiçbir şekilde geri çekilmek anlamına gelmiyordu. Saldırının durdurulması kente bir rahatlama getirmedi. Hitler asıl planın değiştirilmesiyle, aslında Moskova'nın alınmasına karar vermişti ve harekât için, Leningrad önlerinde savaşa sokulmuş zırhlı birliklere ihtiyacı vardı.

Bundan başka, şimdiye kadarki savaşlardan edindiği deneyimler, özellikle Kiev'in işgalinde saatli bombalar yüzünden Almanların ağır kayıplara uğramalarından çıkardığı kanlı ders onu kente girmekten alıkoyuyordu. Bu yüzden Ordu Başkomutanlığı bir emir yayınladı: "Bu nedenle hiçbir asker bu şehirlere (Moskova ve Leningrad kastediliyor) ayak basmayacaktır."

Alman komuta heyeti, adı geçen kentlerin teslim olma olasılığını da kesin olarak reddediyordu. Leningrad ve sakinleri için Hitler'in öngördüğü yazgı, 7 Ekim 1941 tarihli emrinde açıkladığı gibi, oldukça kalleşçeydi: "Leningrad açlıkla dize getirilecek."

Bu da şimdi belli olmuştu: Leningrad kuşatması gerçek bir askeri harekâttan çok öte bir şeydi, nasyonal sosyalist imha stra-

Maria Bystrova, Atölye Şefi

Açlık dayanılacak gibi değildi. Bir tür tuzlu balık ve pişirdiğimiz tutkalla besleniyorduk. Bu dönemde hep bir şeylerin yokluğunu çekenlerin açlıktan haykırarak, çabucak öldükleri görülüyordu.

tejisinin bir göstergesiydi. Wehrmacht'ın bu isteğe düşünmeden boyun eğmesini, kuşatmanın başlangıcında verilen bir emir anlaşılır kılıyor: "Führer'in kesin kararı, ileride kışın beslemek zorunda kalacağımız insanların sağ kalmasını önlemek için, Moskova ve Leningrad'ın yerle bir edilmesidir."

Bu plan Leningrad halkı için ölüm kararıyla eş anlama geliyordu. Wehrmacht, Schlüsselburg'u ele geçirip, Leningrad'ı hinterlantından ayırdığında, bu insanlık dışı amaç için gerekli koşullar sağlanmış oluyordu. Leningrad etrafındaki çember kapatılmıştı. Hitler 1923'teki darbe girişimine katılan eski savaşçıların önünde, kabadayıca bir ifade ile şunları söylemişti: "Şehir kuşatılmış durumdadır. Onu kimse kurtaramayacak ve şehir elimize düşecek."

300.000 milis ve işçiyle takviye edilmiş ve 30 Sovyet tümeninin barikat kurduğu Sovyet imparatorluğunun ikinci büyük kentinin önünde koca bir ordu nöbet tutuyordu. Hitler'in vakit kaybetmeksizin şehrin ele geçirilmesini önleyen kararı nedeniyle, kuvvetli Alman güçleri kentin önlerinde hareketsiz kalmıştı. Almanların müttefiği Finli Mareşal Mannerheim, Leningrad önlerindeki savaşı şu sözlerle yorumluyordu: "Hitler bu ağır yükü tüm savaş boyunca sırtında taşıyacak."

"Ölüm, Kenti Kırıp Geçiriyor"

Kuşatma, kenti tamamen hazırlıksız yakalamıştı. Çünkü Wehrmacht kenti kuşatmadan önce, Ruslar şehirdeki malzemeyi güvenli bir yere taşımışlardı. Kent savunma komitesi 27 Ağustos 1941'de eldeki iaşe stoklarının belirlenmesi için karar çıkardı. Sonuç pek cesaret verici olmadı: 17 günlük un, 16 günlük balık ve 25 günlük et stoku vardı. 8 Eylül'den 10 Eylül'e kadar, Luftwaffe'nin Badayev depolarını bombardıman etmesi sonucu mu-

azzam erzak depoları yok olmuştu. Son ikmal hatları da kesik olduğu için, sebze ve yakacak odun yardımında bulunulan kente artık fazladan erzak getirilemiyordu. Kuşatmanın başlamasından sonra alınan ilk önlemlere, gıda maddelerinin sıkı bir şekilde karneye bağlanması dahil oldu. Kuşatmanın başlangıcında bir işçi, günlük 450 gram ekmek alıyordu, çocuklar ve çalışmayan kişiler ise ancak bunun yarısını alabiliyordu. Daha 1 Ekim'de istihkak azaltıldı.

Bir hava köprüsüyle uçaklar kente günde ortalama 86 ton yardım malzemesi taşıyordu. Bir kıyaslama yapıldığında, Berlin ablukası sırasında günlük ikmal 4.500 tona, hatta olağanüstü günlerde 6.000 tona çıkmıştı. İleride Stalingrad'da kuşatılacak olan 6. Ordu, kuşatma altındaki Leningrad'a yapılan malzeme kadar bir malzeme miktarı ile ikmal edilecekti. Tabii orada da 300.000 askerin hayatta kalmasına bile yetmeyecekti bu. Peki

Dimitri Likatçov, Yazar

Leningrad iki kat abluka yaşadı. Sadece Almanların dışarıdan kuşatması değil, bir de KGB tarafından içeride kurulan abluka kenti tehdit ediyordu. Gizli servis mensupları mükemmel bir şekilde besleniyorlardı ve yağ bağlamışlardı. Onlar için taze süt sağlamak amacıyla ineklere el konmuştu ve uçakla gıda maddeleri gönderiliyordu. Yılbaşı gecesi verdikleri ziyafette havyar bile eksik değildi.

öyleyse Leningrad'da yaşayan bundan on kat fazla insanın hayatta kalması nasıl sağlanacaktı?

Başlangıçta göreceli olarak bol yapılan erzak dağıtımı uzun süre devam ettirilemezdi. Ablukayı yarmak için yapılan tüm girişimlerin sonuçsuz kalmasından sonra Stalin'in ortaya çıkardığı Dimitri Pavlov, günlük istihkakı daha da düşürdü. Günde 350 gram olan ekmek daha sonra 300 grama indi. Nihayet Kasım ayında bir işçi 250 gram ekmek, aile üyeleri ve çocuklar ise ancak bunun yarısını alabiliyorlardı. Açlık, trajedinin bin türlüsünü yaratıyordu. Bir örnek verelim: Leningradlı bir ailenin kızının,

ufacık ekmek istihkakını bile yiyecek hali yoktu. Küçük Lena kıpırdayamıyor ve yemeyi reddediyordu. Annesi ona küçücük bir ekmek kabuğu uzattığında, ondan bir parça ısırmak Lena için yorucu oluyordu. Tabii hemen ağlamaya başlıyordu: Mide ağrıları dayanılır gibi değildi. Bu kız çocuğu 28 Şubat 1942'de öldü.

Fritz Weber, Donanma'da Eğitimci

Deniz eğitim merkezinden, doğrudan Leningrad cephesine gönderildik. Biz deniz erleri için kara savaşı tamamen alışılmadık bir şeydi. Beklenenin ötesinde kayıplarımız oldu, beslenme ve barınma koşulları düşünülemeyecek kadar kötüydü. Haşaratla dolu olduğu için bunkerimizin adı "Fareler kenti" idi. Her gün çift kanatlı bir Rus uçağı tepemizde uçuyordu, ona "Dikiş makinesi" adını vermiştik. Pilot, eliyle siperlerimize parça etkili bombalar atıyordu. Karşımızda bir Rus bölüğü bulunuyordu. Daha önceleri birtakım haltlar karıştırdıkları için tümü rütbeleri indirilmiş askerlerden oluşuyordu. Düzenli bir birliğe dönebilmeleri için her gün en azından bir Alman askeri öldürmeleri gerekiyordu. Kanıt olarak da Alman üniformasından bir parça, yeterli oluyordu. Yakın savaşın özellikle korkunç olmasında şaşılacak bir şey yok.

Valentina Fedossik şöyle anlatıyor: "Birkaç dakika içinde öldü. Lena'mız artık yok. Leda ve ben ağlıyorduk. Ama itiraf etmeliyim, orada duran ekmek kabuğuna da aç gözle bakıyorduk." Ancak anne şunları da ekliyordu: "Bu ekmek parçasını Lena'nın anısı olarak saklamak istiyorum." Ancak sonradan, bu karara anne sevgisinin neden olduğunu kavradım. Bu açıkça açlıktan ölmek demekti ve ne olursa olsun, küçük ekmek parçasına dokunulamazdı.

Ekmek kalitesinin durmadan bozulmasıyla durum kötüleşiyordu. Yeni hasattan elde edilen tahıl işlenebilse, büyük fırınlar depolarda yer yer küflenmiş buğday döküntülerini kullanmak zorunda kalmayacaklardı. Bundan başka ekmek, değişik katkı maddeleri konarak pişiriliyordu. Pamuk, selüloz, saman, çam ta-

Georg Seitz, Istihkâmcı, günlüğünde şunları not ediyor:

27.04.1942

Sabah saat 10'da "Dışarı" çağrısı yapıldı. Kesin karara varılmıştı. Askerlerimle birlikte Neva bölgesinden aşağı doğru Leuten Nehri boyunca gidiyorduk. Makineli tabancalar ateşe hazır durumda, ceplerde fitili açılmış el bombaları; sağa sola bakarak Rus bunkerlerine doğru koşuyorduk. O sırada bir çukurdan bir İvan çıktı, bir hendekte kaybolmaya çalışıyordu. Beş el kadar atışta kafasından vurdum, kasketi uçtu. Bir tane daha. Sağda bir çukurun içinde bir şey kımıldıyor. Tam ateş edecektim ki onun bir Alman olduğunu fark ettim. Fena halde hırpalanmıştı. Görünüşe göre alev makinesine tutulmuştu. Simsiyah olmuş ve üniforması paçavra halinde bedeninden sarkıyordu. Derin derin inliyordu. Arkamı dönmek zorunda kaldım. Böyle bir şeye bakamazdım.

laşı ve kemik tozu gibi maddeler hamura katılıyordu. Ekmek fabrikalarının işçileri kabuk toplamak, ağaç işleriyle uğraşan firmalar da talaş göndermek zorundaydılar. Böylece "Sovyet ekmeği sonunda yüzde otuz yenilebilir" selüloz içeriyordu.

Pavlov'un hemen bir "Gıda maddeleri diktatörü" adı almasına, bu tür malzeme eklemelerine ve istihkakın azaltılmasına karşın, gıda maddesi stokları kısa sürede müsadere edildi. Leningrad halkı zamanla, asıl tehlikenin Alman mermileri ve bombaları olmadığını fark etti. Daha kötü ve sinsi bir düşman vardı: Açlık.

Açlık her şeyden önce cephane fabrikalarında, su, elektrik ve gaz gibi kamu hizmetlerinde, savunma kurumlarının inşaatı ile Almanların sürekli topçu ateşi ve hava hücumları sonucu oluşan enkazın kaldırılmasında, çalışan insanları zayıf düşürüyordu. Gerçi bedensel olarak çalışanlar, çalışmayanlardan daha çok istihkak alıyorlardı, ancak bu istihkaklar da kalori ihtiyacını karşılamaya yetmiyordu. Sonuç, verimliliğin düşmesi, yetersiz çalışma temposu ve genel yorgunluk oluyordu.

İnsanlar bu çaresiz durumda avuntu arıyorlardı. Yeteri kadar güçlü olanlar gezmeye çıkıyorlar ya da İngiliz radyo dinleyicile-

Walter Ax, Piyade Er

Uzun bir süre hastanede kaldıktan sonra, 1942 yılı Ocak ayı başında Leningrad'ın güneyinde bulunan birliğime katıldım. Görevimiz, Leningrad'ın dış dünya ile bağlantısını kesmek için Ladoga Gölü kıyısında tam bir kuşatmayı sağlamaktı. Ruslarla yapılan korkunç çatışmalardan birinde -bu sırada bir köyün girişinde atış mevzilerine girmiştik- bir top mürettebatı olarak görevlendirilen genç bir asker, birdenbire her şeyi olduğu gibi bırakıp, çılgın gibi koşarak çıktı gitti. Öfkeyle arkasından seslendik, ancak gözü hiçbir şey görmüyor ve sanki bizi duymuyor gibiydi. Bütün gece görünmedi. Ertesi gün onu köyün çıkışında bir ağaca yaslanmış olarak bulduk. Bir sinir krizi geçirmişti. Bölük komutanımız durumu alaya rapor etti. Birkaç gün sonra haber geldi: "Düşman karşısında korkaklık nedeniyle" ölüme mahkûm olmuştu. Son derece şaşkındık. Kurşuna dizileceği gün af haberi ulaştı. Bir ceza taburuna gönderildi. Bir hukukçu olan başçavuşumuz onun için çaba harcamıştı. Onu bir kez daha gördüm, ağır yaralıydı.

rinin de 8 Kasım 1941 akşamı dinlemek mutluluğuna eriştikleri, o efsanevi konserlere gidiyorlardı. Beethoven'in Dokuzuncu Senfonisi, Şef Karl Eliasberg yönetiminde bir radyo senfoni orkestrası tarafından çalındı. BBC'nin naklen yayını Londra, Leeds, Bristol ve Birmingham'daki dinleyicilere, Avrupa'daki savaş çılgınlığının tam ortasında müzikal bir olay yaşatmaya söz vermişti. Müzisyenler aksaksız çalmaya devam ettiler. Böylece, patlayan bombaların gürültüsü Schiller'in *"Neşeye Övgü"* şiirinin bestesine müzikle birlikte eşlik ediyordu. Orkestra son parçaya kadar çaldı. Sonra spiker veda etti ve İngiltere'deki dinleyicilere iyi geceler diledi.

Bu tür kültür etkinliklerini kuşatmacılara göstermek gerekiyordu: Leningrad'da bulunan bizler ölmeyeceğiz. Tüm abluka dönemi boyunca ölmeyen sanat ve kültür yaşamı hemen her şeyin normal olduğu izlenimini uyandırıyordu. Aralık 1941'de Leningradlılar Navoi'nin 500. doğum yıldönümünü şaire olan bağlılıklarıyla kutladılar. Tiyatro grupları verdikleri temsillerle birkaç saatliğine de olsa açlığı unutturuyorlardı. Kütüphaneler oku-

ma salonlarını açık tuttular. İnsanları sakin olmaya davet eden tabelalar, ortalama üç dakikada bir bomba ya da top mermisi düşen bu kentte daha çok trajikomik bir etki uyandırıyordu.

Abluka sırasında Leningrad'da bulunan Sovyet yazarı Olga Bergholz, sürekli bombardımanı şu tümcelerle betimlemektedir: "Gerçekten, düşman şeytani bir kurnazlıkla, kent halkının yok edilmesi için bitmez tükenmez çareler icat ediyor. Bazen, bombardıman ani bir baskın ateşi etkisi yapıyordu. Önce bir semt ateş altına alınıyor, sonra bir diğeri, daha sonra bir üçüncüsü... Birden, seksene yakın batarya aynı anda tüm mahalleleri ateş altına alıyor. Sonra, birçok top salvo ateşi açıyor ve ardından uzun bir süre, 20-30 dakika kadar ara veriyorlar. Top atışlarını insanlara isabet ettirebilmek içindi bu; sığınaklara sığınmış insanların 20 dakika sonra tekrar sokağa çıkacakları hesap ediliyordu. Bu ters atışlar aynı anda farklı semtlere karşı yapılıyor ve Aralık ayı başında olduğu gibi, on saat sürüyor. Bu yaz, atışların 24 saat kesintisiz sürdüğü zamanlar oldu.

Dimitri Şostakoviç bu kuşatma altındaki kentte, galası 8 Ağustos'da yapılan 7. Senfonisini besteledi. Olga Bergholz, Nikolai Tikonov ve Visevolod Vişnevski gibi şairler yapıtlarından parçalar okudular. Sanat, hayatta kalabilme aracı haline gelmişti.

Evlerinden dışarı çıkamayacak kadar düşkün olanlar ise avuntu olarak, durumlarını ruhsal açıdan güçlendirmek ya da gelecek kuşaklara belge olarak kalması için günlük tutmaya başladılar. Bu günlüklerden birinde "Asıl amacım, bunlar sona erdiğinde, bu olanları yaşayanlara bizzat okumak" sözcükleri yazılıydı. Bu günlükler, korku ve yoklukla belirlenmiş insanlık dışı bir yaşamın etkileyici tanıkları oldu.

George Seitz'in Nisan ayı ortalarında tuttuğu notlar:

16.04.1942

Kar kalktığı için burası şimdi nasıl görünüyor? Paramparça olmuş ağaçlar, yolun sağında ve solunda ölü İvan'lar. Sanki kar yağdıktan sonra yumuşak bir el her şeyi ayrımsız örtmüş de, şimdi birisi onları acımasızca yeniden ortaya çıkarmış gibi geliyor. Mevzi savaşının dehşeti çabucak ortaya çıkıyor. Kırışık, balmumu rengindeki yüzleriyle

ölüler tek tek ya da toplu olarak bir yıldan fazla zamandır yatıyorlar. Bazıları ellerini kaldırmış halde, herhalde teslim olmak istemişlerdi. Şimdi hepsi bitti. Alman askerlerinin de cesetleri ortaya çıkıyor. Kısmen bozulmuşlardı. İlerideki kum ocağına doğru kıvrılarak ilerliyorduk. Verdün Savaşı bundan beter olmamıştır. Sayısız malzeme, öbek öbek tüfekler, tabancalar, gaz maskeleri, makineli tüfek şeritleri, kemerler, sandıklar, kaput, ceket ve palaskalar, trampetler ve bunların aralarında şişmiş cesetler, suratları simsiyah, orada burada dağılmış kol ve bacaklar, parçalanmış miğferler... Bu arada uzun zamandır suda kalmış cesetler ve kan lekeleri... Korkunç ve insanlık dışı. Henüz kokuşmamışlar, fakat iki hafta içinde ne olacak? Burada askerlerimiz güneş altında sedyelerde yatıyor ve güneşleniyorlar. Küçücük bir alanda muazzam çelişkiler var.

Bu günlükler, felakete uğrayanların acısını, açlığa karşı gösterdikleri direnişi, günlük rızkları için mücadelelerini ve kuşatılıp açlığa teslim olmuş Leningrad'daki çaresizliği belgelemiş oldular: "Ölüm kenti kırıp geçiriyor. İnsanlar sinek gibi ölüyorlar."

Ancak daha da kötüsü gelecekti. Kış geldi çattı ve soğuk, açlıkla birleşti. Kışın bastırması zaten zayıf düşmüş insanlara ağır bir darbe olmuştu. Yakıt yokluğu nedeniyle elektrik santrallerinin devreden çıkarılması gerekiyordu. Şimdi elektrik, ışık ve enerji de yoktu. Halk kendi yaptığı sobalarla birazcık ısınabilmek için, yakılacak ne varsa yakıyordu. Yakacak şey arayacak kadar gücü olmayanlar, pencerelerin çoğu kırık ve odalarda ısıtma olmadığı için donma tehlikesiyle karşı karşıya bulunuyorlardı. Leningradlı yetkililer yalnızca 1941 yılı Kasım ayında 11.000 ölü olduğunu bildirdiler, Aralık ayında

Dimitri Liaktçov, Yazar

Kışın bir kadın, açlıktan halsiz düşmüş kocasını yollarda kızakla çekiyordu. Dükkânda kocası için sırada beklerken, kapının önünde bekleyen zavallı adamın son eşyası da çalındı. Ve kızağıyla birlikte buz yarıkları arasına gömüldü. Karısı elinde ekmekle geri geldiğinde, adam kaybolmuştu. Bir daha asla onu göremedi.

Dimitri Likatçev, Yazar

Abluka sırasında tek dayanağım şiir oldu. Akşamları yağlı talaşın alevinde, küçük kızlarımla beraber yatağa kıvrılır ve onlara şiir okurdum. Bu, düşüncelerimi başka yöne sevkediyordu. Sadece yemek düşünülmemeliydi. İnsan, aklı yemeğe takıldığında kendini daha çok tüketiyordu. Hiç bu dönemdeki kadar yazmamıştım. Bununla birlikte pek çok hata da yapıyordum. Kitaplık rafından herhangi bir başvuru kitabını almak için kolumu kaldırmaya gücüm yetmiyordu.

bu sayı beş kat arttı. 53.000 insan açlık ya da bombaların yol açtığı terörün kurbanı oldu.

"Artık İnsanlara Güvenim Kalmadı"

Ablukanın özellikle hüzün verici bir yönü zamanla gün ışığına çıktı. Leningrad'da insanların kuşatmaya dayanmak için gösterdiği kararlılık kuşkusuz insani yücelik ve gücü ifade eder, bu olayın bir yanı. Fakat bir de Sovyetler Birliği'nde yıllardır tabu olan başka bir yanı bulunmaktadır. Ancak bugün, Sovyetler Birliği'nin yıkılışından sonra, Leningrad kuşatması sırasında ayrıcalıkların kötüye kullanılmasının, rüşvetin ve insani ilişkilerdeki uçurumun nasıl günlük hayatın bir parçası olduğunu açıkça konuşacağız.

Hayatta kalma mücadelesi açlık çeken insanlar arasındaki çatışmaları iyice soysuzlaştırmıştı. Yiyecek bir şeyler ararken çoğu insan hiçbir şeyden çekinmiyordu. Yeniyetme gençler çeteler halinde bir araya geliyorlar ve ekmek arabalarına saldırıyorlardı. Sonraları araçların daha iyi gözetim altında tutulduğu zamanlarda, oradan gelip geçen insanlar bu saldırıların kurbanı oluyorlardı. Gıda maddeleri dağıtım yerlerinde bekleyen insanlar, hemen orada yiyip yutmak için, başkalarının istihkaklarını zorla ellerinden alıyorlardı. Ablukayı yaşayan bir tarihçi olan G. A. Kinyasev, sonradan o günleri şöyle anlatıyordu: "Herkes birbirini gözlüyor, aç köpekler gibi dalaşıyorlardı. İnsan ne kadar da çabuk,

kültürün zirvelerinden hayvani ilkel durumuna dönebiliyor. Açlığın verdiği ıstıraplar karşısında tabii bu olanlara pek şaşmamak gerekir."

Bazı günceler ölülerle yapılan "meşru" ve "daha az meşru" işlerden söz ediyor. Ölen kişinin yakınları, ölüye ait yiyecek karnesiyle ekmek almaya devam edebilmek için cenaze törenini geciktiriyorlardı. Bu nedenle pek çok hijyenik sorun doğduğu için, ölen kişinin yakınlarına, ölenin fişlerini on gün boyunca kullanabilmelerine izin veren özel kararnameler çıkarıldı. Bu ek istihkak, kurallara uygun bir defin işlemine karşılık olarak veriliyordu. Halk dilinde bu uygulamayla, "ekmeğe karşılık cenaze" deyimiyle iğneli bir biçimde alay ediliyordu. Ölen yakınlarını, ucuz olduğu için toplu mezarlara defnettirenler, bir süre daha ek istihkak alabiliyorlardı: "Daha fazla yaşamak için insanların aklına müthiş fikirler geliyordu."

Hırsızlıkta ustalaşan serseriler, yıkılmış evlerde ölü soyuculuğu yapmaktan çekinmiyorlardı. Yiyecek kameleri çalınıyor ya da örgütlü çeteler tarafından bunların sahteleri yapılıyordu. Komşular ve aile bireyleri arasında düşmanlık egemen oluyordu: "Sobayı yaktım ve kendime balık pişirmek istiyordum. Komşulardan biri sürekli tencerenin etrafında dolanıyordu. Bir anlık dışarı çıktım ve geri gelip tencereye baktığımda yemeğin yarısı gitmişti. Bu insanlardan ne hayır gelir. Hiç utanma ve vicdan yok." Aç insan korkunç acılar çekiyorsa, hırsızlık yapması anlaşılır bir şeydir. Hatta mazur görülebilir. Ancak birilerinin, ayrıcalıklı konumunu başkalarının sırtından çıkar sağlamak için kullanmasına ne demeli? Eğer hastanedeki bir doktor, hastasının yakınlarından ücret olarak fazladan yiyecek ister, kendisini ve ailesini beslemek için hastasından istihkakını esirgerse? Parti görevlileri ziyafetler düzenleyip masaları leziz yemeklerle donatırken, bu, bir dilim ekmeğe muhtaç olan sokaktaki insanlar için ne anlama geliyordu? 1988'de Tatyana Tolstoya, Stalin'in veliahdı olarak görülen Jdanov için Leningrad'a havayoluyla gönderilen özel listeyi açıklıyor: İnsanlar sokakta açlıktan ölürken, parti ileri gelenleri füme sucuk, süttozu, hatta şeftali bile yiyebiliyorlardı. Leningrad film arşivlerinde, komünistlerce uzun yıllar "zehirli madde dolabında" kilit altında tutulan fotoğraflar artık kamu-

oyuna dağıtıldı. O fotoğraflar Leningrad'ın ünlü romlu pastasının hazırlanışını, pastalarla dolu kalıpların önünde duran pastacıyı, genç çıraklara ders veren şekerciyi, yani büyük bir fırındaki günlük yaşamı göstermektedir. Tarihin Aralık 1941 olması aslında pek de özel bir şey değil. Ablukanın en zor günleri. Yaşamlarını kurtaracak bir dilim ekmek bulamadıkları için 50.000 üzerinde Leningradlı ölürken, şehrin bir başka kesiminde gereğinden fazla pasta vardı.

"Önemli Olan İradeyi Yitirmemekti"

Acılar ne kadar uzun sürüp, kuşatma ne kadar çok kurbana mal oluyorsa, kaygılar da o oranda artıyordu. Bunların hepsi ne

Öğrenci V. G. Mantual'in notları:

13 Ocak 1942

Şehirde iaşe durumu çok kötü. Bir aydan beri ne bulgur, ne yağ var. Cadde boyunca yürüdüğünde, kolunun altına odunları sıkıştırmış ya da herhangi bir kantinden aldığı bir kap yiyecek kırıntısını elinde taşıyan çok sayıda yaya görülüyor. Tramvaylar artık çalışmıyor, taksiler de pek ortada görünmüyor. Duman sadece namluların uzandığı pencerelerde tütüyor. Ve bu da her evde olmuyor. Çoğu ev kısa bir süre için de olsa ısıtılamıyor, çünkü odun yok. Ölüm oranı çok yüksek. Ailemiz bu kışı çıkarmayı becerebilecek mi, ben de bilmiyorum.

Her yerde su donmuş durumda ve dört kilometre ötedeki bir çeşmeden su taşımak gerekiyor. Evlerde çay demlemek için bile su yok. Sıcak su ve ekmek, kulağa ne hoş geliyor. Çay içmek için de hiçbir şey yok. Şekerin kırıntısı bile yok, sıcak su tuz tadı veriyor. Bizde en bol bulunan şey, tuz.

için? Ne diye daha açlık çekiliyor? Daha ne için donacağız? Buna bir son verip, barikatların öbür tarafında süngülere takılmış ekmeklerle işaret eden Almanlara teslim olmak daha mı iyi olurdu? Kuşatmacılar, açlık çeken halkla alaycı sözlerle dalga geçiyorlardı: "Mercimek bitti, Leningrad gitti."

Ancak teslim olmak çıkar yol değildi. Hitler, şehrin teslim olmasını reddeden kesin bir emir vermişti. Şehri sıkı bir kuşatma altında tutmak ve halkı açlıkla yola getirmek istiyordu. Hemen

uzanıp huzur içinde ölmek daha iyi değil miydi? Açlık ve soğuğun neden olduğu felç haliyle, yaşama iradesinin son bulmasını Elena Skriabin günlüğünde şöyle anımsatıyor: "Bugünlerde ölmek o kadar kolay ki. İnsan önce ilgisini yitirmeye başlıyor, sonra yatağa giriyor ve bir daha kalkmıyor." Çevrede kanıksanan gizli açlığın yol açtığı ölüm, Leningradlıların notlarında saptanmış olan en hüzünlü deneyimlerdi. Masada otururken, fark edilmeden uykuya dalıp bir daha uyanamayan insanları, birdenbire konuşmasını kesip susan ve öne doğru yuvarlanan dostları, karasızca caddeyi geçerken, güya biraz dinlenmek için duran ve birdenbire yıkılan kimseleri anlatıyorlardı. O zamanlar gönüllü asker olan yazar Daniel Granin, hayatta kalabilmenin bir formülünü söylüyordu: "Başkaları için özveride bulunan, hareket eden, ailesine ve çocuklarına bakıp onlara su ve yiyecek getiren ya da soba için odun bulan insanların hayatta kaldığı sonradan anlaşıldı. Bu insanlardan da pek çoğu öldü, ancak bunların sayısı, hareketsiz olarak yatakta yatıp çaba harcamayanlardan daha azdı. O zamanlar önemli olan iradeyi yitirmemekti. Ve en zor olanı da buydu.

Yakacak odun ve yiyecek bir şeyler ararken, sokak boyunca yürüyüp de her yerde aynı trajik sefalete rastlandığında iradeyi yitirmemek: Bitkin düşmüş bedenleri ve solgun yüzleriyle yaşlı kadınlara benzeyen genç kızlar ve açlıktan karınları şişmiş çocuklar... Doktorlar da evlerde hasta ziyaretine son verdiler. Açlığa karşı hangi reçeteyi yazacaklardı ki? Çünkü vitamin eksikliği için tedavi olanakları yoktu. Örneğin, 200 yıl önce iskorbit hastalığına karşı kullanılan alternatif çözümler ancak bulgularda işe yarıyordu. Asıl neden ortada duruyordu: Yetersiz beslenme.

İskorbitten ileri gelen haki renkte lekelerle dolu yüzlerdeki ifadesiz, canlılığını yitirmiş donuk gözlere bakıldığında umutsuzluğa kapılmak pek de zor değildi. Hastaneye yakınlarını ziyarete gelip, bedenlerinde takat kalmamış ve her tarafı çıbanlarla kaplı, solgun ve şişmiş suratların yattığı tıka basa dolu koridorda kendine yol açmak gerektiğinde, cesaretini yitirmemek: "Ölüm karşısında bu kadar kayıtsız kalınabileceğini asla düşünemezdim."

Kayıtsız, çünkü ölüm alışılageldik bir hal almıştı. 1941-42 kı-

şında tüm şehirde cadde kenarlarında, evlerden çıkarılıp kaldırımlarda istif edilmiş cesetler yatıyordu. Çoktan beri tabut da yoktu, olsa olsa bir kefen, ölülerin görünüşünü saklıyordu. Kamyonlar onları en duygusuz kişinin bile tüylerini ürpertir bir görünümle, mezarlıklara taşımak için topluyordu. Her yaş grubundan ölüler, bulunduğu pozisyonda ölmüş çocuklar; otururken, yatarken, havaya kalkık elleri ve bükülmüş bacaklarıyla ölüler. Toprak don olduğu için toplu mezarlar ancak patlayıcı maddelerle açılabiliyordu. Binlerce ceset uzun çukurlara atılıyor ve toprakla örtülüyordu. 1941-42 kışının ilk aylarında Piskaryovkoye mezarlık yönetimi günde ortalama 2.000 ölü bildirmişti.

Mezar kazılmasını zorlaştıran donun iyi tarafları da vardı: Sıfırın altında eksi kırk derecelik soğuk, cesetlerin çürümesini engelliyor ve salgın hastalıkların baş göstermesi olasılığını azaltıyordu. Bu nedenle Alman bombardımanı kurbanlarının ilkbaharda havaların yumuşamasından önce gömülmeleri gerekiyordu. Tüyler ürpertici bir cenaze alayı başlamıştı. Yakınları cenazeleri kızaklarla mezarlıklara ya da toplama merkezlerine götürüyorlardı.

Bu korkunç görüntülere ve akıl almayacak sefalete karşın, yiyecek bir şeyler, yakacak odun ve gıda maddesi aramaya koyulmak gerekiyordu. *İncil*'deki "rızk" sözcüğü gerçek anlamıyla anlaşılır hale geliyordu.

Tatyana Fiyodorovna, Öğrenci

Korku, insanın hiç alışamayacağı bir duygu. Aslında hiçbir tehlike olmasa da, bu duygu sizi bazen birdenbire sarıyor. Bir gece pek çok kez alarm verildi, fakat hava saldırısı olmadı.

Şehirde adeta ölüm sessizliği hüküm sürüyor. O anda yaklaşan bir uçağın sesini duydum. Pilot korkmadan daire çizermiş gibi görünüyordu, kendimizi savunmasızca teslim olmuş gibi hissettik. Sonra uçak bizim mahalleye doğru alçaldı ve hemen uzaklaştı. Yeniden göründüğünde, neredeyse başımızın üzerinden süzüldüğünü düşündük. Her an evimize bombalardan birinin isabet edeceğini beklediğimiz için, bu en korkunç andı.

Bunlar korkudan dolayı hissettiğim en dehşetli duygular oldu. Her

ne kadar durum çok tehlikeli olmasa da, sonradan bunun bir keşif uçağı olduğunu öğrenmiştim.

Georgi Kulagin'in 1942 yılı Mart ve Temmuz aylarında günlüğüne aldığı notlar:

22 Mart 1942

İnsanlar güçlükle yürüyorlar. Sık sık duruyorlar. Uzun zaman kendi kendilerine boş bakışlarla bakıyorlar. Kimileri ise sanki içlerinde kırılacak bir şey taşıyormuş gibi dikkatli, yavaş ve bir bastona dayanarak yürüyor. Aslında bu kışı atlatan Leningradlıların hayatından daha kırılgan ne olabilirdi ki?

5 Mayıs 1942

İtalya'daki Mediciler gibi, Mısırlı rahipler de acı vermeyen, fakat kesin etki yapan zehirler biliyorlardı. Kurbanlar başlangıçta hiçbir şey fark etmezler, her zamanki gibi yaşarlar, severler ve gülerlerdi. Bir gün aynaya baktıklarında, birdenbire yüzlerinde tuhaf bir solgunluk ve yeni kırışıklıklar keşfederlerdi. Sonra dişler sallanmaya başlar, cilt lif lif olur ve gözlerdeki pırıltı yiterdi. İnsanlar gülmeye, yürümeye, sohbet etmeye son verdiler. Bazen bana öyle geliyor ki, düşman, kentimizi bu tür bir zehirle zehirledi.

23 Haziran 1942

Şubat ayında ishal, beslenme bozukluklarından doğan hastalıklara yol açtı. Bu görünmez hastalığın zayıf organizmalardaki etkisi korkunç oluyordu. Sanki bir pompayla bir, bilemediniz iki hafta içinde insanın tüm kanını emiyordu. Hasta korkunç bir halde zayıflıyor, susuz kalıyor, sararıyor ve hayatta kalma şansı olmuyordu. Organizma besinleri sindirme yeteneğini kaybediyordu. Ancak talihli insanlar ishal hastalıkları hastanesinden sağlıklı olarak çıkabiliyorlardı. Buna Mart ayında korkunç bir şekilde iskorbit hastalığı eklendi. Bacaklar kütük gibi şişiyor, mavi bir renk alıyor ve sonunda kuruyordu. Bahar başından itibaren herkes yerden fışkıran taze otlara saldırdı. Fakat bunun pek yararı olmadı. Bu arada çimenler resmen yiyecek olarak sınıflandırıldı.

Açlığın Demir Çemberinde

Mumyaya dönmüş halsiz insanların bindiği kızaklar güçlükle gidiyor. İnsanlar yürüyor da yürüyor. Sabahları, öğlenleri, akşamları. Farklı adımlarla, farklı yönlere yürüyorlar. Ölüm sessizliğindeki sokaklarda yürüyorlar. Sanki herkesin yakında ve kesin bir hedefi varmış gibi, yılmadan, öylece yürüyorlar. Sadece son bir çaba ve hedefe ula-

şılmıştır. Ve yürümeye devam ediyorlar. Ne için? Ocak ayında yolda beş tonluk bir kamyon gördüm. Karla kaplı çukurların üzerinde sarsılarak hızla köprüye doğru ilerliyordu. Kasada, mumdan bebekleri anımsatan cesetler kenardan taşacak şekilde istif edilmişti. Ölü insanlardan çok, kötü tiyatro figüranlarına benziyorlardı. Ciltleri kurumuş, sararmış, kolları hiç de normal olmayan bir biçimde kırılmış ve kafaları enseye doğru bükülmüş. Yukarıda üç işçi kurulup yayılmıştı. Hiç değilse soğuktan korunabilmek için, taşıdıkları yüklere sığınmışlar, dirsekleriyle birbirlerine tutunmuşlar ve çizmeli bacaklarını iyice açmışlardı. Gelip geçenlerden hiç kimse kamyona bakmadı bile, çünkü son derece olağan bir görüntüydü.

4 Haziran 1942

Hâlâ tek tük kar tanelerinin düştüğü Mart ayının sakin bir gününü anımsıyorum. Bir sokağın bitimindeki bir çitin kenarında cesetler gördüm; üç, dört, altı. Açık gözlerine kadar çekilmiş kasketleriyle, kirli pamuk ceketleri içinde öyle yatıyorlardı. Dün akşam ölmüş olan bu insanlar, bu toplama merkezine özensizce bırakılmışlardı. Yaşlı bir adam hâlâ getirildiği gibi, bir sedyede yatıyordu. Belli ki taşıyıcılar taşımaktan yorulmuşlardı. Yaşlı adamın balmumu renginde yüzüne, tersyüz edilmiş ceplerine (biri evrakını aramış), yarı kapalı cam gibi gözlerine baktım. Yüzüne düşen kar taneleri erimiyordu, çünkü cildi sert ve taş gibi soğuktu. Öteki cesetlerin de kolları iyice açılmış, cepleri boşaltılmıştı. Hemen hepsi ayakkabısızdı, çünkü onların keçe çizmeleri zorunlu olarak hayatta kalacaklar için kullanılacaktı.

16 Temmuz 1942

Almanlar broşürler atıyorlar. Dün birkaç tanesini gördüm. İçeriği çok kaba ve ikiyüzlüceydi. Her gün Leningrad'a ateş açanlar, şöyle yazıyorlardı: "Güzel şehrinizi yıkmak istemiyoruz. Ülkemize saldırıp, kadın ve çocuklarımızı acımasızca yok edenler onlardır." Rus kanının dökülmesine sözde üzülüyorlar. Ne kaba bir ikiyüzlülük!

Gıda maddeleri ne kadar azalırsa, insanlar o kadar umutsuz bir biçimde, yenebilir görünen her şeye saldırıyorlardı. Deri kayış, makine yağı, vernik, bitki süprüntüleri, vazelin, talaş... Duvar kağıtlarını yırtıp altındaki yapıştırıcı maddeyi kazıyorlardı, çünkü tutkalın patatesten elde edildiği söylentileri yayılıyordu.

Sonunda toprak da aranan bir gıda maddesi oldu; bu şüphesiz

Badeyev deposunun zemin toprağıydı. Bu erzak depolarında, 1941 Eylülü'ndeki Alman bombardımanı sırasında depolarda bulunan şeker yanmış ve toprağa sızmıştı. Kimyagerler kuşatma sırasında bu kapkara topraktan şeker elde etmeyi denediler. Zahmete katlanmak istemeyenler, tatlı olan ve kumlu tadı veren bu toprağı emiyorlardı.

Artan açlıkla birlikte, yenilmeyecek şeyleri yeme eğilimi de arttı. Hatta cestlerin yendiği durumlar da oldu. Edebiyat bilimcisi ve kültür tarihçisi Dimitri Likatçov sonradan günlüğüne yazdığı şu sözlerle, buna anlayış gösterilmesini istiyordu: "Yamyamlık öyle tepeden bakarak kınanamaz. Çoğu durumda bu istemeden olmuştur. Yiyecek olarak en önemlisi proteindi. Çocuğun öldüğünde bilirsin ki seni kurtaracak olan ettir, sonra da onun etinden bir parça kesip alırsın."

"Hayat Yolu"

Kentteki insanların durumunu korkunç bir şekilde zorlaştıran kış, onlara bir şans da sunuyordu: Donmuş durumdaki su yolları üzerinden ikmal bağlantısı. Eksi kırk derece soğukta Lagoda Gölü donmuştu. Kuşatılanların dış dünyaya açılan bir köprü sağlama umudu arttı. Kasım ayının başından beri, ölçme birlikleri buzun taşıma gücünü kontrol ediyordu. Nihayet 17 Kasım'da sonuca varılmıştı: Donmuş durumdaki göl üzerinden bir yol yapım çalışması başlayabilirdi. İlk nakliyat 20 Kasım'da gerçekleştirildi. Önce sadece hafif at arabaları, ardından büyük kızaklar, sonra da büyük kamyonlar Leningrad'a gıda maddesi getirdi ve dönüşte ağır yaralıları, kadın ve çocukları nakletti. Leningradlıların dediği gibi, "Hayat Yolu" ile Alman ablukası ilk kez yarılmıştı.

Bu yolla her ne kadar en gerekli şeyler kente ulaşsa da, bu bile onbinler için kurtuluş oldu. Ancak bu "Hayat Yolu" çabucak bir ölüm yoluna dönüşebilirdi. Almanlar nakliye konvoylarını bombardıman ettiklerinden, araçlar için her zaman, bombaların buzda açtığı deliklerden birine düşme tehlikesi vardı. Yüzey dümdüz de değildi. Sarsıntıyla giderken araçtan düşen olursa kar fırtınasında yönünü kaybeder ve bu buz çölünde kalırdı. 1942 yılı Şubat ayında çocuklarıyla birlikte tahliye edilen Elena Skri-

abin, günlüğünde, Ladoga Gölü üzerinde giderken araçlarının arızalanması sonucu nasıl ortada kaldıklarını anlatıyor: "Arkamızdan gelip acil bir durumda bize yardım etmesi gereken araç geçip gitti ve biz o karla kaplı uçsuz bucaksız düzlükte kendi başımıza kaldık. Şoför ve muavin arıza ile uğraşıyorlardı. Hava gittikçe soğuyordu. Araçlardan oluşan kesintisiz bir konvoy bizi geçip gidiyordu. Herkesin tek bir arzusu vardı, o da devam edip, havadan ve topçu ateşiyle yerden bombardıman edilen Ladoga Gölü gibi böylesine tehlikeli bir yeri en çabuk şekilde geçmekti. Ancak gece saat 10'da güçlükle karşı kıyıya varabildik." Her tarafı açık, buzlu yüzey üzerinden bu tehlikeli yolu aşanlar henüz kesin olarak güvenlikte değillerdi.

Ya yüceltilen kahramanca özveri ve direnişi Sovyet resmi bildirilerinin mahcup bir biçimde es geçmesi! Trenle devam eden nakliyat sırasında sığınmacıların çoğu pek de istenmediklerini hissediyordu, çünkü tahliye edilenler gittikleri yerlerde iaşe durumunu daha da güçleştiriyordu. Beraber yolculuk yaptıkları kişiler tarafından soyuluyorlar, yeni komşuları tarafından güvenilmez kişiler olarak görülüyorlardı. Bazı Leningradlılar her yerde acıma ve yardımseverlik beklenemeyeceğini çabucak anladı.

Tüm risklere karşın, 1941-42 kışında tahliye edilen yaklaşık 800.000 kişinin yaşamını donmuş Ladoga Gölü üzerinden yapılan yolculuk kurtardı. Nakliye kapasitesi kısıtlı olduğundan, Leningrad'da kalmak zorunda olanlar için de "Hayat Yolu" ikmal köprüsü olmuştu. Çünkü kuşatma altındaki kente sağlanan 5.000 ton gıda maddesi pek çok Leningradlıyı ölümden kurtardı. Nisan ayında havaların yumuşamasıyla buz üzerindeki yol bozulup, Ladoga Gölü Filosu'nun birkaç gemisi kentin ikmalini devralıncaya kadar bu dramatik durum gözle görülür biçimde değişmişti.

İstihkak bir miktar arttırılabildi. Önceden verilen 250 gram ekmek yerine, ek olarak verilen 100 gram ekmekle, Leningradlı işçiler 24 Aralık 1941'de çok değerli bir hediye almış oldular. Buna karşın o gün bile 3.700 Leningradlı açlıktan öldü. Onlara yardım için çok geçti, ama hayatta kalanların umutlarını yeniden yeşertebilirlerdi.

Durum düzeliyordu, sadece tahliyeler nedeniyle değildi bu: İlk abluka günlerinin sonuçları, şehir nüfusunun önemli ölçüde

gerilemesine neden olmuştu. Böylece eldeki gıda maddeleri daha az insana dağıtıldı. Ölenler yaşayanların hayatta kalmalarına olanak sağlamıştı.

"Leningrad Düşürülecek"

1942 yılı başlarında Kuzey Ordular Grubu bölümünde amansız çarpışmalar patlak verdi. Kızılordu var gücüyle Leningrad'la kesik olan kara bağlantısını yeniden sağlamaya girişti. 54. Ordu askerleri Schlüsselburg'dan Alman hatlarını yaran arkadaşlarıyla buluşmayı denedikleri sırada, 2. Sovyet Hücum Ordusu nihayet Wehrmacht birliklerini Volkov üzerinden geri püskürtmeyi başardı. Böylece güçlü Alman birlikleri kuşatılabilir ve Leningrad'ın kurtuluşu için gerçek umut doğabilirdi. Sovyet birlikleri çoktan yolun yarısını katetmişlerdi. Ancak Mart ayında Almanlar bir karşı saldırıyla, Sovyet ikmalinin sürdürüldüğü Erikaschneise adlı orman yolunu yeniden ele geçirmeyi başardı. Şimdi kuşatılma tehlikesine düşen 2. Sovyet Ordusu olmuştu. Alman rakibi gibi, kendi hatalarından başarısız komutanları sorumlu tutan Stalin, Volkov'daki felaketi önlemek için yeni bir general atadı: Andrey Andreyevitç Vlasov'a kuşatılan birlikleri kurtarma görevi düşmüştü. Gerçi Vlasov'un birlikleri Alman hatları arasından dar bir koridor açmayı başardı, ancak Stalin'in 2. Saldırı Ordusu şiddetli direnişe karşın sonunda pes etmek zorunda kaldı. 11 Temmuz 1942'de Vlasov Almanlara esir düştü ve Hitler'in karargâhına götürüldü. Bu bir propaganda darbesinin başlangıcı oldu. Kızılordu'nun en yetenekli ve siyasi olarak en gü-

Aleksey Baranov, Leningrad Cephesi'nde Asker

Leningrad etrafındaki Alman ablukasını kırmayı birkaç kez boşuna denedikten sonra, 1943 yılı Ocak ayında nihai savaş için toplandık. Herkesin tek düşüncesi, ne pahasına olursa olsun ablukayı yarmaktı. 144 kişilik bölüğümüzden, Volkov cephesinin yarılması sırasında sadece 17 asker kalmıştı. Ancak bu bir kavuşmaydı. Çok sert çatışmalarla dolu yedi günden sonra birbirimizin kollarına düştük, öpüştük ve ağladık. Evet Leningrad'da biz askerler ağlıyorduk. Bunlar kayıplar ve zafer için dökülen gözyaşlarıydı. Görevimizi yerine getirmiştik.

venilir generallerinden biri olan Vlasov, Stalin'in egemenliğine karşı savaşmaya hazır olduğunu açıkladı. Luftwaffe hemen Rus hatlarına, bu seçkin (!) hainin, Rus subay ve askerlerine Stalin'in baskıcı yönetimine karşı direnme çağrısı yaptığı broşürler attı. Vlasov, Rusya'yı "Bolşevik tiranlıktan" kurtarmak için, kendisine bağlı yeni bir ordunun kurulduğunu bildirdi.

Ancak Vlasov'un çağrıları sonuçsuz kaldı. Tabii nasyonal sosyalist ırkçılar da bir "Slav alt insanı"nı ortak olarak kabul etmek istemediler. Sonunda Vlasov onlar için, III. Reich açısından propaganda değeri çabucak düşecek olan "özel kullanım amaçlı bir hain" olarak kaldı.

1942'de Almanların Yaz saldırısı için yapılan planlamalarda Leningrad, Hitler için stratejisinin temel direğini oluşturuyordu. 4 Nisan'da yayınlanan 41 numaralı emrinde, Kuzey Ordular Grubu'nun ana hedefi "Leningrad'ın düşürülmesi ve Finlandiya ile kara bağlantısının sağlanması"nı içeriyordu. Yaz saldırısının ağırlık noktası Doğu Cephesi'nin güneyinde bulunduğundan, bu harekâtlar için hiçbir ek kuvvet tahsis edilmedi. Bununla birlikte Wehrmacht orada hızla başarılar kaydedince Hitler 23 Temmuz 1942'de Leningrad'a saldırı hazırlıklarının yapılmasını emretti. 1 Ağustos'ta adı Kuzey Işığı olarak değiştirilen Sürekli Atış harekâtı için, Kırım'da Sivastopol önlerinde savaşmış olan beş tümen kuzeye kaydırıldı. Takviye birliğin 2.000 kilometreden fazla bir uzaklıktan yeni savaş mevzilerine getirilmesi gerekiyordu. Bu cephe bölümü için birliklerin seçimi ve komutanının atanmasıyla Hitler'in niyeti belli olmuştu: Orduyla zaptedilemez Sivastopol kalesini ele geçiren Erich von Manstein'in bu başarısını kuzeyde de yinelemesi gerekiyordu. Hitler, Sivastopol'da olduğu gibi, Leningrad'ın gösterdiği direnişi de muazzam obüslerle kesin olarak kırmak istiyordu. Manstein daha önce Kırım'da bombardımana dayanıklı siperleri silip süpüren muazzam obüslerle "Leningrad'ı yerle bir edecekti" (Hitler şahsen böyle emretmişti).

Manstein'ın stratejisi, üç kolorduyla güneyden gelerek Sovyet mevzilerini yarmayı, sonra doğuya dönerek Neva üzerinden kente girmeyi öngörüyordu. Alman Ordusu'nun en genç feldmareşali, ilk kez savaşa girecek olan Tiger tipi yeni tankları da cepheye sürdü.

Ancak Leningrad'a yapılacak büyük bir Alman saldırısı için hazırlanan planlar aniden boşa çıkarıldı. Gaitolovo yakınlarında Sovyet birlikleri 18. Alman Ordusu'nun hatlarını yarıp, batıya doğru ilerledi. Kirov hattının en önemli istasyonu olan Mga yeniden Sovyetlerin eline düşecek gibi görünüyordu. Üç Tiger tankı burada Sovyet savunması tarafından tahrip edildi. Buna karşın ilk Ladoga çarpışması Sovyetlerin yenilgisiyle sona erdi. General Lindemann komutasındaki 18. Ordu, Sovyetlerin ilerleyişini püskürtmeyi başardı, 12.000'den fazla Sovyet askeri Almanlara esir düştü.

Ancak Ladoga Gölü kıyısında ve Demyansk koridorundaki savaşlar Kuzey Işığı harekâtının hazırlıklarının tamamlanabilmesini engelledi. Gerçi böylece Sovyet saldırısı durduruldu, ama Leningrad harekâtı için gerekli cephane stokları tüketilmişti.

Sonuç, 1 Eylül 1942'de Genelkurmay Başkanı Franz Halder'in Leningrad'ın ele geçirilmesi planını ertelemesi oldu. Bu da Manstein'ın yeniden Güney'e gönderilmesi demekti. Kentin kuşatılıp abluka altına alınmasını içeren emrin geçerliliği devam etti.

Kızılordu, elindeki güçlerle yeniden Leningrad etrafındaki çemberi kırmayı denedi. Ladoga Gölü'nün güney kıyısında hemen hemen kesintisiz savaşlar oldu. Ladoga savaşının ikinci evresi 12 Ocak 1943'te, o zamana dek görülmemiş çapta bir topçu saldırısıyla başladı. Korgeneral Romanovski komutasındaki 2. Sovyet Saldırı Ordusu 7 tümenle piyade saldırısına başlamadan önce, Kızılordu 4.500 topla Alman mevzilerini ateş altına aldı. Güney'de olduğu gibi, Kuzey'de de muazzam kayıplara mal olan acımasız siper savaşlarının yapıldığı bir yıldırım savaşı koptu. Kuzey Ordular Grup Komutanlığı sadece Sovyet kayıplarının 250.000'den fazla (asker) olduğunu tahmin ediyordu.

Kızılordu, Leningrad'a giden en önemli ulaşım bağlantısı olan Kirov hattını Almanların kontrolünden çıkarmayı başaramamıştı, ancak Sclüsselburg'a uzanan yaklaşık 10 kilometre genişliğinde bir koridor elde etmişti. Abluka çemberi bir noktada geçilebilir hale gelmişti. 18 Ocak 1943'te şu haber verildi: "Uzun zamandır bu günü bekledik. Geleceğini biliyorduk. Yakınlarımız ve dostlarımız törensiz gömüldükleri toplu mezarların

buz gibi toprağında yatmak zorunda kaldıklarında, onlar için bir veda andı içtik: Abluka yarılacak."

Şimdi abluka delik deşik hale gelmişti. 7 Şubat'ta Ladoga Gölü'nde dar bir kara köprüsü üzerinden yeniden ilk tren geçebildi. Ancak 27 Ocak 1944'te, Wehrmacht'ın kentin etrafındaki çemberi kapatmasından 900 gün sonra kent kesin kurtuluşunu görebildi.

"Hiç Kimse Unutmasın"

1943 yılı Ocak ayında Sclüsselburg'un ele geçirildiği haberi duyulduğunda her yerde bayraklar asıldı, müzik çalındı ve umutlar fışkırdı. Özellikle Leningrad sokaklarında sevinç hüküm sürüyordu, şüphesiz buruk bir sevinçti bu. Birçoğunun bu coşkuya katılmaya gücü yetmedi. Buruktular, çünkü kurtuluş bazıları için çok geç gelmişti. Yetkililerin acı bilançosu 500.000 fazla insanın açlık sonucu öldüğünü ortaya çıkarmıştı. Bugün yapılan tahminler ise daha da yüksektir: Leningrad ablukası sırasında 1.000.000'dan fazla insan yaşamını yitirmişti. Ama Hitler de amacına ulaşamadı. Halkın direnişini kırmaya gücü yetmedi. Leningrad'ın yerle bir edilmesini içeren emri haince planlanmış bir oyun olarak kaldı. Açlıktan ölen yüzbinlerce kurbanın son dinlenme yeri olan Piskaryovskoye Mezarlığı bugün bir anma yeridir. Buradaki bir yazıtta şu sözler yazılıdır: "Hiç kimse unutmasın, hiçbir şey unutulmasın."

TUZAK KAPANIYOR

Rusya'nın güneyindeki iki muazzam nehir arasındaki kara köprüsü 60 kilometre genişliğindedir. 60 kilometre Volga'yı Don Nehri'nden ve Stalingrad'ı cepheden ayırır. Ağustos 1942'de Alman tankları 137 rakımlı tepeden Sovyet savunma hatlarını yarmayı denedi.

"Saat 18.00'de Volga'ya ulaşıldı. Doğu kıyısında bir köprübaşı kurulabilmesi için geçiş olanakları mevcut." Bu telsiz konuşması 23 Ağustos günü 16. Panzer Tümeni kurmayına ulaştı. Bu mesajı, bu sıcak yaz gününün akşamına doğru, birliği Ryonk yakınlarında nehrin yüksek batı kıyılarına kadar ilerlemiş olan Yarbay Hyazinth Graf von Strachwitz göndermişti. Strachwitz'in askerleri Sovyet savunma hatlarının içine doğru 3 kilometre genişliğinde bir koridor açmışlar ve Stalingrad'ın kuzey banliyölerine girmişlerdi. İlk kez Alman tankları Volga Nehri'nin kıyısında bulunuyordu.

Alman askerleri şimdi kendilerini izleyen arkadaşlarını bekliyorlar ve Kızılordu'nun karşı saldırısına hazırlanıyorlardı. Çünkü savunmacıların tepkisi çok açıktı: "İlerleyen kuvvetler yok edilecek." Sovyet Başkomutanlığı'nın emri bu içerikteydi. Sovyetler eldeki tüm kuvvetlerle, yaklaşan birliklerle bağlantı sağlanmadan, kendi hatlarının önlerinde duran Alman öncü birliklerini imha etmeyi denedi. Bu birlikler Sovyet topçusunun ateşinden korunmak için alelacele kazılmış siperlerde toplanmışlardı. Geri çekilmek kesinlikle yasaktı. Çünkü Führer şu emri vermişti: "16. Panzer Tümeni her koşulda mevzilerini koruyacaktır."

16. Panzer Tümeni'nin birlikleri bir hafta boyunca, Staling-

rad yakınlarında iki sanayi bölgesi olan Rynok ve Spartkovka çevresindeki köprübaşını savundu. 22. Sovyet Ordusu artan şiddetle Almanları geri püskürtmek ve Volga'nın batı kıyısındaki Alman öncü birliklerinin 6. Ordu ile bağlantısını kesmek için uğraştı.

24 Ağustos'tan 1 Eylül'e kadar, Stalingrad varoşlarındaki ilk çemberin ikmalinin havadan sağlanması gerekti. Göring'in Luftwaffe'sinin ikmal görevlerinin yanında bir başka görevi daha vardı: 23 Ağustos'u 24 Ağustos'a bağlayan gece, Stalingrad üzerinde yoğunlaştırılmış hava saldırısı başladı. 600 uçak öldürücü yüklerini şehrin üzerine bırakarak, şehri alevden bir cehenneme dönüştürdü. Önce, burada isabet alan yakıt depolarından 200 metre yüksekliğindeki alev sütunlarının karanlık gökyüzünü aydınlattığı sanayi bölgesi yandı. Sovyetlerin bildirimlerine göre, Alman bombardımanı yalnızca sivil halktan 40.000 kişinin ölümüne neden olmuştu. Ancak kenti savunanlar kararlı görünmek kaygısıyla, bu sırada bir tahliye işleminden vazgeçtiler. Telsiz üzerinden -çünkü tüm telefon ve telgraf şebekesi Almanlar tarafından yok edilmişti- Andrei I. Yeremenko, Kemlin'le temas kurdu; mahallelerin, askeri fabrikaların, yani tüm kentin boşaltılmasını önerdi. Tabii Stalin, Stalingrad'da bulunan komutanının bu uygunsuz(!) istemini kesin olarak reddetti: "Bu konuda konuşmak istemiyoruz. Eğer tahliyeye başlar ve her şeyi havaya uçurursak, herkes kenti teslim etmek istediğimizi düşünecektir. Bu nedenle başkomutanlık kentin tahliyesini yasaklıyor."

Yeremenko bu emre itaat etti. Kentin banliyöleri savunma bölgeleri olarak ilan edildi. Tıpkı bir yıl önce Moskova önlerinde olduğu gibi, savunmacılar bu kez de Volga kıyısındaki kentin kuşatılması hazırlıklarına giriştiler. Siviller ve askerler tank engelleri diktiler, mayın kuşakları çektiler, engel çukurları açtılar ve top mevzileri inşa ettiler.

Aynı anda Almanlar, Sovyet saldırısına karşı Volga kıyısındaki köprübaşlarını tuttular. Piyade birlikleri üç koldan kente saldırdı. Stalingrad çarpışması başlamıştı.

"Psikolojik Nedenlerden Dolayı Çok Gerekli"

Yaklaşık 500.000 nüfusuyla Volga kıyısında bir metropol olan Stalingrad, havadan bakınca kendine özgü bir görünüm sunar. 2 kilometre genişliğindeki nehrin bu noktasında kent, kıyı kesiminde 30 kilometre uzunluğunda ve sadece 5 kilometre genişliğinde dar bir şerit olarak uzanıyordu. Köprüler mevcut değildi. Doğu kıyısında yerleşim seyrekti, kentin tüm önemli yapıları, bazı yerlerde 150 metreye kadar yükselen batı kıyısında bulunuyordu. Satranç tahtası tarzında inşa edilmiş ahşap evler kentin görünümüne damgasını vuruyordu. Büyük Sovyetler Birliği'nin güney bölgesindeki sanayiin nabzı burada atıyordu. Sadece Kızıl Ekim Çelik Fabrikası'nda 20.000 işçi istihdam edilmişti; ona Amerikalıların inşa ettiği, ayda 250 adet T-34 tipinde zırhlı canavarları üreten muazzam Dzerjinskiy Traktör İşletmeleri katılıyordu. Kızılordu'nun ikmalini Kızıl Barikatlar adlı top fabrikası sağlıyordu. Ülkenin burada inşa edilmiş petrol rafinerileri benzin üretiyordu. Kent aynı zamanda ulaşımda önemli bir kavşak noktasıydı. İstasyonun dal budak salmış düzenine, kendine özgü biçiminden dolayı, Alman pilotları "Tenis raketi" adını vermişlerdi. Şehrin bir diğer simgesi olarak güney siluetine damgasını vuran ve çok uzaklardan görünen tahıl silolarının şekli, General Paulus tarafından, zaferden sonra askerlere verilecek kol armasına işlenmek üzere seçilmişti.

Volga kıyısındaki bu şehir, 1942 Ağustos ayında her iki taraf için de sembolik anlamdan öte bir önem kazanmıştı. Stratejik yönden elverişli konumu (Uzakdoğu'ya olduğu gibi, Kafkaslar'a da açılan kapıydı) nedeniyle 16. yüzyılda Korkunç İvan daha o zamanlar, kentin Tatar saldırılarına karşı korunması gereken önemli bir ticaret noktası olduğuna karar vermişti. O zamandan beri Katyalinskaya yakınlarındaki Don dirseği ve Mamai-Kurgan üzerinden uzanan iyi korunmuş sur, Stalingradlıların çok sevdiği bir gezinti yeridir.

Yakın tarihte de Çaritsin -1925'e kadar Stalingrad'ın adı çariçenin kenti anlamına geliyordu- önemli çatışmalara sahne olmuştu. Ekim Devrimi'nin kanlı savaşları sırasında, Denikin komutasındaki Beyaz Muhafızlar kenti kontrolleri altına almak için

boşuna uğraştılar. Bundan hemen sonra Ataman Krasnov komutasındaki Kafkasyalı milliyetçiler yeni başkent Moskova'ya yapılan tahıl ikmalini önlemek için Volga üzerindeki gemi trafiğini engellemeyi denedi. O zamanlar kentin savunmasını örgütleyerek Kızılordu'nun başarısına katkıda bulunan adam, Stalin diye anılan Yosif Çugaşvili Vissoriyonovitç'ti. Onuruna, kente adı verildi.

Sovyet diktatörü için sırf bu nedenle "Stalingrad'ının" Almanların eline geçmesi kişisel ün sorunu olmuştu. Bu yüzden Mareşal Timoçenko'yu Kremlin'e çağırdı ve ona kısa ve öz olarak şunları söyledi: "Stalingrad Ordular Grubu kurulmasını emrediyorum. Kent 62. Ordu tarafından son askerine kadar savunulacak." Kent Stalin için nasıl çok önemli bir prestij nesnesi oluşturuyorsa, aynı şekilde Alman diktatörü de bu nedenle kentin alınmasına büyük önem veriyordu. "Tüm zamanların en büyük komutanı", bu konuda "Psikolojik nedenlerden dolayı çok gerekli" açıklamasını dile getiriyordu. Ekim ayı başlarında da General von Paulus'un yanında şu sözleri ekliyordu: "Komünizmin Kâbesi elinden alınacak." Stalingrad, Hitler için sabit bir fikir, savaş uzadıkça daha da inatla ve bir o kadar kör bir kudurganlıkla kovalayacağı bir hayalet haline gelmişti. Ancak böyle olmadı, çünkü Volga dirseğinde bulunan kent, asıl planlamalarda pek o kadar önemli bir rol oynamıyordu. 41 numaralı emirde Hitler sadece, kıskaç harekâtı yapacak orduların birleşecekleri bir hedef noktası olarak not düşmüştü. Bundan başka, Güney Ordular Grubu'nun görevi Stalingrad'ı ele geçirmek ya da "devam ederek, bu askeri donatım ve ulaşım merkezinin çalışmaması için, onu en azından ağır silahlarımızın etki alanına sokmak" idi.

Ancak Temmuz 1942'de saldırı planında yapılan vahim sonuçlar doğuracak değişiklikle, "Stalin'in şehri" Hitler'in kafasında yeni ve yaşamsal değerini kazandı. 45 numaralı emre göre, yeni oluşturulan B Ordular Grubu, Balıkçıl Kuşu harekâtını gerçekleştirecekti. "Gizli komuta belgeleri"nde, Stalingrad'a yapılacak saldırı "Kuruluş halindeki düşman kuvvetlerini yok etmek, hatta kenti ele geçirmek ve Don ile Volga arasındaki kara köprüsünü ve nehir geçişini kapatmak" anlamına geliyordu.

Anna Soldatova, Fabrika Işçisi

1942 Yazı'nda Stalingrad'dan sivil halkın tahliye edileceği bildirildi. Fakat bu asla olmadı. Ancak bir katar, o da 1945'e kadar öylece durdu, çünkü çalışacak durumda lokomotif yoktu. Gerçekte bir tahliye asla planlanmamıştı. Cephedeki komutanlar sivillerin kentte kalmalarını arzu ediyorlardı. Askerlerin ne için savaştıklarını bilmeleri gerekiyormuş. Askerler terk edilmiş bir kenti savunmanın daha zor olacağını söylüyorlardı. Askerlerimiz daha uzun dayansınlar diye ateşe atılmıştık. Sadece subay eşleri bir askeri trenle kentten çıkarıldılar.

Karl Peter, Piyade Er

Tahıl silosu için yapılan savaş sırasında gözetleme noktamdan, 13 yaşlarında bir erkek çocuk gördüm. Bir evin duvarından aşağıya iniyor ve sonra bir duvar boyunca yürüyordu. Birden, makineli tüfek erine işaret ederek, ona siperlerimizi gösterdiğini fark ettim. Bir başçavuş bana, "Karl, bir daha geçerse silaha davranacağım" diye seslendi.

Delikanlı tekrar geldiğinde, onu saçından yakaladı ve tabancayla ense köküne ateş etti. Benzer bir olay, bize sürekli ihanet eden yaşlı bir kadının başına geldi. Acıma yoktu. Böyle anlarda insanın canı önce geliyordu.

Hitler önceleri sadece ikmal ve donatım üssü olarak ekonomik öneminden dolayı yok etmeyi planladığı, Kremlin'deki nefret edilen düşmanının adını taşıyan kenti ele geçirmek için her şeyini ortaya koymuştu.

"6. Ordu İle Gökyüzünü Bile Ele Geçirebilirim"

Hitler Ağustos ayında sadece 1942 Yaz saldırısını değil, tüm Rusya Seferi'nin kesin kararını uygulamak istiyordu. 1942 Yazı sonlarında Alman Ordusu'nun durumu oldukça kötü görünüyordu. Wehrmacht, Barent Denizi'nden Hazar Denizi'ne kadar uza-

nan cephede Kızılordu'yla savaşa girişmişti. 5.000 kilometrelik bir cephe hattında, 68'i müttefikleri tarafından takviye edilen ve desteklenen 196 Alman tümeni bulunuyordu. Bir yıldan fazla süren Rusya Seferi sırasında Wehrmacht, Ağustos 1942'ye kadar 336.000 ölü, 1.127.000 yaralı ve 75.900 kayıp verdiğini bildirdi. Bu eksiklikler ancak acemi erler ve iyileşen yaralılarla kapatılabilirdi. Batı Avrupa'da işgal edilen bölgelerden gelecek yedekler de kayıpları karşılayacak durumda değildi. Doğu Ordusu'nun seferi kadro mevcudu olarak yaklaşık 1.000.000 asker eksiği vardı.

Kızılordu'nun durumu ise çok farklı bir biçim almıştı. Kesin rakamlarla ifade edilen kayıplar, Alman kayıplarından kat kat fazlaydı. Sadece savaşın ilk yılında 4.000.000 Kızılordu mensubu Almanlar'a esir düşmüştü. Buna karşın Yabancı Ordular Şubesi'nin değerlendirmelerine göre, Sovyetlerin elinde 790 tümen vardı. Wehrmacht Başkomutanlığı'nın tahminlerinden dört kat fazlaydı bu. Malzeme bakımından terazinin kefesi Sovyetlerden yanaydı. Gerçi kayıplarını kendi silah üretimleriyle karşılayamıyorlardı, ama şimdi de Amerikan ve İngiliz yardımı akıyordu.

Stalingrad Savaşı için Almanların tarafında 6. Ordu, General von Paulus'un komutası altına girmişti ve General Hoth'un 4. Panzer Ordusu tarafından destekleniyordu. Alman kuvvetlerinin karşısında 62. Sovyet Ordusu (Komutan Tümgeneral Kolpatçki), 63. Sovyet Ordusu (Komutan Korgeneral Kuznesov) ve 64. Ordu (Komutan Korgeneral Çukov) bulunuyordu. Savaş süresince Mareşal Timoçenko, Stalingrad Cephesi Komutanlığı'nda bulundu. Tümgeneral Danilov komutasındaki 21. Ordu da cepheye kaydırıldı.

Bir Alman ordusuna dört Sovyet ordusu; bire karşı dörtlük bir kuvvet oranı. Ancak hesap bu kadar basit değildi, çünkü kuvvetler farklı düzenlenmişti. Bir Sovyet ordusu dört ya da beş tümenden, istisnai durumlarda ise daha fazla tümenden oluşuyordu. Bir Alman ordusunda ise kural olarak, her biri üç ya da beş tümeni kapsayan dört kolordu vardı. Böylece bir Sovyet ordusu, sayısal olarak bir Alman kolordusuna denk düşüyordu. Alman saflarındaki müttefik birlikler de ekleninrse -savaşın başındasaldırganların güçleri ve Stalingrad'ı savunan güçler bu şekilde bulunuyordu. Hitler, Stalin'in adını taşıyan bu kenti ele geçirebilme hedefini gerçekleştirmek için, Wehrmacht'ın elinde bulu-

nanın en iyi birliği kullandı. Bir keresinde "6. Ordu ile gökyüzünü bile fethedebilirim" diyerek bu birliği övmüştü. 19 Ağustos'ta Hitler bu seçkin birliğine şu emri verdi: "Kentin 25 Ağustos'a kadar ele geçirilmesi gerekiyor."

Fakat 6. Ordu Stalingrad'da cehennemi görecekti.

"Durum Gerçekten Çok Tehlikeliydi"

Hitler'in emri gereği şehrin çoktan Almanların elinde bulunması gereken gün olan 25 Ağustos 1942'de Alman birlikleri ilk kez Volga'ya ulaştılar ve Rynok yakınlarında Sovyet karşı saldırısını durduracağı kabul edilen bir köprübaşı kurdular. Aynı saatlerde 51. Kolordu Don Nehri'ni geçiyordu. Korgeneral von Seydlitz'in iki piyade tümeninin saldırı birlikleriyle çözmesi gereken iki sorunu vardı: Birincisi, Rynok yakınlarında kuşatılan birliklerle yeniden irtibat kurmak, ikincisi ise aynı anda Stalingrad'ın 8 kilometre batısında bulunan havaalanını ele geçirmek. Güneyde ise 4. Panzer Ordusu kentin kesin olarak ele geçirilmesine hazırlanıyordu. Abganerovo yakınlarında General Hoth'un tankları Stalingrad'ın dış savunma kuşağına ulaşmış ve iç tahkimat çemberine doğru ilerlemişlerdi; 20 Ağustos'ta kentin önündeki son engel, güneydeki son dayanak olan Tundutovo civarında bulunuyorlardı.

Almanlar Güney'de olduğu gibi Kuzey'de de, Don'dan Volga'ya giden yollarda çözülmesi gereken pek çok zorlukla, taşıt araçları için aşılmaz engeller çıkaran ve balkas adı verilen, erozyon sonucu oluşmuş uçurumlar ve derin boğazlarla karşılaştılar. Don ve Volga nehirlerinin kolları olan sayısız akarsu, ovayı uçurumlarla dolu ve ulaşılması güç bir araziye dönüştürmüştü. Savaş, Don steplerinin enginliğinden, Volga boyunca sıralanan dağların eteklerine doğru yayılıyordu.

Bu coğrafi ortam, savunmacılara, örtüden faydalanmaları için mükemmel koşullar sağlıyordu. İyi kamufle edilmiş olan Kızılordu'nun küçük birlikleri balkaslarda koruyucu engeller koymuşlardı. Almanlar bu direniş noktalarını temizlemek için, 25 askerden oluşan ve Sovyet hatlarının arkasına inen paraşütçüleri cepheye sürdü.

Savaşların portresi çizilirken tekrar tekrar "güçlü savunma", "yiğitçe direniş", "inatla dayanma" gibi birbirinin aynısı ifadeler kullanılıyordu. Bu hem Sovyetler, hem de Alman tarafı için söz konusuydu. Haberler durmadan "kahramanca cesaret", "kararlı özveri" gibi sözcüklerle veriliyordu. Bu formülasyon "görülmemiş sertlikte" hemen her haberde bulunuyordu. Komutanlar bir başka noktada da düşünce birliğindeydiler; Stalingrad önlerindeki savaş sırasında özellikle "amansız çarpışmalar" söz konusuydu. Ancak kentin fiilen ele geçirilmesi asla başlamadı.

Zaman Almanların aleyhine işliyordu. Büyük kış fırtınalarının bastırmasına sadece 5 hafta kalmıştı. Wehrmacht, "Çamur mevsimi"nin ne demek olduğunu 1941 kışında Moskova önlerindeki saldırılar sırasında bataklıklara saplanıp kaldığında görmüştü. Bu bir kez daha tekrarlanacaktı. Ağustos ayı sonunda Hoth'un kuvvetleri Abganerevo civarında bulunan Stalingrad iç savunma hatları önünde durdurulmuştu. General Hoth yeniden gruplaşma zorunluluğu olduğu sonucuna vardı. 4. Panzer Ordusu kurmayının çözümü bunu içeriyordu. General, tanklarının idaresini değiştirdi: Onları Abganerova'dan Gavrilovka'ya, güney uçtan şehrin güneybatısındaki semtlerin içine doğru sürdü. Orada, baskına uğramış Sovyet hatlarının arasından geçmeyi başardı. 3 savunma kuşağı çözülmüştü. En ön cephede bulunan 62. ve 64. Sovyet ordularının kuvvetleri kuşatılma tehdidi altındaydı ve böylece cepheden saldırı için gerekli koşullar yaratılmış oluyordu.

Orgeneral Yeremenko günlüğünde "Durum gerçekten çok tehlikeli olmuştu" tümcesini not etmişti. Geri çekilme emri vermeyi kararlaştırdı. Gerçi iç savunma kuşağının iyi inşa edilmiş tahkimatını terk etmişti, ama iki orduyu da ölümcül bir kuşatılma tehlikesinden kurtarmış oluyordu. Çünkü ertesi gün Paulus, kuzeyden Gavrilovka yönüne saldırı emri verdi. 3 Eylül'de, kıskaç harekâtı yapacak olan iki ordu buluştu; şimdi kent önlerinde bulunan savunmacıların etrafındaki çember kapanmıştı. Tabii Kızılordu kent içlerine çekilmek zorunda kaldı. Bununla birlikte, Almanlar son savunma kuşağının arasından yapılacak saldırıdan sonra, Stalingrad'ın ele geçirilmesi için artık fazla beklenilmeyeceğini umuyorlardı.

Klavdiya Şipovalova, Fabrika İşçisi

14 Eylül günü Almanlar, Metal Eşya Fabrikası yakınlarında bulunan petrol deposunu havaya uçurdular. Yanan petrol Volga'ya aktı ve tüm nehir alevler içinde kaldı. Havada is ve kurum uçuşuyordu. Çok korkunç bir durumdu. Nihayet sığındığımız çukurlardan başımızı uzattığımızda, birdenbire önümüzde otomatik tabancaları atışa hazır bir Alman birliği gördük. Sanki önümüzde bir duvar vardı. Biraz sonra da şehrin bir başka semtine doğru ilerleyen 60 kadar genç askerden oluşmuş bir birliğimizi gördük. Tabii hemen Almanlar tarafından keşfedildiler. Almanlar tüm mahalleyi ateşe verdi. Ahşap evler çıra gibi yanıyordu. 60 genç adamın alevler içinde öldüğünden eminim.

Anna Popova

Almanlar Stalingrad'a geldiğinde kulübemizde bulunuyorduk. Almanlar evimizin etrafını sardılar, çünkü yanımızda hâlâ Rus askerlerinin kaldığını zannediyorlardı. Sonra beni serbest bıraktılar. Kulübemizin yakınındaki bir barınakta saklandım. Birden karşıma bir Alman askeri çıktı ve bana, "Anacığım öyle titreme! Arkamızdan insanların gözlerini oyup, kadınların göğüslerini kestiğimiz söyleniyor. Fakat size anlatılanlar doğru değil. Biz öyle şeyler yapmayız" dedi. Gerçekten onun sözleri beni biraz olsun yatıştırdı. Almanlar evimizin avlusunda bir siper kazdılar ve birkaç gün bizimle beraber kaldılar. Sonra çekip gittiler.

Gerhard Terlutter, Onbaşı

Canlarım,

Şimdilik 8 kişiye bir ekmek düşüyor, bu da iki dilim ekmek ve bir de sulu çorba demektir. Hepsi birden yense bile insan doymuyor. Ve bunun da bütün gün idare etmesi gerekiyor. Burada yaptıklarımıza gelince, buna yaşam denmez; yıkanmak ve tıraş olmak olanaksız; eğer nöbetin

yoksa bir çukura çöker ve bitlerin izin verdiği kadarıyla uyumaya çalışırsın. İnsanı yiyip tüketiyorlar. Ayrıca bu nemli havada hep ağrılar çekiyorum.

Sevgili Anneciğim, Babacığım ve kız kardeşlerim!

Kuşatma bir noktadan yarılmış olmalı. İaşe durumu henüz düzelmedi. Ama önümüzdeki günlerde düzelecektir. İyice güçten düştüğümüz için bedensel bir iş yapacak halimizin kalmadığı zamanlar da oluyor. İlk gelen arkadaşlarımız halsizlik sonucu günler öncesi öldüler ve böylece sıra bize gelecek.

"Her Asker Bir Kale Olacak"

"Stalingradlı Yoldaşlar! Baba yurdunu Almanlara zevk olsun diye terk etmeyeceğiz. Hep beraber ayağa kalkacağız ve sevgili şehrimizi, baba ocağımızı ve ailelerimizi savunacağız. Şehrin sokaklarını aşılmaz barikatlarla kapatacağız. Her evi, her mahalleyi ele geçirilmez bir kale haline getireceğiz. Eli silah tutan herkes, vatanın ve baba ocağının savunulması için barikatlara!" Alman öncü birliklerinin Volga'ya erişip de Stalingrad Savunma Komutanlığı'nın halka bu çağrıyı yaptığı gün 25 Ağustos'tu. Savaş Konseyi şehirde sıkı yönetim ilan etti. Sorumluluk şimdi, 13 Ağustos'tan beri Stalin'in şahsi emriyle kent savunmasının örgütlenmesini ve Stalingrad Cephesi'nin komutanlığını devralan Orgeneral Yeremenko'nun üzerindeydi. Ona yardımcı olarak, ilerde SBKP'nin Genel Sekreteri ve SSCB'nin birinci adamı olan Nikita Kruchev bulunuyordu. Görevleri, "Bir adım bile geri çekilmek yok" diyen Stalin'in 227 numaralı emrinden oluşuyordu. Almanların ilerleyişi kesin olarak durdurulacaktı. Sovyet yönetimi şehrin koşulsuz olarak savunulmasında ısrar ediyordu. Kremlin'deki adam "Bu iş Volga kıyısında bitmeli" diye emrediyordu. Askeri görevlerden Yeremenko sorumluydu. Savaş Konseyi'nde siyasi bölüm şefi olan Kruchev psikolojik savaşın sevk ve idaresini sağlıyordu. "Şehrin kapıları önünde bir duvar gibi durun.". Kruçhev

bu tür sloganlarla, gereğinde şehitlikle ödüllendirilecek olan her komünistin onursal görevinin "Faşist saldırının püskürtülmesi" olduğunu ilan ediyordu. Yaptığı çağrı özellikle, Stalingrad halkının yurtseverlik duygusuna ve ulusal gururuna sesleniyordu: "Sizleri, güzel kıyılarında pek çok şarkılar söylenmiş Volgamızı, yılmadan, yıkılmadan, kanımızın son damlasına kadar savunmaya çağırıyoruz. Bir adım bile geri çekilmek yok."

25 Ağustos'ta yapılan bu çağrıdan sonra şehir halkı Stalingrad'ın banliyölerinde ve kent merkezinde barikatlar kurmaya başladı. Çalışmalar, askeri hedefleri ve silah fabrikalarını yok etmek için kesintisiz saldırılara girişen Alman bombardıman uçakları tarafından sık sık kesiliyordu. He 111, JU 88, JU 87, Me 109 ve Me 110 tipi uçaklardan kentin üzerine atılan tahrip ve yangın bombaları Stalingrad'ı tam bir alev denizine dönüştürdü: "Bu şehirde Bolşeviklerin daha sonraki direnişleri için yararlanabilecekleri hiçbir şey kalmadı." O zamanlar bir pilotun verdiği bu tür haberler Berlin'deki gazetelerde yayınlanıyordu. Hatta bunun yanında, Alman propagandası çok insanca(!) davranıyordu. Her şey yanıyor, sadece yerleşim yerleri yanmıyor. Kuşatılan insanların anıları ise çok farklı. Çünkü bombalar yerleşim yerlerine de isabet etti ve binlerce insanı evsiz barksız bırakıp, onları Volga nehri üzerinden kaçmaya zorladı. Onbinlerce insan gece bombardımanlarında varını yoğunu kaybetti.

"Şehir yanıyor. Sadece şehir değil, gözün erişebildiği yere kadar tüm kıyı yanıyor. Siyah ve kızıl... Başka renk yok. Şehir siyah, gök kızıl." Viktor Nekrassov şehri bu sözlerle tasvir ediyor.

Stalingrad'ı savunanlar sivil halkın kayıplarını azaltmak için, yanan kentin tahliyesine karar verdiler. Yaklaşık 300.000 kadın, çocuk, yaşlı erkek ve yaralı, sandallar ve mavnalarla güvenli bir yere taşındı. Geride kalanlar ise savunmayı hazırlıyor, barikatlar kuruyor, tank çukurları açıyor ve yol engelleri dikiyordu.

Sanayi ve silah sanayii merkezi olan Stalingrad, Hitler'i etkisiz kılmak istiyordu. Tabii üretim önceleri aksamadan devam ediyordu. Tanklar, yürüyen bantta, aslında traktör üretimi için tasarlanmış olan Dzerjinskiy işletmelerinden çıkıyordu. Bol miktarda patlayıcı üretiliyordu. Beyaz fosfor ve kükürt, kükürtdiok-

sit içinde ayrıştırılarak, çarpma sırasında havayla birleşerek tutuşan patlayıcı bir karışım haline getiriliyordu. Sovyet-Fin Savaşı'ndan beri denenmiş olan bu karışımın üretimi Stalingrad'da daha da mükemmelleştirildi.

Geriye sadece duvar yıkıntıları kalmış fabrikalarda, kadınlar erkeklerin işlerini devraldılar. Çünkü erkekler cephedeydiler. Genç kızlar hemşire olarak çalışıyorlar, daha çocuk sayılacak gençler Komsomol adı verilen komünist gençlik örgütünün üyesi olarak, savaşan birliklere gönderiliyorlardı. Siviller, sivil savunma işlerinde çalışıyor ve hemen düzenli orduya katılıyorlardı. 12 Eylül'de STAWKA (Sovyet Başkomutanlık Emri) ile 62. Ordu'nun komutasını alan General Çukov, Kızılordu askerleri için kısa bir emir yayınladı: "Her asker bir kale olacak."

Her vadi çukuru, her bir siper, her kavşak son mermiye kadar savunulacak bir kale haline getirilmişti. Almanlar ilerledikçe Sovyetlerin direnişi de sert oluyordu. Kenti savunanlar siyasi ve askeri önderliğin emir ve yönergelerine uyuyorlardı. "Bir adım bile geri çekilmek yok. Her asker bir kale olacak" sözlerine bağlı kalarak, General Çukov'un Kruchev ve Yeremenko önünde etmiş olduğu yemin şöyleydi: "Kenti terk etmeyeceğime yemin ederim! Stalingrad'da ya direneceğiz, ya da orada öleceğiz!"

"Şehre Girmek Yasak"

28 Ağustos'ta Mavi Harekâtı Sovyetler Birliği'nin güneyinde başladı. B Ordular Grubu 29 Ağustos'ta, Stalingrad'ın ele geçirilmesi için saldırı emrini aldığında, Alman saldırısı 7 haftadır sürüyordu ki bu Hollanda, Belçika ve Fransa'ya karşı yürütülen savaştan daha uzun bir süreydi.

Gerçi Ağustos ayı sonlarında şehir geniş ölçüde çembere alınmıştı. Ancak Alman tankları kentin güney banliyölerine 4 Eylül'de girebilmişti. Üç gün süren çok sert çarpışmalardan sonra Gumrak Havaalanı Almanların eline geçti. 9 Eylül'de Alman tankları Stalingrad'ın dış semtlerine doğru saldırıya geçip Astragan-Moskova demiryolunu ele geçirdi. Batılı müttefikler tarafından Sovyet başkentine yapılan ikmalin yolu kesilmişti. Kızılordu 12 Eylül'de, tam kentin sınırında bulunan iç savunma hattına çe-

kilmek zorunda kaldı. Kentin banliyölerinde süren savaş şimdilik bitmişti. İki gün sonra 71. Piyade Tümeni'nin birlikleri Stalingrad'ın merkezine doğru ilerliyorlardı. Dört hafta süren çok sert çatışmalardan sonra, Eylül ortasında, Sovyet savunmacılar geriden Volga'ya doğru kuşatılmışlardı.

Kentin hızlı bir şekilde ele geçirilmesini amaçlayan Yıldırım Savaşı'ndan artık söz edilmiyordu. Ordu Başkomutanlığı'nın 13 Eylül tarihli durum raporunda "Stalingrad'a yapılan saldırı, kentin güney banliyöleri çevresindeki çok iyi savunulan tahkimat nedeniyle yavaş ilerlemektedir" deniyordu.

Aynı gün kent merkezine, Mamai Tepesi'ne ve Volga kıyısına bir saldırı başladı. BBC, Ekim başında hâlâ şiddetle devam eden savaşları dinleyicilerine şu sözlerle anlatıyordu: "Polonya 28 gün içinde ele geçirildi. 28 gün içinde Stalingrad'da Almanlar sadece birkaç ev ele geçirebildiler. Fransa 38 günde yenildi. Ancak Stalingrad'da Almanların bir taraftan diğer tarafa ulaşabilmeleri için 38 güne gereksinimleri var."

Stalingrad'ın içinde ve etrafındaki savaş sırasında tankların ve motorize birliklerin geniş bir alanda hareket edip, düşmanı sardıkları açık bir meydan maharebesi söz konusu değildi. Stalingrad Savaşı, Rus propagandasının pek de haksız olmayan bir biçimde "Rus" ya da "Kızıl Verdun" olarak nitelendirdiği bir malzeme, bir çukur ve bir siper savaşıydı. Sovinformbüro, Birinci Dünya Savaşı'nda yapılan çarpışmalardaki bazı isimlerden yararlanıyordu. Şehrin kuzeyinde savaşılan bir tepeler silsilesine "Stalingrad'ın Douaumont'u" adı verilmişti. Saldırıya geçenlerin haberleri şöyleydi: "O zamanlar Verdun topraklarında olduğu gibi, burada da ilerleyemezler."

Alman ve Fransız birliklerinin hiçbir toprak kazanımı olmadan siperlerde ağır kayıplara uğradıkları çarpışmalara benzer biçimde, şimdi de Wehrmacht ve Kızılordu birlikleri ağır zayiatlı cephe savaşlarında karşı karşıya gelmişlerdi. Romen birliklerinde bir irtibat subayı olan Hans Doerr, şehirdeki acımasız sokak savaşlarını şu sözlerle anlatır: "Ölçü birimi olarak kilometre, kurmay haritasında metreye denk düşüyor. Her ev, her fabrika atölyesi, her duvar, her bodrum, nihayet her enkaz yığını için, Birinci Dünya Savaşı'nda bile bu yoğunlukta yaşanmamış bir sa-

vaş patlak veriyor. Burada uzaklık diye bir kavram yok, sadece yakınlık denen kavram var."

Savaşın ilk haftasından sonra Stalingrad tamamen mahvolmuş bir şehirdi. Ahşap binalar yanmış, taş binalar enkaz haline gelmiş, caddeler sürekli bombardımanla delik deşik olmuştu. Enkaz görüntüleri üzerinde, yok oluşu açıkça bildiren yoğun duman bulutları yükseliyordu. Volga üzerinden kaçıp güvenli bir yere ulaşamayan bu acı görmüş halka son sığınak olarak mağaralar kalmıştı. Buralarda ve yıkıntılarda savunmacılar siperlere girdiler ve direndiler. Pencere oyuklarının gerisinde keskin nişancılar sipere yatmışlardı. Sonra bazı askerler T-34 tanklarına lanet okuyorlardı. Ancak bu o kadar doğru değildi; çünkü hedefleri sadece sokaklarda alelacele dikilmiş beton bunkerler kapatmıyor, tersine hâlâ ateş edebilen hareketsiz, vurulup delik deşik olmuş tanklar da kapatıyordu. Çetin geçen yakın savaşlarda bu engellerin etkisiz kılınması gerekiyordu. Çevredeki evlerin enkazından ve savunmacıların direniş yuvalarından gelen ateş salvoları altında ancak metre metre ilerlenebiliyordu.

Savaşın gelişme biçimini o zamana kadar hızlı ve şanlı zafer haberleriyle süsleyen Nazi propagandası da, çatışmaların şiddetini Stalingrad'dan yapılan haberciliğin merkezine yerleştirdi. Tabii burada Almanların başarıları yüceltiliyordu; tabii burada acımasız bire bir savaşta, kınlarından çektikleri silahlarıyla arka arkaya zaferler kazanan askerler vardı. Alman propagandası da retorik figürler yaratmak zorundaydı. Goebbels'in savaş bildirileri Alman kamuoyunu zafer haberleriyle öyle bir bombardımana tutmuştu ki, halk, tükenmiş durumdaki Sovyetlerin çoktan yenildiğine ve Stalingrad'ın zaptedilmesinin çok yakın olduğuna inanmak zorunda kalmıştı. Ancak Volga kenarındaki şehir düşmedi. Bunun yanında Nazi Cadı Avı kampanyası değersiz, korkak, mutsuz ve aşağılık bir Rus "Alt insan" figürü çizmişti; bu Ruslar "Üstün Alman ırkına" tuhaf bir biçimde direniyordu. Sonunda Wehrmacht'ın kayıpları hakkındaki haberler yığıldı. Acımasız savaşların, Almanların tarafından da çok sayıda kurban istediği, ülkede saklı kalmadı.

Alman propagandası artık "Şehitlik" mitos ayinleri düzenliyordu. Askerler "Tehdit edici Bolşevizm'e karşı savaşan savun-

macılar" olarak yüceltiliyordu. Onlar "Şeref meydanında Führer, Ulus ve Vatan" için ölmüşlerdi.

Völkischer Beobachter gazetesinde şu satırlar okunuyordu: "Tam bir cehennem. Bu gürültü; her kalibreden merminin sürekli patlaması, patlamaların havada çıkardığı ıslık, yakıcı ve pis kokulu barut dumanı ve bu arada Alman bataryalarının açtığı ateşin kesintisiz gümbürtüsü... Hücuma kalkan piyadeler bu cehennemin içinden geçmek zorunda. Durmadan öne atılmak, cesur ve sert olmak, sağlam ve soğukkanlı olmak zorundaydılar ve o sırada, bir dakika bile canlı ya da yaralı olarak kalacaklarını düşünmediler. Savaşın sonucunu bu askerler belirleyecek.

"Sovyetler tükenmiş durumda ve güçlerinin son noktasındalar. Esirler sendeliyor ve dehşet içindeki yüzleriyle önümüzden sallana sallana gidiyorlar. Bir dağın eteğinde, bir onbaşı, deliklerinden çıkarılan 20 Sovyet askerini yukarıya götürüyor. O anda bir Sovyet tankı isabetli bir atışla infilak etti, 8 kişi öldü, bedenleri parçalanmış ve delik deşik olmuştu."

Alman propaganda dokümantasyon merkezi toplandı. Bir tarafta cesurca savaşan Alman askerleri, diğer taraftaysa kendi arkadaşlarını bile öldürmekten çekinmeyen Kızılordu'nun kalleşliği.

Bir keresinde Alman propagandası da doğruyu söylemek zorunda kaldı: Savaş her iki tarafça da olanca sertliğiyle sürdürülü-

Anna Soldatova, Fabrika Işçisi

Stalingrad'da tüm evler yanıyordu, tabii bizim ev de. Çok yakında bir sinema vardı, tamamen ahşap olarak inşa edilmişti. Almanlar önce bir tahrip bombası, daha sonra da bir yangın bombası atıyorlardı. Bu şekilde şehri yok ediyorlardı. Sinema temele kadar yanıp kül oldu. Hava savunmamızın hiç şansı yoktu. Oldukça zayıf durumdaydı. Başlangıçta, damların üzerinde yangın bombalarını uzun bir sırıkla toplayıp su fıçılarına atan gençler vardı. Pek çoğu bu arada öldü. Tüm çatı ve damlar ahşaptı, her şey yanıyordu. Ağaçlar, hatta toprak bile yanıyordu.

Klavdiya Şipovalova, Fabrika Işçisi

Bir akşam teyzemizin komşusu geldi ve bize, "Gelin, sığınağımız toprak altında kaldı. Açmamız için yardım edin" diye seslendi. Sığınakta kalanları küller arasından çıkardığımızda, ölmüşlerdi. Bu şekilde bir ölümden hep korkmuşumdur. Uçakların gelip, her defasında kenti bombardıman ettiklerinde, bir köşede büzülürdüm. Kulaklarımı ve gözlerimi kapatır, ezbere bildiğim biricik duayı okurdum: "Ey Azizler, bize yardım edin." Belki de bu bizim kurtuluşumuz oldu.

Bize çok yakın bir mesafede bir Alman birliği konuşlanmıştı. Belki inanması zor ama, içlerinden kızıl saçlı bir Alman askeri her gün bize bir ekmek getirirdi. Rusça bilgisinin izin verdiği ölçüde annemle ve ötekilerle sohbet ederdi. Sonra anneme çabucak bir ekmeği gizlice verir ve dönüp giderdi.

yordu. Alman uçakları alçaktan uçarak düşman siperlerine saldırıya başlamışlardı. Stuka'lar savaş alanını ateş altına alıyor ve tahrip ediyorlardı; bombardımandan etkilenmemiş bir tek sokak yoktu. Bütün şehir sürekli bombardıman yağmuru altındaydı. Sovyetler boşuna hava üstünlüğü sağlamaya çalışıyordu. General Fiebig komutasındaki 8. Hava Birliği'nden kalkan uçaklar günde ortalama 1.000 hava akını yapıyordu. Alman Hava Kuvvetleri'ni etkisiz kılmak için General Çukov yeni bir taktik ortaya koydu: "Onların en önde bulunan birliklerimizi ve siperleri bombardıman edememeleri için, düşmanı mümkün olduğu kadar yakına çekmeliyiz. Onlara her Alman askerin, bir Rus tüfeğinin namlusuna baktığı duygusunu vermemiz gerekir."

Uzun zamandır Wehrmacht ve Kızılordu'nun mevzileri çok dar bir alanda karşı karşıya bulunuyordu. Alman piyadesi direnişi göğüs göğüse savaşarak kırmak zorundaydı. İş, adam adama süngü savaşına varmıştı. Alev makineleri ve el bombaları, yıkıntılarda gizlenmiş savunmacıları güvenli sığınaklarından sürüp atacaktı. Sadece her ev değil, her kat ya da onlardan geriye kalan her bir evin ele geçirilmesi gerekiyordu. Bir Sovyet mevzii Almanların eline düştüğünde hemen karşı saldırı başlıyordu. Cep-

Jochen Matthies, Uçak Teknisyeni

Çember içindeki birliklerin ikmalini sağlamak için hava köprüsü alelacele kuruldu. Bütün uçuş okulları eğitim için, çok değerli uçuş hocaları da dahil, adeta kurban edildikleri Stalingrad'a gönderildi. İşe yarar her şey, hatta kullanılamayacak durumdaki arızalı makineler dahil her şey uçaklara yüklenmiş durumdaydı. Çoğu kazalar bu görüş mesafesi olmayan kar çölüne iniş sırasında meydana geldi. Yoğun sis ve kar fırtınasında yolumuzu bulabilmek için, uçuş sırasında bazen uçağın yan pencerelerini açmak zorunda kalıyorduk. Uçaklar sık sık, havaalanında bulunan uçaklara çarpıyor ve alevler içinde kalıyorlardı. Günde 300 ton malzemenin çember içine gönderildiği böbürlenerek bildirildiğinde, sadece hayır anlamında başımızı sallıyorduk. Çünkü bunu söyleyenlerin tersine, bizler Stalingrad'da gerçekten neler olduğunu biliyorduk.

heler bir ileri bir geri gidiyordu. Bir Alman birliği saat sekizde bir tren garını ele geçiriyor, belki iki saat sonra gar tekrar Sovyetlerin eline geçmiş oluyordu. Merkez garı bir günde dört kez çeşitli hedefler daha sık olmak üzere el değiştirdi. En trajik ünü ise 102 rakımlı Mamai Tepesi elde etti. Stratejik önemi olan bu dağ silsilesi için Ocak ayına kadar muazzam bir malzeme savaşı sürdü. İki taraf da onu uzun süre elinde tutamadı.

"Pavlov'un Evi" anlamına gelen Dom Pavlova adlı bir efsane doğdu. Sıradan bir asker olan Başçavuş Yakob Pavlov "varlığını" birkaç arkadaşıyla birlikte, şiddetle saldıran Alman birliklerine karşı savundu. Bu küçük birlik, NKVD karargâhından pek de uzak olmayan Soletşınaya Caddesi'ndeki bir evde tam 58 gün dayandı. Moral desteği (Sovyetler bu şekilde anlatıyor), sürekli olarak bir plağın çalındığı eski bir gramofon sağlıyordu. Şarkıda psikolojik donanıma önem verilmişti; şarkı onları yüreklendirip motive ediyor ve onlarda bir aidiyet duygusu uyandırıyordu. Stalingrad'daki Rus askerleri, Moskova kuşatması sırasında ortaya çıkan bir şarkıyı söylüyorlardı:

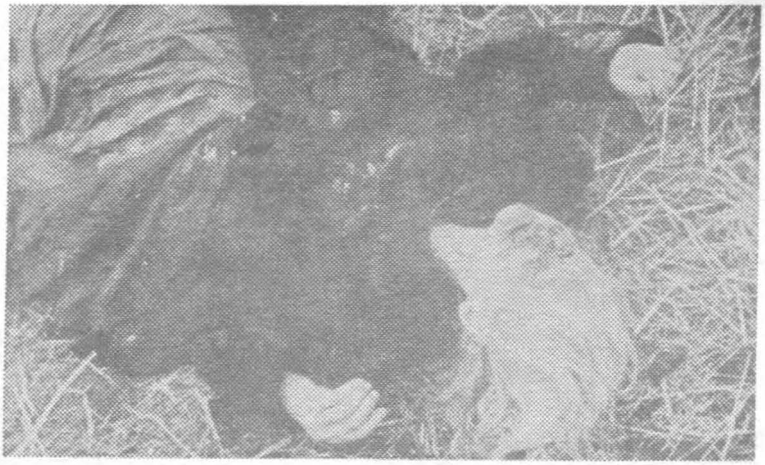
Walter Loos, Piyade Er

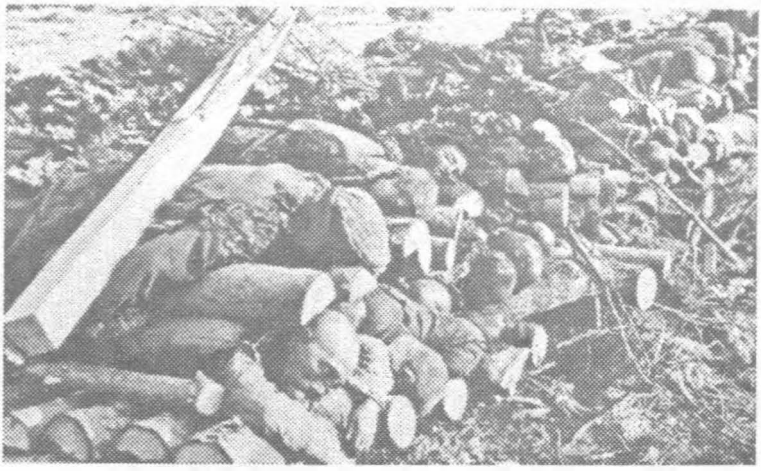
Ev ev savaş sırasında bazen ateş edilmediği anlar da olurdu. O an Ruslar dışarı çıkıp sağa sola bakınırlardı. Biz de onları görür, biraz Rusça biliyoruz ya, bu tarafa gelmeleri için seslenirdik. Bize kuşkuyla bakarlar ve yaklaşmazlardı. Onlara sigara uzatırdık, fakat güvensizlikle dikilirlerdi. Aramıza yeni katılan biri aniden silahını kaptı ve dışarı çıkan bir Rus'un poposuna ateş etti. O andan itibaren her şey bitti. Artık misafirliğe gidemezdik. Herhangi biri, bir an için miğferini kaldırdı mı, anında kafasında bir kurşun deliği açılırdı.

Sığınağımızda bir odun ateşi yanar
Reçineden gözyaşları ıslık çalar ve içini çeker
Akordeonun yumuşak ezgileri bana seni,
Gülümsemeni ve bakışlarını anlatır
Şimdi birbirimizden nice ışık yılı uzaktayız
Ve karla kaplı steplerle ayrı düşmüşüz
Sana giden yollar ne kadar uzak
Ölüme açılan kapı ise bir adım ötede

Bu asker romantizmi ve duygusallığından oluşan bir esinti değil midir? Her bakımdan insanlık dışı bir ortamda oluşmuş, bir tutam insanlık...

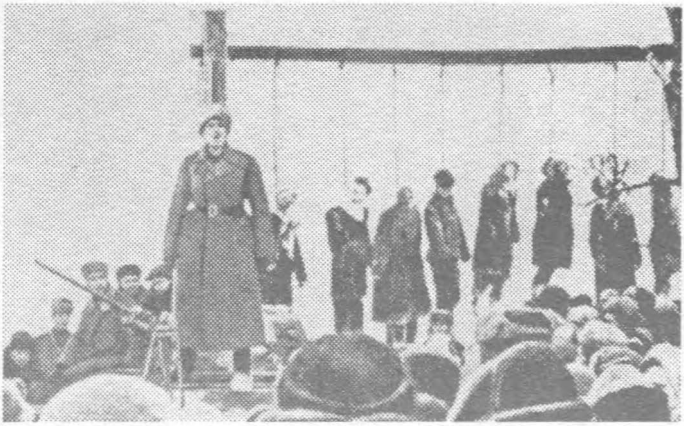
Dom Pavlova savaşının öyküsü kent etrafında verilen savaşlar için bir sembol oldu. "Büyük Stalingrad" çarpışması tek tek savaş alanlarına bölünmüştü. Her bir tarafın sürekli ateşi altında birlikler birkaç gün içinde yanıp kül oldular. Hayatta kalanların zorunlu dinlenme için en ön saflardan geri çekilmeleri gerekiyordu. Kurbanlar savaş alanında kaldılar. Yaz sonu sıcakları nedeniyle cesetler hemen kokuşuyordu; kentin üzerini kaplayan tatlımsı bir koku, is, duman ve barut kokusuyla karışıyordu. "Cehennem avlusu" tanımlamasının bile yetersiz kaldığı korkunç bir sahne. Bunun cehennemin avlusu değil, cehennemin ta kendisi olduğu görülüyordu. Her tarafta duman tüten yıkıntılar; yaz sonu havasından mı yoksa her yerdeki alev alev yangınlar-

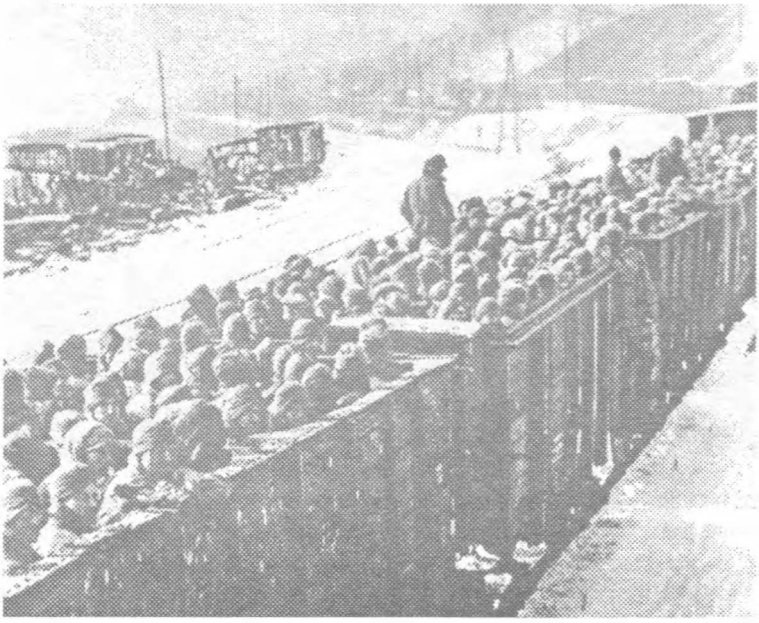

Nefret yaşlılardan bile çekinmiyordu: İşkence edilip, öldürülen yaşlı bir Rus kadını (üst)

Başarısız bir katliamı gizleme girişimi: Odun yığını yakılmadan, Kızılordu geldi. (alt)

Bir köyün geri alınışından sonra, sözde işbirlikçilerin siyasi komiser tarafından idam edilmeleri.

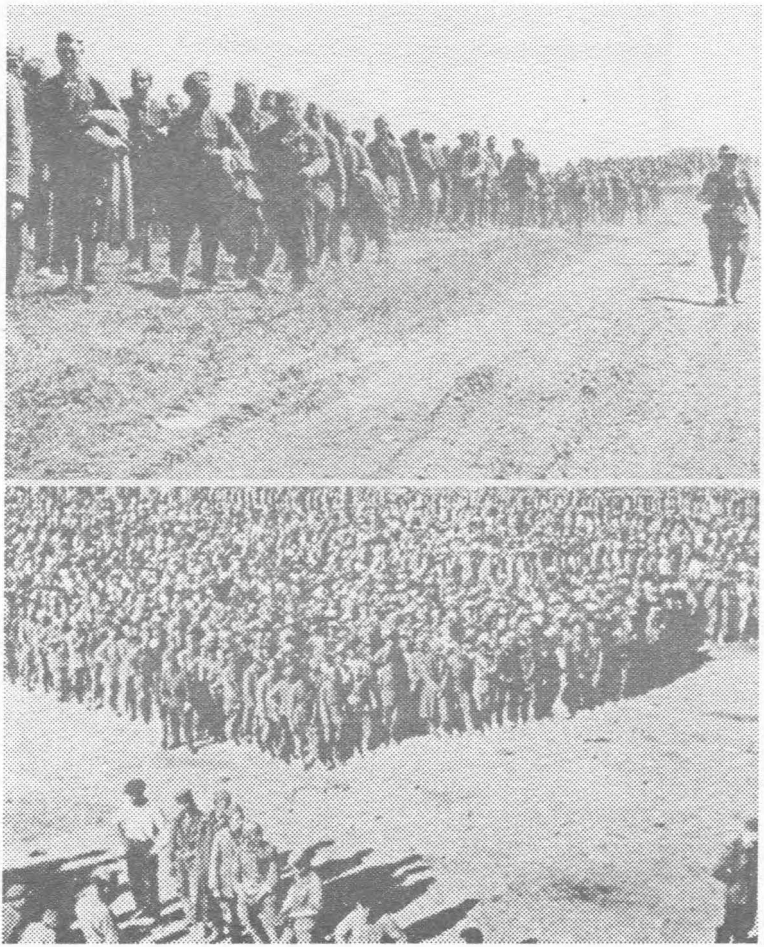
Volchov çemberinin parçalanmasından sonra esir Kızılordu askerlerinin toplu halde taşınması.

Alman askerleri tahrip olmuş bir T-34 tankından bir Rus sürücüyü zorla çıkartıyorlar.

Don cephesinde Sovyet esirlerin geçici toplanma alanı.

1942 Alman ilkbahar saldırısı sıraları: Bir kuşatma savaşından sonra bitmez tükenmez izlenimi veren esir kafilesi (üst).

Yılın ilk yarısında yüz bin Kızılordu askeri esir düştü (alt).

Binlerce Sovyet esir askerlerin başında nöbet bekleyen bir Alman askeri

Bir solukluk insanlık: Düşmana mataradan verilen bir yudum su.

Esir kamplarında akıl almayacak bir açlık vardı.

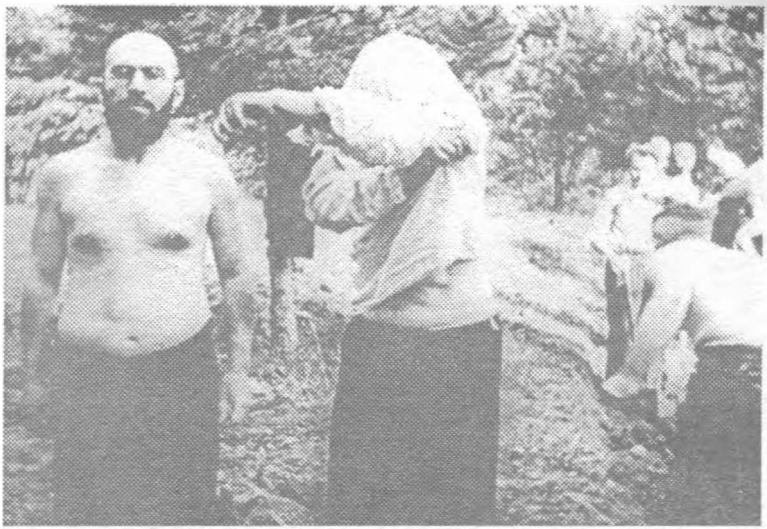
Kuzey Kafkasya: Sovyet partizanları bir esir kafilesini götürüyorlar

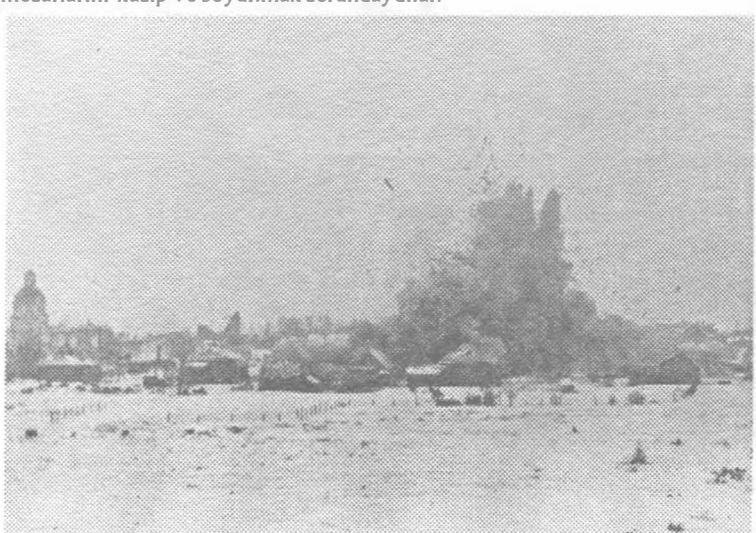
Batı Rusya kentlerinde günlük bir manzara: Yahudi nüfus sürgün ediliyor

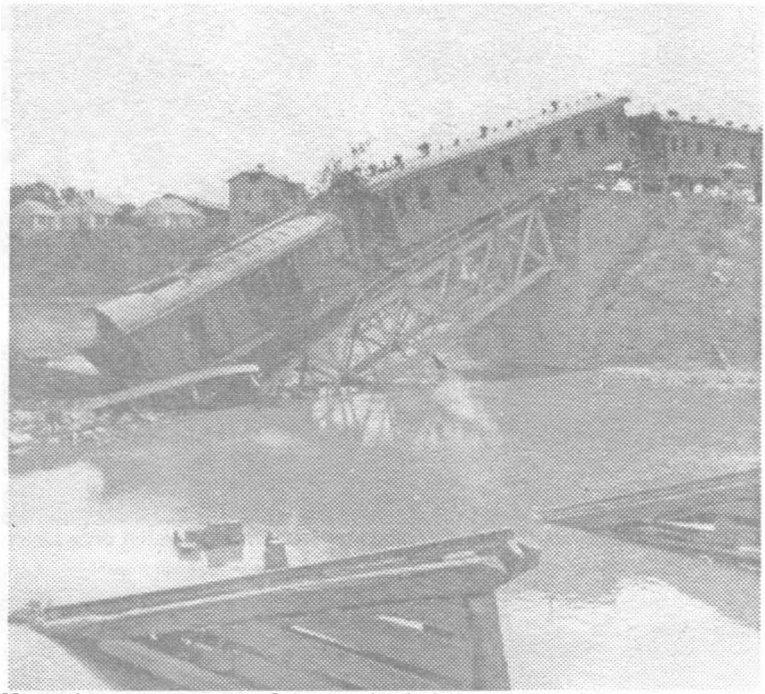
Şamatacı masabaşı suçlusu: Himmler (sağda) Auschwitz-Birkenau kampını ziyaret ediyor. Resmin solunda, Reinhard Heydrich'in halefi olan Ernst Kaltenbrunner.

Lemberg yakınlarında bir orman. Yahudiler kurşuna dizilmeden önce kendi mezarlarını kazıp ve soyunmak zorundaydılar.

Bir malzeme deposunun partizanlarca havaya uçurulması.

Hemen her günkü manzara: Sabotaj eylemleri.

Partizanlar göğüs göğüse savaş için eğitiliyorlar.

Görev öncesi verilen son talimatlar.

Bir partizan saldırısının kurbanları: Bazı Alman askerlerinin gözleri oyulmuştu.

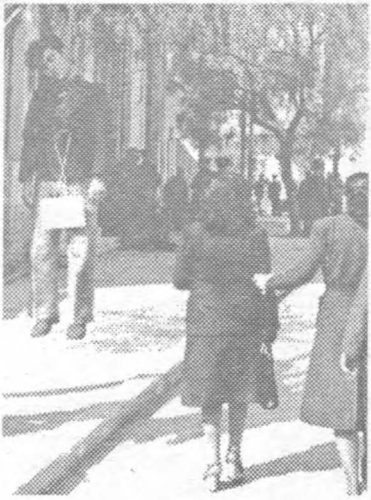

Üst: İdam hazırlığı
Sol alt: Geride meraklılar toplanıyor
Sağ alt: Binlercesinden biri.

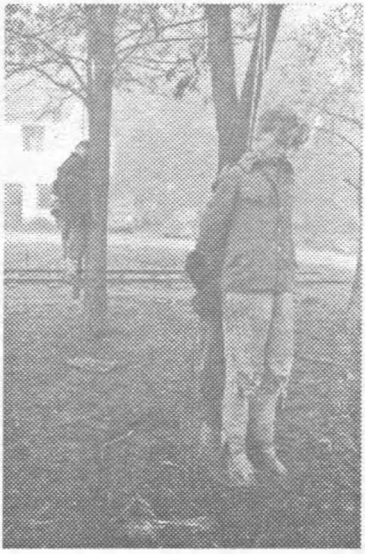

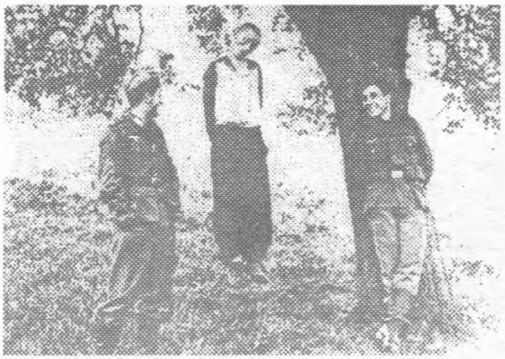
Partizanlarla işbirliği şüphesi, ölüm kararı demektir.

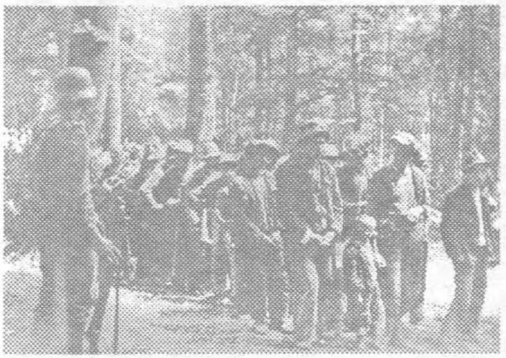
Ölüm ve terör her yerde hazır ve nazır, hatta sokakata gezerken.

Suçsuz siviller de keyfi hareketlerin kurbanı oldular.

Ölülere saygı? Bu söz ölüm komandoları için geçerli değildi.

Ölümü beklemek. Küçük bir Rus kasabasında yaşayan Yahudilerin "tasfiyelerinden" biraz önce.

Öldürülen bir Alman askeri için çoğu zaman düzinelerce rehine asılıyordu.

Bir silahın gezinden kuşatılmış olan kentin görüntüsü. Leningrad çevresindeki kuşatma sırasında bir uçaksavar eri.

Leningrad'a sadece yetmiş kilometre kalmıştı. Ancak kentin ele geçirilmesi uzadı.

Donmuş Ladoga gölü üzerinden geçen "hayat yolu"na açılan kapı.

Çoğu alman askeri kış için yetersiz teçhiz edilmişti.

İkmal hatları sık sık metrelerce yükseklikte tipide saplanıp kalıyordu.

Klavdiya Şipovalova, Fabrika İşçisi

14 Eylül'de sokağımız Almanlar tarafından işgal edildi. Çatışmalar sırasında biz çocuklar bir çukurda gizlendik. Daha sonra makineli tabancalı bir Alman askeri geldi ve bize "Dışarı, dışarı, dışarı" diye seslendi. Sığınacak bir yer ararken, yanıp büzülmüş üç ceset bulduk. Biri hâlâ elinde bir tabanca tutuyordu, kendisini vurarak intihar etmişti. Birden annemin sesini duydum, arkamdan sesleniyordu. Saklandığı çukurda dayım yatıyordu. Barsakları karnından dışarı çıkmıştı. Yüzüstü yatıyordu, onu kaldıramadık, çünkü dışarıda korkunç çarpışmalar oluyordu. Dayım iki ya da üç gün öylece yattı. Üç gün sonra çukurdan, sanki çok doğal bir şeymiş gibi, cesedin üzerine basarak çıktık. Sanki duygularımız da yavaş yavaş ölmüştü.

Mahallemizin etrafında savaşın oradan oraya sürdüğü günlerde, yemek yemek aklımıza bile gelmiyordu. Susuzluk daha kötüydü. O zamanlar on yaşında olan erkek kardeşim durmadan anneme, "Anne su, su" diye yalvarıyordu. Tanrı'ya yağmur yağdırması için dua ediyorduk, ama gökten olsa olsa iki üç damla düşüyordu, hepsi o kadar. Kendi idrarımızı içmek o kadar kötüydü ki. Bir haftadan fazla susuz ve aç kaldığımızda, annem komşulara, "Ne yaparlarsa yapsınlar, çocuklarım için su getireceğim" dedi. İki çocuğu olan Nataşa teyze de onunla gitti. Sağlam kalan kapları aldılar. Volga çok yakınımızdaydı. Tam hendekleri aşmışlardı ki Nataşa teyzenin kalbine bir mermi isabet etti. Annem tekrar hendeğin içine kaydı. Nataşa teyzenin çocukları bağırıyor ve annelerinin yanına gitmek istiyorlardı. Onları zaptetmekte güçlük çektik. Çok kötü bir durumdu.

dan mı oluştuğu bilinmeyen bir sıcaklık, çürüyen cesetlerden yayılan dehşetli kötü bir koku; nihayet yaralı feryatlarının karıştığı, top ve uçak namlularının inanılmaz gürültüsü ve sürekli patlamalar... Hatta doğa bile çatışmalara saygı göstermek zorunda kaldı. Daha Eylül ayında yapraklar sararmış dökülüyordu. Tüm bunlar kıyamet ortamını daha da belirgin kılıyordu.

"Bu Aptalca Gevezeliği Men Ediyorum"

Almanlar görünüşte, karşı konulamaz bir biçimde, yavaş da olsa, ev savaşlarında kesin sonuç almadan ilerlerken, A Ordular Grubu'nun durumu gittikçe güçleşiyordu. 11. Ordu Kurmay Başkanı Albay Groscurth, 19 Ağustos'ta günlüğüne şu notları yazmıştı: "Kafkasya ve Don bölgesinde kazandığımız zaferin sonuçları bize fazlasıyla kuşkulu görünüyor. Cepheler, kuvvetlerin hiçbir yerde yeterli olmayacağı kadar uzuyor." Hitler'in karargâhında Führer ile komutanları arasında çok ciddi bir kriz yavaş yavaş kendini gösteriyordu.

Eylül ayı başlarında Kafkasya'dan gelen felaket haberleri artıyordu. Hitler bir kez daha küplere bindi. Öfke nöbetleri gittikçe grotesk bir hal alıyordu. Eldeki mevcut kuvvetlerle, iddia edilen hedeflere erişilemeyeceği konusundaki itirazları geçersiz saydı: "Bir daha duyarsam kötü olur!" gibi ifadelerle, generallerinin sözde beceriksizliklerine sövüp sayıyordu.

Orta Ordular Grup Komutanı Kluge, 8 Ağustos'ta, kendi cephe bölümünde olup bitenler hakkında Hitler'e danışmak için, Vinniza'da bir durum değerlendirme toplantısına geldi. Rişev yakınlarında Kızılordu bir saldırıya geçmişti. Kluge'nin iki panzer tümeniyle engellemeyi düşündüğü bir yarma tehlikesi söz konusuydu. Ancak Hitler bu birliklerin, Wehrmacht'ın 1941 Kışı'nda Moskova'ya yaptığı sonuçsuz saldırı sırasında Alman birliklerinin Rus hatlarını yarıp tutunabildikleri Suhhinitşi yakınlarında öylece bırakılmasında ısrar etti. Hitler şimdi bu cephe avantajını, Sovyet başkentine yapacağı bir başka saldırı için üs olarak güven altına almak istiyordu. Kluge bu durumda iki taraftan gelebilecek eşzamanlı bir kuşatılma tehlikesini fark etti ve Hitler'e açıkça, "Führer'im, öyleyse sorumluluğu da üzerinize alacaksınız" dedi ve gitti. Geride, generallerinin bu tür davranışlarına hiç de alışık olmayan Hitler kalmıştı.

Aynı nedenden dolayı, 24 Ağustos'ta yeniden sert tartışmalar oldu. Bu kez Hitler ile Halder birbirine girdi. Çünkü Genelkurmay Başkanı da, Rişhev'deki savaşlarda, bir başka yerde acilen gerekli olacak Alman kuvvetlerinin tutulduğunu fark etmişti. Cephe hatlarını doğrultma önerisi Hitler'in kaba reddetmesiyle

karşılaşınca, Halder bununla bağlantılı olarak kayıplara ve gereksiz yere verilen kurbanlara dikkat çekti. Hitler oldukça şaşkın görünüyordu. Kurmay Başkanına, "Orgeneral Halder, karşımda böyle bir tonla konuşmakla kendinizi ne sanıyorsunuz? Beni cepheden anlamamakla mı suçlamak istiyorsunuz? Bunu men ederim. Bu duyulmamış bir şey" dedi.

Halder'in eleştirip, Hitler'in de kendince kaba suçlamalarla cevap vermesi ilk kez olmuyordu. Kurmay Başkanı, 21 Ağustos'ta Güney'deki Alman saldırı güçlerinin eşzamanlı olarak iki büyük hedefi ele geçirip geçiremeyecekleri konusundaki endişelerini ifade ettiğinde, Hitler kaba bir küfür ve öfke krizine kapıldı. Bunun delili, Hitler'in böyle durumlarda yanına yaklaşılmaz biri olmasıydı. Halder, Sovyetlerin her ay 1.200 tank üretebildiklerine dikkat çektiğinde, Hitler bağırarak ona şu sözlerle çıkıştı: "Bu aptalca gevezeliği men ediyorum." Bundan sonra ikisinin arasındaki gerilim dayanılmaz bir hal aldı.

Her ne kadar ihtiyatlı olsa da, Hitler'e itiraz etme cesaretini gösterenlerin sayısı artıyordu. Kafkaslar'daki kriz vahim bir hal aldığında, Hitler en uslu subaylarından biri olan Wehrmacht Kurmay Başkanı Jodl'u raportör olarak cepheye gönderdi. Ona körü körüne bağlı olan Jodl, General List'in karamsar durum değerlendirmesini doğruladı ve böylece yanılmaz Führerini mahcup etti.

Askeri sorunlar daha da belirginleştikçe, Hitler'in yakın çevresindeki, o zamana kadar suskun kalan subaylar "Führer'in her kararına yorum yapmadan katlanmaya" pek niyetli görünmüyorlardı. B Ordular Grubu Komutanı Freiherr von Weichs ve 6. Ordu Komutanı General von Paulus, 12 Eylül'de yaptıkları bir ziyaret sırasında Hitler'i, 6. Ordu'yu iyice doğuya kaydırılmış mevzilerinden geri çekmeye ikna etmeyi denediler. Hitler bunu reddetti. O, ne pahasına olursa olsun Stalingrad'ın ele geçirilmesini istiyordu. Generaller söylendiler, fakat Freiherr von Weichs gibi deneyimli subayların, Stalingrad'ın eldeki kuvvetlerle alınmasını "olanaksız" olarak nitelemelerine karşın bu acı ilacı yuttular.

Diktatörle subay kesimi arasındaki uçurum derinleşiyordu. Hitler en basit ve kendisi için en tipik çıkar yolu seçiyordu: Bir

karar almaktan kaçınıyor ve geri çekiliyordu. Askeri danışmanlarıyla ilişkisi giderek gerginleşiyor ve toplantılar daha seyrek gerçekleşiyordu. Hatta subaylarıyla el sıkışmaktan bile kaçınıyordu. Führer'in Fransa savaşından beri güvendiği kişilerle yemek yediği de, uzun uzun monologlara yarayan yemekler de artık görülmez olmuştu. Yemek salonundaki sandalyesi boş duruyordu. "Tüm zamanların en büyük önderinin", askeri uzmanlarından olmadık şeyler istediği bitmez tükenmez konferanslara sahne olan büyük salondaki görüşmeler de, bu aralar Hitler'in özel konutunda, çok dar bir çevre içerisinde gerçekleşiyordu. Hitler kısa emirler vermekle yetiniyor ve hemen ardından karanlık sığınağına çekiliyordu. Führer'e hâlâ en sadık subay olan Alfred Jodl, günlüğüne "Bunları görmek çok üzücü" diye not almıştı.

Ancak kendisinin seçtiği tecrit haline kaçış, sürekli çare olamazdı. Hitler itaatsizce eleştiride bulunanları da kovmaya başladı.

9 Eylül'de Führer, Feldmareşal List'i Kafkas Cephesi Komutanlığı'ndan aldı ve A Ordular Grup Komutanlığı'nı kendisi üstlendi. Önce tüm Wehrmacht komuta heyetinin değiştirilmesi gerekiyordu, hatta Jodl ve Keitel gibi dalkavuklar da Hitler'in aforozuna uğrayacaklardı. Hitler'in seçenekleri hazırdı: Paulus ve Kesserling. Ancak bu düşüncenin arkası gelmedi. Hitler için önemli olan, yerini dolduramayacağını bilse de Halder'in görevden uzaklaştırılmasıydı. Führer, eğer başaracağını bilse, bir binbaşıyı generalliğe terfi ettirip Genelkurmay Başkanlığı'na atayacağını askeri yaveri Gerhard Engel'in karşısında ifade etmişti. Hitler ile Halder arasındaki güven sorunu bütünüyle sinir bozucu bir hal almıştı. Kendisine durmadan Stalingrad'da uğranılan ağır kayıpları ima eden Kurmay Başkanının "çok bilmişliğinden" Hitler'e gına gelmişti.

17 Eylül'de nihayet sabrı tükenmişti, başyaveri General Schmundt'u gizli bir görevle Paris'e gönderdi. Batı Cephesi Komutanlığı Kurmay Başkanı Tümgeneral Kurt Zeitzler, Ukrayna'ya yapılacak gezide kendisine eşlik edecekti. Führer 22 Eylül'de Zeitzler'i kabul ederek, ona kısa ve öz olarak şunları açıkladı: "Orgeneral Halder'in görevden alınmasını ve sizin de Ordu

Genelkurmay Başkanı olmanızı kararlaştırdım ve bugün öğleyin gerekli emri verdim. Bununla sizi piyade generalliğine atıyorum."

Gece saat 01'di. Zeitzler böyle çalışma saatlerine alışacaktı. Bu şahıs, 22 Eylül gününden itibaren Hitler'in, genellikle bütün gece çalışan en yakın çalışma arkadaşı oldu.

Yeni kurmay başkanı, Hitler'in yaradılışına uygun bir adamdı. Ağustos ayı sonlarında "Zeitzler gibi bir adama ihtiyacım var" diyerek bunu vurgulamıştı. Ona ihtiyacı vardı, çünkü onun iyimserliğini paylaşıyor ve onu seleflerinin "bitmez tükenmez endişelerinden" kurtarıyordu. Zeitzler onu düş kırıklığına uğratmadı. Bir karşılama konuşması sırasında, kurmay subayların önünde düşüncelerini şöyle açıkladı: "Her kurmay subay Führer'e, onun sevk ve idaresine inanmak zorundadır. O, bu inancı astlarına ve çevresine yaymalıdır."

Halder'in ayrılmasıyla realite duygusunun ve bağımsız karar alma özgürlüğünün son kırıntıları da kaybolup gitti. Onun yerini Zeitzler'in geleceğe olan güçlü inancı ve Genelkurmay'ı Hitler'in bir maşası haline düşürme hazırlıkları almıştı.

Yeni Genelkurmay Başkanı'nın iyimserliği bulaşıcı görünüyordu. General Paulus 7 Ekim'de Ordu Personel Başkanlığı'na atanan Hitler'in eski başyaveri General Schmundt'a gönderdiği bir yazısında, "Stalingrad savaşı çok sert geçiyor. Çok yavaş, her gün bir adım ilerliyor. Her şey insan ve zaman sorunu. Fakat Rusların işini bitireceğiz" diyordu.

"Yakında Sokaklarımızda Mutlu Bir Gün Olacak"

Alman Genel Karargâhı Werwolf (Kurt Adam)'da Hitler ile Genelkurmay Başkanı arasındaki kriz en uç noktaya ulaştığında, Sovyet Genelkurmay Başkanı Aleksandr Vassilevski ve Başkomutan Yardımcısı Georgi Zukov, Kremlin'e geldiler. Bu 13 Eylül gününde, ileride Stalingrad'da uygulanacak yöntemin görüşülmesi için, Stalin tarafından Sovyet iktidarının merkezine çağrılmışlardı. Aynı gün Wehrmacht, Sovyet mevzilerini ezip kenti ele geçirmek için Mamai Tepesi'ne ve Volga kıyısına doğru bir saldırıya başlamıştı.

Yaklaşık 1.000 kilometre ötede, Vassilevski ve Zukov, güneyde yapılacak bir saldırı planının ilk taslaklarını hazırlıyorlardı. Geçici kod adı Uran olan operasyon, Almanları kendi taktikleriyle vurmayı öngörüyordu. İki ordudan oluşan kıskaç Stalingrad'daki Alman birliklerini kuşatacaktı. Böylece kuşatanlar, kuşatılanlar olacaktı. Yukarı Don bölgesindeki Serafimovitç'den bir kama harekâtı ile Alman hatlarının arasına girilecek ve Almanların çekilme yolu kesilecekti. Sovyetlerin yapacağı karşı saldırının çıkış noktasının Stalin için tarihi bir boyutu vardı: 20 yıl önce Beyaz Muhafızlarla savaşırken Serafimovitç'de kendi lehine sonuç almıştı. Bu hayra alamet değil miydi?

Bu planı hayata geçirebilmek için Sovyetlerin ek güçlere ve bu takviye güçleri getirebilmek için de zamana gereksinimleri vardı. Stalin şu çağrıyı yayınladı: "Düşmandan koparılacak küçük bir tepe parçası zaman kazanmak demektir ve her kazanılan gün de belki savaşın sonucunu belirleyecektir."

Sürekli tekrarlanan direniş çağrıları etkisini gösterdi. Savunmacılar mevzilerini kararlılıkla korudular, umutsuz koşullarda savaşmayı sürdürdüler ve çok sert bir direniş gösterdiler. Böylesine bükülmez bir direniş iradesi, Hitler'in kenti almakta gösterdiği inadı kadar akıldışı görünüyordu. 29. Piyade Tümeni, 10 Ekim günü güneyde Kuporosnoye yakınlarında yarma harekâtını başarıp 62. ve 64. Sovyet ordularını birbirinden ayırınca, 62. Ordu Komutanı Korgeneral Lopatin geri çekilme emri verdi. Lopatin derhal görevinden alındı ve yerine Krilov atandı. Stalin'in verdiği emir şöyleydi: "Düşmanı aktif savunma ile mahvedin."

Kızılordu kartlarını düşmanın direncini kırmaya oynuyor ve bununla, çoktan bitmiş tükenmiş olan düşmana yeni takviye kuvvetlerle son darbeyi indirmeyi hesaplıyordu. Sovyetler zamanın lehlerine işlediği düşüncesinden hareket edebilirlerdi. Kış kapıya dayanmıştı. 16 Eylül'de yağan şiddetli yağmur harabe haline gelen kenti bir çamur deryasına çevirmişti. Bombaların açtığı çukurlarda gölcükler oluşmuştu. Askerlerin üniformalarını ve yüzlerini bir balçık tabakası kaplamıştı. Bu henüz başlangıçtı. Ekim ayı başında ilk kar düştü. Bir yıl önce Moskova önlerinde Almanların hücum hamlesini durduran kış, şimdi de mahvolmuş Stalingrad'daki 6. Ordu'yu tehdit ediyordu.

Wilhelm Böhlig'in Stalingrad çemberinden, eşi Bayan. Luise'ya yazdığı mektup:

Sevgili Küçük Luise,

Bugün, sana en azından pazar günleri bir selam gönderme sözümü tutabiliyorum. Bunun önümüzdeki yedi gün içinde mümkün olup olmayacağını bilmiyorum. Aslında burasının çok kötü bir görünümü var. Durumun ne kadar ağır olduğunu herhalde her gün radyodan duyuyorsundur. Her şeyi anlatmamaları daha iyi. Yoksa memlekette sen de daha endişeli olurdun. Bu mektupların eline geçip geçmeyeceğini sonradan öğreneceğim. Mutlaka alış tarihlerini yaz. Bu beni gerçekten ilgilendiriyor. Sanırım bir kez daha bunu öğrenme fırsatım olacak. Başımıza daha nelerin geleceği bilinmez. İnsanın burada her şeyi hesaba katması gerekiyor.

Onbaşı George Wagner'in Stalingrad çemberinden yazdığı mektup:

Saflarımızdan pek çok kişi ayrıldı. Yarın ya da öbür gün sıranın kimde olduğunu kim bilebilir? Ancak bizi hep üzen bu düşünceyi bırakmamız gerekiyor. Mektubumda çok farklı şeyler yazmayı düşünmüştüm. Sevgili Betti'ciğim, gerçekte nelerin olduğunu dönüp dolaşıp anlattığım için beni mazur görmelisin. Neden eskiden olduğumuz gibi birbirimize karşı açık ve dürüst değiliz? Ve de Sevgili Betti, eğer bu konuda seni oyalayıp gerçeği sezdirmeseydim, inanıyorum ki daha hoşuna giderdi. Bunu asla yapamazdım. Aslında bazı şeyleri açık açık yazmak yasak, eğer yazılırsa o mektubu yok etmek isteyebilirler.

Heinz Schuhmann'ın Stalingrad çemberinden karısına yazdığı mektup:

Daha yeni gelen bu kış da kuşkusuz geçip gidecek, bahar güneşi ortaya çıkacak ve her şey daha güzel görünecek. Bu kahrolasıca Ruslar özellikle son kozlarını oynadılar. Doğrusu bu kış da, başlı başına bir koz sayılır. Fakat kış bittiğinde yapacağını yapmış olacak ve gelecek kış da kartların yine onda olmayacağından eminiz.

Reich'ın basın şefi "General kış, general soğuk ve general zaman vb. Almanlara zarar veremez" dese de, cephedeki subaylar zamanın aleyhlerine işlediğini biliyorlardı. 14 Ekim'de Führer, 1

numaralı harekât emrinde, "Kış savaşı için yapılan hazırlıkların tüm hızıyla sürdürüldüğünü, bu ikinci Rusya kışının onları doğru zamanda ve hazırlıklı bulacağını" bildiriyordu.

Hitler kış hazırlıklarına başlanmasını ve tanklar için derhal soğuğa dayanıklı ve ısıtılabilir koruganlar inşa edilmesini emretti. Fakat ne ile? Kereste zor bulunuyordu. Çimento cephenin oldukça gerisinde vardı ve çok uzak bir mesafeden taşınması gerekiyordu. İstihkâm taburları da piyade taburları kadar tükenmiş durumdaydı. Sadece bir şey kesindi, o da Rusların inşaat işlerine seyirci kalmayacakları.

Paulus bu yüzden eldeki tüm kuvvetlerle kenti kış bastırmadan önce ele geçirmeyi denedi. Görünüşte başarılı oldu: 18 Eylül'de General Çukov sığınağını boşaltmak ve Volga'nın sarp kıyılarında alelacele hazırlanmış olan komuta yerine çekilmek zorunda kaldı. Görünümü, Stalingrad savaşçılarına takılacak nişan için amblem olarak düşünülen tahıl silosu Almanların eline geçti. 26 Eylül'de Alman sancakları Kızıl Meydan'daki Parti binasında dalgalanıyordu.

Her sokağın metre metre, her evin kat kat ele geçirilmesi gerekmişti. Bazen bodrumda Kızılordu askerleri mevzilerini başarıyla savunurken, zemin kat Almanlar tarafından işgal edilmiş oluyordu. Her iki taraftaki askerler de bitkin düşünceye kadar savaştılar. Toplar gümbürder ve şarapneller patlarken insan bu cehennemde nasıl uyuyabilirdi? "Dakikayla sınırlı uyku ne demek, bilir misiniz? Haftalardan, aylardan beri gözlerimiz açık olarak uyduğumuzu düşünebiliyor musunuz? Bir elin parmakları kadar uyku saatini sayınız. Stalingrad gecelerinde bu genel olarak başparmakla başlar ve işaretparmağına kadar saymanıza gerek kalmaz." Stalingrad'dan bir askerin izlenimlerini *Völkischer Beobachter* gazetesi bu sözcüklerle aktarıyordu.

Yemek ne zaman gelecekti? Durmadan mermiler uçuşurken yaralılar ateş hattından nasıl çıkarılacak ve tedavi edilecekti? Eylül ayı sonunda Krasnaya Oktobr'a ikinci saldırı başladı. Altı gün altı gecede Almanlar 400 metre bile ilerleyemediler. 6 Ekim'de operasyon durduruldu. Çünkü savaşacak takat kalmamıştı. Sadece bir solukluk mola, ötesi yoktu. Bu, sonraki saldırıya hazırlık yapılmasına yarıyordu. Acaba kesin sonuca mı?

14 Ekim'de Dzerjinskiy Traktör Fabrikası'na dikkatle hazırlanmış büyük bir Alman saldırısı başladı. Yoğun topçu ateşi ve bomba yağmuru Sovyet savunmacıların üstüne yağıyordu. Ardından bastıran piyade tümenleri Sovyet hatlarını yarıp Volga'ya doğru ilerlemeyi başardı. 62. Sovyet Ordusu yok olma tehlikesi altında bulunuyordu. Almanlar General Çukov'un korunağından sadece 300 metre uzaktaydılar ve cephenin bu bölümünde onları Sovyet komutanını esir almaktan sadece 300 metrelik bir mesafe alıkoyuyordu. Ordu Başkomutanlığı bildirisi şöyleydi: "6. Ordu'nun 15 Ekim'deki saldırısı Traktör ve Tuğla fabrikaları dahil olmak üzere, Stalingrad'ın kuzey kesiminin tamamen Almanların eline geçmesi sonucunu getirmiştir."

Yine de birkaç blokta Sovyetler direnebildiler, kuzeydeki işçi mahallerinde ve bazı fabrika hangarlarında tutunabildiler; Alman bombalarından korunma olanağı veren Volga'nın sarp kıyılarına taşınmış olan sığınaklarda daha güvenli bir şekilde bulunuyorlardı. Şehri savunacak olan Çukov'un 62. Ordusundan geriye kalanlar Kızıl Ekim ve Barikatlar fabrikaları arasında sıkışmış olduklarını fark ettiler, arkalarında Volga bulunuyordu. Diğer bütün yönlerden Alman kuvvetleri ilerliyordu. Sovyet askeri hâlâ üç köprübaşını savunabiliyordu; elinde bulunan alan sadece birkaç yüz metre genişliğindeydi ve her yerde yıkıntılar vardı. Alman savaş muhabiri Walter Kerr isabetli olarak, "Bu arazi parçası tarihin en büyük çöplüğü" diye yazıyordu.

Almanlar bu arada Stalingrad "çöp deposunun" yüzde doksan kadarını kontrol ediyorlardı, fakat kayıplar tahmin edilemeyecek kadar yüksekti. İki ya da üç gün içinde koca taburlar büyük kayıplar vermişlerdi. Çoğu Alman bölükleri birkaç askerden oluşuyordu ve Sovyet birlikleri de Dzerjinskiy çarpışmalarında askerlerinin yüzde yetmiş beşini kaybetmişti. Doğrusu bu ateş yağmurunda sağ kalmak mucizeye bağlıydı.

Doğu Yabancı Ordular Bölümü'nün yapmış olduğu bir durum değerlendirmesinde "Düşman güçten düştüğü için sakin duruyor" deniyordu. Bu son derece hatalı bir değerlendirmeydi Gerçekte Sovyetler yalnızca 15 Kasım'dan 3 Ekim'e kadarki süre içinde altı yeni piyade tümenini savaşa sokmayı başarmıştı. Stalingrad'ın çevresinde neler olduğuna bakıldığında bu değerlen-

Georgi Zukov, Kızılordu Başkomutan Yardımcısı

26 Temmuz 1942'de düşman motorize ve zırhlı birlikleri 62. Ordu'nun savunma mevzilerini yararak, Donetz'de Kamenskoye bölgesine ulaştı. Genel Karargâh, henüz mevzilenmemiş 1. ve 4. Zırhlı ordulara bu yarma harekâtının zaman geçirmeden durdurulması emrini verdi. 1. ve 4. Zırhlı ordular bu sırada 240 tank ve iki de topçu tümenine sahiptiler ki, bunlar Alman zırhlı birliklerine karşı gerekli direnişi gösteremez, ancak düşmanın ilerleyişini bir süre için durdurabilirdi. Stalingrad Savaşı askeri politika açısından büyük öneme sahipti. Stalingrad düşerse düşman ordusu ülkenin güneyini merkezden ayırma olanağını elde edecekti. Ayrıca Kafkaslar'dan çok büyük miktarda malzemenin sevk edildiği en büyük ulaşım damarını kaybedebilirdik.

dirmenin vahim bir yanılgı olduğu anlaşılıyordu. Çünkü Kremenskaya ormanlarında ve Stalingrad'ın güneyindeki steplerde hummalı bir hareketlilik sürüyordu. Dinlenmiş Sovyet tümenleri çıkış noktalarına yerleşmiş, büyük bir karşı saldırıya hazırlanıyorlardı. Uran Operasyonu başlıyordu.

Eı büyük sorun kamuflajda ortaya çıktı. Tüm kuvvetlerin hareketlilikleri, mümkün olduğunca gece karanlığında gerçekleştirildi. Havaalanları ve gerekli ikmal hatları iyi gizlenmiş, şaşırtıcı benzerlikte pistler ve Volga üzerinde yanıltıcı köprüler kurulmuştu.

Sahte köprüler Alman hava keşif birliklerini yanıltacaktı, ancak öyle olmadı. General Paulus, havadan yapılan keşiflerle ve Sovyet esirlerin sorgularından Sovyet birliklerinin hareketleri hakkında bilgi sahibi olmuştu. Stalingrad'daki çarpışmaları kesip, tehlike içindeki kanatları sağlamlaştırmak için 6. Ordu'yu geri çekmek istiyordu. Fakat Hitler 1 numaralı emrin ekinde şunu iddia edecek kadar ileri gitmişti: "Ruslar şimdilik geniş kapsamlı bir hedefe sahip büyük bir saldırıya başlayacak durumda değiller."

Uran Operasyonu bu sırada en ileri evresindeydi. Saldırı gü-

Alfred Maisel, Usteğmen, kız arkadaşı Greda'ya yazdığı mektup:

İki aydır birliğimle beraber, şimdi Stalingrad önlerinde en şiddetli noktasına ulaşmış olan sert çarpışmaların içindeyim. Burada çevre bir çöl ve yakıcı sıcakta çorak, kumlu steplerle dolu. Gökyüzünde adeta bulut yok. Hiçbir ev ya da çalı gölgesi yok ve sık sık, günlerce su da yok. Burada iyi inşa edilmiş korunaklarda İvan öyle sert ve inatla direniyor ki, bazı günlerde sadece birkaç metre toprak parçası ele geçirebiliyoruz. Cildim güneşten tamamen kavruldu, kabuk kabuk dökülüyor. Haftalardır yıkanmadım, tıraş olamadım ve bu anlatılmaz tozdan tamamen kabuk bağlamış durumdayım. Stalingrad'ı Ruslardan almak için çukurdan çukura ilerlemeye çalışıyoruz. Bu şimdiye kadar katıldığım en acımasız savaş oldu.

nü 9 Kasım olarak kesinleşmişti. Kâğıt üzerinde kesin biçimde saptananların şimdi pratiğe geçirilmesi gerekiyordu. Yeremenko'nun yanındaki planlamacılar, düşman cephesinin zayıf noktası olarak, Almanların müttefiklerine emanet ettiği Güney bölümünü saptamışlardı. Orada Macarlar ve Romenler, ikisinin arasında da İtalyanlar bulunuyordu. Ancak öteki gelişmeleri müttefiklerin sırtına yıkmak hoş olmazdı. Alman komuta heyeti, onlara, 400 kilometre uzunluğunda bir cephe bölümünü yetersiz silahlar ve teçhizatla savunmak gibi, gerçekleştirilmesi olanaksız görevleri havale etmişti. Bu ancak Kızılordu'nun topyekün saldırıdan vazgeçmesiyle başarılabilirdi. Doğrusu Uran Operasyonu da böyle bir saldırıyı öngörüyordu. 7 Kasım'da Zukov şu sözü verdi: "Yakında caddelerimizde sevinçli günler olacak."

Alman komuta heyetinin istihbarat bilgileri çelişkiliydi. Daha 12 Kasım'da Doğu Yabancı Ordular Bölümü Şefi Albay Reinhard Gehlen rahatlatıcı haberler iletmişti: "Yakında saldırı olasılığı görünmüyor. Mevcut düşman kuvvetleri ilerideki operasyonlar için oldukça zayıf durumda."

Fakat Wehrmacht Başkomutanlığı'nda durum raporları bambaşka bir görünüm veriyordu: Stalingrad'ın güney ve kuzeyinde

Hans Ostreich, Kıdemli Onbaşı

Tuvaletimi yapmak için seyrek çalılıkların arasına koştum. Ancak korkunç bir şeye rastladım. Böyle bir şey gerçek olamazdı. Yerde bağırsakları dışarı sarkmış bir Alman astsubayının cesedi yatıyordu. Günler öncesinde ölmüş olmalıydı. Tiksinerek arkamı döndüm. Kusacak haldeydim. Koşarak savaş alanına döndüm. Haberciler, emir erleri ve subaylar orada toplanmışlardı. Dehşet içinde, bulduğum cesedi haber verdim. Hiçbir tepki olmadı, sadece bana ilgisizce baktılar. Böylece bir astsubay "Führer, Vatan ve Ulus" için ölüyor. Belki de yakınları onu kayıp olarak biliyorlar. Bu, arkadaşlarım için de böyleydi.

güçlendirilmiş hareketlerden ve "saldırı kuvvetleri hareketliliğinden", "düşmanın yığılmasından", hatta cephenin Romenlerin ve İtalyanların bulunduğu kesimine "saldırı" olasılığından söz ediliyordu. Alman telsizcileri Sovyetlerin yeni güneybatı cephesi bağlamında, Kızılordu'nun yeniden organizasyonu ve ilerleyişi hakkındaki işaretleri ileten Rus emirlerini saptadılar. Alman düşman keşif raporları, Kletskaya yakınlarındaki Don dirseğinde Sovyetlerin "güçlü hazırlıklarını" bildiriyordu.

Ancak Alman komuta heyeti tüm bu alarm sinyallerinden gerekli sonuçları çıkaracak durumda değildi. Tehdit altındaki kanatların takviye edilmesi, tıpkı Wehrmacht birliklerinin kaydırılması gibi, gerçekleşmedi. Sadece Hitler o zamana kadar kullandığı karargâhı Winniza yakınlarındaki Werwolf'tan, Rastenburg yakınlarındaki karargâhı Wolfschanze'ye taşındı. Oradan şu emri verdi: "En azından Top Fabrikası ve Metalurji İşletmesi civarından Volga'ya kadar gedik açabilmek ve kentin bu kesimlerini alabilmek için komuta heyetinin bir kez daha, çok kereler kanıtlanmış enerjisi ve defalarca görülmüş yiğitliğiyle savaşı sürdürmesini bekliyorum."

General Paulus'un, Führer'inin yönergelerini adeta alay eder gibi iletmesi cephedeki askerlere moral veriyordu: "Bu emrin bizim uslu askerlerimize yeni bir gayret vereceğinden eminim."

General von Seydlitz, Hitler'in bu emrini anılarında acı bir şekilde eleştirmiştir. Fakat öteki subaylar gibi o da askerleri bir kez daha Rus mevzilerine sürdü. Subaylar son, ancak tamamen umutsuz bir hamleyle Hitler'in arzularını gerçekleştirmeyi denediler ve Stalingrad'ın güney ve kuzeyinden gelecek yardımı sabırsızlıkla bekleyen savunmacıların tahkimatına karşı saldırıya geçtiler.

19 Kasım'da her şey hazırdı. Stalingrad Cephesi Savaş Konseyi birliklere bir emirle seslendi: "Yoldaşlar, Kızılordu Askerleri, Komutanlar ve Komiserler! Ortak düşmanımızla hesaplaşma saati geldi. Faşist istilacılara karşı kararlı bir saldırıyı emrediyoruz. Düşmanı yok edin ve Vatan için onurlu görevinizi yerine getirin. Alman istilacılara ölüm!"

Sovyet karşı saldırısı yoğun bir tipi içerisinde başladı. Kızılordu; 31. Ordu kuzeyden, 5. Zırhlı Ordu'nun desteklediği 51. 57. ve 64. ordular doğudan olmak üzere iki yönden saldırıya geçti. Üç Sovyet cephe bölümünün komutanları Korgeneral Vatutin, Korgeneral Rokossovski ve Korgeneral Yeremenko idi. Aldıkları emir Romen ve İtalyan hatlarının yarılmasını içeriyordu. Ortak hedef 6. Ordu'nun kuşatılmasıydı.

Zaman: 19 Kasım, saat: 10:50.

Almanların Stalingrad'daki Dzerjinskiy ve Barikatlar adlı fabrikaları ele geçirip Sovyetlerin ana köprübaşısını kesin biçimde yok etmekle tehdit ettiği gün, Kızılordu son karşı saldırıyı başlatmıştı. Oldukça üstün durumdaki Sovyet kuvvetleri Stalingrad'ın güneybatısında ve güneyindeki Romen mevzilerini ezip geçti. Hızlı ilerleyişten sadece dört gün sonra, iki kıskaç ordusunun uç birlikleri Sovyetski yakınlarında birleşti. General Guderian komutasındaki Alman tanklarının Rusya Savaşı başlangıcında gösterdiği başarıyı, Sovyetler şimdi akıllı öğrenciler olarak Almanlara karşı uyguluyordu: 6. Ordu'nun çevresindeki çember kapatılmıştı, Almanlar ve müttefikleriyle birlikte yaklaşık 300.000 asker artık kapana kısılmıştı.

Paulus, Rusların karşı saldırısını haber aldığında Çukov'un kuvvetlerine karşı yaptığı saldırıyı durdurdu. Führer çaresiz görünüyordu, "Direnin ve diğer emirleri bekleyin" diyordu. 22 Ka-

sım'a kadar kendisinden ses çıkmadı. 14 gün önce çok farklı şeyler söylüyordu. O zamanlar 1923'deki başarısız "Birahane Darbesi"nin yıldönümü dolayısıyla, eski mücadele arkadaşlarının önünde şu sözlerle caka satmıştı: "Stalingrad ele geçirildi sayılır. Bundan emin olabilirsiniz ve tüm sorumluluğumla Tanrı ve tarih önünde tekrarlıyorum: Stalingrad'ı bir daha asla bırakmayacağız. Asla!"

Bu korkunç yemin onbinlerce asker için acımasız bir gerçeklik olacaktı. 6. Ordu'nun dramına son verilemedi. Alman askerlerinin gerisindeki tuzak kapanmıştı.

VOLGA NEHRİ KIYISINDAKİ SON

Sovyet saldırısının başlamasından üç gün önce Don Nehri kıyısında bulunan Kalatç'da lapa lapa kar yağmış ve Stalingrad'a yapılan Alman saldırısının başında topçuların açtığı yarları örtmüştü. Kana doymuş olan savaş alanını zarif bir örtü kaplamıştı. Yakında gelecek olan kış kendini gösteriyordu. Ancak Alman komuta heyetinin, yaz saldırısının başlangıcında planladığı, kışlık mevzilere çekilmekten hiç söz edilmiyordu.

60 kilometre daha doğudaki Stalingrad'da, 6. Ordu hâlâ 62. Sovyet Ordusu'nun birbirine girmiş olan artıklarını teslim olmaları için zorlamayı deniyordu. Ancak bunlar daha önce olduğu gibi, umutsuzluğun verdiği cesaretle karşı koyuyorlardı.

Her iki taraf da kararlılık gösteriyordu. Sovyet komuta heyeti 7 Kasım'da *Pravda* gazetesinde, Stalin'e sunulan "Stalingrad'ı savunan askerin andı"nı yayınladı: "Rus silahlarının onuruna leke getirmemek için sonuna kadar savaşacağız. Sizin önderliğinizde babalarımız Çaritsin Savaşı'nı kazandılar, sizin komutanızda bizler de büyük Stalingrad savaşını kazanacağız." O sıralarda Hitler, Münih'te Bürger-braeukeller'de Stalingrad'ın asla boşaltılmayacağına söz veriyordu.

Kasım ayı ortalarında kış bastırmıştı. Hitler nihayet kesin sonucu, Volga kıyısındaki metropolün ele geçirilmesini istiyordu. Tayfun Harekâtı 1941 yılı sonunda Moskova önlerinde durdurulduğunda, "kış felaketinden" edinilen deneyimlere karşın, birlikler soğuğa uyum sağlayacak durumda değillerdi. Stalingrad'daki 6. Ordu'nun ilk kardan önce kışlık teçhizatının sağlanması çok önemliydi. Ancak bunun yerine sadece ucuz öğütler vardı.

Asker! Bacakların, hatta taşlar donuyor
Her şey sıcak bir örtüye bürünüyor
Belli ki biz hep kötülüklerden koruyacak
Bir şeylere sahibiz.

Bu ve benzeri "şiirlerle", üşüyen askerlerden özellikle "soğuğa hassas" silahlarını korumaları isteniyordu. Çocukça şiirler yerine, söz verilmiş olan sıcak battaniyelere gereksinim vardı. İkmal sistemi şimdi nasıl çalışıyordu?

Kalatç Köprüsü Alman ikmal zincirinin önemli bir halkası olmuştu. 6. Ordu'nun ikmal edilmesi için Don Köprüsü üzerinden bir ana kol uzanıyordu. Bu noktada zincir koparsa ikmal kesin olarak çökerdi.

Kalatç Köprüsü'nün stratejik önemini tabii Ruslar da biliyordu. Bu nedenle iki Sovyet zırhlı birliği o yöne doğru ilerliyordu. Birlikler sırf bu nedenle ilk gün 50 kilometreden fazla ilerlemişlerdi. Köprüde konuşlanmış, ani sıcaklık düşüşüne olduğu kadar, kitlesel düşman saldırısına da hazırlıksız olan Romen kuvvetleri saldırının şiddetine ciddi bir şekilde karşı koyacak durumda değillerdi. Sonradan, masa başı stratejistleri serzenişte bulunmak için çabuk davrandılar. Onlara göre, Alman müttefiklerinin savunmadaki yetersizlikleri ve kanatlarda direnme noksanlığı 6. Ordu'nun felaketini mümkün kılmıştı. Bunun doğrusu ise Alman komuta heyetinin, sınırlı askeri teçhizatı ve modern silahları kendi birliklerine tahsis etmiş olmasıydı. Romenlere sadece kendi köhne teçhizatı kalmıştı. Onların bu eskimiş silahlarla, saldırılarına şimdiye kadar görülmemiş bir yoğunluktaki topçu ateşiyle başlayan düşmanın maddi üstünlüğü karşısında şansı yoktu.

Her şeyden önce belli olan, Alman komuta heyetinin cepheyi aşırı biçimde yayması ve uzun tutulmuş, üstelik de yeterince korunmayan kanatlarda tehlikeye düşülmüş olmasıydı. Buna, ilerdeki düşman saldırısının görmezlikten gelinmesi de eklendi.

Yarbay Filippov komutasındaki 26. Zırhlı Birliğin bir saldırı kuvveti 21. Kasım'da köprüye baskın emri aldı. 22. Kasım'da sabahın erken saatlerinde öncü tanklar Kalatç'a ulaştı ve istenilen köprüyü ele geçirdi. Kızılordu piyade birlikleri, sokakları ateş altına alabilecekleri tepeliklerde mevzilendi. Artık Stalingrad'a

giden en önemli ulaşım bağlantısı Sovyetlerin kontrolü altındaydı; 6. Ordu'nun hayati öneme sahip ikmal hattı kapatılmıştı.

Alman propaganda makinesi ilk kez sadece şaşkınlığa düşmemiş, ayrıca söyleyecek hiçbir sözü de kalmamıştı. Reich Basın Şefi, gazetelere Stalingrad çarpışmalarını hiçbir şekilde haber başlığı yapmamalarını emretti. Ayrıca "Durumun iletilmesi için emir bekleniyor" dendi.

"Führer İyimser"

Bu son Kasım günlerinde Kalatç civarında olup bitenler başka yerlerde de gerçekleşiyordu. Golubinskaya çevresinde önemli köprüler Sovyetlerin eline geçti. Krivo Mushanskaya yakınlarında batı demiryolu hattının kesilmesiyle, merkezi öneme sahip bir başka ikmal hattı da kesilmiş oldu. 51. Ordu Abgenoro'yu ele geçirdi ve ikinci demiryolu hattını da ele geçirmek için Katelnikovo yönüne doğru saldırıya geçti. 23 Kasım'da kuzeyde Paspopinskaya yakınlarında beş Romen tümeni Sovyet üstünlüğü karşısında teslim oldu. Güneyde 4. Romen Ordusu dağılmak üzereydi. Sovyet Enformasyon Bürosu düzinelerce yerleşim bölgesinin ele geçirildiğini ve 5.000 askerin esir alındığını bildirdi.

Saldırının başlangıcında günlerce gizlendikten sonra, nihayet Sovyet Başkomutanlığı da ortaya çıktı. Sovyet kamuoyunu harekâtın başarısı konusunda ancak 22 Kasım tarihli bir bülten bilgilendirdi. O zamana kadar Kızılordu yaklaşık 100 kilometre ilerlemişti. Özenle hazırlanmış iki kıskaç saldırısında, birbirlerinden ayrı hareket eden iki ordu grubu düşman hatlarının yarılıp geçilmesini başardı ve düşmanın gerisinde bir araya geldi. Böylelikle 6. Alman Ordusu Stalingrad'da yaklaşık 60 kilometre uzunluğunda ve yaklaşık 40 kilometre genişliğinde bir çemberde kapana kısılmış oldu.

Neredeyse kesin bir darbe olmuştu bu. Karargâhını Kalatç'ın 15 kilometre kuzeydoğusunda kurmuş olan General Paulus, Sovyet kuvvetlerine esir düşmekten son anda kurtuldu. Paulus bir Fieseler-Storch uçağıyla, yanında kurmayıyla Nişne-Tişirskaya'ya çekilebildi. Volga'nın 100 kilometre batısında, Tişir ve

Hans-Jürgen Gross, Astsubay

12 Ocak'ı 13 Ocak'a bağlayan geceyi dışarıda geçirmek zorunda kaldık. Akşam vakti herkese bir kez daha bir dilim ekmek ve bir tas at eti çorbası dağıtıldı. Bu, bölüğümüzün son resmi iaşe dağıtımı oldu. Ertesi sabah başçavuşumuz bölüğümüzden arta kalanları sıraya soktu ve şunları söyledi: "Burada kalan, Ruslara teslim olacak. Sağa dön! İleri, marş!" Dört yıldır süren bu korkunç savaş sırasında bir rütbeli şahıstan asla bu tür sözler işitmemiştim. Hemen herkes fırlayıp gitti. Sadece benim de aralarında olduğum küçük bir grup, herhangi bir şekilde çemberden çıkabilme umuduyla hareket etmedi. Geride kalan arkadaşlarla vedalaştık. Onların hiçbirini bir daha görmedim.

Don nehirlerinin birleştiği yerde, Stalingrad'ın alınmasından sonra 6. Ordu'nun kışlık sevk ve idare yeri kurulacaktı.

Alman komuta heyeti önceleri bir tepki göstermedi, gösteremezdi, çünkü Führer Sovyet saldırısının başlangıcında Berchestagen'de bulunuyordu. Volga ve Don boylarındaki gelişmelerden 2.000 kilometre uzaktaki bu sakin dağ köşkünde Hitler tatilini geçiriyordu. 22 Kasım akşamı Führer'in özel treni, onu Rasteburg'a götürecek olan bir uçağın beklediği Leipzig'e doğru dönüş yolculuğuna başladı. Alman diktatörü hareketten önce Paulus'un komuta heyetine, çember içine geçmelerini emretti. Bir komutanın yeri ordusunun yanı olmalıydı. Kaptan, batan geminin güvertesinde itaatli davranıyordu. Paulus karargâhını, Hitler'in emirlerinin kendisine ulaşacağı, kentin 10 kilometre dışındaki Gumrak Havaalan'ına taşıdı.

Berchestagen'den Leipzig'e yapılan yolculuk sırasında, Führer'in durum hakkında taze bilgi alabilmesi için tren iki saatte bir duruyordu. Yeni Kurmay Başkanı Zeitzler, Hitler'e Stalingrad çemberinden daha da kötü haberler iletmek zorunda kaldı. Ancak Alman diktatörü iyimser görünüyordu. Wehrmacht kurmayının savaş kayıtlarına, Hitler'in dönüşünden sonra katıldığı ilk durum değerlendirmesinde, ek olarak şu sözleri kaydedilmişti:

Jochen Mathhies, Uçak Teknisyeni

Pitomnik Havaalanı'ndan kalkış sırasında bir uçak telsizle, iniş takımlarının düzgün olarak kapanmadığını bildirdi. Kötü bir şeylerin olduğu belliydi. Kuşatma alanı dışına iniş sırasında tekerlekler açıldığında, sıkışıp donmuş bir asker cesedi düştü. Herhalde umutsuzluktan, çemberden kurtulabilmek için tekerlek askılarına tırmanmıştı. Tabii bu kaçış denemesinden sağ çıkamamıştı.

"Führer, Stalingrad'daki 6. Ordu'nun durumu konusunda iyimserdir." Hitler durumun ciddiyetini kavramamış ve 6. Ordu'nun yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğunu fark etmemiş miydi? Durum hakkında gerçekçi bir fikir edinmek için yeterli bilgiye sahip değil miydi?

"Yarıp Geçmek ya da Yok Olmak"

Sovyet saldırılarının başlamasından 4 gün sonra Wehrmacht Başkomutanlığı'nda huzursuzluk egemendi, ancak bu hiçbir şekilde felaket duygusu değildi. Sovyet karşı saldırısının başlayıp ilk haberlerin gelmesinden sonra, B Ordular Grubu Komutanı Orgeneral Weichs, Stalingrad'a yapılan tüm saldırıların durdurulmasını emretti. Bundan sonra 6. Ordu, B Ordular Grubu ve Wehrmacht kurmayı durum hakkında tam bir fikir edinebildi. 6. Ordu Komutanlığı, 22 Kasım günü saat 19:00'da şu mesajı geçti: "Ordu kuşatıldı. Tüm Zarizatal, Sovyetski'den Kalatç'a kadar tüm demiryolu hattı, aynı şekilde bölgedeki Don Nehri köprüleriyle, Golubinskaya, Oskinski ve Krainin'ye kadar uzanan alanda Don Nehri'nin batı kıyısında bulunan tepeler kahramanca direnişe karşın Sovyetlerin eline geçmiş bulunmaktadır." 1.500 kilometrekarelik bir alanda yaklaşık 300.000 asker, 1.800 top, 10.000 taşıt aracı ve 50.000 atla birlikte kuşatılmıştı.

Bu gerçek sayesinde, subayların ileride olacaklar hakkında artık endişe etmeleri gerekiyordu. Askeri uzmanlar bir konuda

aynı görüşteydiler; eldeki tüm kuvvetlerin toplanmasından sonra birliklerin yeniden düzenlenmesi ve Stalingrad'dan çekilinmesi gerekiyordu. General Paulus, 22 Kasım tarihli raporunda hareket serbestisi ricasında bulundu. Bu serbestiyi nasıl kullanacağını ima etmişti: "Durum bizi, Don ve Volga arasındaki Güney Cephesi'nde düşmanı tüm gücümüzle vurabilmemiz için Stalingrad'ı ve Kuzey Cephesi'ni bırakmaya zorlayabilir."

Çemberden çıkmak; tek akıllıca çözüm buydu. B Ordular Grubu Komutanı bu öneride bulunmuştu. Freiherr von Weichs, astlarının önerisini destekledi: "Alınan kararın olağanüstü ağırlığına karşın, General Paulus'un önerdiği gibi, 6. Ordu'nun geri çekilmesini gerekli gördüğümü bildirmek zorundayım."

Bu süre içinde, kuşatılan birliklerin durumu gittikçe tehlikeli bir hal alıyordu. Kızılordu Almanların etrafındaki çemberi daha da güçlendirmiş, Wehrmacht ikmal depoları da Rusların eline geçmişti. Böylece zaten kritik olan ikmal durumu daha da kötüleşti. İleri kaydırılan birliklerin cephanesi ve benzini de tükenmişti. Paulus, 23 Kasım akşamı Ordu Başkomutanlığı'na yeniden bir telsiz mesajı gönderdi: "Tüm güçlerin bir araya getirilerek, güneyden ve kuzeyden saldıran düşmana öldürücü bir darbe vurulmazsa 6. Ordu en kısa zamanda yok olacaktır."

Açılmış metinde bu ifade, bütün tümenlerin Stalingrad'dan çıkarılması anlamına geliyordu. Paulus etkili bir biçimde, cephede bulunan komutanlar Hietz, von Seydlitz, Strecker, Hube ve Janecke'nin de aynı değerlendirmede bulunduklarına işaret ediyordu. Neredeyse yalvararak sözü şöyle bitiriyordu: "Lütfen, durumun aciliyeti nedeniyle bir kez daha hareket serbestisi ricasında bulunuyorum."

Paulus haklı olarak subaylarının düşüncelerine dikkat çekmişti. Piyade Generali Walter von Seydlitz-Kurzbach daha da ileri giderek, altı maddelik bir memorandumla, 6. Ordu'nun içinde bulunduğu durumun umutsuzluğunu ayrıntılı olarak anlatmıştı. Hiçbir bölgede depo mevcudu kalmamıştı. Küçük savunma savaşları cephane mevcudunun hızla azalması sonucunu doğuracaktı. Havadan yapılacak bir ikmal, ek uçaklar görevlendirilse bile, koca bir ordunun ihtiyacını karşılayamazdı.

General Paulus'un Hitler'e çektiği telgraf

23 Kasım 1942

Gizli

Başkomutanlığa

Bilgi için: B Ordular G. Komutanlığı'na

Führer'im!

22. 11 akşamı telsiz mesajınızın gelişinden itibaren olayların seyri birbirini izledi.

Güneyde ve batıda çemberin kapatılması başarılamadı. Yakında ortaya çıkabilecek, düşmanın yoğunlaşması burada belli oluyor. Cephane ve yakıt tükenmiş durumda. Pek çok batarya ve tanksavar silahının cephanesi tükendi. Zamanında ve yeterli bir ikmal olanaksız.

Eğer tüm güçler bir araya getirilip, güneyden ve batıdan saldıran düşmana yok edici bir darbe vurulmazsa 6. Ordu en kısa zamanda yok olacaktır. Bunun için bütün tümenlerin Stalingrad'dan çıkarılması ve Kuzey Cephesi'nden daha güçlü kuvvetler getirilmesi gerekmektedir. Bu kadar güçsüz bir durumda Doğu ve Kuzey cephelerinde tutunmak olanaksız olduğu için, güneybatı yönünde bir yarma harekâtı kaçınılmaz olacaktır. Çok malzeme yitirdik, değerli savaşçılarımızın ve malzemenin en azından bir kısmı korunacaktır. Cephedeki generallerden Heitz, Strecker, Hube ve Janecke'nin de aynı düşünceye sahip olduklarını bildirerek, bu çok ciddi durumun tüm sorumluluğunu üzerime alıyorum.

Lütfen, durumun aciliyeti nedeniyle bir kez daha hareket serbestisi ricasında bulunuyorum.

Selam sana Führer'im.

Başkomutanlığa iletilecek: 23.11/ 23:45

"Verili tahminlerden, havayolu ile yapılacak bir ikmalin tamamen olanaksız olduğu ortaya çıkmaktadır."

Von Weichs ve Paulus da Seydlitz'in ifade ettiği endişeleri paylaşıyorlardı. 23 Kasım'da Weichs'ın Ordu Kurmay Başkanlığı'na gönderdiği mesajdan şunlar anlaşılıyordu: "20 tümenden oluşan bir ordunun havayoluyla ikmali olanaksızdır. Eldeki hava taşıma kapasitesiyle günlük ihtiyacın ancak onda biri taşınabilir."

Bu karamsar değerlendirmeler bile normal kış koşullarının iyimser tahminlerine dayanıyordu. Seydlitz, bir yardım saldırısını başlatabilmelerinden önce, kuşatılan Almanları bütünüyle yok

etmek için Kızılordunun şiddetli saldırılara devam edeceğini düşünüyordu. Bu tür tahminlerde bulunmak için insanın kâhin olmasına gerek yoktu. Her komutan, karşısına çıkan fırsatlardan ve düşmanın zayıflığından yararlanır ve buna göre davranır. Seydlitz, olabildiğince hızlı takviye sağlanamaması durumunda, kuşatılan birliklerin kaybedileceği sonucunu çıkarmıştı. Bundan, kuşkusuz gerçekçi birisi olduğu belli oluyordu. Doğudan ya da batıdan, beş gün içinde uygun bir yardım saldırısı için pek şans görmüyordu. Kısaca şöyle deniyordu: "Bunun için hiçbir belirti bulunmamaktadır."

Hiç stok bulunmadığından, havayoluyla yeterli oranda ikmal sağlanmadığından ve takviye de hesaplanmadığından, Seydlitz için sadece olası bir çıkarsama görünüyordu: "Ordu bir seçim yapmak durumundaydı. Genel olarak Katelnikovo yönünde bir yarma harekâtı gerçekleştirmek, ya da birkaç gün içinde yok olmak. Başkaca bir seçenek yoktu."

Bu oldukça açık çözümlemeyi K.K. Kurmay Başkanı Tümgeneral Arthur Schmidt kısa bir ek yazıyla görmezlikten geldi: "Führer'in kafasını meşgul edemeyiz ve General von Seydlitz başkomutan değildir."

Bu not o kadar da saçma değildi, bazı generallerin kafa yapısını gösteriyordu. Bir subay düşünmez, itaat eder; onun görevi askeri bir emrin uygulanmasıdır, siyasi çözümlemeler yapmak değil. Böyle bir düşünüş biçimi daha da kötüsünün olacağı kaygısını uyandırıyordu. En azından Genelkurmay Başkanı cephedeki generallerin olumsuz görüşlerini paylaşıyordu. Zeitzler, 6. Ordu'nun hemen bir yarma girişiminde bulunmak zorunda olduğunu Hitler'e söyleyeceğini açıkça bildirdi. 22 Kasım'ı 23 Kasım'a bağlayan gece, B Ordular Grubu Kurmay Başkanı'yla yaptığı bir telefon görüşmesinde bunu ifade etti. Ertesi sabah uygun bir öneri sunmak istiyordu. Neden acaba ertesi gün?

Niçin her saatin önemli olduğu bir durum karşısında bir kararı erteliyordu ki? Führer, Rastenburg'a gelişinden sonra inzivaya çekilmişti. Geziden yorgun düşmüş(!) olduğunu bildirtti. Ancak generaller Hitler'in ikna edilebileceğini hesaplıyorlardı.

Rudolph C.'nin evine yazdığı mektup:

Bunun sana yazdığım son mektup olduğunu söylemek istemiyorum. Tanrı esirgesin, ancak metin olman gerekiyor; çünkü her şeyi bırakmak zorunda kalıp Ruslara esir düşersek sana yazamayacağımdan kuşkum yok. Sevgili Greti, bunu o kadar trajik bir şey olarak düşünme. Bunun beni ve aynı zamanda 200.000 insanı ilgilendiren bir kader, kısmet meselesi olduğunu her zaman göz önünde bulundurmalısın. Greti, biliyor musun, hep dışarıdan yardım geleceğini umut ediyoruz, fakat buna güvenemeyeceğimizi de biliyoruz. Hemen hemen iki ay boyunca ağır kayıplar vererek Stalingrad mevziini tutmamıza karşın, pek o kadar önemimiz yok. Eğer bir mucize olmazsa işimiz bitik. Tüm umutlarımı yitirdim, çünkü Mart ayına kadar bekleyemeyiz; ya açlıktan gebereceğiz ya da Ruslar bizi öldürmüş olacak. En yakın zamanda yaralanmam gerek, en iyisi ayağımdan, kulağımdan ya da gözümden. Sonra belki bir Junkers uçağıyla buradan çıkarım. Fakat hiç umut yok. Sarılık hastası olanları bile buradan götürmüyorlar. Ön saflardan gelen askerlerin anlattıklarını söylemek istemiyorum. Çünkü memlekette insanın, böyle şeyleri asla mümkün görmeyeceği korkunç olaylar oluyor.

"Her Koşulda Direnilecek, Havadan İkmal Yapılacak"

Führer'in herkesçe beklenen kararı 24 Kasım sabahı 6. Ordu karargâhına ulaştı. Telsiz mesajı net ve kısaydı ve de bir bomba gibi düşmüştü. Zaten başlık da iyi şeyler vaadetmiyordu; normal bir emir değil, karşı çıkma olanağı bulunmayan en üst derecede bir emir söz konusuydu.

Hitler' den 6. Ordu K.'lığına gönderilen telgraf:

24 Kasım 1942

6. Ordu geçici olarak Rus kuvvetleri tarafından kuşatılmış bulunmaktadır. 6. Ordu'yu Stalingrad bölgesinde Kuzey Kotluban-137 rakımlı tepe-135 rakımlı tepe-Marinovka-Zibenko ve Stalingrad'ın güneyinde bir araya getirmeyi düşünüyorum. Uygun bir biçimde ikmali sağlamak ve zamanında kuşatmadan çıkarmak için her şeyi yapacağımdan 6. Ordu emin olabilir. Cesur 6. Ordu'yu ve komutanını tanıyor ve görevini yapacağını da biliyorum.

Adolf Hitler

Margot Schmieder'in Stalingrad'da kaybolan nişanlısı için yazdıkları:

1943 yılı başlarında Doğu Cephesi'nde bulunan nişanlım için sürekli korku ve endişe duyuyordum. Radyodan 6. Ordu'nun Stalingrad'da yok olduğunu duyduğumda üzerime korkunç bir karanlık çöktü. Çünkü nişanlımın son olarak orada savaştığını biliyordum. O zamanlar henüz resmen esirlikten söz edilmiyordu, sadece "şehitler" vardı. Ancak tüm çaresizliğime karşın, özellikle 20 Ocak 1943 tarihli mektubu geldiğinde, sağ kaldığı ya da esir düştüğü yolundaki umudumu yitirmedim. O zamana kadar bunu başarmışsa, ileride de döneceğinden emindim. Tüm yaşamımı onun dönüşüne göre ayarlamıştım. Ondan ancak üç yıl sonra, esirlikte yaşadığını belirten haberi aldım.

Führer'in kararı 6. Ordu'yu kurtaracak tüm umutları yok etti: "Führer 6. Ordu'yu şimdiki Volga Cephesi ve şimdiki Kuzey Cephesi bölgesinde bir araya getirmek niyetinde. Halihazırdaki Volga ve Kuzey cepheleri her koşulda tutulacaktır. Öteki 100 Junkers uçağının cepheye sürülmesiyle havadan ikmal sağlanacaktır."

Bu kesinlikle geri çekilme yasağı anlamına geliyordu. "Durmak ve savunmak"; Stalin'in Rusya Savaşı'nın başlangıç evresinde verdiği o emir tüm Sovyet ordularının yok olmasına neden olmuştu. Aynı yazgı şimdi Alman ordularından birinin başına geliyordu.

"Bir adım bile geri çekilmek yok." 1941-42 Kışı'nda Moskova'ya yapılan saldırının sonuçsuz kalmasının ardından, Hitler bu emriyle Wehrmacht kayıplarını katbekat artırmıştı. "Her koşulda direnmek"; bu, Stalingrad çemberindeki Alman birliklerinin ölüm fermanı demekti. 6. Ordu'nun bu sırada tehlikeli bölgelerden bir çıkış yapması mümkün olsaydı, Don'un batı hattına yapılacak bir geri çekilme Almanları imha olmaktan kurtarmış olacaktı. Hangi nedenler bu vahim kararı doğurdu? Generaller nasıl tepki gösterdiler?

Dr. Hans Girgensohn, Doktor

Ordu sağlık servisleri 1942 yılı Aralık ayının ilk yarısında, önceden herhangi bir yaralanma olmaksızın, artan ölçüde ölüm raporları alıyordu; bu bir hasta muayenesinde bildirilemiyordu. Bunların, vücut sıcaklığının donma derecesinde düşmesi, bitkinlik ve özellikle nedeni bilinmeyen salgınlardan kaynaklandığı tahmin ediliyordu. Bu yüzden, ölüm nedenlerini araştırmak üzere Stalingrad'a gitme emri aldım. Emri başarılı olarak yerine getirmek için değişik yöntemleri uygulamak gerekiyordu. Cesetlerin konacağı yer olarak bir korunak, bir kulübenin geçici olarak boşaltılmış bir odası, bir tren vagonu ya da basit bir çadır tahsis ediliyordu. Zor olan, cam sertliğindeki donmuş cesetlerin açılması sorununun üstesinden gelmekti. Örneğin bir korunakta, cesedin durmadan etrafında çevrildiği küçük bir soba yardımıyla bu iş oldu. 18-31 Aralık günleri arasında bu koşullar altında 50 ceset açtım. Sonuç açıktı; doğrusu bu insanların çoğu açlıktan ölmüştü, ötekilerin çoğu da aşırı derecede zayıf düşmüştü. Açlıktan ölmek bugün bize anlaşılmaz gelebilir. Bu bir sürprizdi ve bomba etkisi yaratmıştı.

"Volga'dan Geri Çekilmeyeceğim"

"Stalingrad'ı bırakmak bu yıl yapılan saldırının asıl başarılı sonuçlarından vazgeçmek anlamına gelir. Bu nedenle eldeki tüm araçlarla Stalingrad'ı tutmak ve 6. Ordu'yla irtibatı yeniden kurmak için çalışmak gerekiyor."

General Zeitzler'in Feldmareşal von Manstein'e iletmiş olduğu Führer'in bir emri bu durum değerlendirmesiyle başlıyordu. "Sivastopol Fatihi" 26 Kasım'dan itibaren geçerli olmak üzere, yeni kurulmuş olan Don Cephesi Komutanlığı'na atanmıştı. Doğrudan von Weichs'ın halefi olarak, 3. ve 4. Romen orduları - daha doğrusu bunlardan arta kalanlar- ve 4. Panzer Ordusu'yla, 6. Ordu'nun Stalingrad'da kuşatılan birliklerini kurtarıp ikmal bağlantısını yeniden sağlayacak ve Kızılordu'yu Sovyet saldırısının başlamasından önceki cepheyi oluşturan hattan geri püskür-

Hans Schmieder, Uçaksavar Eri

Sonunda insanın gördükleri Sodom ve Gomorra'yı hatırlatıyordu. Önceleri yük hayvanı olarak kullandığımız, kaskatı donmuş cılız beygiri kazıklarla kardan çıkarıp parçalıyor ve pişiriyor, ya da buzu kazıp donmuş patatesleri çıkarıyorduk. Bugün bile düşündüğümde midem kalkıyor. Hatta bir keresinde Alman askerlerinin ölen insanların etlerini kesip yediklerini gördüm. Kuşatma sırasındaki açlık onları yamyam yapmıştı.

tecekti. Bunlar Manstein'ın, Hitler'in 55. yaş gününe armağan olarak sunduğu, Führer'in varsayımlarından çıkan iddialı hedeflerdi. Bunlar 6. Ordu'nun, kurtarma birlikleri gelinceye kadar dayanabileceği varsayımından hareket eden hedeflerdi. Bunun için 300.000 askerden oluşan kuşatılmış birliklere gerekli tüm malzemenin havayoluyla sağlanması zorunluydu.

Bunu 6. Ordu, B. Ordular Grubu ve Ordu Başkomutanlığı kurmay heyetindeki uzmanlar da kuşkuyla karşılıyorlardı. Hatta 4. Hava Filo Komutanı Wolfram von Richtofen, bu koşullarda koca bir ordunun havadan ikmalinin olanaksız olduğunu açıkladı; Luftwaffe'nin taşıma kapasitesi bunun için yetersizdi. 8. Hava Birliği Komutanı General Fiebig, "Yarma" ya da "Kirpi" harekâtı tartışılırken, General von Paulus'un huzurunda şunu açıkladı: "Koca bir orduya havadan ikmal yapmak, bu olanaksız. Lutwaffe'in elinde yeteri kadar nakliye uçağı yok."

Ancak sadece Hitler değil, Göring de çok farklı düşüncedeydi. Feldmareşal Göring, Hava Kuvvetleri'nin ikmal harekâtını sürdürebileceğini söyleyerek övünüyordu. Kurmay Başkanı Orgeneral Jeschonek, Führer'in karargâhındaki son toplantıda Göring'in düşüncelerini anlattı. Komutanının vermiş olduğu sözün yerine getirilmesini pek çok koşula bağladı: Uçuş için uygun hava, daha yakındaki havaalanlarından yararlanabilme, ek uçak tahsisi ve buna benzer pek çok şey.

Ancak bu kısıtlamaları Hitler dikkate almadı. Onun için sadece "evet" sözcüğü geçerliydi, "eğer" sözcüğünü unutmuştu. Şak-

Hubert Kremser, Subay

Kişinin şansı varsa sahra pansuman merkezinde bir sedye bulur yahut yatacak bir şey de bulamaz. Etrafımda 100 kadar yaralı vardı ve felaket günden güne artıyordu. Yürüyebilecek durumda olup tekrar cepheye sürülenlere bir umut kalıyordu. Kolunu, bacağını kaybetmiş ya da ölümü yakın olanlar kara listeye alınıyordu. Onlar için "Ölmeleri kesin, hesaba katmaya gerek yok" deniyordu. Yaralılar için doktorlar bile bir şey söylemiyorlardı. Düşünülemeyecek küfürler ediliyordu. Yaralılar sürekli olarak bileklerini kesiyorlardı. Sağlıkçılar onların yaralarını sarmayı deniyorlardı. Fakat çoğunlukla bu işi öyle mükemmel bir biçimde yapıyorlardı ki her türlü yardım geç kalmış oluyordu. Benim de bir tıraş makinem vardı, ancak cesaretim yoktu.

şakçılarının yanında şımarıkça verdiği sözleri yerine getirecek durumda olmadığını da unutuyordu: Alman kentlerine asla düşman bombaları düşmeyecekti, çünkü "Onun Luftwaffe'sinin" buna engel olacağını biliyordu! Ara sıra Müttefik hava birlikleri sadece gece karanlığında değil, güpegündüz Reich bölgesine saldırıyorlardı. Göring, Hitler'in nezdinde yitirdiği saygınlığını yeniden kazandırabilmek için Stalingrad çemberindeki birliklere ikmalin sağlanacağı sözünü verdi.

Hitler, Göring'e inanıyordu, inanmak zorundaydı; çünkü Alman diktatörü ne pahasına olursa olsun Stalingrad'ı elde tutmak istiyordu.

Gerçi Kurmay Başkanı Zeitzler 23 Kasım sabahı Hitler'i bir geri çekilme harekâtının daha da ağır felaketleri önleyeceğine ikna etmeyi denedi. Etkili sözlerle, çember içerisinde yapılacak direnişin sonuçlarını anlattı: "Bu, çeyrek milyon cesur askerin ölümü ya da esir düşmesi demektir. Bu büyük ordunun yitirilmesi Doğu Cephesi'ni yok eder." Ancak Hitler' e yakın olan danışmanlardan gerekli cevapları aldı. Feldmareşal Keitel, Genel Karargâh'ta Führer'in uygun bir sorusundan yararlanarak, sözlerini

teatral bir biçimde şu soruyla bitirdi: "Führer'im, her ne olursa olsun Stalingrad'ı bırakmayacak mısınız?"

Bir yarma harekâtı konusunda konuşup, en azından askeri nedenleri tartan Orgeneral Jodl da aynı sonuca vardı. 6. Ordu savunma mevzilerine çekilecek ve yarma harekâtı olmayacaktı. Hitler de bunu duymak istiyordu. Kurmay Başkanı'na hemen şunları söyledi: "Düşüncelerimde yalnız olmadığımı görüyorsunuz. Bundan böyle verdiğim kararlara göre davranacağım."

Tartışmanın başında kesin bir biçimde şunu açıklamıştı: "Volga'dan geri çekilmeyeceğim." Führer konuşmasının devamında, tutulması gereken Stalingrad Cephesi'nden söz etti. Böylece, Barbarossa Harekâtı sürecinde olduğu gibi, bir çemberi tutmak ve kuşatılmış birlikleri kurtarmak bir keresinde başarılmıştı.

"Köprü Kurmak" ve "Asma Merdiven"

Rusya Seferi tarihinde Alman birliklerinin kuşatılması ilk kez olmuyordu. Daha 1942'de Demyansk yakınlarında kuşatmayı yarıp, mevzilerini tutan binlerce askerin kurtarılması başarılmadan önce, aylarca havadan ikmal edilmesi gereken bir çember oluşmuştu. Yaklaşık 500 uçak gerekli malzemeyi getirmiş ve yaralıları taşımıştı. Her gün 150 uçak geçici olarak inşa edilmiş iki piste iniyor ve 65 ton malzemeyi çember içine taşıyordu. 1942

Hubert Kremser, Subay

Havayoluyla henüz gelmiş ve cephe deneyimi olmayan subaylar asla ciddiye alınmıyordu. Küstahça davrandıkları zaman kendi askerleri tarafından vuruldukları da oluyordu. Bazı genç ve şık giyimli subaylar hâlâ yeterliliklerini ispatlamak istiyorlardı; seslerine emredici bir ton veriyorlar, askerlerini siperde bile esas duruşa geçiriyorlardı. Özellikle "Führer'in emri" lafı edilince herkes öfkeleniyordu. Bir keresinde genç bir subayın intihar ettiğini gördüm. Bu durumda insan hiçbir şey yapamıyordu. Bu çılgınlık ve umutsuzluk ortamında her şey olasıydı.

Martin Wunderlich, Top Komutanı

Traktör Fabrikası'nın tahrip olmuş hangarlarında, önce önümde demiryolu traversleri yığını olduğunu düşündüm. Ancak bunlar donmuş cesetlerdi. İnsanın arkadaşlarını bile gömememesi benim için çok sarsıcı oldu. Ayakları donmuş bir sürü zavallı insanı görmeyi çok ürkütücü bir şey olarak hissettim. Bölüğümüzden bir arkadaşın bacakları simsiyah olmuştu. Sıhhiyeciler ona yarım şişe schnaps verdiler ve sonra bacağını kestiler. Her şey o kadar anlamsız görünüyordu ki. Tek bir atış bile yapmadım, her yerde kaos ve teslimiyet vardı.

yılı Mart ayında dışarıdan kurtarma saldırısı ve aynı anda, kuşatılan birliklerin yarma girişimi başladı. Kod adının seçimi Alman stratejistlerin şaşırtıcı buluş zenginliğini kanıtlıyordu: "Brückenschlag" (köprü kurma) dışarıdan girişilen kurtarma harekâtının, "Fallreep" (asma merdiven) ise yarma saldırısının kod adıydı. Her iki harekât da başarıldı. Demyansk çemberi 28 Nisan 1942'de kırıldı.

Demyansk, savaş tarihine Doğu Seferi'nin en uzun kuşatma savaşı olarak geçti. Bu harekât altı ay sonra bile etkisini gösterecek psikolojik bir öneme sahipti. Demyansk örneği şimdi Hitler tarafından bir çemberin uzun süre elde tutulup, sonunda kırılabileceğinin mümkün olduğunun kanıtı diye gösteriliyordu. O dönemde kesin kurtarma saldırısını yürüten komutan, General von Seydlitz-Kurtzbach'dı. Stalingrad'da çemberin öte tarafında bulunuyordu ve kurtarılması gereken askerlerin arasındaydı. Seydlitz bir yarma harekâtı ile ulaşılacak çözümün en hararetli savunucusuydu. Demyansk kuşatmasını o zamanlar bugünkü gibi değerlendirmemiştir. Anılarında her iki kuşatma savaşının temel farklılıklarını belirtmiş ve Demyansk'ta havadan yapılan ikmalin neden o kadar başarılı yürütülülebildiğini şöyle açıklamıştır:

"1. Çemberin cepheden uzaklığı yaklaşık 35-40 kilometredir.

"2. Çember içinde ikmali sağlanan tümenler yaklaşık

100.000 kişilik bir kuvvetti; birliklerin 35.400 olan asker kaybı, havayoluyla 30.500 askerin getirilmesiyle giderildi.

"3. Üstünden havayolunun geçtiği arazi fazlasıyla ormanlıktı ve Rus hava savunması için elverişsizdi."

İkmal, savunma ve nihayet çemberden kurtuluş koşulları Stalingrad'dakiyle kıyaslanmayacak ölçüde elverişliydi. Destek uçaklarının katedecekleri mesafe 200 kilometreden fazlaydı. Bu kez desteklenecek asker sayısı üç kat fazlaydı. Nihayet düz Don stepleri Sovyet hava savunması için uygun koşullar sağlıyordu.

Seydlitz gibi gerçekçi bir generalin karşı argüman olarak gösterdiği ve anılarında da belirttiği bu faktörler benimsenmişti. Ancak bunlar Hitler tarafından kabul görmedi. Generallere, itaat gösterip çember içerisinde direnmek ya da Führer'in kararlarına karşı çıkarak yarma harekâtına girişmek kalıyordu.

Hitler'in bir emrine karşı gelmenin ne gibi sonuçlara yol açtığını 1941 yılı Aralık ayındaki olay göstermiştir. Hitler'in direnme emrini eleştirdikleri için Guderian ve von Brauchitsch görevlerinden ayrılmak zorunda kaldılar. Daha kötüsü General von Sponeck'in başına geldi: Kırım'da Hitler'in emrinin tersine, birliklerine geri çekilme emri verdiği için bir askeri mahkemece emre itaatsizlik suçundan ölüme mahkûm edildi. Son çözümlemede askeri gerekliliklere göre davranıp, Hitler'in emirlerine karşı çıkmaktan başka bir yol olmadığını görmüşlerdi. Bu kez General von Seydlitz'in bir mucize yaratma hakkı saklı bulunuyordu.

"Emir Üzerine Buradayım"

General von Seydlitz komutasındaki 51. Kolordu, Volga kıyısında bulunan Stalingrad'da ve kent içindeki cephede savaşıyordu. Seydlitz, Hitler'in kararının açıklanmasından önce, geri çekilme emri beklentisiyle, tehlike karşısındaki mevzilerden çekilmeyi savunuyordu. Seydlitz uygun koşulları yarattı. Yarma harekâtı sırasında birlikler açısından engelleyici olacak hedefleri, Kızılordu'nun eline geçmemesi için yok ettirdi. Tahkim edilmiş mevziler terk edilecekti. Von Seydlitz yaptığı durum değerlendirmesine uygun olarak, "23 Kasım gecesi 14. Panzer Birliği'nin

ayrılması, 94. Piyade Tümeni'yle mevzilerin alınması ve Lataçhamka ucunun geri alınması" emrini verdi.

Ancak her şeyden önce, çok iyi tutulan savunma hattında cephenin düzenlenmesi anlamına gelen bu önlemin genel bir geri çekilme emrine yol açacağı söylentisi ortaya çıktı. Seydlitz anılarında bu tür yorumları reddetmektedir: "Lataçhamka ucunun alınmasıyla orduyu batıya doğru harekete geçirmek istediğimi belirten versiyon kesinlikle bir masaldır."

Kesin olan, Seydlitz'in kendi sorumluluğu altında askerlerine güvenli siperlerini terk etme emrini verdiği ve Hitler'in sözlü onayı olmadan yarma harekâtına girişmek istediğidir. Böylece, Hitler'le anlaştıktan sonra geri çekilme emri vermek isteyen Paulus'la ters düşmekteydi.

Ayrıca, boşaltılan mevzileri hemen işgal eden ve 94. Piyade Tümeni'ne ağır kayıplar verdiren Kızılordu saldırıya geçtiği için, Seydlitz'in kısmi geri çekilmesinin bir felaketle sonuçlandığı da açıktır. Tek olarak planlanan geri çekilme operasyonunun başarısızlığı, Hitler'in vermiş olduğu direnme emrinin doğru bir karar olduğu inancını güçlendirdi. Seydlitz'in düşündüklerinin tam tersi olmuştu.

Sonunda Hitler'in bu geri çekilme operasyonundan haberdar olduğu ve derhal bundan kimin sorumlu tutulacağını araştırdığı kesin. 6. Ordu'nun üst düzey komutanları açık bir bilgi vermek istemediler ve böylece emirlerinde bulunan generalin verdiği kararı gizlediler.

Hitler tüm ilgililer açısından şaşırtıcı bir tepki gösterdi. Operasyonun başarısızlığından sonra tutuklanmayı bekleyen von Seydlitz unutuldu ve hatta terfi ettirildi: "Doğu ve Kuzey cepheleri, bu cephelerin tutulmasıyla ilgili olarak doğrudan bana karşı sorumlu olan General von Seydlitz'in komutası altında düzenlenecektir."

Von Seydlitz ve Paulus'un, Hitler'in kararından sonra yaptıkları bir söyleşide ikisinin de pek farklı düşünmedikleri ortaya çıktı. Paulus, Seydlitz'e, yeteneğinin ona sunduğu geniş çaptaki olanaklara dikkat çekerek, "Şimdi bağımsız davranabilir ve harekete geçebilirsiniz" dedi. Ancak Seydlitz bunu "Herhalde bana itaat etmekten başka bir şey kalmıyor" diyerek reddetti.

Burada da Seydlitz'in eski Prusya ekolünden olduğu belli oluyordu. Başlangıçta von Weichs gibi, Paulus ve hatta Zeitzler de Hitler'i askeri yönden en akıllıca bir çözüme ikna etmeyi denediler. Ancak Führer farklı bir karar almıştı ve yarma harekâtı yerine direnme emri verdi. Böylece şimdiye kadar onu eleştirenler direnmekten vazgeçtiler ve bundan sonra Hitler'in düşüncelerine uygun olacak sorunlarla ilgilendiler. General von Seydlitz de yüz geri etti ve "Bir adım bile geri çekilmek yok. Şimdi kaybedilenler çok geçmeden yeniden kazanılır" dedi.

Aynı şekilde Paulus da itaat etme yükümlülüğüne dikkat çekti; "Emir üzerine buradayım" dedi. Paulus'un son mektubundan alınan bu manidar sözler de Alman subaylarının içinde bulunduğu ikilemi özetlemektedir. Emir emirdir. Bu her ne kadar koca bir ordunun yazgısını belirliyor olsa da, emir emirdi.

"Burada Canımıza Okunacak"

Hava Kuvvetleri'ne verilen görev içinden çıkılmaz izlenimi veriyordu. 51. Kolordu'nun 23 Kasım tarihli ikmal durumuyla ilgili bir raporda, kuşatılan birliklerin elinde hangi stokların olduğu ayrıntılı bir biçimde yazıya dökülmüştü. Sonuç cesaret kırıcıydı; akaryakıt tükenmek üzereydi. En zorunlu ikmal ve haberleşme trafiği ağır aksak yürütülebiliyordu. Cephane durumu, farklı silah türlerinde kadro mevcudunun yüzde otuzunun biraz üzerindeydi; ağır piyade cephanesinde ise stok, ana mevcudun yüzde sekizine düşmüştü. Cephane gereksinimi savaşın devamına bağlıydı ve kuşatma çemberinde bunun da son bulacağı yoktu.

İhtiyatlı tahminlere göre, bir kolordunun günlük gereksiniminin en az 400 ton olduğu ortaya çıkmıştı. Sadece kuşatılan birlikleri bu miktarda malzemeyle ikmal edebilmek için her gün 200 ila 400 uçağın çember içine uçması gerekiyordu. İaşe ancak bir hafta idare ederdi. Sadece dört günlük ekmek kalmıştı. Kurmay Başkan Yardımcısı, atların mevcudu hakkında bilgi alıyordu. Bu ek gıdanın kullanılması -soğukkanlı askerler böyle düşünüyorlardı- birliklerin taktik hareketliliklerini önemli ölçüde kısıtlayacaktı. Öyleyse hayatta kalabilmek için gereken her şey taşınmalıydı; bu da günde 1.000 ton teknik malzeme, cephane, iaşe ve yakıt demekti.

6. Ordu 600 ton malzeme istiyordu; 4. Hava Filosu'nun istihbaratına göre ortalama 300 ton malzeme gerçekçi bir miktardı. 25 Kasım'da ilk JU 52 ikmal malzemesiyle çember içine indi. İlk iki günde 75 ton malzeme taşındı; en azından 300 ton malzemeye gereksinimi olan koca bir orduya sadece 75 ton. 4. Hava Filosu Komutanı Orgeneral Wolfram Freiherr von Richtofen, derin bir umusuzlukla günlüğünde şunları yazar: "Tüm Junker uçaklarımız ikmal görevi için uçuyor. Ancak elimizde sadece 30 tane var. Dün 47 uçaktan 22'si arızalıydı, bugün de dokuz tanesi arızalı. Çok az nakliye uçağımız var. 6. Ordu altı hafta süresince başının çaresine bakmak zorunda. Havadan ne kadar ikmal yapabileceğimiz benim için de tam bir bilmece."

Hermann Göring böbürlenerek vermiş olduğu sözünü tutabilmek için, kanadı olan her şeyi seferber etmişti. İstisnasız tüm JU 52'ler Stalingrad çemberi içindeki birliklerin ikmal edilmesi için gönderildi ve eskimiş olan JU 86'lar da yeniden uçuşa sokuldu. Reich içerisindeki tüm özel uçuş okullarının öğretmen ve öğrencileri, Lufthansa (Alman Hava Yolları) personeli gibi yadım etmek durumundaydılar. Uçakların kış mevsimine uygun olarak ve askeri malzemeyle donatılması gerekiyordu. Ayrıca hem çember içinde hem de çember dışında uygun iniş ve kalkış pistlerine gereksinim vardı. Hummalı bir telaşla Stalingrad'da iki havaalanı hazırlandı: Bassargino ve Pitomnik. Bassargino cepheye çok yakın olduğu için hizmet dışı kaldı. Çember dışında hâlâ Alman işgalinde olan bölgelerde Tazinskaya ve Batı Morosovskaya çıkış noktaları olarak seçildi. Stalingrad hedef bölgesine olan uzaklık en azından 180 kilometre tutuyordu. Salsk, Lugansk, Sverovo ve Novot-serkask'tan kalkan uçakların 300 kilometreden fazla mesafeyi katetmesi gerekiyordu; bu da Demyansk'ta kuşatılan birliklerin ikmal edilmesiyle asla kıyaslanamazdı.

30 Kasım'da Ordu Başkomutanlığı'nın durum raporu, havalanan 38 Ju 52'den sadece 12'sinin Stalingrad bölgesine indiğini bildiriyordu. Ancak bu tür hareket zorlukları aşılmış görünüyordu. Bir hafta sonra, 7 Aralık'ta 188 uçak 282 ton malzemeyle Pitomnik Havaalanı'na indi. İstenen 300 tonluk miktara yakında ulaşılacak gibi görünüyordu. Uçaklar dönüşte askeri postayı da getiriyordu. Lutfwaffe'nin başarılarından ülkenin de haberdar ol-

ması gerekiyordu: "Hayatlarını bile aklına getirmeyen pilotlarımız, bulutlar üstünde hemen hemen sekiz gün kesintisiz olarak Stalingrad'a uçtular."

İyimserlik henüz kaybolmamıştı! Askerler de henüz mizah duygularını yitirmemişlerdi: "Öylesine hazırlandık ki burada direneceğiz. Nöbetle birlikte pire ve bitlere karşı küçük çapta bir savaş başlıyor. Düşman saldırıya geçince nasıl da çimdikliyor, gıdıklıyor ve deriyi yakıyor. Çamaşır değiştirsen de bu güruhtan kurtulmanın olanağı yok. Bit tozu derman olurdu. Güya Hitler'in özel doktorunun hazırladığı işe yaramaz harika ilaçlar uçakla çember içine getiriliyormuş. Führer her şeyi düşünür."

Açlık çeken askerlere bu tür propagandaların yararı olmuyordu. Çünkü ara sıra felaket haberleri çoğalıyordu. Aralık ayında ilk soğukların bastırmasıyla pek çok uçağın motoru çalıştırılamadı. Geri alınan bölgede Kızılordu ne kadar uzun hazırlık yaparsa o kadar etkili biçimde hava köprüsünü bozacak önlemler alabiliyordu. 1.000'den fazla uçaksavar topu uçuş yolu boyunca konuşlandırılmıştı. Bunlar Sovyetler Birliği Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral A. A. Novikov'dan yeni bir emir aldı: "Görev, düşman nakliye uçaklarının yok edilmesidir."

Aralık ayı süresince Sovyetlerin kara ve hava savunması o kadar güçlüydü ki Alman nakliye uçakları ancak gece karanlığının korumasında uçabiliyordu. Gündüzleri He-111 tipi avcı uçakları savaşa sokuldu. Bir Alman piyade eri şu notu tutmuştu: "Sovyet Hava Kuvvetleri tüm savaş boyunca hiç görmediğim kadar etkili. Binlerce bomba üssümüzün üzerine yağıyor. Gece gündüz yerde ve havada hücumlar sürüyor."

Her üç uçaktan biri yok olmuştu. 1.550 uçaktan 550'si görev dışı kalmıştı; 550 uçak ya vurulup zorunlu iniş yapmış, ya da teknik arıza nedeniyle görev dışı tutulmuştu. Pilotlar bazen Sovyet telsiz muhaberesiyle yanlış tarafa yönlendiriliyor ve çember içinde bulunan hedeflerin ilerisinde Sovyetlerin yapmış olduğu pistlerden birine indiriliyorlardı. Ancak Rus kesiminde de yanılgılar oluyordu.

"Her şey onların eline geçmemiş olsa da, Ruslar geceleri Volga üzerinden uçakla daha fazla takviye alıyorlar. Birkaç gün önce 5.000'den fazla çukulata ve sigaranın olduğu bir paraşüt indirildi.

Olağanüstü bir şey. İki gün sonra bu bir kez daha tekrarlandı. O zamandan beri sadece ileri hatlar değil, bütün alay ayakta..."

Doğrusu, kuşatanların gönülsüz yardımları kuşatılanlara ulaşıyordu. Çünkü ikmal gittikçe zorlaşıyordu. Kış koşulları, güçlü hava savunması çemberindeki durumu daha da zorlaştırmıştı. Hava başlangıçta açık olsa da, yılbaşından önceki günlerde sürekli olarak kötüleşti. 1 Aralık'tan 12 Aralık'a kadarki sürede yapılan günlük taşıma miktarı ortalama 97.3 tondu. Sonra 137.7 tona kadar çıktı ki, bu yılbaşına kadar böyle sürdü. Daha sonraları yardım miktarı tekrar 100 tonun altına düştü. Bu Luftwaffe'nin söz verdiğinin üçte biri ve 6. Ordu'nun ihtiyacının sadece altıda biriydi. Yalnızca iki gün ancak 300 tona yakın malzeme çember içine getirildi: 7 Aralık'ta 282 ton ve 20 Aralık'ta 291 ton. Bu kesin olarak bir rekordu.

Ancak yakıt ve cephane tükeniyordu. Teslimiyet duygusu yayılıyordu. Ordu Hitler'e güvenmişti. Ancak şimdi? Birlikler aç kalacaktı. Kısıtlı olanaklardan dolayı, açlık ve beslenme arasında bir seçim yapma durumu ortaya çıktı. Fakat savunma daha önemliydi. Ara sıra anlamsız malzemeler gönderiliyordu. General Paulus "şaka olsun" diye paketlerce prezervatif gönderildiğini bildirir. Bir keresinde de 6 ton şekerleme gönderilmişti. Bir uçak eski gazete, yaka bağı ve mukavva getirmişti. Bunlar kuşatılanların asla anlayışla karşılamayacakları hatalardı.

Daha kuşatmanın başında iaşe miktarı yarıya indirilmişti. 8 Aralık'ta istihkak bir kez daha düşürüldü. Her asker için 200 gram ekmek, 200 gram at eti, 75 gram taze sucuk ve üç adet sigara veriliyordu. Bir hafta sonra ekmek istihkakı bir kez daha azaltıldı; 100 gramla (iki dilim ekmek) yetinmek gerekiyordu. Zengin bir yılbaşı yemeğinden sonra istihkak yeniden azaltıldı. Günlük ekmek istihkakı 50 gram olmuştu. "Doğrusu sadece at etiyle besleniyoruz. Ben bile açlıktan çiğ at eti yedim. Durumun daha iyi olacağına ilişkin hiç umut yok." Durum daha da kötüleşti. Sokaklarda hiç köpek görünmüyordu, yenecek ne varsa tüketilmişti. At kemiğinden çok lezzetli et suyu elde edilebildiği türünden yemek tarifleri kulaktan kulağa yayılıyordu.

Açlığa bir de soğuk eklenmişti. Berlin'de Profesör Fredinand Sauerbruch isimli ünlü bir doktor donma derecesini saptamıştı;

"Kritik donma sınırı yaklaşık yirmi derecelik bir ısı düşmesidir." Stalingrad çemberinde termometre sıfırın altında 40 dereceye kadar düşüyordu. Ordu İç Hizmet Yönetmeliği donmaktan korunmak için karşılıklı olarak birbirini gözetlemeyi öğütlüyordu. Birliklerin dikkat edeceği öğütler arasında, ıslak giysileri kurutmanın ya da bir konserve kutusundan yapılmış uydurma bir sobayla bir kar çadırının içerisinde ısınmanın biraz olsun faydalı olduğu bulunuyordu. Birliklere zamanında kışlık giysi verilmemesinin acısı çıkıyordu.

Franz'ın Helene'ye yazdığı mektup

19.11.1942

Sevgili Helene,

Stalingrad hâlâ düşmedi. Sadece 100 metre eninde ve boyunda olmasına ve hemen her gün sayısız tümenin Ruslara saldırmasına karşın bu kesimi ele geçiremiyoruz. Her saldırı durduruluyor ve geri püskürtülüyor. Bazen gün boyu sadece tek bir ev için savaşıyoruz. Burada durum böyle. Her şey onların eline geçmemiş olsa da, Ruslar geceleri Volga üzerinden uçakla daha fazla takviye alıyorlar. Birkaç gün önce 5.000'den fazla çikolata ve sigaranın olduğu bir paraşüt indirildi. Olağanüstü bir şey. İki gün sonra bu bir kez daha tekrarlandı. O zamandan beri sadece ileri hatlar değil, bütün alay ayakta. Bunlara benzer değerli şeyler alabilmek umuduyla, askerler bir Rus uçağı gelinceye kadar beklediler. Bizde durum böyle. Artık burnumuzun dibine kadar geldiler.

Dr. Oskar Larbig, Doktor Yüzbaşı

13 Şubat 1943 günü hep hatırımda kalacak. Sabah vakti iaşe ve askeri malzeme taşıyan dört motorlu bir JU 290 iniş yaptı. Yükün boşaltılmasından sonra yaklaşık 150 Alman ve Romen yaralı, uçağın gövdesindeki metal yüzeye yatırıldılar. Uçak hareket edip havalandığında yaralılar uçağın arka bölümüne kaydı. Uçak arkaya doğru kalktı ve düştü. Bu korkunç kazadan sadece bir kişi kurtuldu.

Karl Weisselberg, Onbaşı

Sekiz kişi burada ilkel bir korunakta bulunuyoruz. Öğlene doğru bölük başçavuşu yemekle birlikte birkaç Noel hediyesi getirdi. Çok zor duruma karşın hepimiz için hoş bir sürpriz oldu bu. Herkes iki ekmek, yarım litre schnaps, 48 sigara, 6 puro, üç rulo şekerleme, iki çikolata ve bir miktar yemiş aldı. Kendimize küçücük bir ağaç yaptık, step bitkileri yerleştirdiğimiz ağacı pamuk ve yaldızlı kağıtlarla süsleyerek astık. Ağacın deliklerine soktuğumuz süpürge saplarını yaktık. Tahrip edilmiş bir Sovyet tankından bir akü ve benim aracımdan bir lamba sayesinde elektriğimiz bile vardı. Bir araya geldik, memleketten söz ettik, birkaç şarkı söyledik. Ara sıra arkadaşların nöbete gitmesi gerekiyordu ve ben de 7-9 nöbetçisiydim. Dışarıda buz gibi bir tipi uğulduyordu. Kollarımda silahım, yüzümü kaputun içine sokmuşum... İşte sılada olan sizlerle ilgili düşüncelerimi söyledim.

"Sevgili Anne ve Babacığım, 46 kiloyum, bir deri bir kemik kaldım ve yaşayan bir ölüyüm. Koca bölük 32 kişiyiz ve şimdi iki bölük birleştirildik."

Uçakla gelen doktorlardan biri, kayıpların yarısının donmadan ileri geldiğini kaydediyordu. Dönüş yapan nakliye uçaklarıyla gönderilemeyen hasta ve yaralılar yok oluyordu: "İkmal durumu bizi, savaşan askerleri iyi durumda tutabilmek için yaralı ve hastalara iaşe vermemeye zorluyor." Bu emir savaşın son evresinde verildi.

Kızılordu propaganda cihazı Alman askerlerinin içinde bulunduğu açlık halinden yararlanıyordu. Hoparlörlü araçlar düşman mevzilerini aşağılayıcı şarkılar bombardımanına tutuyordu: "Sabah oldu, sabah oldu, bu sabah da ekmek yok." Ayrıca havadan bildiriler yağıyordu. Almanlardan yararsız direnişe son vermeleri isteniyordu. Sonradan Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin devlet ve parti başkanı olan Walter Ulbricht de Sovyetler safında propaganda savaşına katılmıştı.

Sovyet propagandası 6. Ordu askerlerini teslim olmaya özen-

Bu yıl mektup, çam ağacı, mum ve hemen her şeyden yoksun olarak hüzünlü bir Noel geçirdik. Noel'i anımsatacak hiçbir şeyimiz yoktu, ancak sizler ülkede huzur içinde kutlayabildiğiniz için mutluyum. Bizlerin sizleri düşündüğümüz gibi, sizlerin de bizi düşündüğünüzü biliyorum. Koruganda 23 yaşında bir askerle beraberim. Delikanlı bu kutsal gecede küçük bir çocuk gibi ağladı. Postanın gelmediğini duyunca hepimizin gözlerinin yaşlarla dolduğunu söylemeliyim. Ancak dişlerimi sıkıp, her ne kadar inanmasam da postanın belki yarın gelebileceğini söyledim. İşte bizim 1942 yılı Noel kutlamamız böyle geçti ve bunu yaşamım boyunca hiç unutmayacağım.

dirme çabalarını sürdürüyordu: "Bu tarafa geçin. Herhalde evinize sağ salim dönmek istersiniz." Kuşatılan Almanlar için çok kutsal bir gece olan Noel gelip çatmıştı. Sovyet propagandası siperlere uçaklardan, Moskova'da sürgünde yaşayan Alman şair Erich Weinert'in bir şiirinin yer aldığı bildiriler attı:

İşte gökyüzünden geliyorum
Sizlere Goebbels'in masallarını getirmiyorum
Sizlere düşmanın hilelerini getirmiyorum
Gerçek olan, Hitler'in devletinin yok olacağı günün yakın olmasıdır
Ne mutlu bu süre içinde sağ salim hayatta kalan Fritz'e *

Siperlerde ve yıkıntılar içindeki Alman askerleri için bu kutsal gecede ziyafet olarak at etinden "Königsberg köftesi" ve bir de Noel havasından bir esinti vardı: "Noel'in gerçekten dostluk ve barış bayramı olduğunu anlayabilmek için Rusların birkaç gün rahat vereceğini umuyoruz. Sana içinde bulunduğum durumu anlatmak istemiyorum. Yoksa ağlardın." Bunlar genç bir askerin, evine ulaşıp ulaşmadığı bilinmeyen ve yaşam belirtisi olan mektubundan alıntılar. Bu hüzün verici bir kutlamaydı. Derken radyo, acıları belli etmeyecek bir yayın yaptı: "Büyük Almanya Noel Özel Yayını." Bu yayın Buz Denizi'nden Afrika'ya, Atlantik kıyılarından Volga'ya kadar değişik savaş alanla-

*. Alman askerine verilen ad.

Anna Soldatova, Fabrika Işçisi

Aslında bizim için 1942 Noel'i hiç olmadı. Pasportanovka'da sadece birkaç ev vardı. Caddenin bir kenarı bizimkiler, diğer kenarı da Almanlar tarafından tutulmuştu. 24 Aralık'ta Almanlarda küçük çam ağaçları gördük, uçaklardan atılmış olmalıydı. Mumları bile vardı. Buna karşın bizim hiç mumumuz yoktu. Fakat bizim askerler o akşam düşmanı rahat bırakmaya karar vermişlerdi. Hiç çatışma ve saldırı olmadı. Buna karşın biz Noel'i kutlayamadık.

rından, 50.000 kilometreden fazla bir mesafeden vatana selam götürüyordu.

Tüm Reich'tan hısım akrabanın eşleri, oğulları ve babalarıyla konuşabildiği bu istek programını *Völkischer Beobaechter* gazetesi "tekniğin harikası" olarak kutladı. "Stalingrad'a sesleniyorum" diyen spikerin yakaran sesi tüm evlerde çınladı ve askerler Stalingrad'dan evlerine selam gönderdiler. Bunlar nasyonal sosyalist propaganda tarafından sonuna kadar direnme yolunda harcananların umutsuz, dokunaklı mesajlarıydı. Cephedeki atmosfer radyo ile ulaşmıyordu. Gerçek ifade biçimleri olsa olsa cepheden gelen asker mektuplarında bulunuyordu: "Burada canımıza okunacak, böyle bir Noel kutlamasını ve yeni yılı asla unutmayacağım. Noel gecesi nöbet tuttum."

Ocak ayı başında dört motorlu Condor uçaklarının hizmete girmesi yeni umutların doğmasına fırsat verdi. Ancak hassas FW 200'ler de, ilerde fonksiyonunu yerine getiremeyen HH 111 ve JU 86'lar gibi kış savaşına uygun değillerdi. Sadece cepheden uzaktaki karargâhında Göring farklı düşüncedeydi. Böbürlenerek kuşatmanın ikmalini garanti ederken, Göring'in oradaki durumu nasıl gördüğünü, 4. Hava Filo Komutanı Orgeneral von Richtofen günlüğünde yazılı olarak belgelemişti: "Reichmareşal (Göring)'ın Stalingrad'da ikmal durumunun o kadar kötü olmadığını Manstein ve Zeitzler aracılığıyla bildirdiğini öğrendim. Çember içinde kalmak göbeğine iyi gelecek."

Martin Wunderlich, Top Komutanı

1942 yılı Noel akşamı oldukça üzücü bir anım var. Üç arkadaşımla birlikte havadan atılan iaşe malzemelerini arıyorduk. İkmal günlerdir kesikti. Yolda, kırık bir bodrum penceresinden beyaz örtülü masalar, mumlar ve oldukça zengin bir Noel sofrasının hazır olduğunu gördük. Bu masanın sıradan askerler için olmadığı anlaşılıyordu. Kaldığımız yere döndüğümüzde bizi korkunç bir manzara karşıladı. Bir Rus saldırı birliği bizim yokluğumuzda nöbetçi noktasını basmış ve tüm kıtayı havaya uçurmuştu. Bu apaçık haksızlık bana acı verdi. Neredeyse o beyaz masa örtülerinin olduğu odaya el bombası atmadığıma pişman olmuştum.

Durum görünür biçimde kötüleşiyordu. Çember dışındaki ikinci bir havaalanı da Ruslar tarafından ele geçirildi. 28 Aralık'ta Tazinskaya Askeri Havaalanı Rusların eline düştü. Böylece Almanlar sadece en büyük ikmal deposunu değil, hava ikmali için en önemli üslerinden birini de yitirmiş oldu. Stalingrad uçuş mesafesi 100 kilometre daha uzamıştı. Havadan yeterli ikmal yapabilme şansı daha da azaldı. Hitler verdiği sözlerden biri olan, kuşatma altındaki ordunun ikmalini sağlama sözünü tutmamıştı. Eğer olabilirse yardım karayoluyla gelecekti. Buna da Hitler tarafından söz verilmişti. Şimdi durum nasıl görünüyordu?

"Führer Sizleri Kurtaracak, Dayanın"

Hitler 24 Kasım 1942 tarihli ve kötü bir üne sahip Kirpi adlı emrinde, çember dışından yapılacak bir kurtarma saldırısını açıkladı. Orgeneral Hoth'a verilen emir kısa ve netti: "Don'un doğusuna doğru en kısa yoldan 6. Ordu ile bağlantı sağlayınız."

Tank Generali bu harekât için 4. Panzer Ordusu ve 4. Romen Ordusu'ndan kalanları kullanabilecekti. Ayrıca elinin altında ilk kez, modern Tiger tipindeki tanklarla silahlandırılmış ve güvenli 160 adet Panzer-IV zırhlı araçlarına sahip, Fransa'dan kaydırılmış taze bir birlik olan 6. Panzer Tümeni de bulunuyordu. Eğer böylesine seçkin bir birlik başaramazsa kim başarabilirdi?

Önce Güney'deki operasyonların tamamlanması için Tschir bölgesinden ayrı bir saldırıya geçilmesi planlanmıştı. Bu iş için düzenlenen birlikler sürekli olarak Kızılordu saldırılarına maruz kalıp, geri çekilmeleri olanaksız kılındığı için bu kurtarma saldırısı gerçekleşmedi. Bu durumda Hoth yalnız kaldı. O, 6. Ordu'nun çemberden çıkarılmasına çok önem vermişti. Buna karşın Hitler eskiden olduğu gibi, Volga kıyısında 6. Ordu'nun direnmesinde ısrar etti.

12 Aralık sabahının erken saatlerinde Alman tankları Kotelnikovo'dan Stalingrad yönüne doğru harekete geçti. Önlerinde güçlü Sovyet birlikleri tarafından kontrol edilen ve yaklaşık 120 kilometre mesafelik, kar ve buzdan oluşan bir çöl bulunuyordu. Kızılordu Alman kurtarma saldırısının şiddeti karşısında gafil avlanmıştı: Hoth'un tankları ilk direnişi alt etti. Tanklar görece hızlı ilerliyorlardı. Üç günde 50 kilometre yol almışlardı, ancak önlerinde en azından bir o kadar daha yol vardı. 14 Aralık'ta Almanlar Aksai'yi aldı. Çok şiddetli çarpışmalardan sonra burada da Sovyet direnişi kırılabilmişti. Hoth, Manstein'ın uzun boylu ısrarlarından sonra Hitler'in Kafkasya'dan gönderdiği 17. Panzer Tümeni'nin desteğini aldı. Telsiz konuşmalarında Paulus iyimser davranıyor ve şöyle diyordu: "Dayanın, geliyoruz!" Gumrak Havaalanı'ndaki yeraltı korunağında bulunan 6. Ordu Karargâhı'na gelen haberlerin içeriği şöyleydi: Kuvvetlerin birleşmesi yakındır.

Ancak Hoth'un kurtarma saldırısı durdu. Orgeneral Yeremenko, Stalin'in seçkin kuvvetlerinden oluşan 2. Muhafız Ordusu'nu da getirebildi; böylece Hoth'un kanatlarını tehdit edip, ilerleyen tankları sert çarpışmalara soktu. 19 Aralık'ta Almanlar Mişhova'daydılar. 6. Ordu ve 6. Panzer Tümeni'nin buluşma noktası olarak planlanan Vasilyevka yakınlarında nehir kıyısındaki bu yeri o zamana kadar Paulus'un birliklerinin alması gerekiyordu.

19 Aralık 6. Ordu'nun kurtarılacağı gün olarak planlanmıştı. Bir gün önce Manstein, Don Ordular Grubu 3. Kurmay Subayı Binbaşı Eismann'a, Stalingrad'daki durum hakkında kişisel bir fikir edinmek ve diğer hareket tarzlarını Paulus ile koordine etme emri vererek, havayoluyla çember içine gönderdi. Manstein'ın temsilcisinin, Paulus'un kurmayını 6. Ordu'nun her türlü

koşul altında yarma harekâtını göze almak zorunda olduğuna ikna etmesi gerekiyordu.

Saat 14:35'te Manstein yaptığı durum değerlendirmesini Wehrmacht Başkomutanlığı'na telsizle iletti: "6. Ordu'nun güneybatıya doğru yapacağı yarma harekâtı, en azından asker kitlesini ve taşınabilir silahların büyük kısmını elde tutabilmek için son olanaktır." Açık biçimiyle bu, 6. Ordu'nun çemberden çıkmak amacıyla yapacağı yarma harekâtının kod adı olan Gök Gürültüsü harekâtının başlama emrinin verilmesi için bir ricaydı.

Ancak Hitler tereddüt etti. Manstein, Führer'i bir kez daha ikna etmeyi denedi, fakat boşuna. Kurtarma saldırısı çembere 48 kilometre kadar yaklaştı ve Hoth'un tankları bu mesafeyi aşabilirlerdi. Teleks aracılığıyla Paulus ve Manstein durumu tartıştılar. Don Ordular Grubu Komutanı, 6. Ordu'ya Kış Fırtınası harekâtının devamı için payına düşeni yapmaya başlamasını emretti. Hücuma geçip, Hoth'un Ordu Grubu'yla bir koridor oluşturmaları gerekiyordu. Emirde ayrıca "Durumun gelişmesi, 6. Ordu'nun yarma harekâtının kapsamının genişletilmesini zorlayabilir" deniyordu. Harekâtın Kod adı, Gök Gürültüsü idi.

Öyleyse 19 Aralık akşamındaki seçenekler, Kış Fırtınası ya da Gök Gürültüsü kod adı verilen operasyonlarla ya dar bir koridor açılması, ya da tüm 6. Ordu'nun yarma harekâtına girişmesiydi. Hitler'in o zamana kadarki yönergelerinin tersine, Manstein, kuşatılan birliklere yarma harekâtı olasılıkları için hazırlık yapmalarını emretti. Zaman daralıyordu, çünkü 6. Panzer Tümeni'nin kanatlarını büyük Sovyet birlikleri sıkıştırıyordu.

General Paulus'un kurmay başkanı Arthur Schmidt gerçi "küçük bir çözümü" savunuyordu: "Aslında şimdi bir yarma harekâtı yapmak tamamen olanaksızdır. Bu bir felaketin kabul edilmesi olur." Nasyonal sosyalist Schmidt bir geri çekilmenin psikolojik sonuçlarına dikkat çekiyordu. İkmal sağlanırsa 6. Ordu Noel'de de Stalingrad'da durabilirdi. Eğer! Ancak hava köprüsüyle yapılan ikmal yeterli olmuyordu.

Paulus tereddüt etti. Tüm birliklerin yarma harekâtına Hitler'in onayıyla girişmek istiyordu. Manstein Hitler'i ikna etmeyi denemiş, ancak o eskisi gibi, dediğim dedik davranmıştı. Hitler çember içinde yakıt durumuyla ilgili sorunlardan Paulus'un bir

irtibat subayı aracılığıyla haberdar olmuştu. Bu sorunla ilgili uyarıyla Hitler, Manstein'ın ordunun kuşatma çemberinden çıkarılması konusundaki tüm çabalarına engel oldu: "Aslında ne istiyorsunuz? Paulus'un olsa olsa 20 kilometrelik yakıtı var. Zaten yarma harekâtını da yapamıyor" diyordu.

*Ek-11**
Sadece subaylar aracılığıyla 3 nüsha
***Gizli** 19.12.14:35*

Ordu Kurmay Başkanlığına
Bir örneği acilen Führer'e

B. Ordular Grubu'ndaki gelişme ve diğer kuvvetlerin ikmal sevkiyatında ortaya çıkan kesintilerle ilgili olarak Don Ordular Grubu'nun durumu öyle gelişmeler göstermiştir ki, 6. Ordu'nun yakın zamanda tahliyesi dikkate alınamaz. Dört haftadır süren kuşatmanın da gösterdiği gibi, hem kuvvetler bakımından hem de hava koşullarından dolayı havadan ikmal ve tahkimat alanında Ordu'nun elde tutulması ve 57. Panzer Kolordusu'nun 6. Ordu ile bir kara bağlantısı sağlaması olanaksızdır. Çünkü bunun sürekliliğini sağlayamadığından, bundan böyle 6. Ordu'nun askerlerini ve hareketli unsurlarını elde tutabilmek için güneybatı yönünde yapılacak bir yarma harekâtını son olanak diye görüyorum.

İlk hedefi Jerik Myschhkova yakınlarında bir kara bağlantısı sağlamak olan yarma harekâtı, 6. Ordu'nun çarpışma sırasında zorunlu olarak güneye çekilmesi sonucunu ortaya çıkarabilir. Bu da tahkimat alanının güneye doğru açılmasına uygun olarak, ordunun parça parça boşaltılması biçiminde olabilir.

Bu operasyon süresince yeterli av ve savaş uçaklarıyla havadan ikmalin güven altına alınması kesinlikle gereklidir.

4. Romen Ordusu'nun kuzey kanadına karşı düşman baskısı belirdiğinden, derin sağ kanadının güven altına alınması ve 57. Panzer Kolordusu'nun görevini yerine getirebilmesini sağlamak için, ne olursa olsun Kafkas Cephesi'nden birliklerin hemen kaydırılması gerekmektedir.

Daha fazla gecikme durumunda 57. Panzer Kolordusu'nun Moskova yakınlarında ya da kentin kuzeyinde ilerleyemeyeceği ve sağ kana-

*. von Manstein'ın Hitler'e 6. Ordu için bir kurtarma harekâtının beklenemeyeceğini belirten yazısı.

dındaki baskı nedeniyle hareketsiz kalarak, içerden ve dışardan saldırının etkisiyle yok olacağı görülmektedir. 6. Ordu saldırıya geçinceye kadar, yeniden düzenleme ve yakıt ikmali için en azından birkaç güne gereksinim var.

Çember içinde 22 Aralık gününe kadar yetecek erzak mevcuttur. Askerleri güçten düşmesi (14 gündür sadece günde 200 gr. ekmek) sonucu, Ordu'nun verdiği bilgiye göre atların büyük bölümü tüketilmiş durumda.

Von Manstein
Feldmareşal, Don Ordular Grup K.

Herbert Kremser, Subay

Öylesine bitkindik ki, makineli tüfeğin yanında duracak gücümüz bile kalmamıştı. Bir sicim parçası ya da ayakkabı bağını tetiğe bağlıyor, ateş edileceği zaman bağa tüm gücümüzle asılıyorduk. Ancak çok gerekli olduğunda ateş ediliyordu. Bu şekilde mevzilerimize ihanet ettiğimizden endişeleniyorduk. Herkes iyice yorulmuştu; ruhsal, sinirsel ve bedensel olarak tükenmiştik. Bazıları doğrudan ateşin içine koştu ya da büzülerek uyuyakaldı ve uykuda dondu. Donarak ölmek, var olan ölüm biçimlerinin en güzellerinden biriydi.

Ancak Manstein 6. Ordu'yu kurtarmak için biricik olanağın bir yarma girişiminde bulunduğundan emindi. Hoth'un ileri kaydırılmış konumundan, bir kamyon konvoyunu çember içine sokma ve mevcut tüm yedekleri harekete geçirme planları hazırdı. Manstein'ın umudu "Ölüm ve esirlikten kurtularak özgürlüğü elde etme düşüncesinin belki de birliklere olanaksız görüneni olanaklı kılma gücü vermesi" idi.

Fakat Hitler kararında direndi: Yani Kış Fırtınası harekâtına "Evet", Gök Gürültüsü harekâtına ise "Hayır" dedi. Paulus, Führer'e itaat etti. Onun emri olmadan kendi başına bir yarma harekâtına girişmek istemiyordu. Bir hafta daha 4. Panzer Ordusu'nun birlikleri Myschkova'daki mevzilerini tuttular; bir hafta daha "Dayanın! Sizleri kurtaracağız. Yakında görüşeceğiz" gibi,

iyimser telsiz konuşmaları oldu. Ancak Hoth için durum gittikçe tehlikeli bir hal alıyordu. 24 Aralık'ta mevzileri bırakmak durumunda kaldı.

Walter Loos, Makineli Tüfek Eri

Hasta yatağında herkes kendisini düşünüyordu. Kimse kimseden bir şey istemiyordu. Noel kutlamalarının ikinci günü, bir sağlık eri her birimiz için 50 gram ekmek getirdi. Ancak çadırımıza kadar bile gelemedi, çünkü gafil avlandı ve vuruldu. Ekmek yere düştü ve ayaklar altında ezildi. Hiçbir şey alamadım. Birisi hasta kağıdımı çekip aldı. Onu havayoluyla gidebilmek için gasp etmek istiyordu.

Hans-Jurgen Gross, Astsubay

Bir roket taburunun komutanı olan yaşlı binbaşı fazlasıyla gözüpek birisiydi. Bize, "Saldırıya katılmak istiyor musunuz? Öyleyse size yiyecek bir şeyler alacağınızı garanti ediyorum" dedi. Dört roket fırlatıcısı ile yaklaşan Ruslara ateş ettiler. O anda bir at arabası havaya uçtu. Korkunç bir manzaraydı. Bıçaklar, sopalar ve tabancalarla, yerde yatan ve kendilerini umutsuzca korumak isteyen askerlere saldırıldı. Öldürüldüler ve sonra ekmek torbaları boşaltıldı.

Gumrak Havaalanı'nda bir JU 52 uçağı vuruldu. Bizden 200 metre uzağa, karla kaplı araziye düştü. Hemen her taraftan, askerler erzak sandıklarını indirmek için nakliye uçağının başına üşüştüler. Ben de bir parça ekmek kapmayı becerdim. Ancak hemen sıvışmam gerekiyordu. Çünkü birden bir dalaşma oldu, hatta silah da atıldı. Biraz daha güçlü olanlar, güçsüzlerin elinde bulunan azıcık yiyecekleri çekip alıyorlardı. Yarı ölü olarak yerde yatan üstümün ekmeğinin son parçası da çalındı, üstüne üstlük suratının ortasına bir de yumruk yedi. Uçaktan 100 metre uzaklaştığımda yakıt deposu patladı ve enkaz içinde bir şeyler karıştıran askerler havaya uçtu.

Andrey Sokolov ve Mihail Tresvyatski, Kayık Erleri

1942-43 kışında kitleler halinde Alman esir aldık. Pek çoğunu gördüm. Çok zayıf ve bitkindiler. 100 ya da 200 asker getirildi ve sadece bir askerin gözetimindeydiler. Nereye gideceklerdi ki? Zaman kötüydü. Bir esir yürüyemese ona ne yapılabilirdi? Hemen kafaya sıkılan bir mermiyle öldürülür ve orada bırakılırdı. Kafile yürüyüşe devam ediyordu. Kışı geçirdiğimiz tersaneye pek çok Alman esir getirildi. Yaman adamlardı. Çok iyi çalıştılar, birçok yenilik ve düzenleme getirdiler.

Tschir'de Hollidt Ordu Grubu'nun kanadını korumakla görevli, Don'da bulunan 8. İtalyan Ordusu'nun yakınlarında Sovyetler geçişi başardı. Kızılordu'nun Rostov yönüne doğru ilerlemesi olası görünüyordu. Manstein'a, Stalingrad'a yarma harekâtı yapacak tank birliklerinin bir kısmının yerini değiştirmekten başka seçenek kalmamıştı. Hoth, cephenin öteki bölümlerinde yenilgiden kaçınabilmek için tankları bırakmak zorunda kaldı.

Eğer 6. Ordu yarma harekâtına kalkışsa, Paulus kendi sorumluluğunda geri çekilme emri vermiş olsa ve kuşatılmış birlikler kurtulabilseydi neler olurdu? Kurgusal ve de öyle kalacak bir soru bu. Yarma harekâtı başarılı olsaydı belki de 6. Ordu Stalingrad'da yok olmaktan kurtulmuş olacaktı. Daha sonra cephenin kızışan birçok yerinde savaşa sokulup, oralarda imha edilmeyecek miydi? Kesin olan, Doğu Cephesi'ndeki felaket, Stalingrad çemberinde kuşatılan birliklerin başarılı bir çıkış harekâtıyla sadece ertelenmiş olurdu. Felaket engellenemezdi. Hitler'in çok ileri gidip, Wehrmacht'a aşırı biçimde yüklendiği açıktır. Stalingrad'da değilse Rostov'da, Smolensk'te ya da Kiev'de başarısızlığa uğranacaktı. Gerçekte savaşın dönüm noktası Volga kıyısındaki kentin adıyla bağlantılıdır. Tarihçiler özellikle Ranke'nin kastettiği anlamda "Nasıl olurdu" sorusunu soramazlar.

Walter Loos, Makineli Tüfek Eri

1943 yılı Ocak ayında 50 gram olsun ekmek yoktu. Dört gün boyunca hiçbir yemek arabası geçmemişti. Sonra bir akşam, ne yapacağımızı konuştuk. Bir Rus koruganını ele geçirmeye karar verdik. Bunu da yaptık, tüm el bombaları ve patlayıcı olarak ne varsa hepsini fırlattık; insan bunu kimseye anlatamaz. Amerikan malı iaşe malzemelerini ganimet olarak aldık: Jambon, bisküvi, domuz yağı. Adeta Noel gibi olmuştu. Bu savaşlarda söz konusu olan sadece ayakta kalmaktı.

1942 yılı Noel akşamı Stalingrad çemberine 48 kilometre kadar yaklaşan Alman tankları geri dönmek zorunda kaldı. 4. Panzer Ordusu'nun kurtarma girişimi de başarısız oldu. Stalingrad'da 6. Ordu'nun yok olması sadece bir zaman sorunuydu.

"Gülmeyi Unuttum"

"6. Ordu, onu çemberden çıkaracağım konusunda her şeyin yapılacağına ilişkin vermiş olduğum sözümü biliyor. Bana kesin olarak güvenebilirsiniz."

Stalingrad çemberindeki askerler 31 Aralık'ta bu sözleri radyo konuşmasından duydular. Führer'lerinin bu sözlerini dinlerken siperlerinde sinmiş duruyorlardı. Kızılordu kesin saldırının yakın olduğunu binlerce namludan çıkan bir Noel havai fişek şenliğiyle belli etmişti.

Askerler başlarına neyin geleceğini sezinliyorlardı. 13 Ocak'ta genç bir asker eşine şunları yazıyordu: "Benden bu son haberi aldığında lütfen benim için üzülme ve ağlama. Burada buzdan bir fırtınada, yazgımızı belirleyecek olan Stalingrad kentinde boşuna nöbet tutuyorum. Aylardır kuşatılmış durumdayız, yarın göğüs göğüse son kez savaşacağız."

Başarısız kurtarma harekâtından sonra havayoluyla yapılan ikmal durumu da kötüleşiyordu. Kuşatılmış olan birliklerin durumu daha da umutsuz bir hal alıyordu. Kurbanların sayısı bir-

Aleksey Zygankov, Piyade Eri

Daha Kasım ayında birliklerimiz, toplar ve Almanların Stalin orgu adını verdiği roketatarlarla muazzam bir üstünlüğe sahipti. 1.500 top birden ateş etmeye başlayınca 24 kilometre ötede yer sallanıyordu. Bazılarımız bunun, Hitler'in askerlerine söz vermiş olduğu yeni harika silah olduğunu zannediyordu. Esir Alman askerleri bize, eğer yeteri kadar direnirse 6. Ordu'yu yeni bir silahın kurtaracağını söylemişlerdi. Gerçekte bu sadece bir propagandaydı. Toprağın inanılmaz sarsıntısı bizim topçumuzdan geliyordu.

Walter Loos, Makineli Tüfek Eri

Yaralı olmamıza karşın, pist yönünde dirseklerimizin üzerinde sürünerek ilerliyorduk. Bir kilometre ilerlemek saatlerimizi alıyordu. Güvenli çukurumuzu terk ettiğimize pişman olmuştuk. Tam o anda beş uçağın inişe geçtiğini gördük. Öyleyse bu karla kaplı çöldeki pistin o kadar uzak olmaması gerekiyordu. Pistin kenarında, ormandaki odunlar gibi istif halinde, kaskatı donmuş asker cesetleri gördük. Uçaklara yaklaştığımızda haykırışlar ve makineli tüfek sesleri duyduk. Yaralılar son bir çabayla uçağa doğru koşmayı denediler. Uçaklara ulaşıncaya kadar bizi çoktan umutsuzluk sarmıştı. Çaresiz askerler uçağın kanatlarına yapışmışlardı, bu kalabalığı dağıtmaya çalışan sıhhiye erleri de ezildi. Uçaklardan biri kalkamadı, onarılması gerekiyordu. Uçak hazır olduğunda aniden pilot bana yaklaştı, beni sargımdan yakalayıp uçağın içine itti. Herhalde şunu düşünmüştü: "Uçuşa geçmeden bir askeri daha kurtarayım." Uçak yükseldi, bir anda uçaksavar ateşi kesildi. Güneş tepemizde gözüktü ve her şey birdenbire sakinleşti.

denbire artmıştı. Askerler donarak, açlıktan ya da savaşarak ölüyorlardı. Toprak iyice donmuştu, hayatta kalanların da gücü tükenmişti. Ölenler artık gömülemiyordu. Bazı günlüklerde Alman

askerleri arasında yaygınlaşan açık teslimiyet belirtileri görülür. Bunları kaleme alanlar bir felaketin yakın olduğunu seziyorlardı: "Stalingrad, Wehrmacht'ın toplu mezarı olacak. Tükeninceye kadar savaşıldı ve acı çekildi. Yakınlarımız bizi görseler dehşete düşerlerdi."

Ülkede pek çok insan oğullarını, babalarını ve kardeşlerini bir daha asla göremeyecekti. Ölüm haberleri dokunaklı imgelerle süslenmişti.

Ancak bu imgeler, eşlerinin ölüm haberini alan kadınlar, oğullarının yasını tutan anneler ve babasız kalan çocuklar için teselli olmuyordu. En azından bazı mektuplarda ağdalı Nazi selam sözcüklerinden vazgeçilmişti ve o mektuplar "Kalpten gelen taziyelerle sizi selamlıyorum" gibi kişisel sözcükler içeriyordu.

Bazı komutanlar evdeki aile bireylerine son bir anı verebilmek için, ölen askerin mezarının bulunduğu yerin fotoğrafını çektiriyordu. Ancak bazı mektuplarda süslü yüceltmeler ve boş nasyonal sosyalist propaganda sözcükleri akıyordu: "Ölümü gözlerinin önünde gören bu yaşam ve ölüm çemberi biraz insanüstü ve kahramanca bir şey. Burada, Stalingrad'da en asil Alman kanından bir deniz dalgalanıyor. Bu savaşta böylesine kahramanca hiç savaşılmadı. Heil Hitler."

Kuşatılan Alman askerleri kahramanlığı değil, sadece canını kurtarmayı düşünüyorlardı. Bazıları acı bir mizah geliştirmişti: "Ve yazgımıza sabırla katlanıyoruz, çünkü bu pislikte hepimizin payı var!" Açlık, soğuk ve ölüm karşısında umutsuzlaşan bir durumda oluşan, zorlama mizah. Eksi 35 derecede Alman askerlerinin sonu gelmişti; yiyecek ve yeterli cephane yoktu: "Gülmeyi unuttum. Nereye gidersen git topçu ateşiyle karşılaşıyorsun. Düşünüyorum da durum o kadar kötü değil, başımıza daha da kötüsü gelebilir."

Daha da kötüsü başlarına geldi.

"Garanti Ediyoruz"

Bu arada Sovyet tarafındaki birliklerin kaydırılma işlemleri tamamlanmıştı. Don Cephesi'nin 62., 64. ve 57. orduları, amacı çemberin kesin olarak yok edilmesi olan Çember Harekâtı'nı yü-

rütecek General Rokosovski'nin komutası altında bulunuyordu. Buz tutan Volga Nehri üzerinden Sovyet ikmali akıyordu, taze birlikler mevzilerine giriyorlardı. Ancak gecikmelerden dolayı, kesin saldırı için öngörülen 6 Ocak tarihi bir kez daha ertelendi. Stalin kıyameti kopardı. Çünkü hızlı bir başarı elde etmek istiyordu, harekâtın bir kez daha ertelenmesi gerektiğine zor ikna edilebildi. Bu durum çemberdeki askerler için kısa bir boşluk süresi oldu. 8 Ocak günü sabah erken saatlerde çemberin güney kısmında, Kızılordu ile Wehrmacht arasındaki tarafsız bölgede beyaz bir bayrak sallayan iki kişi belirdi. İki Sovyet parlamenter, Sovyet Başkomutanlığı'nın bir ültimatomunu vermek için Alman tarafına yaklaştı. Konu önceden radyo ile Almanca olarak duyurulmuştu. Ancak Almanlar temsilcilere ateş açtılar. Çılgınlık almış başını yürümüştü. Sovyetlerin ikinci bir ültimatom iletme girişimi de sonuçsuz kaldı. Durum umutsuzdu. Bundan başka, siperlere atılan broşürlerde şu yazıyordu: "Direnişe son veren tüm subay, astsubay ve erlerin yaşamını, güvenliğini ve savaş bittikten sonra Almanya'ya ya da isteğine göre başka bir ülkeye gidişini garanti ediyoruz."

Kızılordu temsilcileri Voronov ve Rokosovski teslim olanlara yiyecek, tıbbi bakım ve onurlu bir muamele sözü veriyorlardı. Ancak metin açık bir tehditle son buluyordu: "Teslim olma istemimiz reddedilirse, Kızılordu birlikleri kuşatılan Alman kuvvetlerini yok etmek zorunda kalacaktır. Direnenler acımasızca yok edilecektir."

Hans-Jürgen Gross, Astsubay

Avcı uçakları nakliye uçaklarına dönüştürülmüştü. 12 bomba yuvasına, taşınacak olan 12 yaralı yerleştirilmişti, böylece içerisi dolmuştu. Buna karşın umutsuz ve açlıktan bitkin askerler grubu uçağa doluşmaya çalışıyordu. İnzibatlar boşuna nöbet tutuyorlardı; yere düşürüldüler, hatta bazıları vurularak öldürüldü. Uçak yüklenir yüklenmez, uçak mürettebatının bu yaklaşan sürüye ateş açmaya başladığını gördüm. Yoksa uçak kalkamayacaktı. Buna karşın, bu çıldırmış insanlar kanatlara ve kuyruk takımlarına yapışıyorlardı. Tabii hemen şiddetli hava akımıyla yere düşüyorlardı.

Werner Zieger, Hava Kuvvetleri'nde Askeri Yargıç, Günlüğüne kaydettikleri:

14 Ocak 1943

Avurtları çökmüş piyade askerler çok bitkin gözüküyorlar. Her yerde, aç kalan askerler tarafından kesilmiş atların iskeletleri görülüyor. Birliklerin, asıl cephe hatlarından hiç haberleri olmaması bir yana, gerçekte cephe hattından 350 kilometre geride olduklarını fark ediyorum. Buna karşın, bulundukları korkunç durumun farkına varmış görünüyorlar. Tümü veda mektupları yazıyor.

15 Ocak 1943

... Bugün Astsubay Fredow'un davası var. Nöbetçileri gönderdikten sonra iaşe deposundan et çalmış. Hüküm iki buçuk yıl hapis ve rütbesinin sökülmesini içeriyor. Sadece rütbe sökümü onandı, şimdilik amaca uygun infaz önlemi olmadığı için hapis cezası dikkate alınmadı.

17 Ocak 1943

Amirim olan yarbaydan, kurye olarak komutanlık evrakını Stalingrad'dan getirme emri aldım. Havaalanında tam bir kaos hüküm sürüyordu. Rus topçusunun sürekli olarak ateş açmasına karşın, yaralılar ilk inen uçağa koşuyorlardı. 20 metre önümde bir patlama oldu. İki metre ötedeki HE 111'in makinisti parçalandı. Ben uçağa 100 metreye kadar yaklaşmışken uçak havalandı. Akşam yeni bir uçağın geleceği bildirildi. Aynı zamanda Rus tanklarının yenildiğinden söz ediliyor. Bazı çadırlarda hummalı bir faaliyet var. Uçuş kontrol korunağında her şey karmakarışık. Bir yaralı getirildi. Ona yardım edebilecek doktor görevinin başında değil. Kimse onunla ilgilenmiyor. Herkes kendi derdine düşmüş.

20 Ocak 1943

Sabaha karşı saat 02'ye doğru bir HE 111 bizden 300 metre öteye iniyor. Gene herkes uçağa doğru koşuyor. Tabancasını çekmiş olan bir üsteğmen, giriş kapısında sıra düzenini sağlıyor. İkinci kişi olarak uçağa girdim. İki saat sonra her şey bitti.

General Paulus birliklerine Sovyet propagandasına kanmamalarını emretti. Sovyetlerin onurlu bir teslim önerisini sunduğu gün, General Hube, Führer'in karargâhına yapmış olduğu uzun bir ziyaretten sonra Stalingrad'a döndü. Wolfschanze'de, çember

içinde bulunan Stalingrad'ın durumunu ayrıntılı olarak Hitler'e anlatmıştı. Hitler'in iyimser sözlerini getirdi: Führer yeni bir kurtarma saldırısı sözü vermişti. Bu harekâtın başarılı olabilmesi için güneyde yeni bir cephe kurmak ve Kafkasya'dan A Ordular Grubu'nu geri çekmek gerekiyordu; yeni bir büyük saldırıyı hazırlayabilmek için zamana gereksinim vardı. Bu soluk alacak zamanı 6. Ordu yaratmalı ve asla teslim olmamalıydı. Hitler'in de söz verdiği gibi, havadan yapılan ikmal iyileştirilecekti. Hube'nin verdiği brifingten sonra Paulus şu karara vardı: "General Hube'nin açıklamaları benim için Güney bölümünün yıkılması ve Güney Cephesi'nin sorumluluğunu üzerime almak istemesem de, ne pahasına olursa olsun direnme zorunluluğu anlamına gelmektedir."

Paulus yeni bir çıkış harekâtı olasılığına yanaşmadı. Bununla, 6. Ordu Komutanı'nın bu sırada teslim olmama eğilimi belli oluyor. Paulus Doğu Cephesi'ndeki kritik durum ile Don ve Kafkas cephelerinin boşaltılması ve kararlı bir hale getirilmesinin, Sovyet birliklerinin mümkün olduğu kadar uzun bir süre Stalingrad'da bağlı tutulmasını gerektirdiği düşüncesindeydi. Belki de Sovyetlerin teslim isteğini bu nedenle reddetti.

Daha acil askeri zorunluluklar düşüncesiyle, öteki cephe bölümlerini kurtarma umuduyla savaşa devam etmek; bu hesap koca bir ordunun kurban edilmesini haklı çıkarır mı? Ya da bu sonradan kendi başarısızlığını örtme çabası mıydı?

Ancak ne olursa olsun Feldmareşal Manstein, Paulus'un 9 Ocak'ta aldığı bu kararı sonradan savunmuştur: "6. Ordu Aralık ayı başından itibaren Sovyetlerin 69 büyük birliğini bağladı. Eğer Paulus Ocak ayı başında teslim olsaydı Don ve Kafkas Ordu gruplarının durumu felaket olurdu."

"Durum Umutsuz, Teslim Olmak Olanaksız"

10 Ocak günü sabah saat 05'e birkaç dakika kala, Stalingrad çemberinde bulunan 6. Ordu'ya karşı büyük Sovyet saldırısı başladı.

Önceden başlayan topçu ateşi tam bir saat sürdü. Rus topçusu aralıksız olarak ateş ediyordu. Atışın korkunç sonuçlarını hisset-

tiren cehennemi bir gürültü kopuyordu. Almanlar buna çok az karşı koyabildiler, çünkü cephane 1 Ocak'tan beri kısıtlanmıştı. Sahra obüsleri günde üç atış, alaylar ise iki atış yapıyordu. Ya bu cephane de tükenmişse? 6. Ordu, Don Ordular Grubu karargâhına şu mesajı yolluyordu: "Sürekli ateş, karşılık veremiyoruz." Hitler'in "Son mermiye kadar direnme" emri yeni bir trajik boyut kazanmıştı.

Kızılordu'nun yoğun saldırıları hızla zafer getirdi. Sovyet kuvvetleri birçok mevzide Alman hatlarını yardı. Kızılordu sadece iki gün içinde, Almanlar tarafından kontrol edilen bölgeyi yarı yarıya küçültmeyi başardı. Çember daha da daralıyordu. Ele geçen bölgelere Pitomnik Havaalanı da dahildi. Alman ikmali için bir aktarma yeri olan bu bölge 16 Ocak'ta Sovyetlerin eline geçti. Uçaklar şimdi, birkaç gün önce güç bela bir pistin inşa edildiği, ancak pek çok uçak için kısa olduğu ortaya çıkan Gumrak'a inmek zorundaydılar, bu nedenle de yüklerini havadan boşaltabiliyorlardı.

İnebilecek durumdaki uçaklar sadece birkaç yaralıyı alabiliyordu. Hastaneler ağzına kadar doluydu. Yarma harekâtına karar verildiği gün olan 19 Aralık'ta hâlâ 1.000 yaralının taşınma şansı vardı. Hava köprüsünün kurulup Pitomnik Havaalanı'nın yitirilmesine kadar geçen sürede 25.000 yaralı, uçakla çemberden çıkabilmişti. Daha sonra da yaralı nakliyatı yapıldı. 19 Ocak günü bir astsubay büyük ikramiyeyi çekti: "Birlikler halinde uçakla götürüldük ve şimdi Harkof'ta güvenlik altındayız. Pek çok arkadaşım yanımda öldü. Herhalde bir birliğin uçakla düşmandan kurtarılması dünya tarihinde ilk kez oluyor."

Konrad Drotleff, Kıdemli Başçavuş

İki saat sonra Ruslar bizi bir araya toplamışlardı. Sonra itiş kakış başladı; çizmelerimizi, kaputlarımızı ve daha kullanabilecekleri neyimiz varsa aldılar. Bazıları bunlara karşılık olarak bize kendi kullanılamayacak durumdaki paçavralarını ver-

di. Giysilerini vermemek için direnen arkadaşlarımın nasıl dövüldüklerini seyretmek zorunda kaldım. İçimizden biri -tahmini olarak 45 yaşlarında- bir Rus subayına Rusça, niçin bunu yaptıklarını sordu; Rus subayı tek bir söz söylemeksizin tabancasını çekti ve iki el ateş ederek onu yere serdi. Cesedi karla örtüldü. O andan itibaren artık nasıl davranacağımızı biliyorduk.

Wincent Griesemer, Onbaşı

Esir düştüğümüzde, yaralı bir arkadaşımızı da yanımızda sürüklemek zorunda kalmıştık. Yürüyüş oldukça ağır ilerliyordu. Durmadan birileri düşüyor, ateşleniyor, yere yığılıyor ve vuruluyordu. Bir arada bulunmak gerekiyordu. Yere düşen olursa Rus muhafızlar tarafından vuruluyordu. Her gün yürüyüş sırasında o kadar çok ölü oluyordu ki, bunlar kuşatmanın sonradan ortaya çıkan sonuçlarıydı. Birlikler açlıktan tükenmişti. Askerler gözden çıkarılmıştı, ellerinde ne varsa veriyorlar ve açlıktan ya da donarak ölüyorlardı. Kimse onlara yardım edemezdi, fakat dayanmaya mecburdular. Teslim olmamak benim için en büyük suçtu. Bundan sonrası benim için daha kötü olamazdı.

Hubert Kremser, Subay

Stalingrad'daki Kızıl Ekim Fabrikası'nda Ruslarla tam karşı karşıya bulunuyorduk. Zamanla karşımızdakileri tanıdık ve çarpışma arasında onlara "Ekmeğiniz ya da etiniz var mı" diye seslendik. Onlar da bize, tuzlu ringa balığı ya da buna benzer bir şeyleri olduğunu söylediler. Örnek olarak bir ekmeği çadır bezine sarıp onlara doğru fırlattık, onların tarafından da bize yiyecek bir şeyler atıldı. Aslında bunu yapmazdık, ancak onlar da bizim kadar savaş yorgunuydular ve açlıktan bitkin düşmüşlerdi. Önce karşılıklı ateş ediliyor, sonra da ekmek atılıyordu. Bu

doğal olarak saçmalıktı, ancak savaş da bir saçmalıktı, bunu savaşın son evresinde fark etmiştik. Karşılıklı edilen propaganda lafları, bunların hepsi saçmalıktı. İnsanlar ölüme öylesine hazırdı ki "Yaşamıma son ver" diye dua ettiler. İnsanların bizzat bunu yapacak cesareti yoktu. Böylece merhametli bir ölüm umut ediliyordu. Esirlik istenmiyordu.

*Stalingrad'da kuşatılan 6. Alman Ordusu Komutanı'na**

8 Ocak 1943

Orgeneral Paulus ya da Yardımcısına

6. Alman Ordusu ve 4. Panzer Ordusu'nun birlikleri ve onlara takviye olarak verilen birlikler 23 Kasım 1942'den beri tamamen kuşatılmış durumdadır. Kızılordu birlikleri bu Alman ordu grubunun etrafını çelikten bir çemberle kapatmıştır. Birliklerinizin güney ve güneybatıdan yapılacak saldırılarla kurtulma umudu boşa çıkarılmıştır. Tahliyeniz için koşan tüm Alman birlikleri paramparça edilmiştir. Bu birliklerin kalıntıları geri çekilmekte; iaşe, cephane ve yakıt getiren Alman nakliye uçakları Kızılordu'nun başarılı ve coşkulu ilerleyişi karşısında havaalanlarını sürekli olarak değiştirmek ve çemberden oldukça uzağa inmek zorunda kalmaktadır.

Ayrıca, Alman Hava Kuvvetleri'nin nakliye uçaklarına Kızılordu pilotları tarafından ağır kayıplar verdirilmiştir. Kuşatılan Alman birlikleri için nakliye uçaklarının yapacağı yardımın etkisiz olduğu ortaya çıkmıştır.

Ancak pek çok askerin bu şansı olmadı. Stalingrad'da ölenlerin sayısı kuşkusuz, uçaklardan birine zamanında yerleşen pek az kişinin sayısından hayli fazla olacaktı.

Çemberde kalmak zorunda olanlar için artık hiçbir umut yoktu. Kızılordu aralıksız yoğun saldırılarla savunma cephesinin yeni mevzilerini yarıp geçti. 6. Ordu'nun dağınık birlikleri arasında hemen hiç bağlantı kalmamıştı. Her birlik, her kıta, cephanesi yettiği ölçüde kendi başına savaşıyordu. Kızılordu'nun saldırısı karşısında mevziler arka arkaya terk edildi. Geri çekilme sırasın-

*. Sovyetler birçok kez 6. Ordu Komutanı'na teslim olması önerisinde bulundu, general Paulus bu önerileri reddetti.

da birlikte taşınamayan araç ve ağır silahların imha edilmesi emredilmişti, çünkü artık topçekerler için benzin yoktu.

Yaralılar nakledilemediği için donuyorlar ya da tıbbi bakım yokluğundan ölüyorlardı. Cesetler artık gömülemiyordu, buz gibi esen rüzgâr onları karla örtüyordu.

21 Ocak'ta Paulus, Führer'in karargâhıyla bir telsiz konuşması yaptı: "Birliklerin cephane ve iaşesi yok. Güney, Kuzey ve Batı cephelerinde çözülme belirtileri söz konusu. Pansuman ve ilaç olarak en basit tıbbi yardımdan yoksun 18.000 yaralı var. Cephe güçlü saldırılar sonucu pek çok yerden yarılmış durumda. Daha fazla savunma anlamsız. Yok olmamız kaçınılmaz. Ordu, mevcut insanların hayatlarının kurtulması için acil teslim olma izni rica eder."

Paulus daha 11 gün önce, emre bağlı kalarak Sovyetlerin teslim olma önerisini reddetmişti, şimdi 6. Ordu komuta heyeti de daha fazla bir direnişin anlamsız olacağını ve kurban sayısının artacağını görmüştü. Her yerde çözülme belirtisi vardı, moral kalmamıştı, çılgınlığa bir son verme zamanı çoktan gelmişti. Alman askerleri tükenmişti, artık hiçbir düşman kuvvetini durduramayacaklarını Paulus da fark ediyordu. 6. Ordu ile yapılan savaşa sadece üç Sovyet tümeni son verecekti. Sovyet Ordusu'nun büyük kısmı Rostov'un karşısında bulunan Salsk yakınlarındaki engelleme bölgesini takviye etmek için çekilmişti.

Bir kişi farklı düşünüyordu; Hitler çember içindeki sefalet ve çaresizliği anlatan raporları Stalingrad'dan çok uzaktaki güvenli karargâhında, von Paulus ile von Manstein'dan telsiz aracılığıyla ve çemberden haberci olarak havayoluyla çıkarılan Binbaşı Zitzewiz'den bizzat, hiçbir tepki göstermeksizin aldı. Führer'in kararı "Teslim olmak olanaksız. 6. Ordu, Rostov'un her iki tarafında yeni bir cephe kurulmasına olanak vermek için tarihi bir görevi yerine getirecek" biçimindeydi.

Hitler nasyonal sosyalistlerin iktidarı ele geçirmesinin onuncu yıldönümünden bir hafta önce, kutlama şenliklerini yenilgi haberleriyle karartmak istemiyordu. İnatla "Son mermiye kadar savaşma" emri verdi. Bu savaşın nasıl göründüğünü General von Seydlitz şu sözlerle betimliyordu: "Hafif yaralılardan yüzlercesinin

güçsüz kalmış sefil bedenleri şehirde sürünüyor. Pansuman malzemesi, ilaç ve iaşe yok. Ölüler binaların dışında istif ediliyor."

Ekmek, ikmal ve yeterli cephane olmadan nasıl direniş gösterilebilirdi ki? Von Seydlitz bundan bir sonuç çıkarmıştı: "Böylece alay ve tabur komutanları duruma göre cephanenin kalanını harcayıp, savaşa son verme hakkını elde ediyorlar."

General Seydlitz kendi başına verdiği bu emirden sonra gerçi tutuklanmadı, ancak kendisine bağlı tümeniyle birlikte daha kıdemli bir generalin emrine verildi. Şaşırtıcı bir biçimde fanatik Nazi olarak ortaya çıkan yeni komutan General Heitz savaşa devam edilmesini emretti.

Georgi Zukov, Kızılordu Başkomutan Yardımcısı

Stalingrad'daki Alman birliklerinin ezilmesi için en önemli koşullar, ana saldırı yönlerinin doğru seçimi ve düşman savunmasının zayıf mevzilerinin doğru biçimde tespit edilmesiydi. Düşmanın ana kuvvet gruplarına kadar, taktik savunmayla hızlı bir yarma harekâtı için gerekli kuvvetler ve araçların doğru hesaplanması önemli bir rol oynuyordu. Bizim üstünlüğümüz, kuvvetlerimizin hareketliliklerini gizleyerek düşmanı yanıltmayı öğrenmiş olmalarında kendini gösteriyordu. Gizli olarak gerçekleştirilen yeniden kuruluş ve ilerleme hareketleriyle baskın saldırılar yapmayı başardık.

(...) Stalingrad'da birliklerimizin kazandığı zafer, savaşta Sovyetler Birliği açısından bir dönüm noktası anlamına geliyordu. Böylece düşman birliklerinin yurdumuzdan sürülüp çıkarılması başladı. Bu sadece kuşatma sırasında doğrudan rolü olan birlikler için değil, tüm Sovyet halkı için uzun zamandır beklenen sevindirici bir zafer oldu.

Wincenz Griesemer, Onbaşı

Biz Kızıl Ekim Fabrikası'nda savaşırken, Ruslar sürekli olarak görüşme önerisinde bulundular. Ancak Alman tarafında, "Görüşme yapılmayacak. Düşmanla bağlantı kuran her subay kurşuna dizilecek"

deniyordu. Yukarıdan emretmesi kolaydı. Başlangıçta Ruslar serbest geri çekilme ve iaşe öneriyorlardı ve ben bu duruma bir son vereceklerinden kuşku duymadım. Bir gün, iki subay ve bir şoförden oluşan bir Rus heyetinin beyaz bayraklı bir Amerikan Jeep'i ile yaklaştığını gördüm. Hoparlörden mükemmel bir Almanca ile görüşme önerisinde bulundular. İyice yaklaşmalarına izin verildi ve namlusu iki santim çapındaki uçaksavarların ateşiyle öldürüldüler.

Hana Schmieder, Uçaksavar Eri

1943 yılı Şubat ayı ortalarına doğru her şeyin çoktan bittiğinin farkındaydık. "Dayanın, Führer sizi kurtaracak" gibi sloganlar boş laflardı. Bunu herhangi birinin denizde boğulması ile kıyaslıyorum. Kıyıda 20 kişi var, kimse onu kurtarmak için suya atlamıyor. 200.000'i aşkın insan ölüme terk edildi. Neden? Çünkü harekât ta başından itibaren başarısız olmaya mahkûmdu.

Hans-Jürgen Gross, Astsubay

Çemberden çıkarıldıktan sonra, yaramın iyileşmesi için kaldığım hastaneye üst düzey komuta heyetinden oluşan bir komisyon geldi. Benden her şeyi açık olarak öğrenmek istiyorlardı. Bana, "Bir bölükte bulunuyordunuz. Bu insanlardan kimlerin teslim olup, kimlerin sonuna kadar savaştıklarını biliyor musunuz" diye sordular. Ayrıntıları açıklamaktan kaçındım ve daha çok bölüğün iskambil kağıdı gibi dağıldığından söz ettim. Çünkü büyük olasılıkla bu ifadeler yüzünden Stalingrad savaşçıları asker kaçaklığından sorumlu tutulacaklardı.

Yenilgi yakındı. Onun bütün derdi disiplinden ne anladığını göstermekti; "Ruslarla kim görüşme yaparsa kurşuna dizilecek. Beyaz bayrak gösteren de kurşuna dizilecek" diyordu. Ancak,

Lew Kopelew, Yazar, O dönem Orduda Siyasi Komiser

Alman kuvvetlerinin etrafındaki çember kapatıldığında, önce buna pek inanamamıştık. Ancak çember duruyordu ve umut bir kesinlik haline gelmişti. Şimdi kesin dönüm noktasının geldiğini de biliyorduk. Bu duygu tüm cephe birlikleri içinde bir sarsıntı gibi geçmişti. Stalingrad bize sadece bir mucize gibi görünmüyordu, kesin bir dönüm noktasını da işaret ediyordu. İlk kez körcesine değil, hedef ve akılla hareket ediliyordu. Bu kuşatma, strateji ve planlamanın gücünü kanıtlıyordu. Binlerce askerin kitleler halinde kurban edildiği dönem şimdi bize bitmiş gibi görünüyordu.

insanları hor gören bu tür kişilerin ve askeri yönden anlamsız emirlerin, kaçınılmaz sonu engelleyecek gücü yoktu.

22 Ocak: Gumrak Havaalanı Sovyetlerin eline geçti. İniş yeri olarak Stalingrad varoşlarındaki küçük bir havaalanı olan Stalingradski Havaalanı kalmıştı. Öğleyin sadece altı uçak iniş yaptı. Çemberle olan bağlantı kesildi. İkmal, Rus hava savunma hatlarından sağ salim geçirilebilen az miktarda malzemenin havadan atılmasıyla kısıtlanmıştı.

25 Ocak: Kızılordu Alman çemberini ikiye böldü. Kuzeyde General Strecker, güney'de ise General Paulus komuta ediyordu.

27 Ocak: Sovyetler kentin güney kesimini ele geçirdi. Düzenli savunma tamamen yıkıldı; bazı birlikler teslim oluyor ya da Rus hatlarından geçmeyi deniyor, bazıları da mevzilerinde savaşmaya devam ediyordu.

28 Ocak: Güney çemberi bir kez daha küçük parçalara bölündü.

29 Ocak: General Paulus Führer'ini kutladı: "İktidara geçişi-

nizin yıldönümü dolayısıyla 6. Ordu Führer'lerini selamlar. Gamalı haçlı bayrak hâlâ Stalingrad'da dalgalanmaktadır. Savaşımız yaşayanlara ve gelecek kuşaklara en umutsuz durumda bile asla teslim olmamak için bir örnek olsun."

Hitler Orgeneral Paulus'u feldmareşalliğe terfi ettirdi. Savaşmasını övmek için olmasın? Gerçek neden: Paulus teslim olamazdı, ancak şehit düşebilirdi.

30 Ocak'ta Reichmareşal Göring, nasyonal sosyalistlerin iktidarı alışının onuncu yıldönümü dolayısıyla bir Wehrmacht bildirisinde 6. Ordu'yu kutladı ve Stalingrad savaşını "Tarihimizin en büyük kahramanlık savaşı" diyerek yüceltti. Onun övgü dolu sözleri, nasyonal sosyalist yönetici kliğin çılgınlık ve dik kafalılığının bedelini Stalingrad'da yaşamlarıyla ödeyecek olanlar için dürüst olmayan bir anma konuşması olacaktı: "Stalingrad'da savaşanlar direnmek zorundalar, çünkü savaş ve onur yasası böyle emrediyor. Yasa onlara ırkının zaferler kazanmasını ve ırkının yaşayabilmesi için ölmesini dahi emretmiştir."

Kuzey çemberi Komutanı General Strekker öfke içinde şu karşı telsiz mesajını gönderdi: "Zamansız cenaze nutukları istenmiyor." Kızılordu tankları 6. Ordu karargâhından sadece 300 metre ötedeydi.

31 Ocak: Sovyet birlikleri 6. Ordu'nun son karargâhını kurduğu Univermag mağazasına girdiler. Bir ordunun kalıntılarına komuta edecek olan kurmay subaylara Hitler'in son bir telsiz konuşması geldi: "Führer, Stalingrad müstahkem mevkiin daha uzun dayanmasının her geçen gün öneminin arttığına işaret etmektedir."

Ancak konuşma daha fazla devam etmedi.

31 Ocak öğleden sonra: Paulus son durum raporunu Don Ordular Grubu'na sundu: "6. Ordu sancak yeminine bağlı kalarak, Almanya için son erine ve son mermisine kadar, yüce ve önemli görevini hatırından çıkarmadan, Führer ve Vatan için konumunu sonuna kadar korumuştur."

Yeni terfi etmiş olan Feldmareşal'in "Son mermiye kadar savaşılacak" ve "Führer'in önemli görevi" gibi nasyonal sosyalist sloganları tekrarlamış olmasına karşın, Hitler bu haberi aldığında küplere bindi. Gerçi Paulus ordusu için resmi bir teslim bel-

gesi imzalamamıştı, ancak subaylarıyla birlikte teslim oldu ve Sovyetlere esir düştü. Bir Alman feldmareşali teslim olmaz, kendini vururdu. Hitler böyle umuyordu: "Askerleri cesaretle sonuna kadar savaşıp ölürken, bir adam nasıl bakar? Nasıl Bolşeviklere teslim olur? Bu bana acı veriyor, çünkü bu kadar askerin kahramanlığı tek bir karaktersiz, bir korkak tarafından yok ediliyor. Bu savaşta kimse artık feldmareşal olmayacak."

Kuzey çemberinin teslim olmasından iki gün sonra güney çemberi de teslim oldu. 2 Şubat günü saat 08:14'te General Strekker şu mesajı yolladı: "9. Kolordu çetin bir savaşta görevini sonuna kadar yapmıştır."

45 dakika sonra, 6. Ordu'dan son bir mesaj çemberi terk etti: "Ruslar savaşarak Traktör İşletmesi'ne giriyorlar. Yaşasın Almanya!"

Tek tek hâlâ savaşılıyordu. Ancak bir Alman ikmal uçağı yükünü atmak için yıkıntılar üzerinde dönerken, mürettebat yerde her şeyin sessiz olduğunu fark etti. Stalingrad'da silahlar susmuştu.

*Not: Orijinal metin sayfa: 246'daki Sovyet bildirisidir.****
Rusya'da esirlik hakkındaki gerçek:

Rus Ordusu'nun giriştiği Kış saldırısının başlangıcından bu yana üç ay geçti. Bu zaman süresinde Hitler ordularının 700.000'den fazla asker ve subayı Sovyet kuvvetleri tarafından yok edilmiş, 300.000'den fazlası da esir alınmıştır. Kafkasya'da, Don'da, Donetz'de, Voronej yakınlarında, Kursk ve Harkof'da, Velikiye Luki'de, Stalingrad Cephesi'nde ve İlmensee'de Rus ordusunun her ilerleyişi, her gün yüzlerce yeni esir getirmiştir.

Özellikle, 330.000 Alman asker ve subayının -bu koca bir ordu demektir- 3.11.1942'de kuşatıldığı Stalingrad çarpışmaları dikkat çekicidir. 2.2.1943 tarihine kadar, aralarında başta 6. Ordu Komutanı Feldmareşal Paulus'un da bulunduğu 2.500 subay ve 91.000 er esir alınmıştır.

Resim altı: Feldmareşal Paulus ve Korgeneral Schmidt (6. Ordu Kurmay Başkanı) Rus subaylarıyla.

Resim altı: Stalingrad önlerinde teslim olan bir Alman generaller grubu.

Stalingrad'da esir alınan 91.000 asker ve öteki cephelerde esir düşen yüzbinlerce asker ve subay için esirlik, yaşama açılan yol demektir. Artık onların yaşamları güvence altında ve biliyorlar ki savaş bittikten sonra sağ salim sevdiklerine kavuşacaklar, çünkü onlar için savaş bitti.

İlmensee güneyinde bulunan askerler!

Sizin de durumunuz günden güne umutsuz bir hal almaktadır. Kimse size yardım edemez, kendinizi sadece kendiniz kurtarabilirsiniz.

Askerler! Bu nedenle tereddüt etmeyin, hâlâ kurtarılacak olan sizin yaşamınızdır. Generallerinizi ve arkadaşlarınızı örnek alın.

Sloganınız "Esirlik = Kurtuluş" olsun.

Geçiş belgesi: Kızılordu'ya teslim olan sayısız Alman subay ve erleri için geçerlidir.

"Bu İş Bitmiştir"

"Bu iş bitmiştir." Bu sözleri Paulus'u esir alan Sovyet teğmeni 31 Ocak 1943 günü söylemişti. Bu her şeyden önce 6. Ordu'nun sonu olmuştu. 1942 yazında 300.000'i aşkın asker Stalingrad'ı ele geçirmek için harekete geçmişti. Kızılordu'nun Volga Nehri kıyısında bulunan kentin etrafındaki çemberi kapattığı 22 Kasım gününe kadar, askerin kuşatıldığı tam olarak belli değildir. Wehrmacht mensupları ve müttefiklerinin asker sayısının 230.000 ile 350.000 arasında olduğu ifade edilmektedir. 72 gün süren kayıplarla dolu çarpışmalardan açlık ve soğuktan sonra, mahvolan kentin yıkıntıları arasında yaklaşık 110.000 asker hâlâ dayanıyordu. 45.000 yaralı ve uzman personelin zamanında havayoluyla tahliye edilme ve böylece bu cehennemden kurtulma şansı oldu. Ancak geride, savaş alanında 145.000 asker cansız yatıyordu.

90.000 Alman askeri esir düştü. Açlıktan bitkin düşmüş askerlerden binlercesi buzlu steplerden geçen uzun yürüyüş sırasında ölecekti. Daha sonra onbinlercesi de Sovyet kamplarında yokluklara kurban gidecekti. 300.000'i aşkın askerden sadece 6.000'i yıllarca sonra Almanya'ya dönebildi.

Stalingrad'daki savaşın bittiği haberi tüm dünyaya yayıldı. Stalin, başkomutanı Rokossovski'yi kutladı, Churchill de Stalin'i kutladı. 1941-42 Kışı'nda Moskova önlerinde Alman saldırısı durduruldu, Almanya bu kez de Stalingrad'da ilk büyük yenilgisine katlanacaktı. 1941-42'de Moskova başlangıcı, 1942-43 yıllarında Stalingrad da sonun başlangıcını işaret ediyordu.

Almanya'nın rakipleri ve tüm dünya, Avrupa'daki dehşetin son bulmasını umut ediyordu. Stalin, Churchill ve Roosevelt'in III. Reich'a ileride uygulanacak hareket tarzını görüşmek için bir araya geldikleri Kazablanka Konferansı'nda Amerikan Başkanı koşulsuz teslim istemini ileri sürdü. Bu, Almanların "Zafer ya da ölüm" gibi zırvalıklarını haklı çıkarmak için, nasyonal sosyalist propaganda tarafından fırsat olarak kullanıldı.

Bizzat Goebbels, 18 Şubat 1943'de Berlin Spor Sarayı'nda mükemmel biçimde sahnelenen konuşmasında, deyim yerindeyse radyolarının başında bulunan halk adına, salondaki kışkırtılan dinleyiciye şu cevapları verdirdi:

"Führer'e ve bizimle birlikte Alman ulusunun kesin ve topyekün zaferine inanıyor musunuz? Führer'le birlikte savaşan Wehrmacht'ın arkasında vatan safları halinde, bu savaşı zafer ellerimizde oluncaya kadar sınırsız bir kararlılıkla ve tuttuğu yoldan dönmeden, her şeye katlanarak sürdürmeye hazır mısınız?"

Stalingrad'da son Alman askeri düşmana teslim olduktan tam iki hafta sonra, coşkulu kitle ayağa kalktı ve gırtlağını paralarcasına "Evet!" diyerek cevap verdi.

"Führer'i zaferin elde edilmesinde her zaman en ağır yükümlülükleri üstlenmek koşuluyla izlemeye kararlı mısınız?"

Stalingrad'da 145.000 asker yıkıntılar arasında vurulmuş, açlıktan ve donarak ölmüşken, bu histerik kitle "Evet!" diye haykırıyordu.

"Alman ulusu ve Führer, sizlerin günde sekiz, on hatta gereğinde 14 ya da 16 saat çalışmanızı ve zafer için, sahip olduğunuz son şeyi vermenizi emrederse, buna da yapmaya kararlı mısınız?"

Dinleyici kitlesi tutkuyla onaylıyordu. Aralıksız çarpışmalar ve topçu ateşiyle bitip tükenmiş olan Stalingrad çemberindeki askerler bu coşku içinde unutulmuş görünüyordu.

"Führer'e olan güveniniz her zamankinden daha büyük, daha inançlı ve daha sarsılmaz biçimde mi?"

Kitle ayağa kalktı ve savaş öncesinde aynı yerde söylenen sloganları haykırdı: "Führer emreder, biz uyarız!" Wehrmacht komuta heyeti zaman zaman tamamen değiştirildi; çünkü heyet üyeleri başlangıçtaki uzun suskunluk döneminden sonra, Hitler'in günü gününe uymayan ve akıl dışı kararlarına karşı sakıngan da olsa eleştirilerini ifade ediyorlardı. Komuta heyetinden son olarak, savaşa Hitler'le birlikte başlamış olan Jodl da ayrılmak zorunda kaldı. Wehrmacht'ın 1941'de Sovyetler Birliği'ne saldıran üç ordu grubunun komutanları olan Halder, Brauchchitsch ve sorumlu generallerin birçoğu görevden alındı, Wehrmacht'tan kovuldu, hatta sürgün edildi.

"İngilizler, Alman halkının topyekün savaş değil, teslim olmayı istediğini iddia ediyorlar."

Kitle "Asla, asla, asla!" diye haykırıyordu.

Propaganda şamatasının zirvesinde Goebbels şu can alıcı soruyu sordu:

"Topyekün savaşı istiyor musunuz? Gerekirse bu gün düşündüğümüzden daha radikal ve daha yaygın olsa da istiyor musunuz? "

Propaganda Bakanı'na "Evet! İstiyoruz" diyerek cevap verdiler. Bunu elde edeceklerdi. Topyekün savaş 27 ay daha sürecekti; bu iki yıl da korkunç yıkımlar, acımasız çarpışmalar ve anlamsız ölüm demekti.

Daha sonra topyekün savaş, topyekün yenilgiye dönüştü. Tüm Orta ve Doğu Avrupa yıkıntılar içinde kalacak ve savaş Alman kesiminde 7.000.000 insanın yaşamına mal olacaktı. Tabii galipler de büyük bir bedel isteyeceklerdi. Sadece Sovyetler Birliği 20.000.000'u aşkın kurban vermişti. Topyekün savaş çılgınlığına neden olan adam, tıpkı baş ajitatörü gibi, intihar ederek sorumluluktan kaçtı.

SONUÇ

Demek ki bu acı bir gerçek. Alınan Wehrmacht'ına toplu mezar olan Stalingrad bu korkunç, kahrolası savaşta tek örnek olarak kalmadı. Fakat ilki oldu. Savaş, kim kazanırsa kazansın bu gerçeğin değişmeyeceğini, cephedeki ve ülkedeki tüm Almanların kafasına şok biçimde soktu.

1941 yılı Kışı'ndaki Moskova çarpışması stratejik bakımdan İkinci Dünya Savaşı'nın dönüm noktası oldu. Taktik olarak, 1943 Temmuz ayında Kursk önlerindeki tank savaşı "dönüşü olamayan nokta" oldu. Bundan sonra Almanların, yöneticilerine olan kör bağlılıkları kaybolmaya başladı. Artık yeni harika silahlar masalı, şaşkına dönmüş Alman yurttaşlarını amaca ulaşmak için harekete geçirebilirdi.

En azından 1942 yılı Noel akşamında Stalingrad Savaşı sadece bir kasaplıktı; Hitler'in kurmay yetkilerinden yoksun bırakılmıştı. Azametli bir cüretle dolu olan Diktatör, "Volga kıyısındaki bu lanetli kenti, yüzbinlerce askerin yaşamına mal olsa da kendi isteğiyle bırakmamaya" kararlıydı.

Bu inatçılığın hangi acımasız sonuçları olacağını bu kitap anlatıyor. Bu kitap, Hitler'in canice bir planının uygulanması için uslu, fiyakalı, kuşkucu ve nitelikli uzmanlardan başka bir şey olmayan generalleri, sonunda nasıl gayretkeş emir kulları haline getirdiğini göstermektedir.

Moskova ve Stalingrad arasındaki 1942 yılının 12 ayı "Tüm zamanların en büyük komutanının" önceleri müthiş bir şansı olan vicdansız bir şarlatandan başka bir şey olmadığını ortaya çıkarmıştır. Artık inatçılığında daha fazla söyleyecek bir şeyi yok-

tu ve başarısızlığını sezinliyordu. Bunu önleyebilmenin yolunu koşulsuz bir seçim olan "Ya hep ya hiç" denilecek bir dogmada arıyordu.

Hiç mi? Daha 1941 Kasımı'nda İnn kentinden bir münzevi ve Alman ulusal tarihine yabancı olan bir adam, soğukkanlılıkla, eğer işler ters giderse Alman ulusu için gözyaşı dökmeyeceğini açıklamıştı. Bu halk, bu gaspçı adam için, iktidar hırsının bir aracı olmuştu. Babası ona ne kadar eziyet çektirmişti ki o da bu ezilen çocuğun öfkesini tüm halklardan çıkarmak istiyordu.

Moskova önlerinde Yıldırım Savaşı planının başarısızlığa uğramasından sonra, onun için sadece bir seçenek kalmıştı: Dünya egemenliği ya da yok olmak. Bu bir kumardı; bu diğer taraftan, kısa süreli bir çabayla Doğu'da kesin sonucu alıp, sonra Batı'da "on ikiye beş kala" İngiltere karşısında bir "Siegfried" zaferi elde etmek için zamanla yapılan bir yarıştı.

Ancak gerçekten "barış mı", yoksa savaştan sonraki "barışı"mı istiyordu? Hitler için "barış" sözcüğü yoktu. O sadece "savaş öncesi" ya da "savaş sonrası" ifadelerini biliyordu. Psikolojisinin savaşa gereksinimi vardı. Ruhunun derinliklerinde yok olmayı arıyordu. Bütün ulusların onunla birlikte yok olmaları mı gerekiyordu?

Fakat henüz 1942 yılındayız. Kış felaketine karşın, Diktatör yaz mevsiminde mutlaka Doğu Seferi'nin özgün planında ısrar ediyor, hatta kesin sonucu bir defada elde etmek için bastırıyordu. Barbarossa Harekâtı'ndan bir yıl sonra Wehrmacht yeniden hücuma geçti. Başlangıçta, bu kez başarılacakmış gibi görünüyordu. Alman tümenleri saldırı hamlelerini Kafkaslar'a ve Volga'ya kadar ilerletmeyi başardı. Sonra tükendiler. Daha ötesi olanaksızdı.

Düşmanları onları tek sözcükle boşuna yürütmüşlerdi. Kızılordu bu kez asla savunma yapmak istemiyor, kuşatmak ve imha etmek istiyordu. Geri çekildi. Alman cephesi, özellikle askeri açıdan pek de önemli olmayan Stalingrad'dan dolayı patlamak üzere olan bir balona benziyordu.

Volga üzerinden yapılan nakliyatı kesmek mi? Ancak, hayır. Bu, Hitler'i kışkırtan ve ona sonuna kadar meydan okutan bir

isim, bir semboldü. Bunun için yüzbinlerce Alman, Rus, İtalyan ve Romen'in ölmesi gerekiyordu.

Fakat Eli Wiesel şöyle soruyor: "Aynı dönemde Auschwitz, Sobibor, Majdenek, Treblinka ve başka yerlerde milyonlarca insan içler acısı bir şekilde öldürülürken halk neden Stalingrad'da açlıktan, soğuktan ve vurularak ölenleri sorun ediyor?" Çünkü onların ölümü Auschwitz'deki soykırımın tersine, toplumsal bir son olmuştu. O günden bugüne onyıllar geçti. Ben bu kitabı yazarken sadece Bosna'da değil tüm dünyada, suçsuz insanlar fanatiklerin kurşunlarıyla ölüyordu. Halkların tarihten ders çıkaracağına inanmak çok zor. Olsa olsa kendi tarihlerinin acı deneyimlerinden dersler çıkaracaklar.

Buna karşı gerçekten bir şey yapılamaz mı? Evet ama, lütfen sürekli olsun. Umarım, savaşın ne olduğunu etkili bir şekilde gösteren bu kitabın, buna bir parça yardımı olur. Savaş iyi eğitilmiş kahramanlarca yürütülen ve generallerin iskambil oyunundan ibaret bir şey olmayıp, tersine pislik, kan ve ölümdür.

Muzaffer güç Sovyetler Birliği çoktan parçalandı. Bir zamanların yenik devleti birleşti. Fakat yenmek ve kaybetmek... Bu eski bir kavram. Eğer bir "Avrupa Evi" olmayacaksa, hepimizin içinde olacağı bir "Avrupa Gemisi" de olmayacaktır. Gemi su alırsa herkes batar.

Bugün Almanların ve Rusların hem kendi içlerinde, hem de birbirlerine karşı daha az argümanı bulunmaktadır.

Bu kitap da bu ortaklığın meyvesi olmuştur. Bu kitabın ağırlık noktasında, yaşamlarında ilk kez açıkça anılarını anımsayan düzinelerce tanık bulunuyor; bunlar arasında o zaman sıradan kadın, erkek ve çocuk olan kişiler olduğu gibi, tanınmış kişiler de var. Bana Almanya'da binlerce insan mektup yazdı. Rusya'daki araştırmamız bu toplumda asla görülmemiş bir ilgi topladı.

Teşekkürüm; yazmış olduğu zarif önsözü için Lew Kopelev'e, metin tasarımı için Rudolf Güldner'e, redaksiyon için Stefan Brauburger'e, ilgi gösterilen dokümantasyon için Claudia Hock, Ursula Nellessen ve Gabriella Toth'a, röportajlar için Peter Hart'a, şimdiye kadar yayınlanmamış tarihi kaynakları sağladıkları için Almanya, Macaristan ve Rusya'daki arkadaşlarıma ve bana yardımcı olan öteki insanlara.

Abluka sırasında yürek parçalayıcı bir biçimde açlıktan ölen Leningradlıların dinlenme yeri olan Piskarow Mezarlığı'nda bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta "Kimse unutmasın, hiçbir şey unutulmasın" yazılıdır. Bu söz Stalingrad'da ölen Almanlar ve Ruslar için de geçerlidir. Bu kitap onların anısına sunulmuştur.

Guido KNOPP

Leningrad yönündeki yol üzerinde savaş sırasındaki Rus askerleri.

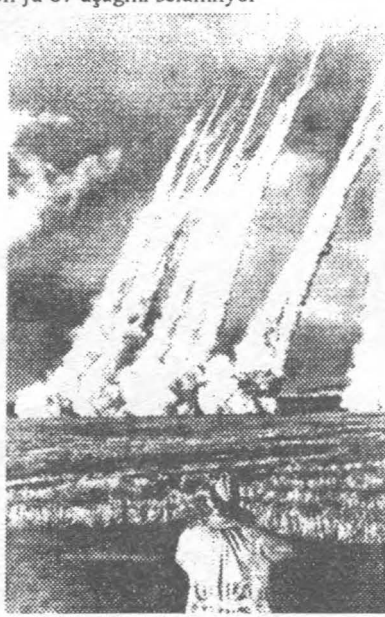

Kuşatan askerler şimdi esir olmuşlardı.

Bir Alman tank mürettebatı yaklaşan bir ju-87 uçağını selamlıyor

Almanlar girmeden önce Sovyetler, Suchum yakınlarındaki petrol rafinerisinide ateşe vermişlerdi (solda). Alman sis bombası fırlatıcıları görevde (sağda).

Tam isabetli bir atıştan sonra kutlama.

Pencereden pencereye çapraz ateş.

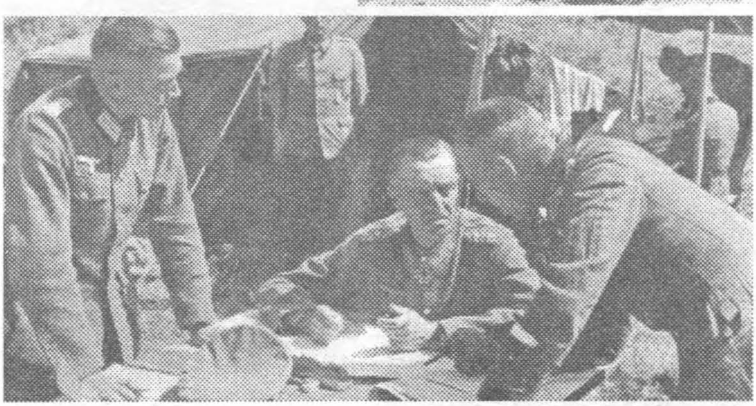
"Her ev bir kale"

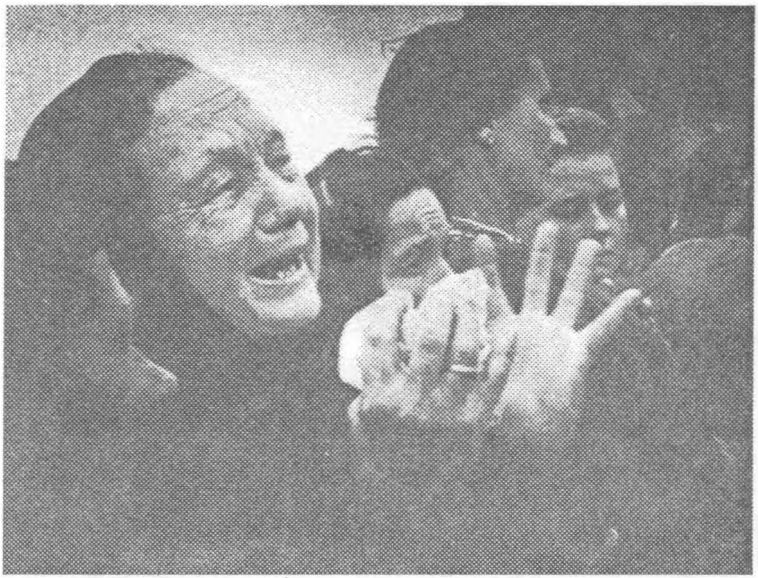
Ulaşılması zor bir Ju-52 uçağında atılan ikmal malzemesi.

General Paulus Stalingrad şehir merkezinde.

VI. Ordu komutanına Sovyet kıskaç operasyonu hakkında bilgi veriliyor.

Bir bombardımandan sonra: Yakınlar için elem gözyaşları.

Yardımseverlik: Bir Alman askeri bir Rus kadınının yarasını sarıyor.

Stalingrad önleri. Bir Rus subayı karşı saldırı işareti veriyor.

Bomba yağmurunda ölmeyen, evsiz barksız kalıyordu. Bir anne bebeğiyle.

Sovyet avcı bombardıman uçakları, Stalingrad çevresindeki Alman çemberine saldırıyorlar.

El sıkışma farklılıkarı sezdirmiyor. Hitler'in Feldmareşal Manstein'ı ziyaretinde (solda). Yarbay Hyazinth Graf von Strachwitz Stalingrad'a ilk ulaşan oldu (sağda).

Askerin yazgısı: Savaş,tükeniş, korku ve teslimiyet.

1942 Aralık ayı sonu Stalingrad'ın güney batısı. Geri çekilme muhaberelerinde bir panzer IV.

Son akaryakıt rezervleri.

Ev ev çemberi zorlamak.

Kızılordu Alman kuvvetlerinin etrafındaki çemberi dahada daraltıyor.

Her iki taraftada ölümün korkunç görüntüleri vardı. Bir sovyet subayının cesedi.

Muzaffer askerler zaferlerini kutluyorlar.

19 Ağustos'ta Alman panzer ve piyade tümenlerinin Stalingrad'a geniş çaptaki saldırısı başladı. 23 Ekim'de zafer çığlıkları yeri göğü inletiyor ve özel bir haberi bildiriyordu. "Bolşevikler'in Kalesi Führer'in ayakları altında. Stalingrad düşmek üzere!" 8 Kasım'da Hitler şunları söylüyordu:

"Volga'ya gelmek istiyordum. Ancak belirli bir yere ve şehire. Rastlantı olarak bu şehir Stalin adını taşıyor. Ancak sırf bu nedenden dolayı oraya yürüdüğümü düşünmeyin. Çünkü orası çok önemli bir noktadır. Onu almak istiyordum ve siz de biliyorsunuz, biz buraya çağırıldık. Yani ona sahibiz. Orada sadece birkaç küçük yer var."

Ancak "bu küçücük yerlerde" Kızılordu askerlerinin sert direnciyle karşılaştılar. 19 Kasım'dan 22 Kasım'a kadar, Kızılordu sokak savaşlarında tükenen 6. Ordu'nun kanatlarını yardı ve çembere aldı.. Hitler'in emri: "Savunma mevzilerine çekilmek... dayanmak!" olacaktı. Yetmiş beş gün boyunca bu umutsuz savaş ev ev, sokak sokak devam etti. Kasım ayında çember içine alınmış olan yaklaşık 250 bin Alman askerinden 35 bin kadar yaralı ve hasta, nakledildi. 120 binden fazlası vuruldu ya da açlıktan öldü. 90 bini esir düştü. Sadece 6 bini yurduna dönebildi.

Bu kitabın ağırlık noktasında, yaşamlarında açıkça anılarını anımsayan düzinelerce tanık bulunuyor. Bunlar arasında o zaman sıradan kadın, erkek ve çocuk olan kişiler olduğu gibi, tanınmış kişiler de var.

Stalingrad uyarıyor: Bu lanet savaşta yenenler, yenilenlerden daha az acı çekmedi. Bir zamanların Sovyetler Birliği'ndeki dul asker eşleri ve eski savaşçılar bu konuda pek çok trajik öykü anlatırlar. Bu arada dünyada Kâbil, Dağlık Karabağ Bölgesi, Saraybosna, Güney Osetya, Filistin, Soweto vb. yeni "Küçük Stalingrad" lar ortaya çıktı.

Abluka sırasında yürek parçalayıcı bir biçimde açlıktan ölen Leningradlıların anısına Piskarow Mezarlığı'nda bir yazıt bulunmaktadır. Bu yazıtta "Kimse unutmasın, hiçbir şey unutulmasın" yazılıdır. Bu söz Stalingrad'da ölen Sovyet ve Alman vatandaşları için de geçerlidir. Bu kitap onların anısına sunulmuştur.

ISBN 975-8460-64-1
9 789758 460649